د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تألیف لوی ریاست

جغرافیه

دولسم ټولګی

...رخونه يې په کلکه

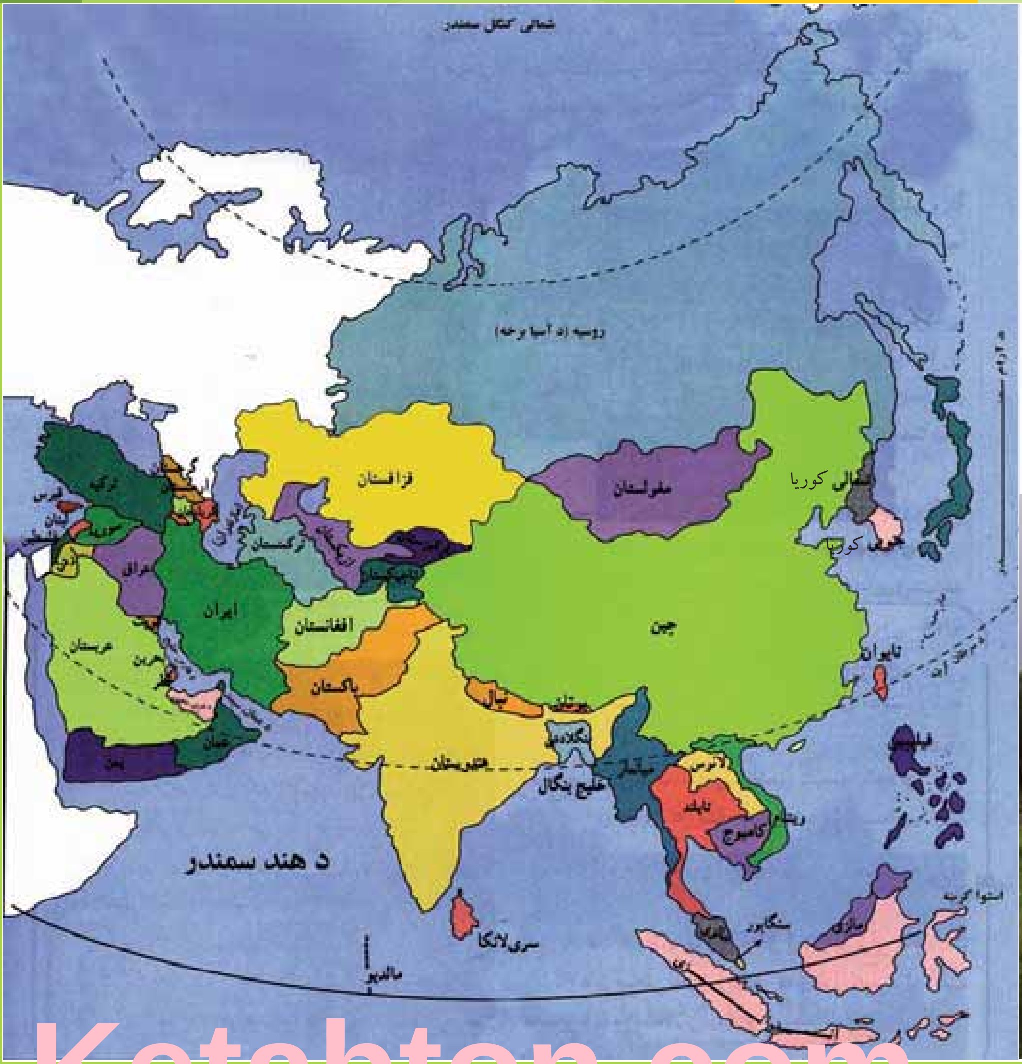

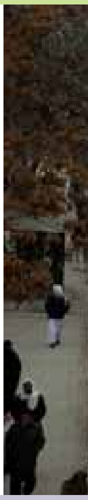

۱۳[illegible] هـ. ش

Ketabton.com

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو
د روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تألیف لوی ریاست

جغرافیه

دولسم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ. ش

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکوالان:

د سرمؤلف مرستیال محمد رفیق (مومند)
سرمؤلف نجیب اله امین افغان
محمد رازق(بهیر)

علمي او مسلکي ایډیټ:

پوهاند غلام جیلاني(عارض)
عزت الله (سالمي وردگ)

د ژبې ایډیټ:

اقامحمد(گرندي)

دیني، سیاسي او کلتوري کمیټه:

- ډاکټر عطاء الله واحدیار د پوهنې وزارت ستر سلاکار او د نشراتو رئیس.
- مولوي عبدالصبور(عربي)
- حبیب الله راحل د تعلیمي نصاب د پراختیا په ریاست کې د پوهنې وزارت سلاکار.

د څارنې کمیټه:

دکتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معین
دکتور شیر علي ظریفي د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې مسؤول
د سرمؤلف مرستیال عبدالظاهر گلستاني د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی رئیس

طرح او ډیزاین:

حمیدالله غفاري او میر محمد سهیل انصاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرود ملی

دا وطن افغانستان دی — دا عزت د هر افغان دی

کور د سولې کور د تورې — هر بچی یې قهرمان دی

دا وطن د ټولو کور دی — د بلوڅو د ازبکو

د پښتون او هزاره وو — د ترکمنو د تاجکو

ورسره عرب، ګوجر دي — پامیریان، نورستانیان

براهوي دي، قزلباش دي — هم ایماق، هم پشه یان

دا هیواد به تل ځلیږي — لکه لمر پر شنه آسمان

په سینه کې د آسیا به — لکه زړه وي جاویدان

نوم د حق مو دی رهبر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزير پيغام

ګرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختيا او پرمختګ بنسټ جوړوي. تعليمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د معاصر علمي پرمختګ او ټولنې د اړتياوو له مخې رامنځته کيږي. څرګنده ده چې علمي پرمختګ او ټولنيزې اړتياوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعليمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښايي چې تعليمي نصاب د سياسي بدلونونو او د اشخاصو د نظريو او هيلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتيب شوی دی. علمي ګټورې موضوعګانې پکې زياتې شوې دي. د زده‌کړې په بهير کې د زده‌کوونکو فعال ساتل د تدريسي پلان برخه ګرځېدلې ده.

هيله من يم دا کتاب له لارښوونو او تعليمي پلان سره سم د فعالې زده‌کړې د ميتودونو د کارولو له لارې تدريس شي او د زده‌کوونکو ميندې او پلرونه هم د خپلو لوڼو او زامنو په باکيفيته ښوونه او روزنه کې پرله پسې ګډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هيلې ترسره شي او زده‌کوونکو او هېواد ته ښې برياوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ ګران ښوونکي د تعليمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤوليت په ريښتونې توګه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زيار کاږي چې د پوهنې تعليمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دين له بنسټونو، د وطن دوستۍ د پاک حس په ساتلو او علمي معيارونو سره سم د ټولنې د څرګندو اړتياوو له مخې پراختيا ومومي.

په دې ډګر کې د هېواد له ټولو علمي شخصيتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده‌کوونکو له ميندو او پلرونو څخه هيله لرم چې د خپلو نظريو او رغنده وړانديزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تاليف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتيب کې يې مرسته کړې، له ملي او نړيوالو درنو مؤسسو، او نورو ملګرو هېوادونو څخه چې د نوي تعليمي نصاب په چمتو کولو او تدوين او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې يې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفيق

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوريت د پوهنې وزير

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

سرلیکونه — مخونه

لومړی څپرکی
سرحدات او اداري تشکیلات

لومړی لوست ۱-۱ د افغانستان څلور خواوی او موقعیت ۱
دویم لوست ۱-۲ شمالي سرحدونه ۵
دریم لوست ۱-۳ شمال ختیځ سرحدونه ۹
څلورم لوست ۱-۴ ختیځ او جنوبي سرحدونه ۱۳
پنځم لوست ۱-۵ لویدیځ سرحدونه ۱۷
شپږم لوست ۱-۶ اداري تشکیلات ۲۱

دویم څپرکی

اووم لوست ۲-۱ د هېواد په پرمختیاکې دنفوسو اهمیت ۲۵
اتم لوست ۲-۲ احصایه او د نفوسو جغرافیایي ویش ۲۷
نهم لوست ۲-۳ د نفوسو وده او منځنی عمر ۲۹
لسم لوست ۲-۴ د نفوسو کیفیت او په هېواد کې قومي ترکیب ۳۳
یوولسم لوست ۲-۵ داخلي او خارجي مهاجرتونه او نفوسو ځاي پر ځاي کول ۳۷

دریم څپرکی

دولسم لوست ۳-۱ دین ۴۱
دیارلسم لوست ۳-۲ ژبه ۴۵

څلورم څپرکی

څوارلسم لوست ٤-۱ دمواصلاتو اهمیت ۴۹
پنځلسم لوست - ځمکنی حمل او نقل ۵۳
شپاړسم لوست - الف- ځوږوله ترانسپورتي وسایل پیژنئ ۵۷
اوولسم لوست - ب–د افغانستان د لویو لارو په هکله څه پو هیږئ؟ ۶۱
اتلسم لوست ٤-۳ د هوایي ترانسپورت په هکله څه پوهیږئ؟ ۶۷
نو لسم لوست د هېواد هوایي شرکتونه او ډگرونه ۶۹
شلم لوست ٤-٤ الف -داړیکي اهمیت ۷۳
یوویشتم لوست- ب – پست په افغانستان کې ۷۷
دوه ویشتم لوست- تیلیفون او مبایل ۸۱
درویشتم لوست- انترنیټ ، ایمیل او فکس ۸۵

پنځم څپرکی - نفوس او نژاد

څلورویشتم لوست ۵-۱دنفوسو ویش اوګڼوالی ۸۹
پنځه ویشم لوست ۵-۲ په نړۍ کې د نفوسو زیاتوالي او لږوالي ستونزې ۹۵
شپږویشتم لوست – د نړۍ په ځینو هېوادونوکې د فعالو اقتصادي نفوسو د لږوالي ستونزې ۱۰۱
اووه ویشتم لوست ۵-۳ مهاجرتونه او دهغو لاملونه ۱۰۵
اته ویشتم لوست -نړیوال مهاجرتونه او دهغو پایلې ۱۰۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

سرلیکونه | مخونه

نهه ویشتم لوست ٥-٤ - الف نژادونه ١١٣
دیرشم لوست ب - د نژادونو جغرافیایي ویش ١١٧

شپږم څپرکی

یو دېرشم لوست ٦-١ دنړۍ دمهمو دینونو په هکله څه پو هیږئ ؟ ١٢٣
دوه دېرشم لوست الف ـ داسلام سپیڅلي دین ١٢٥
درې دېرشم لوست ب ـ دمسیحیت ددین په هکله څه پوهیږئ؟ ١٢٩
څلودېرشم لوست ج ـ تائوییزم او شنتوییزم د آینونو په هکله څه پوهیږئ؟ ١٣٣
پنځه دېرشم لوست د ـ بودایي او هندوییزم أینونو په هکله څه پوهیږئ ؟ ١٣٥
شپږم دېرشم لوست ٦-٢ دنړۍ مهمې ژبې ١٣٧
اوه دېرشم لوست الف -عربی ژبه ١٤٣
اته دېرشم لوست ب - انګلیسي ژبه ١٤٧
نه دېرشم لوست ج ـ لاتیني ژبه (فرانسوي ، اسپانوي او پرتګالي) ١٥١
څلویښتم لوست د ـ جرمني ژبه ١٥٥
یو څلویښتم لوست هـ د چینایي ، جاپاني او اندونزیایي ژبو په هکله کې څه پوهیږئ؟ ١٥٩
دوه څلویښتم لوست و ـ بالتیک ، لیتواني او سلاوي ژبې ١٦١
درې څلویښتم لوست ز ـ هندي او اردو ژبې ١٦٣

اووم څپرکی

څلور څلویښتم لوست ٧-١ -اړیکی او نړیواله کېدنه یي ١٦٥
پنځه څلویښتم لوست: د اړیکو غوره وسیلو ډولونه ١٦٧
شپږ څلویښتم لوست الف- پُست Post په نړۍ کې ١٦٩
اووه څلویښتم لوست ب - په نړۍ کې تیلیفون او موبایل ١٧١
اته څلویښتم لوست ج -فکس په نړۍ کې ١٧٣
نهه څلویښتم لوست د - انټرنیټ او ایمیل ١٧٥
پنځوسم لوست ٧-٢- د سپوږمکیو شبکه ١٧٩

اتم څپرکی

د ژوندانه د چاپیریال نړیوالې ستونزې
یو پنځوسم لوست ٨-١- دسون موادو لوګي او غازونه ١٨٣
دوه پنځوسم لوست الف – ورلو- راوړلو(حمل او نقل) وسیلې ١٨٧
درې پنځوسم لوست ب – د ژوند په چاپیریال باندې د کارخانو أغېزې ١٨٩
څلور پنځوسم لوست ٨-٢ – دصنعتي موادو پاتې شونې ١٩٣
پنځه پنځوسم لوست ٨-٣- د اوزون د طبقې د نړۍ کیدلو خطرونه ١٩٧
شپږپنځوسم لوست د اوزون دطبقې زیانمن کېدل ٢٠١
اووه پنځوسم لوست ٨-٤ د ځنګلونو پریکول ٢٠٥
اصطلاحات ٢٠٩

لومړی لوست:

لومړۍ څپرکی
سرحدونه او اداري تشکیلات

۱-۱ځلورخواوې او موقعیت:

د افغانستان د موقعیت او څلور خواوو په هکله څه پوهیږی؟

د آسیا د لویې وچې دولس هیوادونه د افغانستان په ګډون په وچې پورې تړلي دي. افغانستان د طبیعي ښرګندو ځانګړتیاوو له مخې د آسیا په جنوب کې یو غرنی هیواد دی. افغانستان د پنځه زره کلن تاریخ په درلودلو سره د آسیا لرغونی هیوادګڼل کیږي. افغانستان په شمالي نیمه کره کې د شمالي عرض البلدونو ۲۹ درجو، ۲۲ دقیقو او ۵۳ ثانیو او ۳۸ درجو، ۲۹ دقیقو او ۲۸ ثانیو او ختیځه نیمه کره کې د ختیځ طول البلدونو ۶۰ درجو، ۲۸ دقیقو او ۴۱ ثانیو او ۷۴ درجو، ۵۱ دقیقو او ۴۷ ثانیو ترمنځ موقعیت لري. د افغانستان مساحت ۶۵۲،۰۰۰ کیلومتره مربع دی د مساحت له مخې د هریوه اروپایي هیواد څخه لوی دی. افغانستان د مساحت له مخې په آسیا کې دولسم هیواد دی[۱]. د افغانستان نفوس په ۱۳۸۹ المریز کال کې ۲۶ میلیونه تنه اټکل شوي دي. د افغانستان اعظمي اوږد والی له ختیځې نقطې یعنې د یولي له دري څخه ترلویدیځې نقطې یعنې ذوالفقار پورې ۱۲۰۰ کیلومتره او سوریې په شمال کې له خماب څخه په جنوب کې د چګایي تر غرونو پورې ۹۱۲ کیلومتره دی. په مستقیم ډول د هند سمندرته د افغانستان نږدې فاصله د هلمند د ولایت د کشتګان

۱- روسیه،چین، هند، سعودي عربستان، ایران، منګولیا، قزاقستان، اندونیزیا، پاکستان ،ترکیه، میانمار او افغانستان .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

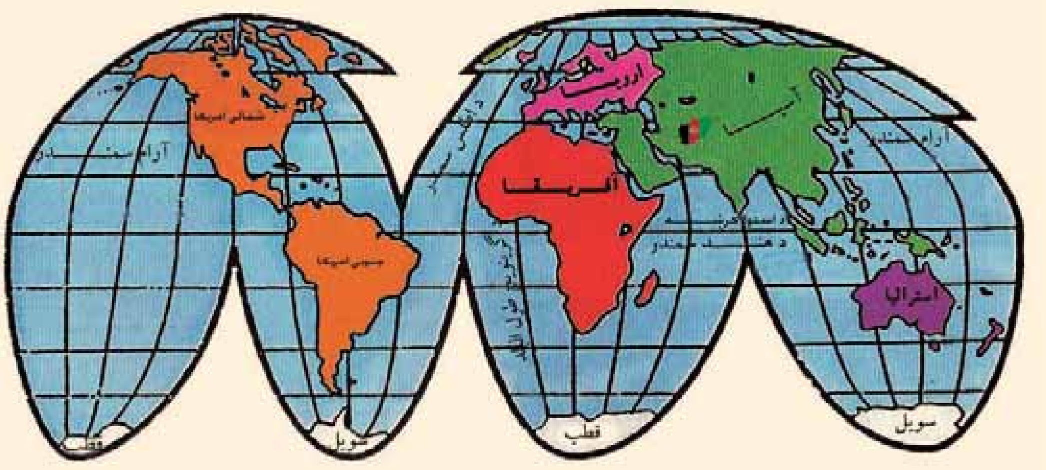

د افغانستان موقعیت په نړۍ کې

غر د مزاري د کوتل له جنوب لویدیځ څخه د عرب د سمندرګي تر ډیر نږدې ساحل پورې تقریباً ۳۹۰ کیلومتره ده. د افغانستان لرغونی هېواد په شمال کې د منځنۍ آسیا د تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان له هېوادونو، په لویدیځ کې د ایران له اسلامي جمهوریت او په ختیځ اوجنوب کې د پاکستان له اسلامي جمهوریت سره ګډه پوله لري.

د افغانستان ختیځ او جنوبي سرحدونه د ډیورنډ د تپل شوې کرښې په واسطه، چې د پښتنو قبایلوله زړه څخه تیریږي، په نښه شوي دي. نوله همدې امله د افغانستان خلکو هغه په رسمیت نده پیژندلې([1]) افغانستان په شمال ختیځ کې تقریباً د ۹۲ کیلومترو په واټن د چین د جمهوریت د سنکیانګ د ولایت سره ګډه پوله لري.

۱- د افغانستان او برتانوي هند ترمنځ طبیعي سرحد دسند سیند او د بلوچستان جنوبي سواحل وو، خو د انګلیسانو دسیسو او د ګندمک او ډیورنډ د معاهدې په تپلو د افغانستان له خاورې څخه یوه برخه بېله شوه او د افغانستان سرحد دپامیر او واخان څخه تر بلوچستان پورې وټاکل شو. چې د هغې له مخې د چمن، پښین، وزیرستان، کرمې، پاړه چنار، افریدو، باجوړ، سوات او چترال سمې د افغانستان له خاورې څخه بېلې شوې او د هغه وقت د برتانوي هند په دولت پورې وتړل شوې . د پاکستان له منځته راتلو وروسته په پاکستان پورې وتړل شوې، چې د افغانانو لپاره د منلو وړ نه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپامیرپه برخه کې افغانستان څه نا څه تر ۲۴ کیلومترو پورې سور لرې چې تاجکستان د پاکستان له کشمیر څخه جلا کوي. افغانستان دجغرافیایي موقعیت له مخی د منځنی آسیا په لاره کې پروت دی،د دې سیمې موقعیت د سیاست او اقتصاد له پلوه ډیر مهم دی، ځکه چې افغانستان، ایران، هند، پاکستان د دریو حوزو او د منځنی آسیا هېوادونه سره یوځای کوي. د منځنی آسیا هېوادونه هم آزاد سمندر ته لاره نه لري، نو له همدې امله يې سوداګري د آسیا لویې وچې له سویلی هېوادونو سره د افغانستان له لارې کیږي همدغې موضوع د افغانستان موقعیت ته زیات ارزښت ورېخښلی دی.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو و ویشل شي، هره ډله دې د لاندې موضوعاتو په باره کې یوله بل سره بحث وکړي له هرې ډلې څخه یوتن به خپله موضوع په ټولګي کې تشریح کړي.

- افغانستان د ځمکې د کرې په کومه برخه کې پروت دی. د طول البلد او عرض البلد له مخې معلومات وړاندې کړئ.
- د افغانستان نقشه رسم کړئ اعظمي اوږد والی او سور يې د سیمو له مخې په نقشه کې وښيئ.
- د افغانستان نقشه رسم کړئ. له آزاد اوبو سره د افغانستان ډیر نژدې واټن، د سیمو له نومونو اوفاصلې سره، بیان کړئ.
- د افغانستان څلور خواوې بیان کړئ.

پوښتنې:

۱- افغانستان څه ډول طبیعي ځرنګوالی لري؟

۲- د پنځو داسې هېوادونو نومونه واخلئ چې له افغانستان څخه ډېر مساحت لري.

۳-زموږ هېواد له سمندر څخه څومره واټن لري؟

۴- یوازې د افغانستان د شا وخوا د طول البلدونو او عرض البلدونو درجې ووایئ.

۵- د افغانستان مساحت څومره دی؟

۶- د افغانستان خلکو ولې د ډیورنډ کرښه په رسمیت نه ده پیژندلې.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ د بولي دره، ذوالفقار دره، پامیر، خماب او د افغانستان ګاونډیان د نقشې پرمخ وټاکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم لوست:

۲-۱ شمالي سرحدونه

الف: د امير شير على خان سرحدي كرښه.

(۳) شكل د افغانستان شمالي سرحدونه

د افغانستان كوم سرحد د پنج او آموسيند په واسطه ټاكل شوی دی؟

په ۱۹ پېړۍ كې د انګليسانو او تزاري روسيې د پرمختګ د سياست له مخې ددې خاورې زياته او مهمه برخه د افغانستان له بدن څخه جلاشوه. پخوابه د افغانستان شمالي سرحد ونه د افغانستان د محلي حكومتونو او د مركزي آسيا د هېوادونو له خانانو او يا د افغانستان د مركزي حكومتونو او د ماوراء لنهر د اميرانو ترمنځ ټاكل كېدل. خوكله چې د ۱۹ پېړۍ په جريان كې تزاري روسيې په پرمختګ او په مركزي آسيا كې په فتوحاتو پيل وكړ انګليسانو ددې لپاره چې خپلې استعماري ګټې د هند په شمال كې وساتي، د روسانو له نيت څخه په ويره كې شول او ويې غوښتل، چې زر تر زره د روسانو ديرغل په وړاندې خنډونه رامنځته كړي. په لومړي پړاو كې يې امير شير علي خان وهڅاوه چې خپل سرحدونه له تزاري روسيې

(c) ketabton.com: The Digital Library

امیر شیر علي خان

سره وټاکي، نو له همدې امله د دواړو دولتونو ترمنځ خبرې پیل شوې. د انګلیسانو د بهرنیو چارو وزیر لارډ ګرینویل Lord Granville او د روسیې د بهرنیو چارو وزیر پرنس ګورچکوف Prince Gorchakov د افغانستان او تزاري روسیې د سرحدونو د تثبیت لپاره وټاکل شول په پای کې په ۱۸۷۳ میلادي کال چې د ۱۲۵۱ لمریز کال سره سم د افغانستان شمالي سرحدونه له زرقول څخه تر خماب پورې چې د پنج او آمو سیندونو مسیردی د امیر شیرعلي خان د سرحدي کرښې په نوم تثبیت شول. د امیر شیرعلي خان کرښه ۱۲۰۰ کیلومتره اوږد والی لري.

د هغه ترون له مخې چې د ۱۳۲۵ لمریز کال د غبرګولي د میاشتې په ۲۲ مه نیټه چې د ۱۹٤٦ میلادي کال د جون له میاشتې سره سمون خوري، د خپل وقت د شوروی د بهرنیو چارو وزیر مولو توف او په مسکوکې د افغانستان سفیر په واسطه لاسلیک شو، پریکړه وشوه چې د آموسیندمنځنۍ کرښه دسرحد په توګه وپیژندل شي او د درقد ټاپو چې تقریباً ۴۲۲ کیلومتره مربع مساحت لري او د تخار ولایت په شمال کې پرته ده د افغانستان د خاورې برخه وګڼل شي. په ۱۳۴۲ لمریز کال کې چې له ۱۹۴۶ میلادي کال سره سمون خوري د پنج او آمو سیندونو له اوبو څخه د ګډې ګټې اخیستنې تړون لاسلیک شو.

ب- دریجوي سرحدي کرښه:

کله چې امیر عبدالرحمن خان واک ته ورسیده، ويې پتیله چې پاتې شمالي سرحدونه د ځمکې پرمخ تثبیت کړي. نو له همدې امله د تزاري روسیې او برتانیې ترمنځ د دویم ځل لپاره خبرې پیل شوې پریکړه وشوه چې د دریو هېوادونو افغانستان، برتانیې او روسیې پلاوي دې د ۱۸۸۴ میلادي کال په نومبر کې سرخس ته حاضر شي. د روسیې هئیت په خپل وخت ټاکلي ځای ته حاضرنه شو، او برعکس د روسیې عسکرو په منځنۍ آسیاکې خپلو یرغلونو ته دوام ورکړ، ترڅو چې پنجده ته نیژدې شول او د خاتون له پل څخه یې چې د هریرود د سیند له پاسه دی د نظامي پایگاه په توگه کار اخیست. د افغاني پوځیانو شمیرچې دوه زرو

امیر عبدالرحمن خان

تنوته رسیده، د پنجده د ساتنې له پاره هلته اوسیدل افغاني پوځیانو د جنرال غوث الدین خان په مشرۍ د روسیې له قوې سره چې د علي خانوف تر مشرۍ لاندې وه، نښته وشوه افغاني پوځیانو چې شمیریې لږ او په محاربوي تجهیزاتو هم سمبال نه وو، له پنجده څخه یې دفاع ونه شوه کولای. پنجده او آق تپه په ۱۸۸۵ میلادي کال چې له ۱۲۴۳ لمریز کال سره سمون خوري، تزاري روسانو اشغال کړه، له دې واقعې وروسته د ملکې وکتوریا د انگلستان د هغه وخت د ملکې له تهدید څخه ډک تلگرام دویم الکساندر روسې تزارته ددې سبب شو چې روسي عسکرو له زیات پرمختگ څخه صرفنظر وکړ. یوځل بیا سرحدي مذاکرې د تزاري روسیې او انگلستان د استازو ترمنځ په لندن کې پېل شوې چې د افغانستان شمال لویدیځ سرحدونه د تزاري روسیې سره وټاکل شي ببلابېلو هیئاتونو په مذاکرو پېل وکړ، چې په ۱۸۸۷ میلادي کال چې له ۱۲۶۵ لمریز کال سره سمون خوري شپږ فقره یيز پروتوکول یې لاسلیک کړ او شمال لویدیځ سرحد چې د ریجوي د کرښې Riage Way په نوم یادیږي د نقشې پرمخ تثبیت کړ دغه سرحدي کرښه وروسته د چارلس پت charles pate د انگریزانو د استازي او کپتان کامروف capitan kamerove د تزاري روسیې داستازي پواسطه د څلورو کلونو په موده کې د ۵۴۰ کیلومتره په اوږد والي د ذوالفقار له درې څخه ترخماب پورې په یوې قوسي کرښې تثبیت شوه چې د ۳۰ کیلومترو په اوږد والي د مرغاب دسیند او نور یې د پېلرونو پواسطه په نښه شوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي په مناسبو ډلو ویشل کېږي. هره ډله له لاندنیو موضوعګانو څخه په یوه موضوع په خپلو منځوکې بحث کوي. له هرې ډلې څخه یو نفر خپله موضوع د ټولګي په مخ کې بیانوي.

- د افغانستان نقشه رسم کړئ او د امیر شیرعلي خان سرحدي کرښه په کې په نښه کړئ او دهغې په باب معلومات ورکړئ.
- د افغانستان نقشه رسم کړئ، دریجوي سرحدي کرښه په کې وښیی او دهغې په باب معلومات ورکړئ.

پوښتنې:

۱- د افغانستان شمالي سرحدونه څرنګه وټاکل شول؟
۲- ولې انګلیسان د تزاري روسیې له نیت او فتوحاتو څخه چې په مرکزي آسیا کې یې سرته رسول، په ویره کې و.
۳- په اوسني وخت کې کوم هېوادونه کولای شي د پنج او آمو له سیندونو څخه په ګډه ګټه واخلي.
۴- روسانو پنجده په څه ډول اشغال کړه؟
۵- ولې روسانو په افغانستان کې زیات پرمختګ ته دوام ورنه کړ؟
۶- د ریجوې سرحدي کرښه له کومې سیمې څخه ترکومې سیمې پورې اوږده شوې ده؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ او په هغې کې د زرقول (ویکتوریا) جهیل، خماب، ذوالفقار، د امیر شیرعلی خان او ریجوي سرحدي کرښې وښیئ او د جغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې خپلو ټولګیوالو ته وښیئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم لوست:

۱-۳شمال ختیځ سرحدونه

د افغانستان نقشه، (د شمال ختیځ او پامیر سرحدونه)

د افغانستان په شمال ختیځ کې دوه سرحدي کرښې شته. د پامیر سرحدي کرښه د افغانستان او تاجکستان ترمنځ او شمال ختیځ سرحد د افغانستان او د چین د ولسي جمهوریت ترمنځ په نښه شوېدی. د پامیر او واخان لوړه سطحه چې د سمندر له سطې څخه ۶۰۰۰ متره لوړوالی لري د آمو او د سند سیند ترمنځ بیلېدونکې ساحه ده. دغه دواړه سیندونه د همدې سیمې له دایمي کنګلونو څخه سرچینه اخلي. له همدې امله د پامیر لوړه سطحه د نړۍ د بام په نوم شهرت لري. دغه کم سوره افغاني ساحه چې د هغې وخت د تزاري روسیې، چین او برتانوي هند ترمنځه پرته وه. په دې ساحه کې د سرحدونو تثبیت له ډېرې مودې څخه د بحث لاندې وو. د ۱۸۷۳ -۱۸۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

میلادي کلونو ترمنځه، کله چې د افغانستان شمالي سرحدونه تثبیتیدل، د شمال ختیځو سرحدونو په هکله هم خبرې وشوې خو ځرنګه چې د آمو د سیند سرچینه په ځرګنده توګه معلومه نه وه، نو په دې برخه کې څه ستونزې وې ځکه چې ځینو فکر کاوه چې د آمو سیند د زرقول له جهیل څخه سرچینه اخیستې ده او ځینو ویل چې د آمو سرچینه د اقسو اوبه دي چې د چقمقتین، له جهیل څخه یې سرچینه اخیستې ده. نوله همدې امله پدې برخه کې د افغانستان د سرحد ټاکنه او رسمول ضروري وه.

د امیرعبدالرحمن خان د دورې په وروستیو کلونوکې په ۱۸۹۵ میلادي کال کې چې د ۱۲۷۲ لمریز کال سره سمون خوري د دریو هېوادنو استازي چې له افغانستان څخه غلام محی الدین خان دهغه وقت د قطغن او بدخشان د ولایت حکمران، مجرجرلو Major Gerlow د انګلیسانو د هئیات مشر او فیفرو شوایکوسکي Fifroshuikoisky د تزاري روسیې د هئیات مشر وو د کوچني او لوی پا میر په سیمه کې یې په مذاکرې پیل وکړ. دغه مذاکرې نه میاشتې اوږدې شوې. په پای کې د پامیر سرحد په ختیځ کې دچین ترسرحده پورې د افغانستان او تزاري روسیې ترمنځ وټاکل شو د انګلیسانو ځینې سیاستمداران د خپلو لاندې شویو ساحو او د تزاري روسیې ترمنځ د یوې حایلې ساحې سره مینه درلوده. د پامیر او واخان په ساحه کې د انګلیس او روسیې امپراطورۍ یوله بل سره نښتې، نو ددې لپاره چې د هغوي ترمنځ یوه حایله (بیطرفه) ساحه راشي، نو واخان یې بې پوښتنې افغانستان ته ورکړه.

د پامیر سرحدي کرښه د زرقول د جهیل له ختیځ څخه په ختیځ کې دیو لې تر درې پورې اوږدوالی لري. د روسیې دولت د ۱۹۸۶ میلادي کال د مارچ په میاشت کې دغه کرښه ومنله پدې ډول واخان افغانستان ته د یو نړیوال تړون له مخې ورکړل شو. د همدې کال په اکتوبر کې امیرعبدالرحمن خان درواز ونیو روسانو روشان او شغنان د آمو هغه خواکې چې د افغاني قوې له خوا خالي شوی وو دبخارا امیرته وسپارل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۹۴۹ ميلادي کال کې د چين دولسي جمهوريت له تاسيس څخه وروسته سرحدې مذاکرې يوځل بيا د محمد ظاهر شاه د پاچاهۍ په دوره کې د افغانستان د دولت او دچين د ولسي جمهوريت ترمنځه پيل شوې. په ۱۳۳۶ لمريز کال کې چې له ۱۹۵۷ ميلادي کال سره سمون خوري، موافقه وشوه چې د دواړو هېوادونو ترمنځه دې سرحدونه وټاکل شي او دځمکې پرمخ دې تثبيت شي. نوله همدې امله شمال ختيځ سرحد چې ديولې له درې څخه ديوقوس په بڼه د کليک تر غاښې پورې چې د واخجير غاښې په جنوب ختيځ کې پروت دی د افغاني پامير او د چين د سنکيانګ د ولايت ترمنځ د ۹۲ کيلومترو په اوږد والي د ۱۳۴۳ لمريز کال د زمرې په مياشت کې په فني ډول د پيلرونو په نصبولو علامه ګذاري او تثبيت شو.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي په ډلو وويشئ. هره ډله دې په خپلو منځوکې په لاندې موضوعاتو بحث وکړې. يوتن دډلې په استازيتوب خپله موضوع خپلو ټولګيوالوته تشريح کړي.

- د پامير د لوړې سطحې او دهغې د مخکنيو او اوسنيو حدودو په باره کې بحث وکړئ.
- د پامير سرحدي کرښه څرنګه وټاکل شوه؟
- د يوې حايل ساحې هدف څه و؟
- د پاميرد ساحې نقشه رسم کړئ او شمال ختيځه سرحدي کرښه وربانديې رسمه کړئ او دهغې په باره کې معلومات وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

۱- په ۱۹ پېړۍ کې د پامير او واخان دسيمې حدود بيان کړئ.

۲- د پامير او واخان د سيمې اوسنی حدود شرحه کړئ.

۳- د پامير سرحدي کرښه د کومو هېوادونو ترمنځ پرته ده؟

۴- د آمو سيند له کوم ځای څخه سرچينه اخلي؟

۵- له کومو هېوادونو څخه کوموکسانو د پامير د سرحدي کرښې دټاکلو په پريکړه کې برخه درلوده؟

۶- شمال ختيځ سرحد د کومو هېوادونو ترمنځ پروت دی او څومره اوږدوالی لري؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د افغانستان د پامير او واخان د سيمې نقشه رسم کړئ د ويکتوريا او چقمقتين جهيلونه، د يولي دره، د کليک او واخجيرغاښي، د پامير او شمال ختيځ سرحدونه په کې وښيې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۴ ختیځ او جنوبي سرحدونه

د احمد شاه بابا له واکمنۍ څخه د محمد زیانو د واکمنۍ تر لومړي وخت پورې افغانستان په ختیځ او جنوب کې ترکشمیر، لاهور، پنجاب، پیښور، د اسماعیل خان ډیرې غازي خان ډیرې، شکارپور، سند، ملتان او په پای کې عرب سمندرگي پورې پراخوالی درلوده.خو د سدوزیي او محمد زیي ورونو ترمنځ خپلمنځي نفاق او د سدوزیانو او محمد زیانو دکورنیو ترمنځ سیالیو کې ځینې نوموړې سیمې د وخت په تیریدو سره د انگلیسانو لاس ته ورغلې او د انگلیسانو د لاس لاندې سیمو او زموږ د هېواد ترمنځ سیمه کې سرحد نه و.

انگلیسانو زیاته قوه په ۱۸۹۳ میلادي کال کې د افغانستان په لوري راولیږله او امیر عبدالرحمن خانه ته یې یاد داشت واستاوه چې د جنرال رابرت سیاسي هئیات له یوې عسکري فرقې سره په جلال آباد کې ومني. امیر عبدالرحمن خان په قهرشو او خپلو سلو زرو عسکروته یې دتیارسۍ امر ورکړ او دجهاد د اعلانولو اراده یې وکړه. خوکله چې انگلیسانو دغه مقاومت ولید د خپلوپرېکړو څخه تیر شول او پدې قانع شول چې، خپل پنځلس کسیز سیاسي هئیات دمارتیمر ډیورنډ په مشرۍ کابل ته واستوي.

ډیورنډ کابل ته راغی او د ډیورنډ تړون چې مواد یې مخکې د انګلیسانو له خوا ترتیب شوي وو امیر عبدالرحمن خان ته وړاندې کړل. له ډېرو خبرو وروسته یې هغه په امیر عبدالرحمن خان د چهلستون په ماڼۍ کې لاسلیک کړ د ۱۸۹۳ میلادي کال د نومبر ۱۲ نیټه چې د ۱۳۱۱ قمري کال د جمادی الاول ددویمې نیټې سره سمون لري. امیر عبدالرحمن خان د خپلو دولتي اراکینوله مشورې پرته تړون لاسلیک کړ او یو لوی تاریخي مسؤلیت یې په غاړه واخیست. ددې تړون په پای کې د ډیورنډ سرحدي کرښه د کلیک له کوتل څخه د واخجیر کوتل، واخان او چترال په جنوب ختیځ کې د بلوچستان او ملک سیاه ترغره پورې د هېواد په جنوب لودیځه زاویه کې د ۱۹۲۰ کیلومترو په اوږدوالي وټاکل شوه. چمن، پښین، وزیرستان،کرم، پاړه چنار، افریدي، باجوړ، سوات او چترال د افغانستان له خاورې څخه جلاشول او د هغه وخت برتانوي هندپورې وتړل شول د برتانوی هند د هئیات د رئیس له خوا پریکړه وشوه، چې د هغې له مخې د روشان او شغنان سیمې د پنج د اوبو په شمال کې او د آمو دسیند پاسنۍ برخه چې د ګورچکوف او ګرینویل د ۱۸۷۳ میلادي د پریکړو له مخې د افغانستان په واک کې وې، بیرته دې تزاري روسیې ته وسپارل شي او دهغې په مقابل کې د ې واخان او أسمار د افغانستان د خاورې برخه شي. د ډیورنډ پریکړه چې د کاغذپرمخ لیکل شوې وه د ځمکې پر مخ نه وه ټاکل شوې، د ستونزو او اختلافونو باعث شوه دغه پریکړه د افغانستان د خلکو لپاره د منلو وړنه وه ځکه چې له یوې خوا دغه پریکړه د ځمکې پرمخ په عملي توګه د تطبیق وړ نه وه او غوښتل یې چې یوبل هیئات دغه تړون له سره د بحث او څیړنې لاندې ونیسي.

خو متاسفانه د وروستیو هیئاتونو مشاهدات او نظریات هم یوطرفه او غیر عادلانه وو. کله چې د افغانستان حکومت د موضوع په حقیقت پوه شو او له بلې خوا د ډیورنډ د سرحدي کرښې ددې سیمې قومونه او قبیلې چې له موږ سره ګډدین، ژبه، کلتور، ثقافت، رسم او رواجونه او نور بشري مشترکات لري، په دوه برخو وویشل او حاکمې ستراتیژیکې نقطې هم د برتانوي هند په برخه شوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډیورنډ د تړون له لاسلیک څخه وروسته په ټولو قبایلي سیمو په تیره بیا د وزیرو او مسودو په قبیلوکې یو په بل پسې مسلسل شورشونه پېل شول. هغوی له امیر عبدالرحمن خان څخه غوښتل چې له انګلیسانو څخه یې وژغوري او په افغانستان پورې یې وتړي، خو امیر په دې برخه کې کوم اقدام ونکړ.

انګلیسانو په زور او ظلم، نه یوازې قبایلو ته قناعت ورنکړی شو، بلکې زیاتې ستونزې یې رامنځته کړې انګلیسانو له امیر عبدالرحمن خان سره د ښو دوستانه اړیکو لپاره په کال کې ۱۲ لکه روپۍ امیر ته ورکولې، د تړون له لاسلیک څخه وروسته یې شپږلکه روپۍ نورې هم ورباندې زیاتې کړې.

د افغانستان له خپلواکۍ (۱۹۱۹ میلادي کال) څخه وروسته بیا هم د ډیورنډ د سرحد مسأله ناحله پاتې شوه په ۱۹۴۷ میلادي کال کې د پاکستان د دولت په رامنځته کېدو سره، بیاهم دغه موضوع د پاکستان له دولت سره ناحله او له پریکړې پرته پاتې شوه.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په ډلو وویشل شي هره ډله دې په پخپلو منځوکې له لاندنیو موضوعګانو څخه پریوې بحث وکړي د خپل بحث پایلې دې خپلو ټولګیوالوته په ټولګي کې وړاندې کړي.

- د احمد شاه بابا له دورې څخه د محمد زیانو د دورې تر پېل پورې د افغانستان د هغو سیمو نومونه واخلئ چې اوس د افغانستان له خاورې څخه جلا شوې دي.
- د ډیورنډ د سرحدي کرښې د ټاکلو جریان په څه ډول و؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

• د افغانستان نقشه رسم کړئ او د ډیورنډ سرحدي کرښه، چترال، بلوچستان او د ملک سیاه غر په نقشه کې په نښه کړئ.

پوښتنې:

۱- د ډیورنډ سرحدي کرښه په کومه نېټه کې لاسلیک شوه؟
۲- د ډیورنډ تړون د چاله خوا لیکل شوی وه؟
۳- انګلیسانو د ډیورنډ تړون په څه ډول په امیر عبدالرحمن خان تحمیل کړ؟
۴- زموږ هېواد ددې تړون په لاسلیک کې کومه ښه غوره کړه؟
۵- ولې د افغانستان ولس د ډیورنډ د سرحدي کرښې پرېکړه نه مني؟
۶- د ډیورنډ کرښې د دواړو غاړو خلک څه فرهنګي ورته والی لري؟
۷- انګلیسانو ولې او څومره پیسې امیر عبدالرحمن خان ته ورکولې؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ، د امیر شیرعلی خان ؛ پامیر، شمال ختیځ او د ډیورنډ کرښې پکې وښیئ او د جغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې له ځانه سره ټولګي ته راوړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۵ لویدیځ سرحدونه

د لویدیځو سرحدونو په باره کې څه پوهېږئ؟

زموږ د هېواد په لویدیځ کې د افغانستان د اسلامي جمهوریت او ایران ترمنځه دوه سرحدي کرښې شته، چې د مکمهان او فخري سرحدي کرښو په نوم یادیږي چې هریو یې په تفصیل سره لولو.

الف: د مکمهان سرحدي کرښه:

د سیستان سیمه چې د هېواد په جنوب لویدیځ کې پرته ده، د تاریخ په بیلابیلو دوروکې کله د افغانستان په لاس کې وه او کله به هم د ایران د اداري لاندې وه.

د احمد شاه بابا له واکمنی څخه(په ۱۷۴۷ میلادي کال کې چې له ۱۱۲۵ هجری لمریز کال سره سمون لري) د ۱۹ پېړی ترنیمایي پورې سیستان د افغانستان د خاورې برخه وه.

- د امیر شیرعلي خان د واکمنی په وخت کې د سربندي د قبیلي مشر د علي خان په نوم له

خپلې قبيلې سره د ايران د دولت تابعيت ومانه او ځان يې له خپلې قبيلې سره د ايران دولت ته تسليم کړ. له هغې څخه وروسته سرحدي مشکلات د افغانستان او ايران په منځ کې را پورته شول، نو لازم وګڼل شول چې د افغانستان او ايران ترمنځ سرحد وټاکل شي.

د افغانستان او ايران حکومتونو د سرحدي مشکلاتو له مخې ونشو کړای چې کومې پريکړې ته ورسيږي.

نوله همدې امله يې دهند له وايسرا سره تماس ونيو او د افغانستان او ايران د سرحدي ستونزو د حل لپاره يې د حکميت غوښتنه وکړه. د هند وايسرا فريد ريک ګولډسمت Sir Fridric goldsmith د سيستان د ناحيې لپاره د حکم په توګه و ټاکه، چې د افغانستان او ايران ترمنځ د منځګړي په توګه کار وکړي او موضوع فيصله کړي ګولډ سميت د انګليسي هئيات رئيس د افغاني او ايراني هياتونو مشرانو سره دوه کاله د سيستان په سرحدونو کې په څېړنو بوخت شو او په ۱۸۷۳ ميلادي کال کې يې چې له ۱۲۱۱لمريز هجری کال سره سمون لري داسې پريکړه وکړه:

د سيستان حوزه د هلمند د سيند په وروستی برخه کې په دوو برخو و ويشل شوه. هغه سيمې چې د نادعلي د سيند په لويديځ کې پرتې دي د خاص سيستان او ختيځې سيمې يې د ماورای سيستان په نوم ونومولې. خاص سيستان په ايران او ماورای سيستان په افغانستان پورې و تړل شول.

په ۱۲۷۴ لمريز هجري کال کې د هلمند سيند له اصلي مسير څخه چې د نادعلي سيند دی او د افغانستان او ايران تر منځ سرحد و، منحرف شو او د اوبو يوه زياته اندازه له بلې لارې چې د پريان د سيند په نوم ياديږي او د نادعلي د سيند په لويديځ کې پروت دی د هلمند هامون ته ورتو ئيږي.

څرنګه چې دګولډسمت په وخت کې سرحدي کرښه د ځمکې پرمخ په نښه شوې نه وه، د هلمند د سيند د مسير تغيير د دويم ځل لپاره د افغانستان او ايران د خلکو ترمنځ ستونزه رامنځته کړه.

ځکه چې د افغانستان حکومت د نادعلي او د هلمند د سيند مسير اصلي لاره ګڼله او د ايران دولت د هلمند د سيند د مسير تغيير پخپله ګټه په پام کې نيولی و.

بياله انګليسانو څخه مرسته و غوښتل شوه. د انګلستان حکومت مکمهان Macmahan له پنځلس زره انګليسي او هندي افسرانو سره ددې کار لپاره موظف کړل د دريواړو هېوادونو افغانستان، ايران او انګليسانو هيأتونه دخيرني په ټولو وسايلو سمبال وو. هغوی دوه کاله او درې مياشتې له ۱۹۰۲- ۱۹۰۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

میلادي کال پورې چې د ۱۲۸۰- ۱۲۸۲ هجري لمریز کلونو سره سمون لري (د امیر حبیب الله د حکومت دوره) څېړنه او مطالعه وکړه او سرحدي کرښه یې د ملک سیاه له غره څخه تر سیاه کوه پورې چې د مکمهان د کرښې په نوم یادیږي تثبیت کړه.

کله چې د افغانستان حکومت د هلمند او ارغنداب پرمختیایي پروژه د لاس لاندې ونیوله د ایران دولت د ملګرو ملتونو د امنیت شوراته د اوبو د کموالي په هکله ګیله وکړه.

په پای کې د امریکا متحده ایالتونو پدې برخه کې د منځګړیتوب هیله وکړه. د افغاني، ایراني او امریکایي استازو ترمنځ په واشنګټن کې خبرې پیل شوې. د امریکا متحده ایالتونو وړاندیز وکړ چې یوفني کمیسیون دې وټاکل شي چې نوموړي موضوع په سیمه کې وڅیړي او خپله پریکړه دې دواړو هېوادونوته واوروي. فني متخصصین د امریکا د متحده ایالتونو، کاناډا او چیلي له پوهنتونونو څخه و ټاکل شول هغوی د هلمند دوادي انکشافي پروژه ولیدله. د ګولدسمت او مک مهان تاریخي اسناد یې وکتل او په پای کې یې داسې وویل: د هلمند دوادي پروژه د سیلابونو د کنترول او دکال په اوږدوکې د هلمند د سیند د جریان د تنظیم لپاره جوړه شوې ده او دسیند او به یې ندي کمې کړي، بلکې په ټول کال کې په یوه ټاکلې اندازه ساتي. د ایران سهم باید دکال په اوږدوکې د اوبو د جریان د توپیرله مخې د هرې میاشتې لپاره وټاکل شي.

د افغانستان دولت په ۱۳۲۱ هجري لمریز کال کې د درې کسیز کمیسیون راپور ومانه او د ایران د هغه وخت شاهنشاهي دولت سره یې د خبرو د پیل لپاره خپل چمتووالي وښود.

ب: د فخري سرحدي کرښه:

له سیاه کوه څخه د ذوالفقار تر درې پورې چې زموږ د هېواد په شمال لویدیځ کې پرته ده. ځوځلي د افغانستان او ایران ترمنځ سرحد وټاکل شوه، خو پدې برخه کې کومه غوڅه پریکړه ونشوه، ترڅو چې دواړو دولتونو په ۱۳۱۳ هجري لمریز کال کې د ترکیې له دولت څخه د منځګړیتوب غوښتنه وکړه د ترکیې دولت جنرال فخرالدین التایي د سرحدي اختلافونو د حل لپاره وټاکه. جنرال فخرالدین التایي له ډیرې څېړنې او مطالعې څخه وروسته خپله پریکړه دواړو د افغانستان او ایران هېوادونو ته واوروله.

په دې ترتیب سره د افغانستان لویدیځ سرحد چې د فخري د کرښې په نوم یادیږي د سیاه کوه له سیمې څخه د ذوالفقار تر درې پورې د شمال په استقامت تثبیت او وټاکل شو. د سیاه کوه څخه تر اسلام قلعه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورې سرحدي کرښه د ځمکې پرمخ او له اسلام قلعه څخه د ذوالفقار تر درې پورې د افغانستان او ایران ترمنځ د هریرو د سیند سرحدي کرښه جوړوي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي په ډلو ویشل کیږي. هره ډله د لاندې موضوعاتو څخه په یوه موضوع پخپلو منځوکې بحث کوي او پایلې ټولګیوالوته وړاندې کوي.

- د سیستان د سیمې ځرنګوالي په هکله معلومات.
- ولې د افغانستان او ایران دولتونو دسرحدي کرښو د ټاکلوپه هکله د هند له وایسرای څخه د مرستې غوښتنه وکړه او د ګولډ سمت د کار پایله څرنګه شوه؟
- د نادعلي د رود د اصلي مسیر انحراف څه ستونزې رامنځته کړې او موضوع په څه ډول حل شوه؟
- ولې د ایران دولت د ملګرو ملتونو د امنیت شوراته ګیله وکړه او پایله یې څه شوه؟
- د فخري سرحدي کرښه څرنګه وټاکل شوه؟

پوښتنې:

۱- ولې د افغانستان او ایران ترمنځ د سیستان د سیمې په سر اختلاف راپورته شو؟

۲- د سیستان د حوزې په باره کې معلومات ورکړئ.

۳- د مک مهان سرحدي کرښه د کومو سیمو ترمنځ پرته ده؟

۴- د فخري سرحدي کرښه د (   ) او (   ) سیمو ترمنځ پرته ده.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ د مکمهان او فخري کرښې پکې وښیئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم لوست:

۱-٦ اداري تشکیلات

د افغانستان د لویو ولایتونو نومونه اخیستلای شئ؟

د امان الله خان په دوره کې افغانستان د اداري تشکیلاتو د واحدونو له مخې په پنځو ولایتونو او څلورو اعلی حکومتونو ویشل شوی و. د افغانستان ولایتونه کابل، کندهار، هرات، ترکستان، قطغن او بدخشان او اعلی حکومتونه له مشرقي سمت، جنوبي سمت، میمنه او فراه څخه عبارت وو.

له ۱۳۴۳ لمریز کال څخه مخکې د ځینو ولایتونو ساحه دومره پراخه وې چې د هغو اداره د طبیعي خنډونو له مخې لکه غرونه، پراخې اوسوځوونکې دښتې تنګې او صعب العبوره درې ستونزمنه او دهغه وخت د حمل ونقل د وسایلوله مخې زیاتې ستونزې رامنځته کړې وې د دولت دکارکوونکو مصروفیت دومره زیات و چې په ډیر مشکل سره د خلکو عریضو او شکایتونو ته غوږ نیول کیده.

عرفاني او ټولنیزو موضوعګانو ته کمه پاملرنه کیده. نو په ۱۳۴۳ لمریزکال کې د لومړي ځل لپاره د اساسي قانون د تطبیق او د ولسواکی د تعمیم لپاره د هېواد په اداري تشکیلاتوکې اساسي تغیرات راغلل او افغانستان په ۲۹ اداري واحدونو یا ولایتونو وویشل شو.

هر ولایت د والي په واسطه چې له مرکز سره مستقیمه اړیکې لري اداره او کنترولیږي. د هر ولایت اداري او قضایي چارې پخپل وار د خلکو د ارامی او آسانتیاوو لپاره په کوچنیو اداري واحدونو ویشل شوي دي.

هر ولایت په ولسوالیو او کلیو ویشل شوي دی علاقه دارۍ اوس له منځه تللي او په ولسوالیو بدلې شوي دي. د هري ولسوالی په رآس کې ولسوال دی د ولسوالیو اداره له ولایت او دهغه اداره له مرکز سره اړیکې لري. د اجرایي قوې نور غړي د وزارتونو له خوا ټاکل کیږي او خپلې دندې په ولایت کې د والي د نظر لاندې او په ولسوالیو کې د ولسوال د نظر لاندې سرته رسوي.

والي د قانوني کارونو د سرته رسولو په برخه کې د محلي ارګانونو ریاست او جمهوري ریاست ته مسوولیت

لري او ځواب ویونکی دی.

د هېواد په اداري ویش کې په ۱۳۷۰ لمریز کال کې ۳۲ ولایتونه، ۹۴ ښاري ساحې او ۲۹۴ ولسوالۍ او ۳۳،۵۰۰ اصلي او فرعي کلي شامل وو. له ۱۳۸۵ لمریزکال څخه وروسته دوې ولسوالۍ چې یوه پنجشیر او بله یې دایکندي وه نوی ولایت ته لوړې شوې.

• په دې وروستیو کلونو کې د افغانستان اسلامي جمهوریت په ۳۴ ولایتونو او ۳۶۴ ولسوالیو ویشل شوی دی. د افغانستان لوی ښار د کابل ښار د هېواد پلازمینه ده لاندینی جدول د هېواد ولایتونه او د ولایتونو مرکز ونه ښيئ

شمېره	د ولایتونو نوم	د ولایتونو مرکزونه	د ولایتونو مساحت په کیلو متره مربع
۱	کابل	د کابل ښار	۴۵۲۳/۵۸
۲	قندها ر	د قندهار ښار	۵۴۸۴۴/۵
۳	هرات	د هرات ښار	۵۵۸۶۸/۵۳
۴	بلخ	د مزارشریف ښار	۲۰۷۹۷/۶۳
۵	ننگرهار	د جلال آباد ښار	۷۶۴۱/۰۵
۶	پکتیا	د گردیز ښار	۵۵۸۳/۱۵
۷	غزنی	د غزنی ښار	۲۲۴۶۰/۵۳
۸	پروان	د چاریکارو ښار	۵۷۱۵/۰۵
۹	هلمند	د لښکرگاه ښار	۵۸۳۰۵/۰۷
۱۰	بغلان	د پلخمري ښار	۱۸۲۵۵/۲۴
۱۱	فاریاب	د میمني ښار	۲۰۷۹۷/۶۳
۱۲	نیمروز	د زرنج ښار	۴۲۴۰۹/۵۳
۱۳	بدخشان	د فیض آباد ښار	۴۴۸۳۵/۹۱
۱۴	جوزجان	د شبرغان ښار	۱۱۲۹۱/۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵	باميان	د باميانو ښار	۱۸۰۲۹/۱۶
۱۶	زابل	د قلات ښار	۱۷۴۷۱/۸۰
۱۷	غور	د چغچران ښار	۳۶۶۵۷/۴۲
۱۸	بادغيس	د قلعه نو ښار	۲۰۷۹۴/۰۱
۱۹	سمنگان	د ایبک ښار	۱۳۴۳۷/۸۱
۲۰	تخار	د تالقان ښار	۱۲۴۵۷/۸۲
۲۱	کندز	د کندز ښار	۸۰۸۰/۸۶
۲۲	لغمان	د مهترلام ښار (د سراج قلعه)	۳۹۷۷/۰۸۷
۲۳	فراه	د فراه ښار	۴۹۳۳۹/۱۱
۲۴	پکتيکا	د شرني ښار	۱۹۵۱۵/۸۶
۲۵	کونړونه	د اسعد آباد ښار	۴۹۲۵/۹۰
۲٦	لوګر	د پل علم ښار	۴۵۶۸
۲۷	وردک	ميدان ښار	۱۰۳۴۸/۳۲
۲۸	کاپيسا	د محمود راقي ښار	۱۹۰۸
۲۹	نورستان	د پارون ښار	۹۲۶۶/۷۴
۳۰	خوست	د متون ښار	۴۲۳۵/۲۶
۳۱	سرپل	د سرپل ښار	۱۶۳۸۵/۵۷
۳۲	ارزگان	د ترين کوټ ښار	۱۱۴۷۳/۶۷
۳۳	پنجشير	د بازارك ښار	۳۷۷۱/۶۲
۳۴	دايکنډي	د نيلي ښار	۱۷۵۰۱/۳۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اوسني وخت کې د افغانستان ملکي ویش

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په ډلوو ویشل شي. هره ډله دې د لاندینیو موضوعاتو په باره کې پخپلو منځوکې بحث وکړي. یو تن دې د ډلې په استازیتوب خپله موضوع ټولګیوالو ته شرحه کړي.

- د اماني دورې اداري تشکیلات:
- ولې په ۱۳۴۳ هجري لمریز کال کې په اداري تشکیلاتوکې بدلون راغې.
- د ولایتونو او ولسوالیو اداره په څه ډول ده؟
- د هېواد د ولایتونو، ولسوالیو او کلیو شمېر څومره دی؟ وروستني ولایتونه، چې د ولایت سطحې ته لوړ شوي دي نومونه يې واخلئ.

پوښتنې:

۱- د امان الله خان د دورې د ولایتونو نومونه واخلئ.
۲- د امان الله خان د دورې اعلی حکومتونه کوم دي؟
۳- کوم ولایتونه د هېواد په شمال کې پراته دي.
۴- د افغانستان د مرکزي ولایتونو نومونه واخلئ.
۵- د کابل، بلخ، ننګرهار، او هرات د ولایتونو د مرکزونو نومونه واخلئ.
۶- د هېواد لویدیځ ولایتونه په نقشه کې وښیئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ او په هغې کې دهېواد دلویو ولایتونو او ښارونو موقعیت و ټاکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱ د هېواد په پرمختیاکې د نفوسو اهمیت.

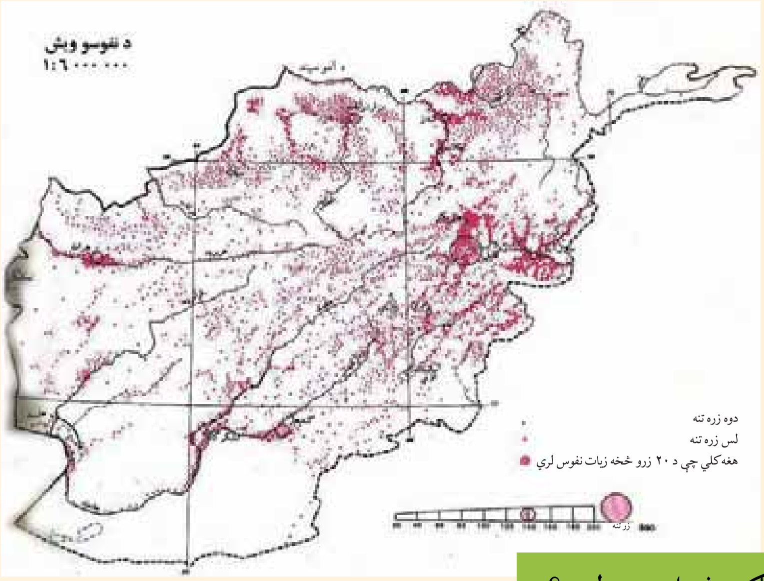

نفوس د هېواد په پرمختیاکې څه اهمیت لري؟

نفوس د هېوا د له ټولو اوسېدونکو څخه عبارت دي، چې په بېلابېلو ځایونوکې د بېلو لاملونوله مخې استوګن او ځای پرځای شوي دي. د نفوسو شمیر په ځینوځایونوکې لږاو په ځینوځایوکې ډېر دی.

نوله دی کبله د نفوسو تناسب د استوګنې پرسیمه باندې د اهمیت وړ دی.

د نفوسو دګڼوالي له پاره باید د یوې سیمې نفوس د هغې په مساحت وویشو. د افغانستان نفوس ۲۶ میلیونه اټکل شوی دی، چې په ټول هېوادکې ژوندکوي اوسنی نفوس په ټول هېوادکې یو ډول ندی بلکې اقلیمي، د ځمکې د جوړښت شرایط او نور اقتصادي، بشري او سیاسي لاملونه د نفوسو په تمرکزکې اغیزه لري.

همدارنګه د پور تنیو لاملونو په پام کې نیولو سره په حاصلخیزو سیمو لکه (ننګرهار، لوګر، کاپیسا، لغمان، او پروان کې په زیات شمیر نفوس ځای پرځای شوي دي. په داسې حال کې چې د بکوا او مارګو په سوځوونکو دښتوکې د نفوسو شمیر ډېر کم دی.

په هېوادکې پرمختیایي پلانونه د نفوسو د زیاتوالي له مخې په پام کې نیول شوي دي.

د افغانستان نفوس په صنعتي مرکزونو،اقلیمي سیمو، ښارونو او کلیوکې په مختلفو اندازو ځای پر ځای شوی دی. د خلکو دژوندانه لپاره د کرنې په پرمختیا او د لومړنیو توکود تولید پر بنا ۸۰ سلنه خلک په کلیو او ۲۰ سلنه نور په ښارونو کې ژوند کوي. په دې وروستیو کلونو کې د وخت په تیریدو او د سیاسي بدلونو نو پر اساس د نفوسو ګڼه ګونه

دکابل،جلال آباد، مزار شریف، هرات او داسې نورو ښارونو کې زیاته شوې ده .

- د اقتصادي او صنعتي لاملو په سبب د هېواد یو شمېر وګړي په صنعتي مرکزونو کې ژوند کوي. لکه د پلخمري د نساجی فابریکې دبغلان دقندفابریکې او داسې نورو کارخانو په شاوخواکې استوګن دي.

- په کرنیزو پروژوکې لکه د هدېې او غازي آباد فارمونه، دهلمند،ناد علي او داسې نورې پروژې د زیاتو نفوسو دځای پرځای کېدنې لامل شوي دي.

- د کرنیزو ځمکو دخړېولو لپاره د سیندونو شتون دکرنیزو کلیو د پرمختګ سبب شوی. همدارنګه سوداګریز بندرونه لکه تورخم، اسلام قلعه، حیرتان ، سپین بولدک او داسې نور د ډېرو نفوسو دځای پرځای کیدنې سبب شوي دي.

لنډه داچې په اوارو او مناسبو اقلیمي سیموکې دنفوسو دمېشته کیدنې مینه ډېره وي نه په سوځونکو شګو او یا په غرنیو لوړو برخو کې.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په ډلوو ویشل شي. هره ډله دې له لاندنیو موضوعاتو څخه په یوه موضوع بحث وکړي او پایلې په ټولګي کې شرحه کړي.

١- په سیاسی لحاظ د نفوسو ګڼوالی.
٢- په اقتصادي لحاظ د نفوسو ګڼوالی.
٣- په طبیعي لحاظ د نفوسو ګڼوالی.

پوښتنې:

١- نفوس تعریف کړئ.
٢- لاندیني ولایتونه ډېرګڼوالی لري.

الف: کابل، کاپیسا، ننګرهار، لوګر، او پروان ب: تخار، کونړونه او لغمان

ج: لوګر، میدان وردک او غزني د: دایکندي، خوست، او پکتیا.

٣- آیا اقلیم او ښه خاوره د نفوسو په ګڼوالي اغېزه لري؟
۴- په سوځوونکو دښتوکې د نفوسو ګڼوالی په څه ډول دی؟ د دغې موضوع بېلګه ووایاست.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د نفوسو په ویش او ګڼوالي کې کوم لاملونه شامل دي، نومونه یې واخلئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم لوست:

۲-۲ احصایه اود نفوسو جغرافیایي ویش

د خپل استوګنځي په باره کې فکر وکړئ و وایاست چې د هغې سیمې نفوسو ولې پرمختیا کړې ده؟

افغانستان له ډېرو پخوا دوروڅخه د خلکو د استوګنې ځای و او بیلا بیلو قبیلو ته یې د غرونو په شنو لمنو، دو یا لویه غاړه، د سیندونو په ساحلونو او دخوړونو په غاړوکې ځای ورکړی دی او د افغانستان په تاریخ کې یې د لرغوني آریایي،مدنیت بنسټ یې ایښی دی. چې تاریخي جغرافیه د دې حقیقت ښکارندوی ده.

د دې هیواد تاریخي لغونتوب، د نفوسو استقرار چې د لویو مد نیتونو او د تاریخي ښارونو د تاسیس له مخې لکه بلخ پیل کېږي. تقریبا له ۸۰- ۸۵ سلنه نفوس یې په کرنه او د هغې په اړونده کارونو بوخت دي. تر اوسه هم کرنه د نفوسو د تمرکز او ویش د سترو لاملونو څخه ګڼل کېږي. نوله همدې امله د فزیکي چاپېریا ل جوړښت، د اقلیم ډول، د هایدرو ګرافی ځانګړتیا وې، د انساني نفوسو د تمرکز او استوګنې لپاره، په بیلا بیلو تناسبونو شرایط برابر کړي دي. زموږ په هیواد کې هم د نرۍ د نورو سیمو پشان، سیمې په بیلا بیلو تناسبونو رامنځته شوي دي. زموږ په هیواد کې د نرۍ د نورو سیمو په شان، درې، وادي، جلګی او د سیندونو غاړې په ډېرو پخوا نیو زمانو کې مساعد چاپیریال د خلکو د بېلا بېلو ډ لود استوګنې لپاره رامنځته کړي دی او د کرنې او ژوندانه له پاره یې مساعدې برخې جوړې کړي دي، چې د کرنې، صنعت او مالدارۍ او د صنعتي فعالیت د پر اختیا له لپاره ګټورې دي او غېرمسکونی سیمې یې د استوګنې په سیمو بدلې کړي دي. د هیواد په شمال کې د نفوسو تمرکز په هغو سیمو کې چې لوړوالی یې له ۲۵۰۰ متروڅخه زیات دی، محدود دی او پدې سیموکې یو شمیر نسبتاً پر اخې سیمې یې نیولې دي. هغه سیمې چې مساعد اقلیم، ښه خاوره او ډېرې اوبه لري، زیات شمېر خلک پکې استوګن دي. په همدې ډول هغه سیمې چې له ۱۰۰۰ متروکم لوړوالي لري پراخې او هوارې سیمې دي لکه لویدیځه، شمالي، ختیځه د جنوب لویدیځ یوه برخه او جنوبي حوزې. د دې سیمو زیات نفوس په کرنه او مالدارۍ او نورو تجارتي اوصنعتي دندو بوخت دي.

د افغانستان اداري واحدونه څرګندوي، چې د کرنې له مخې زیات اهمیت لري او زیات نفوس یې ځانته جلب کړی دی اود نورو سیمو په تناسب یې ګڼ نفوسه سیمې جوړې کړي دي. په همدې ډول یې په پورتنیو نقطو کې د سوداګرۍ راکړې ورکړې لوی ښارونه او داسې نورې سیمې جوړې کړي دي چې د زیاتو نفوسو په تمرکزکې اغېزه لري.

صنایع او د فابریکو جوړول، عرفاني او فرهنګي مرکزونه، اداري نظامي او توریستي واحدونه هم د نفوسو د راټولیدو او تمرکز باعث شوي دي. چې کولای شو د کابل له ښار، د ننګرهار او کاپیسا له ولایتونو او نورو ښارونو څخه یې یادونه وکړو.

د ا وبو شتون د نفوسو په ګڼو الي کې ډېره اغېزه لري. که چېرې د سیندونو، د چینو او کاریزونو غاړې ترکتنې لاندې ونیسو. دغو سیمو د نورو سیمو په نسبت زیات نفوس ځانته جلب کړې دي. په تیره بیا د سیندونو، کاریزونو او چینو منځنۍ او وروستنۍ برخې د نفوسو په تمرکز کې له ډېرو پخوا کلونو څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لویه برخه درلوده. د نفوسو ګڼوالی په دې نقطو کې په ځرګنده توګه په سترګو کېږي. د مثا ل په ډول د لوګر، پنجشیر، الیشنګ، الینګار، کونړ، د هریرود سیند او مرستیالان یې، د هلمند د سیند ساحل او مرستیالان یې لکه ترنک، ارغستان او ارغنداب، د مرغاب سیند او مرستیالان یې، دکندز سیند، فراه رود، خاشرود او ادرسکن او د آمو د سیند کیڼ ساحل د افغانستان ډېر ګڼ نفوسه سیمې دي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي لومړی په ډ لو ویشل کیږي. وروسته هره ډله د لاندې پوښتنو په باره کې فکر کوي او نتیجه یې د ډ لو استازي نورو ته تشریح کوي.

دکومو د لیلونو له مخې د نفوسو ګڼوالی په یوه ځانګړې سیمه کې زیات وي؟ په قناعت بخښونکو د لیلونو یو له بل سره بحث وکړئ.

پوښتنې:

۱. د هغو سیندونو نومونه واخلئ چې د نفوسو دګڼوالي باعث ګرځي.
۲. د هلمند سیند د لاندې اهمیت لرونکی دی:

الف: اقتصادي، کرنیز، صنعتي او تولیدي ب: اقتصادي او انرژي
ج: اقتصادي او شخصي د: ټول سم دي

۳. دکابل د سیند مرستیا لان له ( ) ځخه عبارت دي.
۴. هغه سیمې چې په ۱۰۰۰ متره لوړوالي کې پر تې دي، د نفوسو تمرکزېږي( ) دی.
۵. دکاریزونو اهمیت د هیواد د اوسیدونکو په ژوندانه کې، بیان کړئ.

له ټولګي ځخه بهر فعالیت:

کوم جغرافیایي شرایط د ښارونو د جوړیدو او د نفوسو دګڼو الي سبب شوي دي؟
په کتابچو کې د ځواب له لیکلو وروسته یې نورو ته تشریح کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۳ د نفوسو وده او منځنی عمر

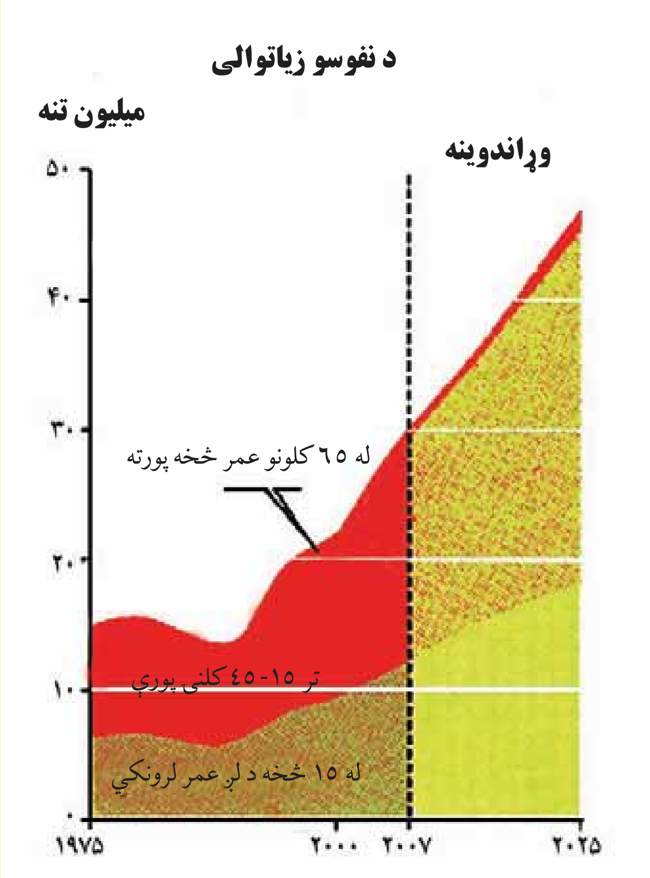

ایا پوهیږئ چې د نفوسو وده او منځنی عمر زموږ په ګران هیواد کې څومره دی؟

د نفوسو نسبي وده د یوه هېواد د خلکو زیاتوالي ته ویل کیږي. د خلکو د شمېر او د نفوسو دنسبي ودې په باره کې بنسټیز ارقام او څېړنه له اساسي اړتیا ووڅخه ګڼل کیږي. په دې ډول کولای شو چې د دیموګرافی له مخې چې د نفوسو وده، مړینه (نارینه او ښځینه) او نور ارقام هر وخت د څېړونکو او مؤسساتو په واک کې کیږدي. په مخ پروډې هېوادونو کې د نفوسو وده د ټولنیزو، مذهبي او اقتصادي مقرراتو تابع ده.

- د ټو لنیزې او روغتیا له مخې عادي وده په پام کې ده..

نو له همدې امله په افغانستان کې منځنی او عادي و ده له ۲.۵ څخه تر ۳ سلنه محاسبه شوې ده. سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې چې دقیقه احصایه نشته. د افغانستان د نفوسو په هکله اټکلي ارقام په رسمي ډول د لومړي ځل له پاره په ۱۳۱۵ لمریز کال کې خپاره شول. د افغانستان ټول نفوس په دې کال کې لس میلیونه او اویا زره ښوول شوي دي. په داسې حال کې چې په ۱۳۸۸ لمریز کال کې چې له ۲۰۰۹ میلادي کال سره سمون لري ۲۶ میلیونه څرګند شوي دي.

د پلان وزارت د ۱۳۲۹ لمریز کال د احصایې له مخې د ټول هېواد نفوس ۱۲ میلیونه اټکل کړي دي.

د همدې کلونو د نفوسو وده په اټکل ولاړه ده.

د نفوسود لومړۍ نمونه یې څېړنه په ۱۳۳۲ لمریز کال کې، د هېواد په پلا زمېنه کابل ښار کې د روغتیا د نړیوالې مؤسسې له خوا سرته ورسیده او د لسو ولا یتونو په ۸۵ اړونده کلیو کې په تیت او پرک ډول دنفوسو د ترکیب(عمر، جنس، دنده او داسې نور) او نورو ځانګرتیا وو په باب معلومات راټول شول. له هغې څخه وروسته یوه بله نمونه یې څېړنه دکابل دکلیو (ده خدای داد) په باره کې په ۱۳۳۸ لمریز کال کې سرته ورسیده. دغه عملیه د دیموګرافۍ د پوهې له مخې د ساحې او دنفوسو د شمېر د محدودیت اود احصایې له مخې لازم ارزښت نلري او له هغې څخه سمه علمي نتیجه په لاس نه راځي. بشپړه سرشمېرنه د ۱۳۵۸ لمریز کال د جوزا د میاشتې په ۲۵ نېټه پیل او د چنګاښ د میاشتې په ۱۴ نېټه پای ته ورسیده. سره له دې چې دقیقه احصایه واخستل شوه، خو بیا هم ویې نه شوکولی چې د هېواد د ټولو سیمو احصایه واخلي. د ۱۳۵۹ لمریز کا ل د احصایې له مخې د افغانستان ټول نفوس۱۵.۹٤ میلیونه تنه اټکل شوي چې د هغو له جملې څخه ۱۳.۴ میلیونه تنه دایمي استوګن نفوس او ۲.۵۶ میلیونه تنه نورکوچیان وو. د ټول نفوس ۱۵.۴ سلنه په ښارونو او ۸٤.۶ سلنه په کلیو کې ژوند کوي.

پدې کال کې په کلیو یا ښارونو کې میشت نفوس چې ټولې کورنۍ ۲،۱ میلیونه وې چې په منځني ډول د هرې کورنۍ غړي ۶ تنه ثبت شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۳۸۶ کال کې، د نفوس د گروپونو بیلوالی د عمر له مخې

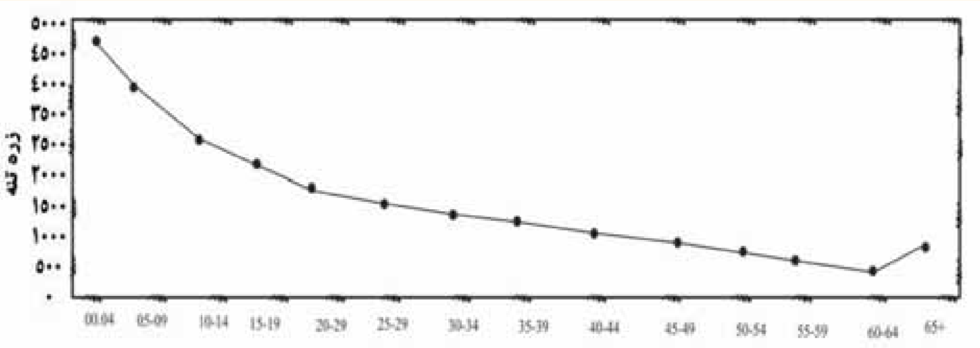

اضافي معلومات:

د نفوسو د زیاتوالي معلوماتي جدول له ۱۳۴۰ څخه تر ۱۳۷۰ لمریز کلونو پورې:

گڼه	کال	د ودې سلنه
۱	۱۳۴۰	۳,۱
۲	۱۳۴۸	۳
۳	۱۳۵۰	۲,۸
۴	۱۳۵۹	۲,۶
۵	۱۳۷۰	۱,۹
۶	۱۳۸۶	۲,۰۳

په ټولگي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په ډلو وویشل شي. هره ډ له دې د نفوسو د اهمیت په باره کې بحث وکړي او د هېواد د پرمختیا په باره کې دې د هغې اغېزې پخپلو منځو کې شریکې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

۱- د مځ په ودې هېوادونو د نفوسو وده څرنګه ده؟

۲- د نفوسو وده څه ارزښت لري؟

۳- د افغانستان د نفوسو احصایه اټکلي ده که واقعي؟

۴- په کومو هېوادونو کې د نفوسو کنترول مجاز نه دی؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زموږ په هېواد کې د نفوسو وده د کومو لاملونو تابع ده؟ وروسته له دې چې د لیلونه مو په کتابچه کې ولیکل، بله ورځ پرې په ټولګي کې بحث وکړئ.

د نفوسوخرنګوالی او په هېواد کې قومي ترکیب

په افغانستان کې د نفوسو څرنګوالی، د لاندنیو مطالبو له مخې مطالعه او ارزولی شو.

• د عمر له مخې.

• د جنس له مخې.

د نفوسو د څرنګوالي مطالعه د ټولنیزو او اقتصادي خدمتونو له مخې(کرنه، کانونه او داسې نور)

د ۱۳۵۸ لمریز کال راهیسې د هېواد په سطحه کومه سر شمیرنه نه ده شوې نو له همدې امله په افغانستان کې د نفوسو دویش، ترکیب دودې د اندازې او اقتصادي او ټولنیزو ځانګړتیا وو په هکله مستند احصایوي معلومات په لاس کې نشته. خو په ۱۳۸۳ لمریز کال کې د نفوسو د څرنګوالي لومړیتوب د جنس(د نارینه او ښځینه) له مخې مطالعه شو.

• په ۱۳۸۳ لمریز کال کې د نفوسو دجنس له مخې د څرنګوالي لومړیتوب احساس شو. د اتیا ویمې لسیزې په پیل کې د ښځینه ووېه لور پاملرنه را وګرځیده، چې د هغو فعاله ونډه اخیستنه په ټولو برخو کې په څرګنده ښکاري. اوس د کتنې ورشمیر ښځې په شورا(ولسي اومشرانو جرګه) کې دنده ترسره کوي. په همدې ډول د ښځو ونډه په دولتي ادارو کې په تیره بیا په پوهنې او د اقتصاد په بیلا بیلو سکتورونو کې زیاته شوې ده.

• د مخ پرودې هیوادونو په ډله کې زموږ د هیواد د ټولو نفوسو(د صفر څخه تر ۱۵ کلنی پورې) ۴۴ سلنه او د (۱۵ څخه تر ۶۰ کلنی پورې) ۵۲.۹ سلنه او د ۶۵ کلنی څخه پورته ۲.۶ سلنه اټکل شوې ده.

په هېواد کې اقتصادي فعاله نفوس تر (۱۵- ۶۵) ¹کلنی پورې دی چې د هغې له جملې څخه ۸۰ سلنه دکرنې او مالدارۍ په برخه کې مشغول دي ا وپاتې نورېې په صنایعو، کانونو او ټولنیزو خدمتونو کې بوخت دي او له ۶۵ کلنی څخه پورته غیر فعاله اقتصادي نفوس تشکیلوي.

۱- د کوچنیوالي عمر د مشغولیت له پلوه د حقوق بشر سازمان ۱۸ کلنی غوره کړې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کې د عمر او جنس د ترکیب څرنګوالی:

کال	ښاري نفوس		کليوالي نفوس	
۱۳۸۸	ښځې	نارینه	ښځې	نارینه
	۲۵۰۳۰۹۰ تنې	۲۶۵۶۲۰۰ تنه	۸۷۵۲۳۰۰ تنې	۹۱۲۷۴۰۰ تنه
	۵۱۵۹۲۰۰ تنه		۱۷۸۷۹۷۰۰ تنه	

په پورتني جدول کې د ښځو شمېر د نارینه و په پرتله ۳.۵ ځلي لږدی.

خو د عمر له پلوه د کوچنیانو شمیر د پنځه کلنی څخه کښته ۲۰ سلنه

۲۵ څخه کښته ۸ سلنه

۴۰ څخه کښته ۵ سلنه

۶۵ څخه کښته ۴ سلنه

د افغانستان ټول نفوس جوړوي

په هیواد کې قومي جوړښت او د قومونو جغرافيايي ویش:

• په افغانستان کې د ساکنو قومونو جغرافيايي ویش په څه ډول دی؟

د افغانستان اوسیدونکي اویا اتباع د تاریخي عنعناتو له مخې او همدارنګه د اساسي قانون له مخې ټول افغانان دي. خو د بشري جغرافیې له مخې زموږ په هیواد کې بیلا بیل قومونه ژوند کوی چې په لنډ ډول د هغو په باب اشاره کېږي.

په دې خاوره کې پښتانه د تاریخي اسنادو له مخې د اریایانو ډېر پخوانی نژاد بلل کېږي هغه ژبه چې پرې خبرې کوي د پښتو په نوم یا دېږي.

هیرودت د یونان وتلي مورخ پښتانه د پکت تویس او سیمو، پکتیس په نوم هم یاد کړي دي. پښتانه په ټول افغانستان کې استوګن دي، خو زیات یې په ختیځو په کابل او د کابل په ګاونډیو ولایتونوپه جنوبي، جنوب ختیځ، ختیځ او جنوب لویدیځ کې په ګڼه توګه ژوند کوي په شمالي ولایتونو کې هم اوسیږي.

• تاجکان د پښتنو پشان د دې سیمې د اریا یانو له ډېرو پخوا نیو قومونو څخه دي، چې بیلا بېل قومونه يې د هیواد په شمال کې له بدخشان څخه تر هرات او د هندوکش په جنوب کې له پروان څخه تر کابل پورې ژوند کوي. او په عمومي توګه په دري ژبه خبرې کوي.

• ازبیک او ترکمن هم د دې هیواد اوسیدونکي دي او د هېواد په شمال او شمال لویدیځ کې ژوند کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ازبيك قرغز، قزاق او ترکمن په ترکي او ازبيکي ژبو خبرې کوي.

• هزاره زموږ د هېواد اوسيدونکي دي چې په هزاره ګي لهجه په دري ژبه خبرې کوي. په باميانو او مرکزي لوړو سطحو کې اوسيږي.

• نورستانيان له اريا يي قوم څخه دي او د دې هيواد له اصلي اوسيدونکو څخه شمېرل کېږي. د نورستانيانو داوسيدو سيمه نورستان او ژبه يې د ختيځ اريايي ژبو څخه ده. يو بل قوم چې اريايي نژاد لري، پشه يان دي چې په کونړونو او کاپيسا کې ژوند کوي. ژبه يې ختيځه اريايي ريښه لري.

• بل قوم چې اريايي نژاد لري بلوڅ دي چې د کندهارپه جنوب اوچخا نسور کې ژوند کوي. ژبه يې بلوڅي اريايي ده په پښتو او دري هم خبرې کوي.

په همدې ترتيب زموږ په ګران هيواد کې يو شمېر قزل باش، عرب اوسيدان هم ژوند کوي. په همدې ډول يو محدود شمېر هندوان اوسکان هم په کابل، ننګرهار، کندهار، ګرديز، خوست او غزني کې ژوند کوي، چې د دې هيواد اوسيدونکي دي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

د نفوسو کيفيت څه مفهوم لري؟ هره ډله به په دې هکله بحث وکړي. د ډلې استازې دې هم ټولګيوالو ته ووايي. چې په هېواد کې د ميشتو قومونو په هکله بحث وکړي ا وخپل معلومات له نورو سره شريک کړي.

پوښتنې:

۱. هغه قومونه چې په افغانستان کې ژوند کوي، نومونه يې واخلئ.

۲. د اضافي معلوماتو د جدول له مخې په کاربو ختو نفوسو سلنه پيدا کړئ

۳. د کوم عمر خلکو ته اقتصادي فعاله نفوس ويل کيږي؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

په افغانستان کې د استوګن قومونو په باره کې، له بيلا بيلو سرچينو څخه په ګټه اخيستنه، يوه لنډه مقاله وليکئ.

اضافي معلومات

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمر (په کال)	فیصدي	ټول نفوس (تنه)	ښځینه (تني)	نارینه (تنه)
۱۳۸۶(۲۰۰۷–۲۰۰۸)				
ټول دایمي استوګن نفوس				
	۱۰۰	۲۳۰۳۸۹۰۰	۱۱۲۵۵۳۰۰	۱۱۷۸۳۶۰۰
۰۰–۰۴	۲۰	۴۵۱۴۵۶۲	۲۳۲۱۸۷۱	۲۱۹۲۶۹۱
۰۵–۰۹	۱۵	۳۴۴۵۶۷۹	۱۶۹۴۹۶۲	۱۷۵۰۷۱۷
۱۰–۱۴	۱۱	۲۶۵۳۱۴۳	۱۲۵۳۶۸۷	۱۳۹۹۴۵۶
۱۵–۱۹	۹	۲۱۶۵۸۸۱	۱۰۱۷۴۴۴	۱۱۴۸۴۳۷
۲۰–۲۴	۸	۱۸۶۰۸۹۸	۹۰۴۷۱۲	۹۵۶۱۸۶
۲۵–۲۹	۷	۱۵۴۰۶۹۳	۷۷۹۷۲۱	۷۶۰۹۷۲
۳۰–۳۴	۵	۱۲۸۷۲۲۳	۶۷۶۸۰۵	۶۱۰۴۱۸
۳۵–۳۹	۵	۱۱۳۴۶۸۴	۵۹۵۲۷۱	۵۳۹۴۱۳
۴۰–۴۴	۴	۹۸۱۲۷۷	۴۸۶۵۳۴	۴۹۴۷۴۳
۴۵–۴۹	۴	۸۵۲۶۸۲	۴۰۲۴۶۱	۴۵۰۲۲۱
۵۰–۵۴	۳	۷۲۰۶۱۳	۳۲۳۹۲۵	۳۹۶۶۸۸
۵۵–۵۹	۳	۵۸۰۱۷۴	۲۵۱۶۲۶	۳۲۸۵۴۸
۶۰–۶۴	۲	۴۴۷۱۶۴	۱۹۰۹۰۶	۲۵۶۲۵۸
۶۵ کلن او د هغې څخه پورته	۴	۸۵۴۲۲۷	۳۵۵۳۷۵	۴۹۸۸۵۲

نوټ: د کوچیانو ۱،۵ میلیونه نفوس پکې شامل نه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوولسم لوست:

۲-۵ د اخلي او خارجي مهاجرتونه او د نفوسو ځای پر ځای کیدل

د هغو مهاجرتونو په هکله چې زموږ له هېواده شوي، معلومات لرئ؟

زموږ په هېواد کې د اخلي، خارجي، سياسي او تاريخي مهاجرتونه چې د طبيعي پېښو د اغېزو له مخې کېږي، د هغو انګيزې په لاندې ډول دي:

- **سياسي مهاجرتونه**: سياسي مهاجرتونه هغه وخت کېږي چې فکري او عقيدتي ازادي موجوده نه وي. له ۱۳۵۷ لمريزکال څخه وروسته د روس دتهاجم او تيري له امله د افغانانو ډېرلوی مهاجرتونه چې په نړۍ کې سارى نه لري نورو هيواد و نو او لويو وچوته شوي دي، د افغانستان له پنځه ميليونو څخه زيات نفوس د نړۍ په ګوټ ګوټ کې مهاجر شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

•اقتصادي مهاجرتونه:

دکليو،دکوچنيو او لويو ښارونو خلك لويو صنعتي ښارونو ته دکار او دندو د موندلو او د شتمنيو د لاس ته راوړلو او د مصؤن ژوند لپاره مهاجرت کوي. د پورتنيو لاملونو په نظر کې نيولو سره دکليو خلك ښارونوته لکه کابل، کندهار، هرات، مزار شريف او نورو صنعتي ښارونو ته مهاجرت کوي چې دغه کار لا تر اوسه دوام لري.

•تاريخي مهاجرتونه:

په ډېرو پخوانيو وختو کې اريا يانو له بلخ (بخدي) څخه شاوخوا سيمو ته ترهند اوفارس پورې مهاجرت وکړ. يونانيانو،کوشانيانو او مسلمانانو يو پر بل پسې مهاجرت وکړ.

•په ۱۳۴۹ لمريز کال کې د وچکالی له امله زموږ هېوادوال د خپلو کورونو پرې ښودلوته اړشول چې د بادغيس، ارزگان او د هزاره جاتو لوړه سطحه په دې ډله کې راځي.

•مو سمي مهاجرتونه د تودو او سړو سيمو ترمنځ کېږي يعنې مهاجرين په اوړي کې د څارويو د روزنې او همدارنگه د کرنې لپاره گاونډيو سيمو ته مهاجرت کوي. د هېواد کوچيان يې ښه مثال دي.

•د مهاجرت اغيزې:

مهاجرتونو په افغاني مهاجرينو مثبتې او منفي اغيزې کړې دي.

۱-د فعال اقتصادي نفوس له لاسه ورکول.

۲- د مغزونو تيښته (د پوهانو او ماهرو خلکو مهاجرت).

۳- منفي اغېزې لکه: په HIV او د پوستکي په ناروغيو اخته کيدل.

٤- باندنيو هېوادونو ته د سرمايې لېږدول.

مثبتې اغيزې لاندې دي:

۱- د خپل فرهنگ ليږدول او د نورو له فرهنگ سره آشنايي.

۲- د خپلې ژبې رواجول او د نورو له ژبو سره بلدتيا.

۳- د نوي تکنالوجيو سره بلدتيا.

٤- په پايله کې هر مدنيت د يوه مهاجرت زېږنده ده.

۵-د هغوی انساني حقوق تر پښو لاندې کيدل

په ټولگي کې د ننه فعاليت:

ز ده کوونکي دې په ډلو وويشل شي او هره ډله دې د لاندې پوښتنو په باره کې بحث وکړي او د هرې ډلې استازي دې خپل معلومات په ټولگي کې وړاندې کړي.

۱. په سياسي مهاجرت او د هغه په انگېزه بحث وکړي.

۲. زموږ هېوادوالو ولې لويو صنعتي ښارونوته مهاجرت کړی؟

۳-آيا تاريخي مهاجرتونه زموږ په هېواد کې شوي دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتني:

۱-زموږ په ګران هېواد کې اوسیدونکو ولې له کلیو څخه ښارونوته مهاجرتونه کړي.

۲- د مهاجرت منفي تاثیرات بیان کړئ؟

۳-آیا زموږ هېوادوال اوس هم نورو هېوادونو ته مهاجرت کوي. ولې؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

ولې زموږ د هیواد اوسیدونکي نورو هیوادونوته مهاجرت کوي؟ ددې سر لیک لاندې یوه مقاله ولیکئ او د جغرافیې په را تلونکي ساعت کې یې هم ټولګیوالوته وړاندې کړئ.

۱,۳ دين

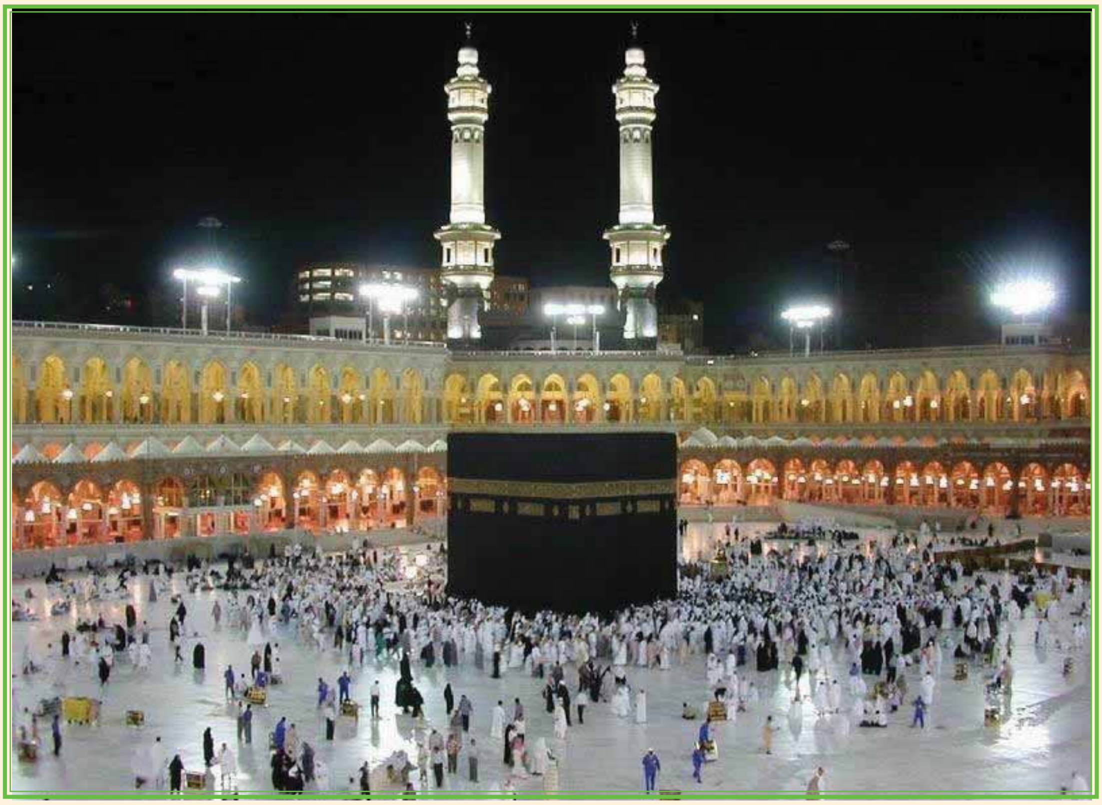

د مكې معظمې انځور

د افغانستان زياتره خلك د كوم دين و مذهب پيروان دي؟

انسانان له خپلو عقيدو سره ژوند كوي. زموږ خلك هم له ډېرو پخوا وختو راهيسې د بېلا بېلو دينو نو پيروان وو. زموږ نيكونو اريايانو نوو سيمو ته له كوچيدو مخكې ساده آيين در لوده. دوی د طبعيت هغه عناصر چې په ژوندانه يې اغېز درلوده مقدس شمېرل. د افغانستان خلك، سره له دې چې دويدي او برهمني زړې عقيدې پيروان وو، د هيواد په ختيځ، شمال لويديځ كې

(c) ketabton.com: The Digital Library

زر دشتي آيين رواج درلود. خو کله چې له میلاد څخه مخکې ۲۰۶ کال کې اشوکا دبودايي دين د تبليغ او خپرولو له پاره ملا وتړله چې د هغه تاريخ نه زر کاله وروسته هم دی عقیدې او آيين د هېواد په ختيځ اوشمال کې بشپړ رواج وموندہ، چې د فکري، هنري او فرهنګ له پلوه يې د دې خلکو په ژوندانه ژوره اغېزه در لوده. بودايي دين داشوکادنفوذ او سلطې په واسط د هندوکش له جنوب څخه ترکندهاره پورې خپورشو.

د اسلام دمقدس دين په ظهور سره بېلا بېل دينونه لکه زردشتي، بودايي او لږ څه آسماني دينونه لکه يهوديت، مسيحيت په خراسان (افغانستان) کې پېرو او پلويان در لودل. خو داسې دين چې په ټول افغانستان کې عام رواج ولري او دملي دين په توګه ومنل شي، وجود نه در لوده. چې پدې ډول سره د هغه وخت خراسان يا اوسنی افغانستان د اسلام مقدس دين د منلو له پاره چمتو و. د حضرت عثمان(رض) په واکمنۍ کې، له ۲۵ هجري کال څخه وروسته اسلامي فتوحاتو په افغانستان کې پرمختګ وکړ. احنف بن قيس د هرات ښار ونيوه اوخلك يې د اسلام په دين مشرف کړل. دريم خليفه حضرت عثمان (رض) عبداله بن عامر بن کريز چې ۲۵ کلن ځوان و د ابوموسی اشعري په ځای وټاکه. عبداله بن عامر اسلامي امپراطورۍ ترختيځ پورې وغزوله هغه سرخس، فارياب، تالقان، کندهار او غزنی فتح او اسلام يې هلته خپورکړل. کابل يې يو کال محاصره کړ او په مشکل سره يې فتح کړ. د وخت په تيريدو سره د افغانستان ټولې سيمې داسلام په دين مشرف شوې .يوازې کافرستان چې وروسته په نورستان ياد شو پخوانی دين يې تر ډېرې مودې پورې وساته چې په ۱۹م پېړۍ کې د اميرعبدالرحمن خان په دوره کې د اسلام په دين مشرف شول. د افغانستان د اسلامي جمهوريت د دولت رسمي دين د اسلام مقدس دين دی. د نورو دينونو پيروان، د خپل دين په پيروۍ او ديني مراسمو په سرته رسولوکې د قانون له احکامو سره سم آز اد دي. په افغانستان کې هيڅ قانون نه شی کولای چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلام د مقدس دين د معتقداتو او احکامو مخالف وي.

په اوسني وخت کې د افغانستان خلک ۹۹.۶ سلنه د اسلام د مقدس دين پيروان دي. يو شمير هندوان او سکان په افغانستان کې اوسيږي. هندوان اوسکان په کابل، جلا ل آباد، کندهار، چاريکارو، گرديز او نورو ښارونوکې اوسيږي چې اکثر يې سوداګر دي.

د افغانستان مطلق اکثريت خلك د حنفي مذهب پيروان دي او د تشيع مذهب پيروان هم لري.

د افغانستان اهل تشيع په جعفري او اسماعليه مذهبونو ويشل شوي دي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

ز ده کوونکي په ډلو ويشل کېږي او هره ډله دې له لاندنيو مو ضوګانو څخه په يوه موضوع بحث وکړي او د بحث نتيجه دې په ټولګي کې شرحه کړي.

- آريايان دکوم ايين لرونکي وو؟
- بود ايي آيين څه وخت په کومه سيمه کې خپورشو؟
- د اسلام دين په افغانستان کې په څه ډول خپور شو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لاندنی سمې او غلطې پوښتنې یو له بل څخه بیلې کړئ:

۱ . اریایانو د طبیعت هغه عناصر چې په ژوندانه کې یې اغېزمن وو مقدس شمېرل.

۲ . د افغانستان ټول خلک د یو مذهب یعنې اسلام پیرو دي.

۳ . کومو خلکو په افغانستان کې د اسلام په خپرولو کې نقش درلوده؟

۴ . په اوسني وخت کې د افغانستان خلک د کومو دینونو او مذهبو نو پیرو دي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د اسلام دمقدس دین د ښیګڼو په اړوند د ټولنو په هوساینې کې څو کرښې ولیکئ او ټولګیوالوته یې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیارلسم لوست:

۳ ـ ۲ ژبه

په افغانستان کې له ډیرشو څخه زیاتې خپلواکه ژبې شته چې د هیواد په بېلا بېلو سیمو کې خلک په بېلا بېلو لهجو پرې خبرې کوي.

د افغانستان د ژبو اهمیت، لکه د نړۍ د نورو ژبو پشان د ویو نکو په شمېر پورې اړه لري. د مثال په ډول پښتو او دري د هیواد په پراخه ساحه کې عمومیت لري او خلک په هغو خبرې کوي او تقریبا د افغانستان ټول خلک پرې پوهېږي په داسې حال کې چې په اورمړي او عربي یوازې په ځو محدودو کلیوکې خبرې کېږي.

اندو اروپایي ژبې په دوو اریایي (اراني) او هندي ویشل کېږي. اریایي ژبه په عمومي ډول د هیواد په جنوب لویدیځ، شمال لویدیځ او شمال ختیځ کې زیاته رواج لري او مشهورې ژبې یې پښتو، دري، بلوچي، اورمړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پاميري غلچه يي ژبه يعنې غرنۍ ژبې دي. په هندي ژبه کې ګوربتي، کلشه يي، تيرايي، سندي او پنجابي شاملې دي. رويدا ژبه چې د آريايي هندي ګروپ ترمنځ يوه څانګه ده چې کتي، بشکلي، واېګلي، پرسيني، اشکوني، پشه يي، پراچي اونورستاني په کې شاملې دي چې په عمومی ډول د نورستان او دهغه د شاوخوا خلك پرې خبرې کوي.

د افغانستان نورې ژبې ترکي او مغولي دي چې د وه لړۍ په کې شاملې دي. يوه لړۍ هغه ژبې دي چې په مرکزي آسيا پورې اړه لري لکه ازبيکي، قزاقي او قرغزي. دويمه لړۍ يې په جنوب لويديځ پورې اړه لري چې ترکمني او آذري احتوا کوي.

۳.۳. د ژبو جغرافيايي ويش:

د افغانستان ژبې چې خلك په يوه سيمه کې پرې خبرې کوي په لاندې ډول دي:

- **پښتو**: هغه کسان چې په پښتو خبرې کوي، تقريبا په ټول هيواد کې استوګن دي. خو زياتره پښتانه د افغانستان په ختيځو، جنوبي او جنوب ختيځو سيمو کې استوګنه لري. د اژبه ډېرې لهجې لري چې د مشرقي او کندهاري لهجې يو له بل څخه توپير کوي.
- **دري**: د هېواد د ډېرو پخوانيو ژبوڅخه ده د هېواد زيات شمېر خلك په مختلفو لهجو له دې ژبې سره آشنايي لري. څه نا څه په ټول هېواد کې ور سره بلديت لري.
- **بلوڅي**: د هلمند، ګود زېرې، صابری هامون او هېواد دلويديځ سرحدونو يو شمېر خلك پرې خبرې کوي.
- **ازبکي**: د هېواد په شمالي ولايتونو کې يو شمېر خلك پرې خبرې کوي.
- **ترکمني**: يو شمېر خلك د هيواد په شمال او شمال لويديځ کې د هرات تر ولايته پورې پرې خبرې کوي.
- **پراچي**: يو شمېر خلك د نجراب په يوه دره کې چې د تګاب له اله ساى سره نښتې ده، پرې خبرې کوي.
- منجي ژبه د بدخشان په منجان، واخي په واخان، سريګي د واخان په شمال، سنګليچي د منجان په ختيځ او د بدخشان د زيباك په جنوب، زيباکي ژبه د بدخشان په زيباك، اشکاشمي د بدخشان په اشکاشم، شغني د بدخشان په اشکاشم او په شغنان،رو شاني اوو اشري د بدخشان په لويديځ او دېنج د سيند په غاړه کې او قرغزي ژبه په کوچني پاميرکې مرو جې دي.
- کته وايګلي، شکوني او پاروني په نورستان کې، ګوربتي ژبه په ختيځ نورستان، پشه يي ژبه په نو رستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د لغمان په درو، تګاب، نجراب، کوهستان، کاپیسا او پغمان، تیراهي د خیبر په لویدیځ او ډکه اوجتې د جټا نو ژبه ده.

- په سندی، لهندا او پنجابی اهل هنود خلک خبرې کوي.
- اورمړي په لوګر، براهوي د چخانسور د شورابک په شاو خوا سیمو کې رواج لري. مغلي، او آذري ژبې اوس له منځه تللي دي. خو قزاقي د بلخ دو لایت په ځینو سیموکې شته.

له پښتو او دري سره د افغانستان اکثریت خلک آشنایي لري او د دولت رسمي ژبې دي. په هغو سیمو کې چې اکثریت خلک یې له ازبکي، ترکمني، پشه یي، نورستاني، بلوچي ګوجري او یا پامیري ژبو څخه په یوه ژبه خبرې کوي، هلته پر پښتو او درې سربېره سیمه ییزه ژبه هغو سیموکې د دریمې رسمي ژبې په توګه دي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په ډلوو ویشل شي، هره ډله دې له لاندنیو موضوعګانوڅخه په یوه موضوع پخپلو منځو کې بحث وکړي. یو تن دې د خپلې ډلې په استازیتوب، موضوع په ټولګي کې شرحه کړي.

- د افغانستان خلک په کوموژبو خبرې کوي. کومې ژبې دکوم دلیل له مخې رسمي دي؟
- اندو اروپایي ژبه په څو برخو ویشل شوې ده؟د هرګروپ مشهورې ژبې له سیمو سره واضح کړئ.
- درویدا، ترکې او مغولي ژبو په باره کې معلومات ورکړئ
- بلوڅان، ازبیک اوترکمن د افغانستان په کومه سیمه کې ژوند کوي؟
- په بدخشان اونورستان کې کومې ژبې رواج لري؟

پوښتنې:

۱. د افغانستان هندوان په (   )، (   ) او (   ) ژبو خبرې کوي.

۲ پشه يي ژبه دهېواد په کومو سيمو کې رواج لري.

۳. اوس کومې ژبې له منځه تللي دي او ويو نکي نه لري؟

۴. ولې پښتو اودرې رسمې ژبې دي؟

۵. کومې ژبې په کوم دليل د درې يمو رسمي ژبو حيثيت لري؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د افغانستان مهمې ژبې په ترتيب په يوه جدول کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱,۴– د مواصلاتو اهمیت:

په پورتني ا نځور کې کومه لویه لاروینځ

مواصلاتی لارې د ټولنې او یوه هېواد داقتصادي، ټولنیز او په پای کې سیاسي،کلتوري او اداري پرمختګ بنسټ ګڼل کېږي، ټولې اقتصادي اړتیاوې(کرنیزې، صنعتي او تجارتي)، ټولنیز، فرهنګي او سیاسي د مواصلاتي کرښو دترقۍ او پرمختګ پرته امکان نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوې هوسا ټولنې اقتصادي او صنعتي پرمختیا د مواصلاتي کرښو او نقلیه وسیلو په پرمختګ او ترقۍ پورې اړه لري.

مخ پروديې هېوادونه چې د اقتصادي او صنعتي پرمختګ لومړني پړاوونه وهي، تر ټولو لومړی باید مواصلاتي او ترانسپورتي شرایط چمتوکړي، چې تولیدي او تجارتي وسایل اوکسب او کار وده اوپراختیا ومومي. افغانستان د مخ پروديې هېوادونو په ډله کې وچې پورې تړلی او غرنی دی . سیندونه یې هم دزیات خوړې او سیلابي رژیم په درلودلو دبېړیو دچلولو لپاره برابرنه دي. نو له همدې امله دځمکني مواصلاتي او هوایي سکتورونو وده دهېواد دبنسټېزو اړتیاوو څخه دي. له منظمې مواصلاتي شبکې پرته هر اړخیزه اقتصادي او ټولنیزه وده ممکنه نه ده. مواصلاتي لارې ښارونه او سیمې یو له بل سره نښلوي . اومه او د انرژۍ تولیدوونکي مواد صنعتي مرکزونو او صنعتي او کرنیز محصولات بازارونو او استهلاکي مرکزونو ته لېږد وي.

په دې برخه کې پانګه اچونه د یوه هېواد داقتصاد بنسټ جوړ وي، چې په ټول هېواد کې د اقتصادي، سیاسي، فرهنګي او اقتصادي پلان جوړونې د ودې او پراختیا سبب ګرځي .

په لنډه توګه د مواصلاتو د اقتصادي اهمیت په هکله ویلی شو چې:

- د منظمو ترانسپورتي لاروڅخه دګټې اخیستنې په سبب بازارکې دکالیو بیه کمېږي.

-د سون دموادو په لګښت کې سپما کېږي او د سوداګرۍ مالونه د وخت له ضایع کېدلو پرته بازارنو ته لېږدول کېږي.

- بیلا بیل قومونه دیواوبل له دود او دستور څخه خبرېږي. د هېواد ملي یووالی تامنیږي.په ضمن کې په ستونزواخته سیموته په چټکۍ مرستې استول کېږي.

- د ترانسپورتي لارو په نه شتون کې سربېره پردې چې پورتني هدفونه لاس ته نه راځي بلکې د فرهنګي او د ښوونې اوروزنې د وروسته والي سبب هم کېږي.

زموږ په هېواد کې په تیرو وختونوکې د پورتنیو ستونزو په درک سره پخپلوپنځه کلنو پلانونوکې ډېره پرمختیایي بودجه، د موجود سړکونو د جوړولو لپاره بېله شوې وه. په وروستي تېل شوې له درې لسیزو څخه په زیاته اوږده داخلي جګړه کې ټولې مواصلاتي شبکې ویجاړې شوې اودهغو دویم ځلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړولوته اړتیا پیښه شوه. نو له همدې امله د موقت حکومت له تشکیل څخه وروسته د توکیو – جاپان په کنفرانس کې دهېواد دلویو لارو جوړولو او پراختیا لپاره د اقتصادي زیربنا په توګه دلومړیتوب حق ورکړل شو. اوس دحلقوي لویې لارې ۸۰ سلنه او له بندرونو سره نښلول یې بشپړ شوي دي. په همدې ډول یوله بل سره د ولایتونو او له مرکز سره دولسوالیو نښلول دوام لري.

له بلې خوا په پام کې دي چې ترانزیتي کرښې دشمال او لویدیځ ګاونډیانو سره فعالې شي او زموږ دهېواد د سوداګرۍ اړیکې به په منطقه کې پراختیا ومومي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي په مناسبو ډلو کې تنظیمېږي. یوه ډله د مواصلاتو اهمیت د هېواد داقتصادي زیربناءپه توګه او دویمه ډله دهېواد په اقتصادي او ټولنیزې ودې کې د مواصلاتو برخه تر بحث لاندې نیسي، د زده کوونکو دفعالیت پایلې د ډلې یو غړی، ټولګي ته وړاندې کوي. په پای کې ښوونکی د ډلې د فعالیت پایلې د خپلو معلوماتو په ورزیاتولو را ټوله وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

په لنډه توګه ځواب ورکړئ:

۱ - زموږ په هېواد کې ځمکني اوهوايي ترانسپورت ولې د مواصلات له نورو برخوڅخه ښه وده کړې ده؟

۲ - ولې په تيرو پنځه کلنو پلانونو کې زياته پاملرنه دمواصلاتو ودې ته راګرځول شوې وه؟

۳ - ولې د توکيو جاپان دهمکاريو په کنفرانس کې زياته پاملرنه دهېواد د لويولارو بيا جوړولو ته اړول شوې وه.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د ځمکنيو مواصلاتو اهميت دهېواد د اقتصادي ودې له مخې په څو کرښوکې وليکئ او د جغرافيې دمضمون په راتلونکي ساعت کې يې له ځانه سره راوړئ اويه ټولګي کې يې و لولئ .

۲,۴ـ ځمکنی حمل او نقل

ایا پوهیږئ چې موټر کله زموږ هېواد ته وارد شو؟

د حمل و نقل دیو منظم مواصلاتي سیستم شتون د ټولیز اواقتصادي(صنایعویه ګڼون)پرمختیابنسټ جوړوي او په هېواد کې د ټولنیز، اقتصادي یووالي درامنځته کیدو سبب ګرځي اود خدماتي موادو او اطلاعاتو دانتقال لپاره اسانتیاوې جوړوي. په ملي سویه سوادګري پرمختګ کوي اوله هغې سره یوځای د پرسونل استخدام او عواید هم زیاتیږي.د ژوند سویه هم لوړیږي. ددې ډول زیر بناوو شتون په افغانستان کې، دځمکې د جغرافیایي جوړښت په پام کې نیولو سره چې په ځانګړو او جلا سیمو ویشل کېږي، د حمل ونقل اسانتاوې فوق العاده ارزښت لري. په تیره بیا د صنایعو پراختیا، چې له هغې پرته صنعتي موسسو ته داومو موادو او انرژي تولیدوونکي مواد او دهغو تولید ات استهلاکي سیموته انتقالیدای نه شي.

د منځنۍ آسیا په جنوب کې دافغانستان دجغرافیایې موقعیت په پام کې نیولو سره د تاریخ له ډېرې پخوا دورې څخه د یوې اوږدې مودې لپاره د ختیځ او لویدیځ او دشمال او سویل تر منځ دسوداګرۍ اړیکو په تامین کې ډېر اهمیت لري.ددې تجارتي او فرهنګي اړیکو دوام د هېواد د ژوندانه دسویې په لوړولو کې داقتصاد او فرهنګ له پلوه ډېر مهم رول لوبوي. له میلاد څخه مخکې په څلورمه پېړۍ کې د یوځي یرغل په پای کې د یونان او هند ترمنځ سوداګریزې اړیکې د افغانستان له لارې تآمین شوې وې. په لومړي میلادي کال کې د یونان باختري پاچاهانو په وخت کې افغانستان د سوداګرۍ اړیکو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

تأمین کې لوړ مقام درلوده، بلخ دهغې لارې د نښلیدوځای ګڼل کیده.

په همدې ډول د وریښمو او در ملولاره (دکوشانیانود امپراطورۍ په دوره کې) له دې هېواد څخه تیریده. نو له همدې امله دبلخ ښار د لویدیځ (اروپایی) او ختیځ (دچینایي او هندي) کالیو د تبادلې مرکز و.

د امیر عبدالرحمن خان د حکومت په وخت کې د نوو کاروان سرایونو ابادول او په هېواد کې دننه د سوداګرۍ دمحصول لغوه کیدل دسوداګرۍ او اقتصاد لپاره زمینه برابره کړه. انګلیسانو له کراچۍ څخه تر کویټې (چمن) پورې د اوسپنې کرښه و غځوله، خو د هېواد خارجي تجارت ته پاملرنه و نه شوه.

تر ۱۹۳۰ م کال پورې چې د ۱۳۰۸ لمریز کال سره سمون خوري ټول مسافرتونه په پلي ډول وو او یا ورل او راوړل د حیواناتو په مرسته سرته رسیده. له هغې څخه وروسته په حمل ونقل کې له عصري وسایلو څخه ګټه اخېستنه په چټکۍ وده وکړه.

په ۱۹۰۹م کال کې د امیرحبیب اله خان په دوره کې دلومړي ځل لپاره موټرونه د دملر له کمپنۍ څخه په ممبیي (بمبیي)کې وپېریدل شول اویه کابل کې په کار واچول شول.(۵۷) تنه کارګران هم بمبیی ته واستول شول چې د موټرو تخنیکي کارونه زده کړي. په دې ډول د موټروشرکت د در باریانو له خوا جوړ شو. دیادونې وړ ده، چې بایسکل مخکې افغانستان ته وارد شوی و.

دکاروانونو د تګ او راتګ لارې تر میم شوې. د موټرولپاره نوي سړکونه د کابل – جلال أباد، جلال أباد- لغمان ، کابل ـ جبل السراج، کابل – لوګر او کابل – غزني ترمنځ جوړ شول. د ټول هېواد په ښارونو کې کاروان سرایونه دسراجیه رباطونو په نوم په خلکو ودان شول. د دوه رباطونوتر منځ واټن شپږ کروه (تقریباً د ۱۸ کیلومتره) و. په دې سر بېره د سیندو له پاسه عصري پلونه د مو ټرو د تګ او راتګ لپاره جوړ شول.

د امانیه په دوره کې او له هغې څخه وروسته ځمکنیو مواصلاتو ته زیاته پاملرنه وشوه. دسړکونو جوړول او د مواصلاتي کرښو پر مختیا یولازمي امر وګڼل شو.ځرنګه چې افغانستان په وچې پورې تړلی هېواد دی او سمندر ته لاره نه لري . نو له همدې امله په هېواد کې دننیو او بهرنیواړیکو د تامین لپاره له ځمکني او په دویم پړاوکې له هوایي ترانسپورت څخه اغېزمنه طریقه نه شته.

دځمکنیو ترانسپورتي لارو د جوړولو او پراختیا په مخکې زیاتې ستونزې شته چې ځینې یې په ګوته کوو.

- د هېواد طبیعي جوړښت او غرنی بڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د غرنۍ او دښتي سيمو بيل اقليمونه.

- د عصري وسايلو،فني پرسونل او پوره پانګې نشتوالى.

لکه څرنګه چې تاسې پو هېږئ زموږ د هېواد درې په څلورمه برخه غرنۍ ده.دغه غرونه د شمال ختيځ څخه د جنوب لويديځ په لور ديوه طبيعي ديوال په توګه پراته دي او هېواد يې په دوه شمالي او جنوبي برخو ويشلى د ى. زياتره کوتلونه يې له ۳۰۰۰ مترو څخه زيات لوړوالى لري، چې د کال په زياته موده کې په واورو پټ وي او د تګ او راتګ په وړاندې خنډ ګرځي. زياتې درې يې له شمال څخه جنوب ته چې سور يې لږ دى د سيندونو په اوږدو کې پرتې دي،چې دتګ او راتګ په وړاندې ستونزې جوړوي. په همدې ډول غرنۍ سيمې او پراخه شګلنې دښتې هم د ځمکني ترانسپورت د پراختيا په وړاندې ستونزې جوړوي، چې زياتې پانګې، عصري وسايلو او فني پرسونل ته اړتيا لري. دهېواد دسيندونو بهيرونه او مسيرونه ، سره له دې چې دکارواني لويو لارو په غځولو کې اغېز منه مرسته کړې ده. خو دځمکني ترانسپورت په غځولو او پر مختګ کې يې ستونزې را منځته کړې دي. ددې تر څنګ چې ځينو ځايونو کې درې دومره تنګې دي، چې يوازې دسيند د بهيدو لاره يې جوړه کړې ده لکه ماهيپر، درونټه، سالنګ او داسې نور، چې په ځينو ځايونو کې د غرونو د توږلو او دتونل دکيندلو لپاره اړتيا پېښېږي. سيندونه هم کربېږي او تاوراتاوېږي او سړکونه بايد څو ځله دسيند له پاسه تيرشي. سر بېره په دې بايد بېشماره پلونه ا و استنادي ديوالونه دواوړې د ښوييدو په وړاندې جوړ شي. نو له همدې امله ددې ستونزې د حل لپاره زيات وخت، پوره پانګې او فني پرسونل ته اړتيا ده.

ددې ټولو ستونزو سره سره ځمکنى ترانسپورت له ټولو نورو ترانسپورټونو څخه اړين اوګټور دى.

د اوسپنې دکرښو دپرمختګ په وړاندې پاسني يادشوي خنډونه د پاملرنې وړ دي، چې دهغې له مخې زموږ په هېواد کې داوسپنې کرښې نه وې جوړې شوې.خو په پام کې ده چې دګاونډيو هېوادونو (ايکو او سارک) په مرسته دغه ستونزه په را تلونکي کې حل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو کې تنظیم شي، هره ډله دې په هېواد کې د مواصلاتو په رول د اقتصادي او ټولنیزې زیر بنا په توګه په خپلو منځو کې بحث وکړي اود خپلو بحثونو پایلې دې یو زده کوونکی ټولګېوالو ته بیان کړي او ښاغلی ښوونکی دی د بحث پایلې،دخپلو معلوماتوسره را ټوله کړي.

پوښتنې:

په لنډه توګه جواب ووایاست:

۱- د خپل هېواد د ځمکني ترانسپورت د پرمختګ په وړاندې سترې ستونزې په لنډه توګه توضیح کړئ.
۲- ولې ځمکني ترانسپورت له نورو ترانسپورتي ډولونو څخه په هېواد کې زیاته پراختیا موندلې ده؟
۳- د هېواد په اقتصادي پر مختګ کې د ځمکني ترانسپورت اهمیت توضیح کړئ.

لاندنی جملې بشپړې کړئ:

۱- موټر لومړ ی ځل لپاره د..................حکومت په دوره کې هېواد ته وارد شو.
۲- د لومړي ځل لپاره د افغانستان له لارې د هند اویونان تر منځ د ....
دحکومت په وخت کې تأمین شوی وی.

سم ځوابونه د (س) په توري او غلط ځوابونه (ن) په توري په نښه کړې:

۱- ایا زموږ دهېواد جغرافیایي موقعیت د ختیځ او لویدیځ تر منځ د تجارتی اړیکو په تآمین کې ډیر اهمیت لري؟
۲- ایا د موټر لپاره د سړکونوجوړول د امیر عبدالرحمن خان د حکومت په وخت کې پیل شول؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د هیواد د اقتصادي، ټولنیزې او کلتوري پراختیا په هکله د ځمکني ترانسپورت اهمیت په څو کرښو کې ولیکئ او د جغرافیې د مضمون په را تلونکي ساعت کې یې ټولګیوالو ته ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف: څو ډوله ترانسپورتي وسایل پېژنئ؟

پورتنيو عکسونو ته په غور وګورئ چې دغه وسایل د ترانسپورت په کوم ډول پورې اړه لري؟

د ځمکني ترانسپورت اصطلاح هغو وسیلوته ویل کېږي چې د ځمکې د و چې برخې له پاسه حرکت کوي، لکه دباروړلو حیوانات، بایسیکل، موټر سایکل، موټر (لارۍ، بسونه، میني بسونه، او ګرندي موټرونه) او اورګاډي له ټولو ډولونو سره.

ددغو وسیلو په اختراع سره دسیمو او هېوادونو تر منځ واټن لنډېږي. هغه واټنونه چې کاروانونو به اونیو کې وهل، اوس ددې وسیلو په مرسته، څو ساعتونو ته را لنډ شوي دي. همدارنګه له دې وسیلو څخه په ګټه اخیستنې درانه تجارتي مالونه، چې پخوایې د لېږدېدو توان نه وو، اوس په اسانۍ لېږدول کېږي.

بایسکل د ترانسپورت ډېره ګټوره وسیله ده. هره ورځ په نړۍ کې په میلیونونو انسانان ورڅخه ګټه اخلي. آن داچې په ځینو هېوادونو کې یې دبایسکل دچلولو لپاره ځانګړې جادې هم جوړې کړې دي.
دلومړي ځل لپاره بایسکل یوانګلیسي پوه کنت دوسواک په ۱۷۹۰ م کال کې اختراع کړ، چې دوه څرخونه او یو چوکاټ یې درلود. اوس دنړۍ په هېوادونو کې په سلګونو ډوله بایسکلونه جوړېږي، چې نه یوازې ترانسپورتي وسیله ده، بلکه دسپورت لپاره هم ګټور دي. د سون مواد نه لګوي، داستوګنې چاپېریال نه ککړوي. د چین دخلکو دځمکني ترانسپورت زیاته برخه په تېره بیا په ښارونو کې بایسکل جوړوي.
زموږ هېواد ته بایسکل له موټر څخه مخکې د امیر حبیب الله خان د حکومت په وختکې واردشو.

اوس په زرګونو تنه خلک ور څخه ګټه اخلي.

بله وسیله چې له موټر سره ورته ده، خو دکوچني ماشین په مرسته، چې لږ تیل لګوي فعالیت کوي، د موټر سایکل په نوم یادیږي. څرنګه چې دتیلو لګښت یې لږ دی نو له همدې امله زیاته ګټه ورڅخه اخېستل ګېږي. زموږ په هېواد کې یې استعمال له بایسیکل څخه وروسته دی .

د ۱۸ م پیړۍ په دویمه نیمایي کې د بخار ماشین په کشف سره، سمنګتن د انتقالولو یوه وسیله جوړه کړه، چې دبخار په واسطه یې حرکت کاوه چې دغه لومړنی جوړ شوی موټر ګڼل کېږي.

په انګلستان کې زیاتې انتقالاتي وسیلې جوړې شوې، خو د ډېرو سکرود لګولو له امله یې زیات لوګی کاوه او د تخنیکي نیمګړتیاوو له مخې یې زیات ټکرونه کول.

د ۱۹ م پیړۍ په دویمه نیمایي کې داسې موټر اختر اع شو چې په نفتو یې حرکت کاوه. زموږ په هېواد کې کله چې مستر دین د برتانوي هند د خارجه چارو وزارت سکرتر په۱۹۰۴ز یږدیز کال په ډسمبر کې کابل ته سفر کاوه د نورو سوغاتونو تر څنګ یې یوه عراده موټر هم امیر حبیب اله خان ته ډالۍ کړ، چې ۷۰۰ سټر لنګ پونډه ارزښت یې در لوده. په هغه موټر کې د تیلو پر ځای لرګي سوځیده او ماشین ته یې حرکت ورکاوه.

اوس زموږ هېواد ته بیلابیل ډوله موټرونه وارد شوي دي لکه باروړونکي موټرونه (لارۍ، د طبیعي ګاز اوتیلو ټانکرونه) ،کوچني اولوی بسونه اوګرندي موټرونه چې د نړۍ د ډېرو عصري کمپنیو څخه پېرودل کېږي.

د اوسپنې کرښه د مالونو د وړلو او راوړلو ډېره پخوانۍ وسیله ده، چې دبخار د ماشین په واسطه په کار اچول شوې او داوسپنې کرښې ورته غځېږي او نن سبا د ځمکني حمل ونقل ډېره ستره وسیله ده .

په ۱۳۰۵ لمریز کال کې د شاه امان الله خان په دوره کې، کله چې د دارالامان عصري ښار جوړول پېل شول، د خلکو او تعمیراتي مالونو د انتقال لپاره یو کوچنی اورګاډی د اوسپنې کرښې سره هم هېواد ته وارد شو چې داکرښه د شاه دو شمشیره له زیارت څخه د دارالامان تر ماڼۍ پورې غځیدلې وه.دغې اورګاډې د بخار یو انجن (ماشین) او څو ډبې در لودې او هره ورځ به یې خلک او کالي په دې کرښه انتقالول . تراوسه یې نښې دکابل په موزیم کې شته.دغې کرښې له ۸-۷ کیلومترو پورې اوږدوالی در لوده اوتر ۱۳۰۷لمریز کال پورې فعاله و. د شاه امان اله خان له سقوط څخه وروسته، د هغه وخت حکومتونو د اوسپنې کرښې له جوړولو او غځولو سره مینه ښکاره نه کړه.

دیادونې وړ ده چې په هېواد کې ټولې ترانسپورتي تصدیګانې د ملي بس څخه پرته منحل اعلان شوی، دا تصدي د زرو څخه د زیاتو بسونو په در لودلو د کابل ښار په دننه او دهېواد په ولایتونو کې فعالیت کوي او همدارنګه په نظر کې لري چې د بریښنا یي بسونو پروژه چې دکابل ښار په داخلي جګړو کې ړنګه شوې وه دویم ځلي احیاکړي. بریښنایي بسونه سربېره پردې چې لږ لګښت لري د ژوند چاپیریال هم نه ککړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اضافي معلومات (د مطالعې لپاره):

ځمکنی ترانسپورت په ځانګړي ډول د وسایطو واردولو د یادونې وړ پر مختګ کړی دی. په ۱۳۸۵لمریز کال کې د ټولو ثبت شوو موټروشمېر ۶۰۶۹۴۴ عرادو ته رسېده دا شمېر په ۱۳۸۶لمریز کال کې ۸۷۳۷۰۱عرادو ته لوړ شو چې ۸/۴۳سلنه ډېروالی راښیي. شخصي او ټکسي موټر ډېر زیاتوالی ښکاره کوي او همدارنګه لاری د ۱۱۷۴۶۰څخه ۱۳۵۴۴۶ او بسونه د ۴۸۵۱۳ څخه ۵۸۰۴۹ عرادو ته لوړ شوي.

ځمکنی ترانسپورت				
خصوصیات	د مقیاس واحد	۱۳۸۴ لمریز کال کې	۱۳۸۵ لمریز کال کې	۱۳۸۶ لمریز کال کې
ټول موټرونه	عرادې	۴۸۶۱۴۱	۶۰۶۹۴۴	۸۷۳۷۰۱
دولتي سکتور	عرادې	۲۸۵۱۰	۳۰۲۵۱	۳۳۳۰۶
خصوصي سکتور	عرادې	۴۵۷۶۳۱	۵۷۶۶۹۳	۸۴۰۳۹۲
لارۍ	عرادې	۱۰۰۸۸۳	۱۱۷۴۶۰	۱۳۵۴۴۶
دولتي سکتور		۱۱۳۴۱	۱۱۹۰۸	۱۲۹۱۵
دخصوصي سکتور	عرادې	۸۹۵۴۲	۱۰۵۵۵۲	۱۲۲۵۳۱
بسونه	عرادې	۴۱۷۱۳	۴۸۵۱۳	۸۰۴۹
دولتي بسونه	عرادې	۳۳۶۸	۳۵۸۶	۴۲۱۳
ګرندي موټرونه	عرادې	۲۶۲۷۰	۳۱۴۱۶۵	۵۱۷۶۰۱
دولتي سکتور	عرادې	۱۲۵۷۹	۱۳۲۳۳	۱۴۵۰۱
موټر سیکلونه	عرادې	۶۴۸۱۷	۱۰۸۲۸۲	۱۲۷۹۵۹
دولتي سکتور	عرادې	۱۲۲۲	۱۵۲۱	۱۶۷۷
په هېواد کې د بهرنیو اتباعو و سایط	عرادې	۱۲۶۶۸	۱۳۲۹۶	۲۵۷۹۴

۱۳۸۶ لمریز کال در مرکزي احصایې د ادارې دکلنی احصایې ۲۰۵مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او ټولې ډلې دې په ټولنه کې د ځمکني ترانسپورت په اهمیت اوهمدارنګه دهغه دبېشانه زیاتوالي اغېزې دې د ژوندانه په چاپېریال باندې روښانه کړي او دډلې یو غړی دې د بحثو نو پایله هم ټولګیوالو ته بیان کړي.

پوښتنې:

په لنډه توګه یې ځواب کړئ:

۱- د ځمکني ترانسپورت د وسایلود ډولونو نومونه واخلئ.

۲- د ترانسپورتي وسیلو اختراع کومې اسانتیاوې رامنځته کړې دي؟

لاندنۍ جملې بشپړې کړئ:

الف: د بایسکل مخترع ....دی.

ب: زموږ هېواد ته موټر د برتانوي هند د بهرنیو چارو دسکرتر .... سفر په وخت کې کابل ته راوړل شو.

سم ځواب په نښه کړئ:

الف: بایسکل د انتقال ګټوره وسیله ده چې د ژوندانه چاپېریال نه ککړوي.

ب: پخوانۍ ټولې ترانسپورتي تصدۍ منحل شوې دي.

ج: د اوسپنې کرښه د امان اله خان د پاچاهۍ په دوره کې افغانستان ته وارد شوې وه .

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زموږ په هېوادکې د ځمکني ترانسپورت (د اوسپنې کرښې) د سترې وسیلې د اهمیت په هکله تبصره ولیکئ او د جغرافیې په راتلونکې ساعت کې یې ټولګیوالوته بیان کړئ.

ب: د افغانستان د لویو لارو په هکله څه پوهېږئ؟

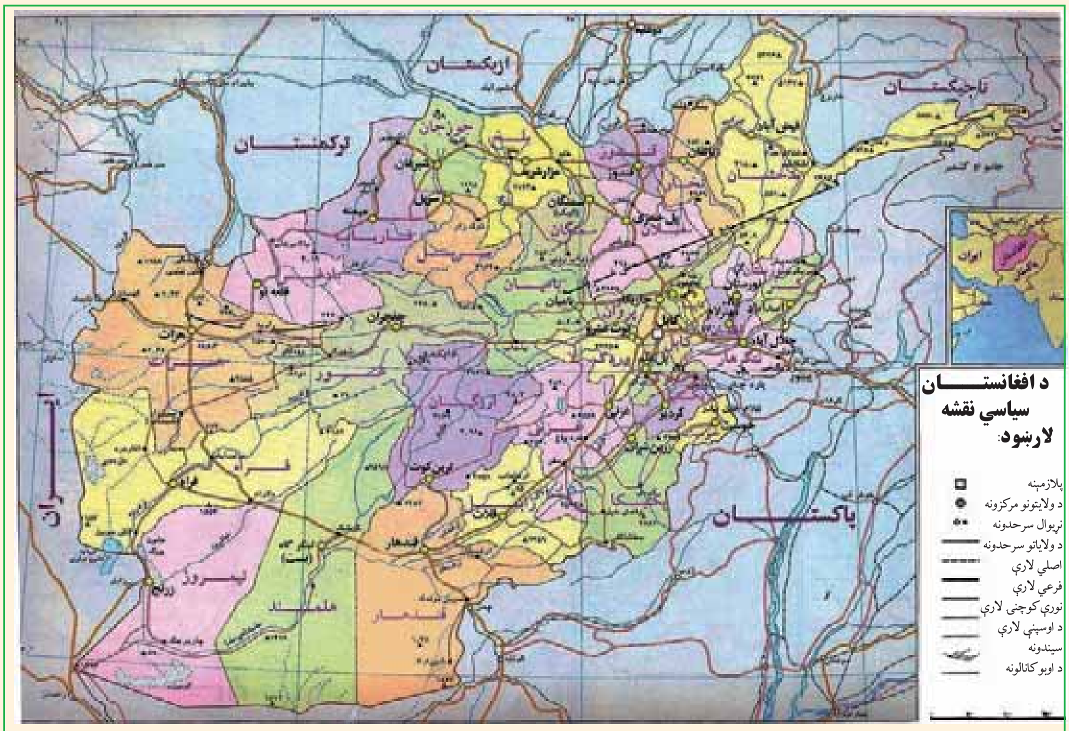

لويې لارې په يوه هېواد کې، دبدن لپاره د وينې د شريانونو په معنا دي.هغه هېوادونه چې په هغو کې لويې لارې لږې پر مختللې دي، په واقعيت کې په هغه هېواد کې تولنيزه او اقتصادي وده په ټپه دريدلې او د اقتصادي څرخ بيلې برخې لکه صنعتي توليدات،کرنيز محصولات، عرضه او تقاضا، په بازار کې پېرودل او پلورل، مسافرتونه اوګرځېدنه له يوه ځايه څخه بل ځای ته تلل او راتلل په بشپړ ډول له ستونزوسره مخامخ کېږي. هېواد او اړونده ټولنه په بشپړ ډول په فرهنګي او اقتصادي انزوا کې واقع کېږي.

ددې لپاره چې زموږ هېواد د اقتصاد او ټولنيز فعاليت له امله ارزښتمنده خوځښت ولري، بايد په هېواد کې دننه د ټولو ولايتونو، ولسواليو اوکليو ترمنځ او له هېواد څخه د باندې له ګاونډيو هېوادونو سره سياسي او اقتصادي دوامداره تماسونه ټينګ کړو،نو اړين بريښي چې مواصلاتي برخې ته يې ځانګړې پاملرنه وشي.

د امان الله خان او محمد ظاهر خان د پاچاهی په دوره کې، په تيره بيا د محمد داوود خان دصدارت په دوره کې ډېره هڅه وشوه چې هېواد له اقتصادي او ټولنيز ي انزوا څخه وژ غوري. په ټولو پنځه

کلن پلانونو کې د لويو لارو جوړولوته، د اقتصادي زير بنا په توګه،ځانګړې پاملرنه وشو ه. په پنځه کلن لومړي پلان (۱۳۳۰ - ۱۳۳۵ لمريز کال)، دويم پلان (۱۳۳۵-۱۳۴۰) او دريم پلان (۱۳۴۱-۱۳۴۵) کالوکې د پرمختيايي بودجې ۵۰ سلنه په لويو لارو و لګيده او له ۲۵۰۰ کيلومترو څخه زيات قير شوي او کانکريټي سړکونه جوړ شول.

خو په داخلي جګړوکې دغه ټولې جادې تر يوې اندازې پورې ويجاړې شوې، چې ترميم يې غوښته.

د پخوانيو لويو لارو پراختيا اود نوو لويو لارو جوړول، د دولت اساسي اړتياوې دي.

څرنګه چې خصوصي سکتور په دې برخه کې له پانګې اچونې سره مينه نه لري. نوله همدې امله دلويو لارو ترميم او جوړول د دولت په غاړه دي.

لوې لارېې په دوه برخو ويشل کېږي:

۱- حلقوي لويې لارې چې په هغو باندې ترافيک له يوې نقطې پيل او له يو دوراني حرکت څخه دنامنظمې دايرې يا بيضوي ته ورته دايرې په بڼه، د پيل له نقطې سره نښلي. لکه د کابل – مزار شريف –شبرغان – ميمنه – بادغيس – هرات – کندهار – غزني ا و کابل حلقوي سړک.

۲-بېلې او پربکړل شوې لارې، چې له حلقوي لويو لارو څخه جلا شوي دي لکه دکابل –خوست او داسې نورې لارې.

د هېواد مهمې لويې لارې عبارت دي له:

د هېواد شمالي لويه لاره:

د مرکزي او شمالي و لايتونو د سوداګرۍ او مواصلاتو په بر خه کې، دغه لويه لاره ستره برخه لري. ددې پروژې ګټې په لاندې ډول دي:

۱- ددې لويې لارې په جوړيدو سره مرکزي ولايتونه مستقيماً له شمالي ولايتونو سره ونښلول شول. دغه لويه لار ه د ښکارې درې له لارې څخه چې ۴۰ کاله يې دهېواد شمالي سيمې د مرکزي او جنوبي سيمو سره نښلولې، ۲۰۰ کيلومتره لنډه ده. په پای کې ترانسپورتي لګښتونه او د موټرو استهلاک کمېږي او په لږ وخت کې حاصلات سوداګريزو مرکزونوته ورل کېږي.

۲-د هېواد دشمالي سيمو تو ليدي محصولات په جنوب کې لګښتي مرکزونو ته او صادراتي مالونه دهېواد شمالي بندرونو ته په ډېر لږ وخت کې ورل کيږي.

۳-يوشيمر فابريکې لکه د بغلان د بورې فابريکه، غوري سمنټ، دګلبهار، پلخمري، جبل السراج نساجي او داسې نور ي ددې لويې لارې په اړدوکې پرتې دي، دهغو توليدات د وخت له ضايع کيدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرته دخرځلاو بازارو نوته او همدارنگه اومه مواد او د اړتیا وړ نور مواد یې له همدې لارې څخه انتقالیږي.

د کابل – تورخم لویه لار:

دغه لویه لار د ترانزیتي لویو مشهورو لارو څخه ځانګړې اهمیت لري. دغه لویه لار د تورخم له لارې له پېښور سره نښتې ده له هغې څخه وروسته د اوسپنې د کرښې او قیر شوې لویې لارې په واسطه د کراچۍ له بندر سره اود هغې له لارې د هند د سمندر اوبو د نړیوالې لارې سره نښلي. له هغې څخه په ګټې اخیستنې زموږ د هېواد دسوداګرۍ ټول مالونه د هند هېواد او د آسیا، اروپا او امریکا نورو هېوادونو ته صادرېږي. د نړۍ دهېوادونو څخه وارداتي مالونه د ترانزیت له حق څخه په ګټې اخیستنې سره، زموږ هېواد ته واردېږي.

دغه لویه لار د فرعي قیرشوو لویو لارو په واسطه د کنړ، لغمان او نورستان ولایتونو او د ننګرهار له ولسوالیو سره نښتې ده.

ددې لویې لارې په اوږدو کې د بریښنا بندونه او د ننګرهار د کانال پروژه جوړه شوېده، چې د هغې په بشپړېدو کې یې ستر رول لوبولی دی. په همدې ډول د نوموړو ولایتونو تولیدي او کرنیز محصولات کابل او نورو استهلاکي مرکزونو ته انتقالیږي، چې په پای کې د نوموړو ولایتونو د اقتصادي پرمختګ سبب ګرځي.

کابل – کندهار لویه لار:

دغه لویه لار د ترانزیتي فعالیت له مخې د هېواد دلویو لارو په ډله کې لومړی مقام لري، ځکه چې د کابل –کندهار لویه لار دکندهار – سپین بولدک له لارې د چمن د اوسپنې کرښې پواسطه د کراچۍ او ګوادر (د عرب د سمندر ګي په غاړه پروت دی) له بندرونو سره نښلوي. همدارنګه د کندهار – هرات د لویې لارې پواسطه د تورغونډۍ د بندر په واسطه د ترکمنستان له جمهوریت سره، د اسلام کلا د بندر په واسطه چې په هرات کې پروت دی، ابونصر فراهي بندر چې په فراه کې موقعیت لري، د نیمروز د ولایت د لارام – زرنج لویې لارې په واسطه د ایران اسلامي جمهوریت سره او د هغې لارې داوسپنې دکرښې په واسطه د ایران دهېواد د شاه بهار له بندر سره دعرب د سمندرګي نړیوالو اوبوته لاره پیداکوي. ددې بندر له لارې نه یوازې افغاني مالونه بلکې دمرکز ي آسیا دجمهوریتونو مالونه هم وارد اوصادرېږي.

دکابل –کندهار لویه لار، څو ولایتونه چې د تاریخي او تجارتي ځایونو لرونکي دي یو له بل سره نښلوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کندهار – هرات – تورغندۍ (پخوانۍ قره تپه) لویه لار:

دغه لویه لاره د جوړښت له مخې دېره عصري په کانکریټي ډول جوړه شوې وه. خو اوس د بیا رغونې په پایله کې قیر شوې ده. زموږ هېواد د ترکمنستان او د ایران اسلامي جمهوریت سره نښلوي. په همدې ډول دلویدیځو ولایتونود مرکزونو د نښلولو له مخې اهمیت لري، چې کندهار او هرات په مستقیم ډول او فراه، نیمروز او هلمند په غیر مستقم ډول نښلوي.

هرات – اسلام قلعه لویه لار:

ددې لویې لارې اوږدوالی ۱۲۴ کیلومتره دی اود هرات ښار د اسلام قلعه له بندر سره چې له ایران سره د افغانستان په سرحد کې پروت دی نښلوي. دغه لویه لار له ایران، ترکیې اونورو اروپایي هېوادونو سره په سوداګرۍ کې زیات اهمیت لري.

د پلخمري – شبرغان – فاریاب لویه لار:

دغه لویه لار د سوداګرۍ او اقتصاد له پلوه ځانګړی اهمیت لري او د هېواد د حلقوي لویې لارې برخه ده، چې د هېواد شمالي ولایتونه لکه بغلان، سمنګان،بلخ، جوزجان او فاریاب یوله بل سره نښلوي او د بادغیس د ولایت له لارې دهرات له ولایت سره نښلي. له هرات سره دهغې په نښلولودغه حلقوي لویه لار بشپړیږي . د هغې څخه د جلاشوو لویو لارو په واسطه د حیرتان،کلفت او د اندخوی د آقینې له بندرونو سره هم نښلي.

د کابل- خوست لویه لار:

له ډېرو کلونو راهیسې ددویمې درجې لویې لارې په نامه یادیده خو کله چې دخوست د غلام خان د بندر سره وصل شوه او دهغې لارې د کرمې ایجنسی سره ونښته ځانګړی اقتصادي او سوداګریز اهمیت یې پیداکړ. د هېواد جنوبي ولایتونه لکه لوګر، پکتیا او خوست یې له کابل سره ونښلول.

د کندز – بدخشان لویه لاره:

د هېواد مهم حاصل خیز کرنیز او صنعتي ولایتونه لکه کندز، تخار او بدخشان یو له بل سره نښلوي. همدارنګه دهېواد د شمالي لویې لارې په واسطه د حلقوي لویې لارې سره نښتي. په همدې ډول د کندز شیرخان بندر له لارې د تاجکستان له هېواد سره نښلي.

دهېواد دلویو لارو جوړول سربېره پردې چې دهېواد د بیلابیلو سیمو تر منځ اقتصادي او تجارتي اړیکې، نږدې کوي، بلکې دهغو له لارې د جنوبي او مرکزي آسیا دهېوادونو تر منځ دوستانه اړیکو

کې هم مهمه برخه لري.نو د همدې موقعیت له مخې یوځل بیا د افغانستان تاریخي اهمیت د جنوب ختیځې او مرکزي آسیا او مدیترانې د حوزې په نښلولو کې څرګند وي.

اضافي معلومات د مطالعې لپاره

شماره	لویه لار	اوږدوالی په کیلومتر
۱	کابل – کندز	۳۳۷
۲	کندز – شیر خان بندر	۶۳
۳	پلخمري ـ شیبرغان	۳۶۰
۴	شبرغان – میمنه	۱۷۹
۵	کابل – تورخم	۲۳۲
۶	کابل – جلال آباد	۱۴۸
۷	جلال آباد – اسعد اباد	۹۰
۸	سرخکان – مهتر لام	۱۸
۹	کابل – کندهار	۴۸۳
۱۰	کندهار –سپین بولدک	۱۰۱
۱۱	کندهار – هرات – تور غندی	۶۷۹
۱۲	هرات – اسلام قلعه	۱۲۴
۱۳	کندهار – هرات	۵۶۷
۱۴	کابل –ګردیز	۱۲۲
۱۵	ګردیز – خوست	۱۱۴
۱۶	کندز – تخار	۷۰
۱۷	تخار – بدخشان	۱۶۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او هره ډله دې دهېواد په مواصلاتي نقشه کې دیوې لویې لارې تګلوری وټاکي، چې کوم ولایتونه سره نښلوي لکه دکابل – کندهار، کندهار – هرات، پلخمري – هرات، کابل – تورخم اوداسې نور. هره ډله دې د فعالیت پایله خپلو ټولګېوالو ته بیان کړي. ښاغلی ښوونکی دې د ډلې دفعالیت پایلې د خپلو معلوماتو سره یو ځای را ټولې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱- د منځمهالي اداري له جوړیدو وروسته ولې د لویو لارو پراختیا ته ځانګړې پاملرنه وګرځیده؟

۲- د هېواد په اقتصادي پرمختګ کې د لویو لارو اهمیت توضیح کړئ.

۳- د هېواد کومې ترانزیتي لارې د عرب سمندرګی له نړیوالو اوبو سره نښتي دي؟

لاندې جملې په خپلو کتابچو کې بشپړې کړئ.

۴- دهېواد لویې لارې په سترو دوو برخو.............. او............ ویشل شوي دي.

۵- د شمال حلقوي لویه لار د............، .... او ....بندرونو له لارې دتاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان دهېوادونو سره نښتې ده.

۶- زموږ دهېواد د............،..............او........... لویو لارو له لارې دایران له هېواد سره نښتی دی.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ او په هغې کې دهېواد حلقوي لویه لار رسم کړئ او د جغرافیې د مضمون په را تلونکي ساعت کې خپلو ټولګیوالوته وښئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳,۴ د هوايي ترانسپورت په هکله څه پوهېږئ؟

هوايي ترانسپورت د هېواد دلېږې پرتو سيمو او نړۍ په نږدې کولو کې ارزښتناکه رول لوبوي. خو دغه ترانسپورت د نورو ترانسپورټونو پرتله د انرژيکي موادو د ډېر لګښت له کبله په لوړه بيه تمامېږي خو سياسي،تجارتي او نظامي اړيکي په چټکۍ ټينګوي، نو له همدې امله هر هېواد د خپل مالي او اقتصادي شرايطو له مخې ددې سکتور ودې ته ډېر ه پاملرنه کوي.

لکه چې پوهېږو افغانستان غرنی هېواد دی. د هندوکش، بابا او فيروز کوه غرونو ديوه طبيعي حايل په توګه هېواد په دوو شمالي اوجنوبي برخو ويشلی دی. په دې سر بېره زموږ هېواد په وچې پورې تړلی دی. د لويو لاروغځول د خلکو اړتياته ځواب نه شي ويلای. نوله همدې امله دهوايي حمل ونقل اهميت زيات او دپاملرنې وړ دی. دغه هېوادله يوې خوا سمندر ته لار نه لري او له بله پلوه دغرونو په واسطه په کوچنيو او بيلو جغرافيايي سيمو و يشل شوی دی، چې دغه ډول طبيعي شرايط تېولنيز او آن سياسي ستونزې لري. د همدې اصل له مخې د اړتياوړ زياتره مواد په مناسب وخت په هېوادکې دننه او بهرکې مصرف کوونکو ته په ټاکلي وخت نه رسېږي.

زموږ هېواد دهوا نوردۍ فعاليت اوله الوتکو څخه د مسافرينو او تجارتي مالونو په وړلو او راوړلو کې ډېر لرغونتوب نه لري . د هوا نوردۍ دفعاليت پيل په ۱۳۰۶ لمريز کال د امان اله خان د پاچاهی په دورې پورې مربوط ګڼل کېږي چې د لومړي ځل لپاره يوې کوچنۍ روسي الوتکې په مياشت کې دوه ځله د کابل او ترمز ترمنځ په الوتنې پيل کړې و.

په ۱۳۱۷ لمريز کال کې د جرمني دلوفت انزا دکمپنۍ يوه درې ماشينه الوتکه له برلين څخه هرات اوکابل او له کابل څخه جاپان ته الوتنه کوله.

هوايي لومړنۍ شرکت په هېوادکې دآرياناافغان هوايي شرکت په نوم، دمسافرينو او تجارتي مالونو دحمل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونقل په منظور په **۱۳۱۷لمریز** کال کې جوړ او په فعالیت پیل وکړ. څرنګه چې پوره تاسیسات او امکانات یې نه درلودل، نو له همدې امله د هېواد اړتیاوو ته یې ځواب نشوویلای.نو په **۱۳۳۵لمریز** کال کې دملکي هوانوردۍ ریاست جوړ شو. دهغې په جوړېدو سره په افغانستان کې د هوانوردۍ د پراختیا او پر مختګ لپاره زمینه برابره شوه. دهوانوردۍ ریاست په کندهار، مزارشریف، هرات او جلال اباد کې دهوايي ډګرونو په جوړولو اقدام وکړ. بهرنۍهوايي نمایندګۍ هم دافغانستان له هوايي ډګرونو څخه ګټه اخلي. له هوايي ترانسپورت څخه د مسافرینواو هغه مالونو او کالیو دانتقال لپاره ګټه اخېستل کېږي، چې حجم یې لږ او ارزښت یې زیات وي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبوډلو وویشل شي او هره ډله دې دهوايي ترانسپورت د پرمختګ په اهمیت او اړتیا بحث وکړي او پایلې دې دډلې یو غړی ټولګیوالو ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

سمې جملې د (س) په توري او ناسمې جملې د (ن) په توري په نښه کړئ.

۱ - هوايي ترانسپورت د نورو ترانسپورټونو پرتله ډېره انرژي لګوي.

۲ - د ملکي هوانوردۍ ریاست په جوړېدو سره دهوانوردۍ د پراختیا لپاره وخت برابر شو.

لاندې جملې بشپړې کړئ.

۱ - د هېواد دملکي هوانوردۍ فعالیت د........پاچاهی په دوره کې په ۱۳۰٦لمریز کال کې پیل شو.

۲ - د هېواد لومړني داخلي شرکت د..........په نوم په ۱۳۳۳لمریز کال په فعالیت پیل وکړ.

لنډ ځواب ورکړئ.

۱ - له هوايي ترانسپورټ څخه د کومومالونود انتقال لپاره ګټه اخېستل کېږي؟

۲ - د هوايي ترانسپورټ د پراختیا لاملونه بیان کړئ؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د هوايي ترانسپورټ د اړتیا او پراختیاپه باره کې مقاله ولیکئ اود جغرافیې دمضمون په راتلونکي ساعت کې یې له ځانه سره راوړئ او خپلوټولګیوالوته یې وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف ـ د هېواد هوايي شرکتونه او ډګرونه

د کابل د نړیوال هوايي ډګر یوه برخه

دملکي هوايي رياست په ۱۳۳۵لمريزکال کې جوړ شو، چې په هغه وخت کې يې دوه ستري موسسې دهوا پېژندنې او هوانوردۍ په نوم درلودلې چې د نړۍ د ملکي هوانوردۍ د موسسې غړيتوب يې هم درلود، چې دهغو دمالي او معنوي مرستو څخه يې په ټولو برخوکې ګټه اخيستله، دهوايي ډګرونو جوړول اومراقبت، دمخابرو اود دستګاوو او د هوانو ردۍ د وسيلو او ميتورولو ژی Meteorology د ستيشونو نصبول، دټولو تشبثاتو او د هوايي حمل و نقل د موسسو تنظيم او اداره، د ملکي هوانوردۍ اړونده دټولو مقرراتو او اصولنامو اجراکولو او په پای کې په نوموړو څانګو کې دارتيا وړ فني پرسونل روزنه، ددې رياست ستړې دندې ګڼل کيدې.

د کابل دنړيوال ډګر جوړول:

ددې ډګر د جوړولو کار په ۱۳۳۹لمريزکال کې پيل شو، اوپه ۱۳۴۱لمريز کال کې پای ته ورسيده، چې د دننيو او بهرنيو الوتکود ګټې اخيستنې وړ وګرځيد. په دې سربېره دغه ډګر يو عصري ترمينل چې په ټولو وسايلو سمبال دی لکه مخابره، هواپېژندنې، هوايي ترافيک،دګمرک څانګې،تعليمي مرکز، تخنيکي ورکشاپونه او داسې نور هم لري. دغه ډګر په وروستيو کلونو کې نور هم پراخه شو، په ۱۳۸۸لمريزکال کې د جاپان دهېواد په مرسته ددې ډګر په لويديځه برخه کې نوی ترمينل چې په

نوو وسايلو او ملحقاتو سمبال دی هم جوړشو.

په نورو ولايتونو کې دهوايي ډګرونو دجوړولو پلان هم عملي شو،په لومړي پړاو کې د کندهار، هرات،کندز او جلال اباد د ډګرونو جوړیدل پیل شول.

له هغې جملې څخه د کندهار هوايي ډګر د کندهار دښار د جنوب ختيځ په ۸ کيلو متری‌کې د سپين بولدک په لاره کې په يوه پراخه ساحه کی جوړ شوی. دغه هوايي ډګرد کابل د نړيوال هوايي ډګر په شان دهر ډول الوتکو دګټې اخېستنې لپاره مناسب دی. دا ډګر په ابتدايي او محلي ډول په ۱۳۳۰ لمريز کال کې دګټې اخېستنې وړ ګرځيدلې و.

دکندهار هوايي ډګرپه ټولو عصري تاسيساتو لکه هو ټل، ترمينل، مخابراتي وسايلو اوداسې نورو سمبال دی.

په لنډه توګه ويلای شو چې په ۱۳۸۸ لمريز کال کې تقريباً۳۷ هوايي ډګرونه وو. چې له هغې ډلې څخه د کابل او کندهار هوايي نړيوال ډګرونه لومړۍ درجه پر مختللي تاسيسات او دالوتکو دمنډې قير شوی لارې لري.

د هرات، مزارشريف، جلال آباد او کندز هوايي ډګرونه د لږ ظرفيت په لرلو په دويمه درجه کې دي ترمينل او دالوتکو دمنډې قير شوی لارې لري نور ۱۴ هوايي ډګرونه دريمه درجه او ۷ نور څلورمه درجه کې راځي چې ترمينل او دالوتکو دمنډې خامه لارې لري د هغو سربېره پنځمه درجه هوايي ډګرونه هم په هيواد کې شته.

د يادونې وړ ده چې هغه عوايد چې دنړيوالو ډګرونو له مقررې سره سم دبهرنيو الوتکو له الوتنو څخه په ۱۳۸۸ لمريز کال کې ددولت خزانې ته تحويل شوي دي په لاندې ډول دي:

۱- دهرې بهرنۍ الوتکې له ټول وزن څخه، ديو ټن(۵۰۰) افغانۍ د دولت عوايدو ته تحويل شوي دي.

۲-دهرې بهرنۍ الوتکې له الوتنې څخه ترافيکې خدمتونه (۷۵۰۰) افغانۍ اخېستل شوي دي.

۳-هره بهرنۍ الوتکه چې له څلورو ساعتونو څخه زياته په هوايي ډګر کې تم شوې،د درولوکرايه د (پارکنګ ټکس) ور څخه اخيستل شوی دی.

۴-هره بهرنۍ الوتکه چې په ترانزيې توګه زموږ دهېواد له فضا څخه تيريږي، (۲۰۰۰۰) افغانۍ اويا دهغې معادل ۴۰۰ امريکايي ډالره ورڅخه اخېستل شوي دي.

ب- د هېواد هوايي شرکتونه:

۱- د آريانا افغان هوايي شرکت لومړنی دولتي شرکت دی چې په ۱۳۳۳ لمريزکال کې يې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسافرانو او د سوداګرۍ دمالونو په حمل و نقل کې رسماً په فعالیت پیل کړې، لو مړنی پانګه یې درې سوه زره امریکایي ډالره وه، چې په هغې کې ۵۱ سلنه ددولت ونډه او ۴۹ سلنه د انډیمان شرکت ونډه وه.

د دې شرکت لومړنۍ الوتنې د DC-۳ الوتکې په مرسته چې د ۲۸ مسافرانو ظرفیت یې در لود له کابل ښخه د کندهار،هرات او مزار شریف ښارونو ته یې الوتنه کوله.

دوه کاله وروسته دانډیمار لوی شرکت دپان امریکن په شرکت کې مدغم شو او کله چې DC -۴ او DC -۶ په نوم دوه الوتکې وپېرودلې شوې دآریانا شرکت نړیوالو هوایي ډګرونو ته لار پیداکړه. دآریانا افغان هوایي شرکت لومړنۍ بهرنۍ الوتنه له کابل ښخه د بحرین په لور وه، چې د ۱۳۳۴ لمریز کال دغوايي په میاشت کې له ۲۸ مسافرانو سره سرته ورسېده.

د آریانا افغان هوایي شرکت سره له دې چې په درې لسیزو داخلي جګړو کې ډېر مالي، اقتصادي او کادري تاوانونه ولیدل، بیاهم ۴- ۲۱ AN الوتکه او۷۲۷- B څلور الوتکې ۳۰۰- Airbus یوه الوتکه او ۳۱۰ - Airbus نوی ماډل دوه الوتکې لري چې هره ورځ له پلان سره سم د هرات، کندهار، مزارشریف، جلال آباد، زرنج، لښکرګاه، بادغیس، فیض آباد، کندز اومېمنې ته الوتنې کوي.

په همدې ډول دآریانا هوایي شرکت د نړۍ ۱۷ لوی ښارونه هم د خپلو الوتنو دپوښښ لاندې نیولې او د پراختیا په حال کې دي. د نړۍ هغه ښارونه چې آریانا ورته الوتنه کوي د ډهلي، امرتسر،تهران، مشهد، اسلام آباد،دو شنبې، ارومچې، باکو، مسکو، دوبۍ، شارجه، استانبول،انقره،ریاض، جده، کویت او فرانکفورت نومونه اخېستلای شو.

د اریانا افغان هوایي شرکت د خپلو الوتکو په الوتنو سربېره داخلي خصوصي شرکتونو او بهرنیو هوایي شرکتونو ته لکه انډین ایر لاین، دآسمان هوایي شرکت، د اذر بایجان هوایي شرکت، د عرب متحده آماراتو او دپاکستان هوایي شرکت ته هم لازم ځمکنې ټول خدمات برابر وي. بار وړونکو لویو الوتکو (کارګو) بارول او تخلیه کول او نور لازم خدمتونه په چټکۍ سرته رسوي.

۲- هوایي خصوصي شرکتونه له صافی ایرویز، پامیر او کام ایر ښخه عبارت دي. چې دفعالیت جواز یې د افغانستان له پانګې ښخه د ملاتړ له اداري ښخه تر لاسه کړی دی او د خپلو الوتکو په مرسته کورنیو او بهرنیو کرښو کې په خدمت بوختې دي. پر عوایدو باندې د مالیاتو دقانون له مخې ۱۰ سلنه داخلي عواید او دوه سلنه بهرنۍ عواید په هغه ټکس سربېره چې د هوا نوردۍ وزارت او آریانا افغان هوایي شرکت ته ورکوي، ددولت خزانې ته یې هم تحویلوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي،هره ډله دې دهوايي ډګرو په اهمیت او اقتصادي ارزښت باندې په خپلو منځو کې بحث وکړي او د بحث پایلې دې خپلوټولګیوالو ته ووایي.

پوښتنې:

سم ځواب د (س) په توري او ناسم ځواب د (ن) په توري په نښه کړئ.

۱-دملکي هوا نوردۍ ریاست په ۱۳۳۵ لمریزکال کې جوړ شوی دی.

۲-دکندهار هوايي ډګر له ۱۳۳۰ لمریزکال راهیسی دګټې اخېستنې وړ دی.

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱- دهېواد هوايي نړیوال ډګرونه له............او .... څخه عبارت دي.

۲- له هغو بهرنیو الوتکو څخه چې په ترانزیتي ډول دافغانستان له فضا څخه تېرېږي له هرې الوتنې څخه.............افغانی عواید لاس ته راځي.

لنډ ځواب ورکړئ:

۱-د دولت خزانې ته د بهرنیو شرکتونو د الوتکو له الوتنو څخه څومره عواید تحویلیږي؟

۲- د هېواد په کومو ولایتونوکې دویمه درجه ملکي هوايي ډګرونه جوړ شوي دي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زده کوونکي دې په هېواد کې د هوايي ډګرونو دجوړولود اړتیا په هکله، دځمکې دجوړښت او جغرافیایي موقعیت په پام کې نیولو سره په سېمه ییزه او نړیواله سطحه تبصره وکړي او دجغرافیې د مضمون په راتلونکي ساعت کې دې بیان کړي.

۴,۴ – اړيکي Communication

الف: د اړيکو اهميت:

اړيکي د مخابراتو (د افکارو د راکړې ورکړې ټينګول، او د پيغامونو استول او اخيستل) او ترانسپورټيشن څخه عبارت دي چې د تيرولوستونود مواصلاتو په برخه کې له هغو څخه يادونه شوی ده. مخابرات Tele Communication د خلکو ترمنځ د ليکنو، غږونو، عکسونو يا د دوارو په واسطه د افکارو، احساساتو او اطلاعاتو دراکولو ورکولو معنا لري، يا په بل عبارت مخابرات د خبر، احوال، تجارتي ، صنعتي، رسمي،شخصي پيغامواو د معلوماتو د وړاندې کولو او رسولو وسيله ده چې له يوې سيمې څخه بلې سيمې ته کېږي چې دننه او بهر بېلا بېلې سيمې سره نښلوي. د اړيکو ټينګولو لپاره له بېلا بېلو ډولونو او وسيلو څخه ګټه اخېستل کېږي لکه اخبار، راډيو، تلګراف، ټيلفون، تلويزيون، پُست، فکس او

(c) ketabton.com: The Digital Library

انترنیت. دغه ټول له لیرې واټن څخه د اړیکو چټکې وسیلې دي. په اوسنۍ نړۍ کې غږ او عکس د الکترونیکي بهیر په توګه د سیم، راډیو او تلویزیوني څپو پواسطه د فضاء له لارې اونوري څپې د نوري فایبر په واسطه سره نښلي.راډیوي اونوري څپې په یوه ثانیه کې د ۳۰۰۰۰۰ کیلومترو په چټکۍ حرکت کوي. په داسې حال کې چې الکترونیکي نښو لیږد هم په همدې اندازه کې دي.

د مخابراتود اهمیت په هکله دیادونې وړ ده چې داړیکو دې برخې ته د ټولنې داعصابو اصطلاح ورکړشویده.څکه چې په ټولنه کې د افکارو د انتقال او راکړې ورکړې ښه و سیله ده، په هغو ټولنو او هیوادونو کې چې مخابرات یې ښه فعال دي، په دې معناچې د ټولنې اعصاب ښه کار کوي او ټولنې هم ښه پر مختګ کړی دی.

مخابراتي لومړنۍ وسیله د تلګراف اختراع ده چې د مورس د نښو د اختراع له مخې د بریښنا د جریان په واسطه د سیم په اوږدو کې لیږل کېده. نن ورځ عکسونه، غږونه، تلویزیوني عکسونه د سپوږمکیو، رادیو او نوري فایبر له لارې دخو ثانیو څخه په لږه موده کې د نړۍ ګرد چاپیره مخابره کیږي.

مصنوعي سپوږمکیو د مخابراتو او اړیکو په برخه کې ډېر لوي انقلاب رامنځته کړی دی، چې دټیلیفون اومبایل، تلویزیون او انټرنېټ د تکنالوژۍ د پراختیا سبب شوی ده. په دې سربېره، مصنوعي سپوږمکۍ ځمکې څخه په بېلابېل لوړوالي عکسونه اخلي او خپلو ځمکنیو مرکزونو ته یې انتقالوي، چې د هغو له مخې بیلابېل تصویرونه او جغرافیایي نقشې جوړیږي.

اوس زموږ په هیواد کې هم د مخابراتو وزارت ملي او نړیواله ګیټ وې Gate -way د کابل دښار دمهتاب کلا په ساحه کې جوړه کړې ده. دځمکني تم ځای او مصنوعي سپوږمکۍ په واسطه فعالیت کوي. یولوی دیش او مخابراتي او تخنیکي پرمختللی سیستم

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري. له دې ګیت وې څخه په ملي او نړیواله کچه ګټه اخېستل کېدی شي. اوس دولتي ارتباطات او مخابراتي شرکتونه دټیلیفوني، فکس، تلویزیوني اوانټرنیټي اړیکو لپاره له هغې څخه ګټه اخلي او دهېواد ۳۶۴ ولسوالۍ او اداري د همدې ګیټ وې په مرسته له نړۍ سره نښتي دي. همدارنګه د مخابراتوخصوصي شرکتونو دنړیوال فعالیتونو لپاره د خپلواکه ګیټوویو دګټې اخېستنې اجازه هم ورکړ شویده. د نوري فایبر په مرسته د ځمکې له لارې دهېواد مخابراتي ارتباطات له نړۍ سره را منځ ته شوي دی، چې د مخابراتو له مصنوعي سپوږمکیو پرتله خورا ارزانه تمامېږي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او هره ډله دې په اوسنۍ نړۍ‌کې اړیکوپه اهمیت پخپلومنځوکې خبرې وکړي او د بحث پایله دې دډلې یو غړی خپلوټولګیوالوته وړاندې کړي. ښوونکی دې د فعالیت په پای کې وړاندې شوی معلومات را ټول او لنډیز دې زده کوونکو ته و وایي.

پوښتني:

د جملوتش ځایونه بشپړ کړئ:

۱- ارتباطات ۰۰۰۰۰۰۰- او ۰۰۰۰۰۰۰ احتوا کوي.

۲- د نوري او راديوي څپو چټکوالی په یوه ثانیه کې ۰۰۰۰۰۰۰۰ کیلومتره دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳-لومړنی اختراع شوي مخابراتي وسیله د .... څخه عبارت ده.

لنډ ځواب ورکړئ:

۴-مخابرات تعریف کړئ.

۵-مصنوعي سپوږمکی کوم مخابراتي خدمتونه سرته رسولای شي.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د جغرافیې په مضمون کې له مخابراتي و سیلوڅخه دګټې اخیستنې څرنګوالي تر سر لیک لاندې یو مطلب ولیکئ او د جغرافیې د مضمون په راتلونکي ساعت کې یې خپلوټولګیوالوته وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب. پُست Post په افغانستان کې

ایا پوهېږئ چې د مخابراتو دوزارت د پُست ریاست کوم خدمتونه سرته رسوي؟

پورتني عکس ته وګورئ او ووایاست چې د موټرواو بایسیکلونو سپرلی کومې دندې سرته رسوي.

د افغانستان پُستي کارونو د لومړي ځل لپاره په ۱۸۷۰ م کال کې د امیر شیرعلي خان په دوره کې رواج وموند. په هغه وخت کې یوه پُسته خانه په مرکزکې د کابل په بالاحصارکې د (چاپار خانې) په نوم او په لویو ولایتونو کې په ابتدایي ډول جوړې شوی. دولتي مکتوبونه او شخصي لیکونه یې په را جستر شوي ډول دیو مثقال او دوه مثقاله په وزن د پُسته خانې په مرکز کې منل.پُستي ټکټونه د شاهي او ثنار او دهغې وخت په مروجوسکو په بیه، په سپین کاغذ په کمزوري رنګ چاپ او دمکتوبونو او لیکونو له پاسه نصبول. دهغه وخت مشهور پُستي ټکټونه د زمري د سر په نامه یادیدل. او له نصبولو څخه مخکې یې یو کنج غوڅیده. دپُستي د انتقال لپاره له یومرکز څخه بل

مرکز ته ټاکلي وخت په پام کې نه وه نیول شوی. انتقالات د پُستې د ټاکلي حد تابع وو.

هغه دولتي مکتوبونه چې دفوري کلمه ور باندې لیکل شوې وه. فوق العاده پُسته ګڼل کېده د پُسته بردار په نوم یادیده، دغه پُسته پر اسپ سپاره استوونکي له خواچې چاپار په نوم یادیده، اصلي ځای ته لیږدول کېده.

د مکتوبونو ویش د ویشونکو مستخدمینو له خوا کېده چې د لیک رسوونکي په نوم یادیدل. که کوم دولتي مکتوب چې به کوم بهرني هېواد ته استول کېده، دهغه استونه د ځانګړي قاصد له خواسرته رسیده.

پورتنیو اجراآتو تر ۱۸۷۸م کال پورې دوام در لود ه. له ۱۸۹۲ م کال څخه وروسته یعنې د امیر عبد الرحمن خان د واکمنی په دوره کې د پُستې منظم کارونه رامنځته شول. په ۱۹۰۷م کال یعنې د امیرحبیب اله خان په دوره کې پُستې کارونو ښه پرمختګ وکړ. د پُسته خانو په شمېر اوپُستي کرښوکې زیاتوالی راغی. د دولتي مکتوبونو لپاره ځانګړي ټکټونه چاپ شول. په دې وخت کې د پُستې دفترونه د ډاکخانو په نوم یادیدل. یوه ډاکخانه په پېښور کې هم جوړه شوې وه. پُستي کارونه د امانیه په دوره کې ډېره پراختیا موندله او د داخلې د وزارت په چوکاټ کې د پُست او تلګراف عمومي مدیریت جوړشو.

په۱۹۲۵م کال کې د کابل او مشرقي تر منځ د لومړي ځل لپاره د پُستی د حمل او نقل لپاره له موټر څخه ګټه واخېستل شوه او د تبادلې یو دفتر په تورخم کې هم جوړ شو . نور دفترونه په اسلام کلا، دایران په طیبات، د مزارشریف په تاشګذر، سپین بولدک او تور غنډۍ کې جوړ شول.

افغانستان په ۱۹۲۸ م کال کې د نړۍ د پُستي اتحادیې غړیتوب حاصل کړ او د پُست اداره د د یپلوماتیکو لارو دنړۍ د پُستي کنوانسیون د حکمونوسرته رسولوته ژمنه شوه. پُستي سیستم مخ په سمون شو.

په ۱۳۴۴ لمریز کال کې د مخابراتو ریاست د مخابراتو وزارت ته لوړ شو، دپُست د انتقال لپاره پُستي سرویس موټرونه د کابل څخه د تورخم او کندهار په لور په کار واچول شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان په پُسته کې پُستي قلمونه لکه مکتوبونه، پُست کارتونه،کوچنی بستې، چاپ شوي مواد، درنِدوپانې او پارسلونه شامل دي. ددې قلمونو تبادله د ځمکې او هواله لارې، د دننيو خدماتو سربېره، په نړيواله کچه د آريانا افغان هوايي شرکت لخوا سرته رسېږي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وويشل شي او هره ډله دې دپُستې په سترو خدمتونوپخپلو منځوکې بحث وکړي. د خپل بحث پايلې دې د ډلې يو غړی خپلوټولګيوالو ته تشريح کړي. ښاغلی ښوونکی دې د بحث پايله د خپلومعلوماتوپه ور زياتولو را ټوله کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب ووایاست:

۱-د لومړي ځل لپاره پُستي کارونه د کوم پاچا په وخت کې مروج شول؟

۲-په پُستي خدمتونو کې کومې برخې شاملې دي؟

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱-د امیر شیرعلي خان د حکومت په وخت کې د کابل په بالاحصارکې پُسته خانه د ....په نوم جوړه شوه.

۲- د امیر شیرعلي خان د حکومت په وخت کې بیړنۍ پُسته د اسپ په سپرلی چې د ....په نوم یادیده لیږدول کېده.

۳-د امیر حبیب اله خان د حکومت په دوره کې پُستي دفتر د   په نوم یادیده.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زده کوونکي دې دیو پارسل دپاسه لازمي لارښوونې ولیکي، چې د پُستي له لارې یو اروپایي هېواد ته په مصؤن ډول د پام وړ تن ته ورسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج – ټیلیفون او مبایل

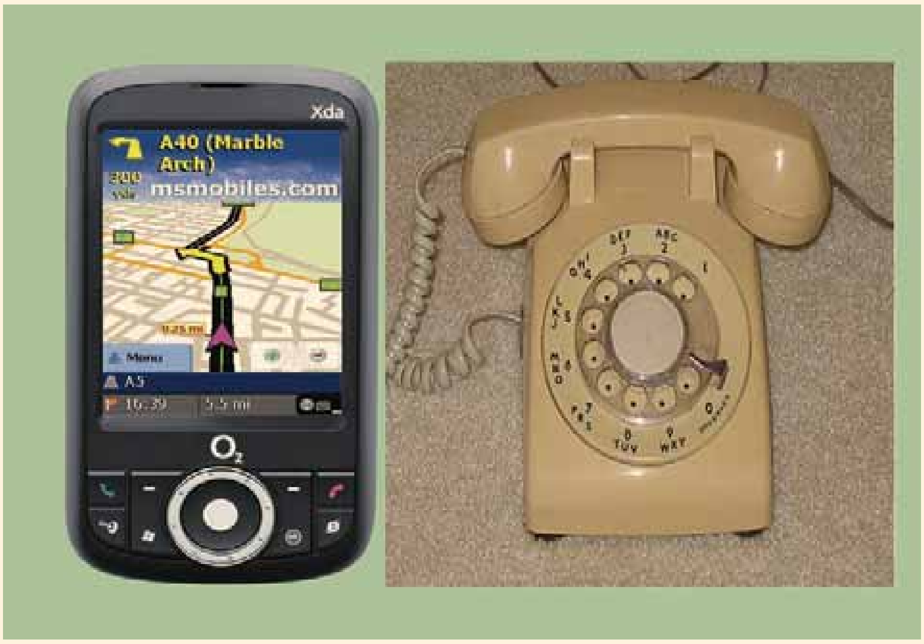

ټیلیفون داسې وسیله ده چې غږ لېرې او نژدې سیموته انتقالوي.

په لسمې پیړۍ کې زیاتې اختراعګانې د ارتباطاتو او رسنیو په برخه کې را منځته شوې. لکه عکاسي ،سینما، چاپ اوداسې نور، چې د خلکو په ژوند کې یې ستر بدلون راووست. خو ډېره مهمه اختراع تیلیفون او تلګراف وو.چې د چټکو ارتباطاتواړیکه یې له لېرې سیموسره را منځته کړه. تیلیفون له دوو کلمو څخه جوړ شوی دی. د Tele دویلو او phone د غږ په معنادی.

د هیواد لومړنی د ټیلیفون دستګاه د مسي سیمي لین په واسطه د امیر حبیب اله خان او دهغه د ورور نصراله خان د استوګنې په ځای کې د یوکیلومتر په اوږدوالي فعالیت کاوه او بل لین یې د امیر د استوګنځي او دهغه وخت تر قوماندانی پورې او دریم لین یې د ارګ له دروازې څخه د بابر تر بڼ پورې غځیدلی و.

زموږ په هیواد کې د ټیلیفون لومړنی بطري لرونکې سویچبورډ چې د ۲۵ لینونو ظرفیت یې درلوده د امیر حبیب اله خان د واکمنی په دوره کې د ارګ په شمالي څلي (برج) کې جوړشو.

د امان الله خان د پاچاهی په دوره کې په ۱۲۹۸ لمریز کال کې یو (۵۰) لینه سوچبورډ د شاه دو شمشیره د پُسته خانې په ودانۍ کې نصب شو او ټیلیفوني اړیکي د مرکز او نورو ښارونو تر منځ جوړې شوې. په همدې ډول دهېواد پلازمینه د تلګراف په مرسته دلویو نړیوالو مرکزونو تر منځ وصل شوه.

په لومړي سرکې په دولتي دایرو کې له ټیلیفون څخه ګټه اخېستنه مروجه شوه، وروسته انفرادي اشخاصو هم وکولای شول د ولایت له مرکز څخه یو له بل سره خبرې وکړي او شخصي او تجارتي پیغامونه ولېږي.

له ټیلیفون څخه ګټه اخېستنه دسیمي لین دغځېدنې اود لویو لارو په اوږدو کې د پایو په نصبولوسره ممکن شوه. لومړني ټیلیفون ځانګړې انډل در لوده چې دهغه په مرسته به له سویچبورډ (دڅپرولود مرکز سره) او له هغه ځایه به د سویچبورډ د مسوولوکسانو (اپریتر) په مرسته دپام وړ ا رتباط را منځته کېده.

په ۱۳۲۲ لمریز کال کې د ۵۰۰۰ لینونو اتومات لومړنی دستګاه د المان د زیمنس له کمپنی څخه وپېرودل شوه او په کابل کې په کار واچول شوه او لومړنی ټیلیفوني مخابره د کابل اوپاریس ترمنځ ټینګه شوه. په همدې ډول د پاریس دترانزیت مرکزونو د افغانستان ټیلیفوني مخابره د نړۍ له نورو هېوادونو سره ټینګوله.

په ۱۳۴۰ لمریز کال کې د مخابرې ترانزیت له نورو مرکزونو سره د ډهلي،لندن او مسکو سره هم ټینګ شو، وروسته ټیلیفون په پرمختللي ډول دانالوګ اوډیجیټل په بڼه تبدیل شو ددې ټیلیفوني مرکزونو ولایتي او نړیوال اړیکې د سټلایټ (مصنوعي سپوږمکۍ) له لارې ټینګیږي.

موبایل:

موبایل په ۱۹۸۰ م کال کې د ارتباط وسیلې په توګه و پېژندل شو او په ۱۹۸۳م کال کې د امریکا دمتحده ایالتونو په شیکاګوکې د ټولو دګټې اخېستنې لپاره وړاندې شو.موبایل په کمزورو لنډو څپو کار کوي چې پیغام د انتن پایګاه ته مخابره کوي اوبیا یې اخلي. ګټه اخېستونکې کولاې شي له هر ځای څخه ټیلیفون وکړي او یا پیغام تر لاسه کړي.

زموږ په هېوادکې په وروستیو دیرش کلنو جګړو کې ټولې مخابراتي شبکې تر یوې اندازې اویا په بشپړ ډول ویجاړې شوې او آن داچې په وروستیو کلونو کې خلک دنړیوالې مخابرې لپاره ګاونډیو هېوادونو ته سفرکاوه. د افغانستان دغرني جوړښت په پام کې نیولو له مخې او دیوزیات شمیر مهاجرینو شتون په باند نیوهېوادونو کې، ارتباطاتو د جوړولوپه منظور لویې خصوصي کمپنۍ لکه افغان بیسیم او روشن په ۱۳۸۲لمریز کال کې MTN په ۱۳۸۴لمریز کال او اتصالات په ۱۳۸۵لمریز کال کې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیت پیل وکړ. نن ورځ په ټول هېواد کې په سلګونو زره ګڼون کوونکي لري، چې کولای شي په ټول هېواد کې د اړوندو انتنونو او له هېواد څخه د باندې د ارتباطي سپوږمکیو په مرسته خپلې ټیلیفوني اړیکې جوړې کړي. زموږ دهېواد ټیلیفوني کود ۰۰۹۳ دی. ددې کود په مرسته، له بهرنیوهېوادونو څخه هېوادته دننه ټیلیفوني اړیکې ټینګیدلای شي.

له ټیلیفون څخه په ګټه اخیستنه اقتصادي اوتجارتي اړتیاوې او د خلکو ورځنۍ ستونزې په ډېرې چټکۍ او لږ وخت کې حل کیږي. دخلکو ترمنځ د تفاهم ډېره چټکه او ارزانه وسیله ګڼل کیږي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي اوهره ډله دې دټیلیفون د اهمیت په هکله پخپلومنځو کې بحث وکړي اود فعالیت پایلې دې د ډلې یو غړی خپلوټولګیوالوته وړاندې کړي. ښاغلی ښوونکی دی د فعالیت پایلې را ټولې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب ووایاست:

۱-ټیلېفون په سوداګرۍ کې څه ارزښت لري توضیح یې کړئ؟

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱-زموږ په هېواد کې لومړی ځل ټیلېفون..........د حکومت په وخت کې استعمال شو.

۲- زموږ په هېواد کې دموبایل لویې کمپنۍ له.............او.......څخه عبارت دي.

سم ځواب د(س)په توري او ناسم ځواب د(ن)په توري په نښه کړئ.

۱- په ۱۹ م پېړۍ کې د اریکو په برخه کې با ارزښته اختراع ټیلېفون او تلګراف دی.

۲-زموږ په هېواد کې ټیلېفون څخه لومړی ځل د امان اله خان د پاچاهۍ په دوره کې ګټه واخېستل شوه.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

په ورځني ټولنیز ژوند کې د ټیلېفون د اهمیت په هکله یوڅوکرښې ولیکئ او دجغرافیې په را تلوونکي ساعت کې خپلوټولګیوالوته یې وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د: انټرنیټ،ایمل او فکس Internet, E–mail and Fax

له انټرنېټي خدماتو څخه څنګه ګټه اخېستلای شو؟

له انټرنېټ څخه ګټه اخېستنه،د انټرنېټي شبکې،کېپیوتر اوله هغې څخه دګټې اخېستنې په طریقې پوهېدلو اړینه ده. انټرنېټ په ۱۹۸۳م کال کې رامنځته شو،د انټرنېټ د رامنځته کولو فکر د امریکا دمتحده ایالتونو د دفاع وزارت څخه پیل شو، چې په هغه وخت کې له انټرنېټ څخه د اطلاعاتو د تبادلې د باوري سیستم په عنوان ګټه اخېستل کېده. وروسته انټرنېټ دعلمي زده کړو دسرچینې او د خو رسنیو له یو ځای کېدو څخه را منځته شو. د ۱۳۶۹ لمریز کالونویه لسېزه کې په ټوله نړۍ کې په میلیونونو رسنیو د انټرنېټ له نړیوالې شبکې سره ونښتې. انټرنېټ هغه وسیله ده چې د نویوعلمي او فني پرمختګونو د اندازه کولوتوان لري او هغې له بشپړېدولوسره مرسته کوي.

انټرنېټ له دوو کلموInter له International نړیوال او Net د Network له شبکې څخه اخېستل شوي دی.

انټرنېټ بې مثله نړیواله معلوماتي وسیله ده، هر څوک هر ډول معلومات چې غواړي له هغې څخه لاس ته راوړلی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انټرنېټ په حقیقت کې د سیستم یاشبکې نوم دی چې د نړۍ ټولې کمپیوټرې شبکې سره نښلوي.
د انټر نېټ لپاره ډېر پروګرامونه جوړ شوي دي او د جوړېدو په حال کې دي انټر نېټ د ایمیل یا برېښنا لیک لویه سر چینه ده. څه موده مخکې یوازې پیغامونه د انټرنېټ له لارې استول کېدل. اوس ټیلیفون، تلویزیون، راډیو اونور موضوعات دهغې پرمخ راتلای شي.
زموږ په هېواد کې انټرنېټي فعالیتونه د شوکمپنیو له لارې سرته رسیږي.
له انټرنېټ او ایمیل څخه د جغرافیې په مضمون کې څه ګټه اخېستل کېږي؟
له نورو جغرافیه پوهانو سره داړیکوټینګول دایمیل E mail له لارې سرته رسېږي. انټرنېټ ددې امکان برابر وي چې جغرافیه پوهان دنړۍ په بیلابیلو سیموکې خپلمنځې اړیکې ټینګې کړي او یودبل په نظریاتو پوه شي.
د ایمیل یا برېښنالیک: په انټرنېټ کې کولای شو د خپل نظر وړ شخص سره دهغه دایمیل ادرس په علاوه کولو اړیکې ټینګې کړو. له نوروڅخه مطالب لاس ته راوړو اویا علمي اطلاعات او داسې نور هغه ته واستوو.

انټرنېټ او جغرافیه:

مینه وال کولای شي چې د پام وړ جغرافیایي موضوعګانو دموندلو لپاره، اړونده انټرنېټي سایټونو ته ور ننوځي او د اړتیاوړ اطلاعات لکه متن، عکسونه، نقشې او فلم لاس ته راوړي. نو موړي اطلاعات د پرنټر printer په مرسته چاپ او یا په کمپیوټر کې زېرمه او ثبت Save کړي.
د انټرنېټ ډېره لویه ګټه داده چې د هغه په مرسته بېلا بیلې مو ضوعګانې پلټلای شو. هریو زموږ څخه کولای شي چې د جغرافیې د اړتیا وړ اصطلاح په لیکلو سره لکه اوقیانوس، نقشه،مهاجرت او داسې نور، په هغه صورت کې چې دسایټ فهرست اویا ادرس په واک کې ولرو اویا د څېړنې د وسیلې له لارې Search Engine دقیق معلومات لاس ته راوړو. د جغرافیې د پلټنې دسایټونو له جملې څخه کولای شو د Gmail Hot mail , yahoo, Amazon ,M SN ,Google
او داسې نورو نومونه واخلو.
ایا کله مو د فکس په مرسته پیغام استولي دي؟

پورتني عکس په غور وګورئ او ووایاست چې نوموړې دستګاه د اړیکو د ټینګولو له مخې څه اهمیت لري؟

د فکس دستګاه په نړیوالو اړیکو کې مهم رول په غاړه لري. دغه دستګاه په څوثانیو کې استول شوي پیغامونه د لیکلي پیغام په توګه اخېستونکي ته د نړۍ هرې نقطې ته رسوي. د فکس دستګاه د فوتوکاپي ماشین سره ورته ده، خو په ټیلیفون سنباله ده. دغه دستګاه د پیغام د استولو په وخت، پیغام په کلمو او کرښې په الکترونیکي نښو چې دانتقال وړوي تبدیلوي. د پیغام اخېستونکي دستګاه، دغه لاس ته راغلې نښې په لیکلو نښواړوي او دقیقه نسخه د اصلي نسخې په څېر بهر ته راباسي.

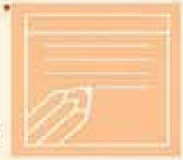

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو ووېشل شي. هره ډله دې د ایمیل او انټرنېټ دموضوعګانو او ګټو په هکله په خپلو منځو کې بحث وکړي او د ډلې یو غړی دې د بحث پایله خپلوټولګیوالو ته وړاندې کړي. همدارنګه ښاغلی ښوونکي دې د ډلې د فعالیت پایله دې را ټوله کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

۱-په لومړي ځل انټرنېټ په کوم هېواد کې په کارپیل وکړ او د څه لپاره ورڅخه ګټه اخېستل کېده؟

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱-د انټرنېټ اصطلاح له دوه کلمو ....او ....څخه ترکیب شوې ده چې معنایې نړیواله شبکه ده.

۲-دجغرافیې دپلټنې سایټونه له.....،.....،......، او داسې نورو څخه عبارت دي.

سم ځواب د (س) په توري او ناسم ځواب د (ن) په توري په نښه کړئ:

۱-په ۱۹۸۳ میلادي کال کې د اطلاعاتو په میلیونونو رسنیو په ټوله نړۍ کې د انټرنېټ له شبکو سره وصل شوی.

۲- انټرنېټ له علمي او زده کړې له سر چینو او د ډېرو رسنیو د پیوستون څخه منځته را غلې دی.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زده کوونکي د انټرنېټ دامکاناتو په لرلو سره د جغرافیایي اصطلاحګانو لکه اور غورځونې د فعالیت او ټوریسم په هکله دې معلومات راټول ثبت یا زېرمه کړي او خپلوټولګېوالو ته دې دجغرافیې په راتلونکې ساعت کې وړاندې کړي.

۵-۱ د نفوسو ویشل او ګڼوالی

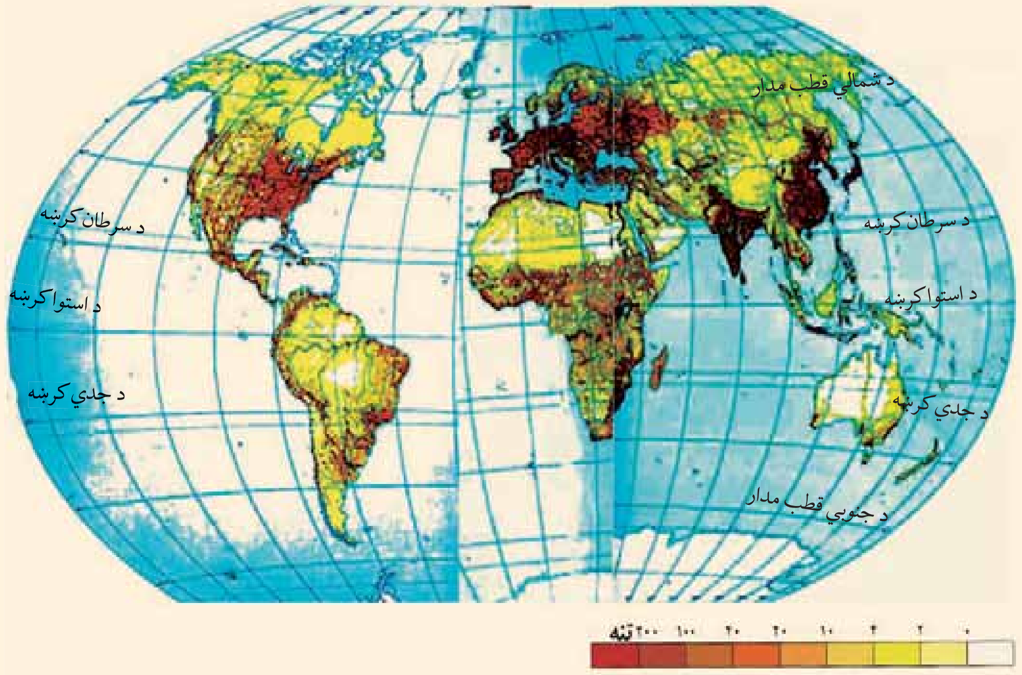

په یوه کیلومتر مربع کې د نفوسو ویش

أیا پوهیږئ چې په ځمکه کې نفوس په څه ډول ویشل شوی دی؟

د نفوسو د ویش پورتنی نقشه په غور ولولئ او وواياست چې ډېر زيات او ډېرلږ نفوس د نړۍ په کومه برخه کې ځای پرځای شوی دی. ولې؟

د نفوسو ګڼوالی د ځمکې د سطحې په یوه واحده ساحه کې داوسېدونکو خلکو دشمېر څخه عبارت دی. د نفوسو دګڼوالي د معلومولو لپاره باید د يوې سیمې نفوس د همغې سیمې په پراخوالي وويشل شي.

د نړۍ نفوس په ۲۰۱۰ میلادي کال کې ۶٫۸ میلیاردو تنوته ورسید، چې د ځمکې پرمخ ژوند کوي. دغه نفوس په ټوله نړۍ کې په مساوي ډول نه دي ویشل شوی. یاپه بل عبارت اقلیمي شرایط د ځمکې جوړښت او نور اقتصادي، بشري او سیاسي لاملونه د نفوسو په تمرکز اغیز لري. لکه دښتي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیمې(هغه تودې او سوځوونکي سیمې چې پوره اوبه هم ونه لري)، لوړې، نااواره سرې سیمې، د غرونو لړۍ، جبې، ګڼ او لنده بل ځنګلونه، استوايي توده او لنده بله هوا، قطبي سړه هوا، له سواحلو او د حمل اونقل له لارو څخه لیریوالی، د نفوسو ډېره لږه پاملرنه يې ځانته را اړولې ده. آن داچې په ځينو سيموکې د سلګونو کيلومترو په واټن لېږې سیموکې هم د انسانانو نښې په سترګو نه ښکاري. په داسې حال کې چې د ځمکې په بله سیمه کې لکه: په ښو اقليمي شرايطو (معتدله آب او هوا او پوره باران)، مناسب جغرافيايي موقعيت، اوارو او ښېرازو ځمکو، پوره اوبولرونکوځمکو، د سيندونو او سمندرونو په غاړو، بندرونو، د صنايعو، کانونو او د ارتباطي لارو په شاو خواکې ډېر خلک استوګنه کوي، چې دځينو ځايونو په يوه کيلومتر مربع کې له زرو څخه زيات خلک ژوند کوي. په دې ترتيب په يوه سيمه کې د نفوسو استوګنه د فزيکي، اقتصادي سياسي او بشري لاملونو پايله ده. چې د دې لاملونو اغېزې په لنډه توګه بيانوو:

• **فزيکي عواملو اغزې**: لکه جغرافيايي موقعيت (عرض البلدونه)، لوړې سيمې، اقليمي شرايط، اوبه او داسې نور د ځمکې پرمخ دتل لپاره ليدلای شو، چې په مستقيم يا غېر مستقيم ډول دځمکې د منابعو څخه په ګټه اخيستنې باندې اغيزه لري. دغه لاملونه د نفوسو د زيات ګڼوالي او يا برعکس د يوې سيمې د نفوسو د کموالي لامل ګرځي.

• **د اقتصادي لاملونو اغېزې**: په طبيعی منابعو او بشري فعاليتونو متکي دي، چې له کانونو، اوبو، د خاورې له ډولونو، نباتاتو، حيواناتو، د پانګې په شتون او په نوې تکنالوژۍ، دکار په شرايطو، صنايعو او داسې نورو څخه عبارت دي، چې د نفوسو په ګڼوالي اغېزلري يعنې دصنعتي پراختيا او د نفوسود ځای پر ځای کيدنې تر منځ متقابل اړيکي شته دی. په هر ځای کې چې د صنعت او له هغې څخه وروسته د هغې پورې تړلي خدمتونه را منځته شي، نو زيات نفوس په هغې سيمې کې جذ بيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یادونې وړده چې تر ۱۸ میلادي پېړۍ پورې کرنه او د هغې اړوند لاملونو(اوبو،خاورې، او اقلیم) د نفوسوپه استوګنې ټاکونکې اغیزه درلوده، لکه د مصر په هېواد کې د نیل د سیند وادي او داسې نور. زموږ د هېواد اقتصاد تر اوسه پورې په کرنه ولاړ دی او د نفوسو ډېره زیاته برخه له همدې لارې ژوند کوي.

• د سیاسي لاملونو: په برخه کې د حکومت پرېکړې او د اداري مرکزونو له تشکیل څخه یادونه وکړو که چېرې دولت د هېواد ځینو سیموته د پرمختیایي پروګرامونو به برخه کې پانګې اچونې، د کارونو پیداکولو او یا خدماتي امکاناتو او روغتیایي فعالیتونو ته پاملرنه ونه کړي، د نفوسو ګڼوالی هلته لږ وي.

• بشري لاملونه: په پورتنیو موضوعاتوسر ببره لېرې پرتې سیمې، چې د حمل و نقل لارې او ارتباطي وسایل په لاس کې نه لري، خلک هلته په تیت او پرک ډول ژوند کوي.

د هغو لویو وچو دننه سیمې چې له سیندونو او سمندرنو څخه لېرې پرتې دي دساحلي سیمو پر تله لږ تجارتي امکانات لري، لږ نفوس پکې استوګنه کوي.

د پورتنیو لاملونو په پام کې نیولو سره د نړۍ ګڼ نفوسه سیمې Densely population region کولای شو په درې حوزو په نښه کړو:

۱- لومړنۍ ګڼ نفوسه سیمه د آسیا د لویې وچې جنوبي سیمه (پاکستان، هند او بنګله دیش)، د جنوب ختیځې آسیا ځینې برخې (اندونیزیا) او ختیځه آسیا (د چین ختیځ، د کوریا ټاپو وزمه او جاپان) دي. د دې سیمې په هېوادونو کې په منځنۍ ډول د نفوسو ګڼوالی په یوه کیلومتر مربع مساحت کې له ۱۰۰ تنوڅخه زیات دی. او په ځینو ځانګړو ځایونوکې په یوه کیلومتر مربع مساحت کې له ۱۵۰۰ تنوڅخه زیات دي. چې علت یې موسمي آب و هوا، دکرنې (د وریجو کرنی) ښه شرایط او د نفوسو طبیعي زیاتوالی دی.

۲- دویمه ګڼ نفوسه سیمه د اروپا په لویه وچه کې د پانګوالۍ په دوره کې رامنځته شوې ده. د دې سیمې په ځینو هېوادونو کې د نفوسو منځنی ګڼوالی په یوه کیلومتر مربع پراخوالي کې له ۲۰۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښخه تر ۴۰۰ تنوته رسیږي. په همدې ډول په صنعتي سیموکې د نفوسوګڼوالي په یوه کیلومتر مربع مساحت کې له ۵۰۰ څخه تر ۱۰۰۰ تنو پورې رسیږي. چې ډیرزیات یې د سیندونو په غاړه، په بندرونو او د صنعتي مرکزونو په شاو خوا او د کرنې وړسیموکې ژوند کوي.

دریمه ګڼ نفوسه سیمه د امریکا د متحده ایالتونو د شمال ختیځې ځینې برخې (نیوانګلند، نیو یارک، پنسلوانیا او د پنځه ګونو جهیلونو شاوخوا) او د کاناډا جنوب ختیځ دی. چې د هغې لامل تجارتي او صنعتي فعالیتونه دي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکې دې، په مناسبو ډلو وویشل شي. پخپلو منځوکې د مشورې له مخې دې لاندني جدولونه کاپي او بشپړ کړي او د ډلې استازی دې خپلوټولګیوالوته وړاندې کړي.

موقعیت	د نفوسو د میشته کیدلو لاملونه
د چین ولسي جمهوریت او د هند هېواد	
شمال لویدیځه اروپا	
د امریکا د متحده ایالتونو شمال ختیځ او د کاناډا جنوب ختیځ	
د همالیه غرونه	
د امازون ځنګلونه	
د ګرینلینډ ټاپو	

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لاندې جدول کې د نفوسو منځنی ځای پرځای کیدنه د مالتا، بنګله دیش او استرالیا په هېوادونوکې محاسبه کړئ.

ګڼه	هېواد	د هېواد مساحت په کیلو متر مربع	نفوس	د نفوسو ګڼوالي په یوه کیلو متر مربع مساحت کې
۱	موناکو	۲	۳۲۲۷۰ تنه	۱۵۸٤٦,٥ تنه
۲	سنګاپور	٦٤٧	٤,۳٥۳,۸۹۳ تنه	٦۷۲۹,۳ تنه
۳	مالتا	۳۱٦	۳۹٦,۸٥۱ تنه	
٤	بحرین	٦٦۸	٦۷۷,۸۸٦ تنه	۱۰۱٤ تنه
٥	بنګله دیش	۱٤۷٥۷۰	۱٤۱,۳٤۰,٤۷٦ تنه	
٦	مغولستان	۱,٥٦٥,۰۰۰	۲,۷٥۱,۳۱٤ تنه	۱,۷ تنه
۷	استرالیا	۷,٦۸٦,۸٥۰	۱۹,۹۱۳,۱٤٤ تنه	
۸	کاناډا	۹,۹۷۰,٦۱۰	۳۲,٥۰۷,۸۷٤ تنه	۲/۳ تنه

پوښتنې:

لنډځواب ووایاست:

۱. د آسیا د جنوب اوجنوب ختیځو هېوادونو د نفوسو دګڼوالي لامل بیان کړئ.

۲. د اروپا په شمال لویدیځ کې د اروپا د نورو سیمویه نسبت ولې ګڼ نفوسه سیمې منځته راغلي دي.

۳. د شمالي امریکاکومې سیمې ګڼ نفوسه دي، لامل یې بیان کړئ؟

۴. د آسیا د ډېرګڼ نفوسه هېوادونو نومونه واخلئ.

۵. د نړۍ په ټولو برخوکې ولي نفوس په مساوي ډول نه دی ویشل شوي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. کوم سیاسي لاملونه د نفوسو په گڼوالي زیات اغېزلري څرنگه؟

۷. آیا بشري عوامل هم کولای شي د نفوسو پرځای پرځای کیدنی اغېز وکړي؟څرنگه؟

سم ځواب په نښه کړئ.

۱- کوم طبیعي لاملونه په یوه سیمه کې د نفوسو دگڼوالي سبب کېږي؟

الف: مناسب اقلیمي شرایط او اوبه

ب: لوړې او سړې قطبي سیمې

ج: گڼ او لنده بل استوایي ځنگلونه

د: ټول ځوابونه سم دي

۲- کوم اقتصادي لاملونه په یوه سیمه کې د نفوسو دگڼوالي سبب گرځي؟

الف: ابتدایي کرنه

ب: په صنایع کې پانگه اچونه

ج: د پرمختیایي پلانو نو تطبیق

د: ټول ځوابونه سم دي

له ټولگي څخه بهر فعالیت:

لاندې پوښتنې ته ځواب ووایاست او د جغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې خپلو ټولگیوالو ته وړاندې کړئ.

که چېرې ستاسې ټولگي ۶ متره اوږد والی او ۴ متره سور ولري او د زده کوونکوشمېر ۶۰ تنه وي، تاسې مهرباني وکړئ د ټولگي په یوه متر مربع کې د نفوسو گڼوالي محاسبه کړئ.

ستاسې له نظره د ټولگي د زده کوونکو مناسب شمېر باید څو تنه وي. ولې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲,۵ په نړۍ کې د نفوسو د زیاتوالي لړ والي ستونزې

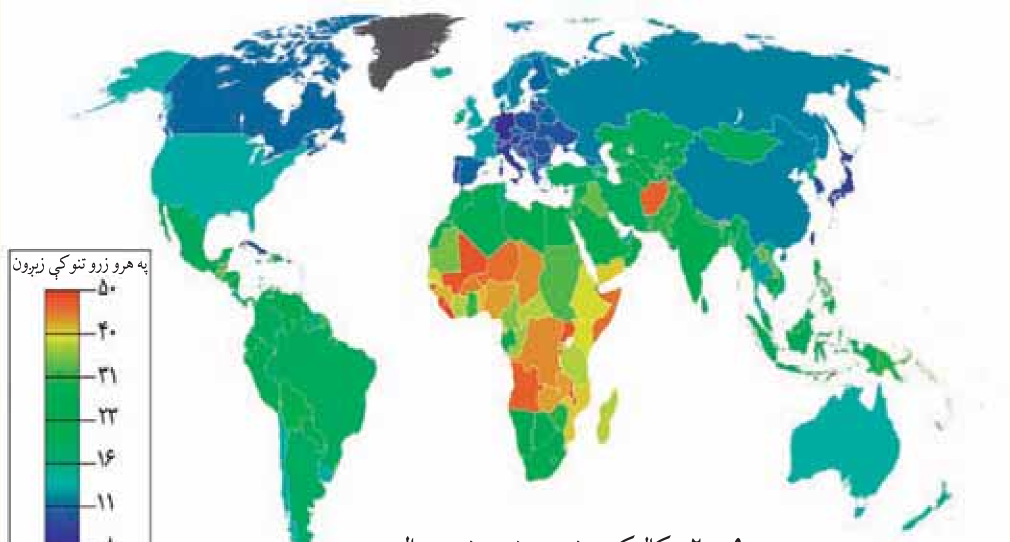

په ۲۰۰۹ م کال کې د نړۍ د زېږېنونو ډېروالی

د نفوسو موضوع د پراختیا له مخې د دوو جلا موضوعاتو تر عنوان لاندې لوستل کېږي.

۱ - د نړۍ په هېوادونو کې د نفوسو زیاتوالی:

د نړۍ نفوس په ډېره چټکۍ زیاتیږي، ځکه چې زېږونه Birth Rate له مړیني Death Rate څخه زیات دي.

د شلمې پېړۍ په پیل کې دغه د نفوسو زیاتوالی په کال کې ۱۰ میلیونه، دهمدې پېړۍ په نیمایي کې په کال کې ۳۵- ۴۰ میلیونو پورې او اوس له ۶۰ څخه تر ۶۵ میلیونو تنو پورې په کال کې زیاتیږي.

د ملګرو ملتونو د احصایې له مخې د نړۍ نفوس

(اضافي معلومات)

کال	د ځمکې ټول نفوس
۱۹۰۰ میلادي	۱,۶۱۷ میلیارده تنه
۱۹۴۰ //	۲,۲۵۲ میلیارده تنه
۱۹۶۰ //	۲,۹۸۲ میلیارده تنه
۱۹۷۰ //	۳,۶۱۰ ملیارده تنه
۱۹۷۹/	۴,۳۳۶ میلیارده تنه
۲۰۰۸//	۶,۶۰۰ میلیارده تنه
۲۰۱۰ //	۶,۸ میلیارده تنه

له پاسني جدول له مطالعې څخه دې نتیجې ته رسیږو چې د نړۍ نفوس په وروستیو تقریباً ۵۰ کلونو کې په ډېره چټکۍ زیات شوی دی.

د نفوسو دغه زیاتوالی په دوه لاملونو پورې اړه لري:

- د نفوسو طبیعي زیاتوالی.
- د نفوسو میخانیکي زیاتوالی.

الف: د نفوسو طبیعي زیاتوالی: Natural Tncreasre

د نفوسو دغه زیاتوالی د زیږونونو په زیاتوالي او د مړینې په کموالي پورې اړه لري. د مثال په ډول که په یوه هېواد کې زیږونه په زرو کې ۴۰ وي او مړینه په زروکې ۲۰ وي د نفوسو زیاتوالی به ډېر زیات وي. د نفوسو زیاتوالی په ډېرو لاملونو پورې اړه لري، چې ډېر زیات مهم یې په یوه هېواد کې ټولنیز اقتصادي او کلتوري لاملونه دي. په تېره بیا وقایوي او معالجوي طب وده او پرمختیا د نفوسو په زیاتوالي ډېره اغېزلري. چې له یوه پلوه د مړینې د کموالي سبب ګرځي او له بله پلوه منځنۍ عمر اوږدېږي. خو دنفوسو دغه زیاتوالی د نړۍ په ټولو هېوادونو کې په یو ډول نه دی. موږ کولای شو چې دغه ټول په دوه برخو ووېشو: لومړی ډول د شمالي امریکا او اروپا پانګه والو هېوادونو او د چین او روسیې ځانګړتیا ده.د هغو خصوصیات ډېره لږه زیږونه چې نورهم دکمښت په حال کې دي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاملونه يې په لاندې ډول دي:

۱- په پرمختللو هېوادونو کې ښاري نفوس اکثريت لري. ښکاره ده چې زېږونه په ښاري کورنيو کې له کليوالي کورنيو څخه لږ وي.

۲- په دې هېوادونو کې ښځې ټولنيزو کارونوته جلب او جذب شوي دي. معمولاً هغه ښځې چې له کور څخه د باندې کارونه لري، نسبت هغو ښځو ته چې کار نه کوي د ماشومانو شمېر يې لږ وي.

په پرمختللو هېوادونو کې د زېږېدنو او مړينو دواړو شمېر لږ وي. د نفوسو طبيعي زياتوالی ۰,۵ - ۱ سلنه يا په زرو کې له ۵- ۱۰ پورې وي. کله يې اندازه له دې څخه هم کمه وي. دغه لږ زياتوالی د پرامختللو هېوادونو ځانګړتيا ده.

دويم ډول زياتوالی د مخ پر ودې هېوادونو ځانګړتيا ده لکه آسيايي، افريقايي او د لاتيني امريکا هېوادونه، چې هغه د زيات زېږونونو څخه عبارت دی، چې په لاندې لاملونو پورې اړه لري:

د اقتصادي ودې ډېره ټيټه سطح، د ميکانيزه (ماشيني) کرنې نه شتون، بيسوادي د اکثريت خلکو له پاره د حفظ الصحې نشتوالی، په ټولنه کې د عنعنوي فرهنګ څخه د ښځو پيروي کول او د هغوی له وخت څخه مخکې نکاح او داسې نور.

په آسيايي، افريقايي او د لاتيني امريکا په هېوادونو کې د روغتيايي خدماتو د سمون په پايله کې په مړينه کې کمښت راغلی دی، نو همدغه لامل ددې سبب شوی دی چې د نفوسو زياتوالی زيات شي.

له زيات زېږونونو سره جوخت د نفوسو طبيعي زياتوالي چټکوالی مومي چې د نفوسو دغه زياتوالی له ۲ څخه تر ۳ سلنه پورې د تغير په حال کې دی. چې په هرو زرو تنوکې له ۲۰ څخه تر ۳۰ پورې زياتوالی مومي. دغه زياتوالی زياتره د وروسته پاتې ټولنو او هېوادونو ځانګړتيا ده.

د پرمختللو صنعتي هېوادونو او مخ پر ودې هېوادونو د نفوسو د ودې د مقايسې لپاره د عمر هرم په راتلونکې مخ کې وګورئ. د عمر په هرم کې افقي کرښې د نفوسو شمېر په سلنو او په عمودي کرښو باندې د نارينه او ښځينه شمېر په مختلفو عمرونو ښودل کېږي ماشومان او نوي ځوانان (له صفر څخه تر ۱۸ کلنی) او سپين ږيري (له ۶۵ کلنی څخه د زيات عمر خاوندان) معمولاً اقتصادي فعال نفوس نه ګڼل کېږي. لويان (له ۱۵ - ۶۵ کلنی پورې) اصلي توليدوونکي او اقتصادي فعاله ډله ګڼل کېږي.

دنړۍ په بيلا بيلو برخو کې د عمر هرمونه سره توپير لري مخ پرودې هېوادونو لکه مکسيکو کې د هرم قاعده لويه وي يعنې په هرو ۱۰۰ تنوکې زيات نفوس له ۰- ۱۵ کلنی پورې وي. د غه هېواد ځوان نفوس لري. هغه هېوادونه چې ډېر زيات ځوان نفوس لري، نو بايد د ځوانانو اړتياوو د پوره کولو له پاره په تيره بيا د ښوونې او روزنې، د هغوی لپاره د کار په پيدا کولو کې پانګه واچوي. په پرمختللو صنعتي هېوادو لکه سويډن کې زېږونونه او مړينه دواړه کم دي او ژوند ته زيات هيله من دي. په دې هېواد کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

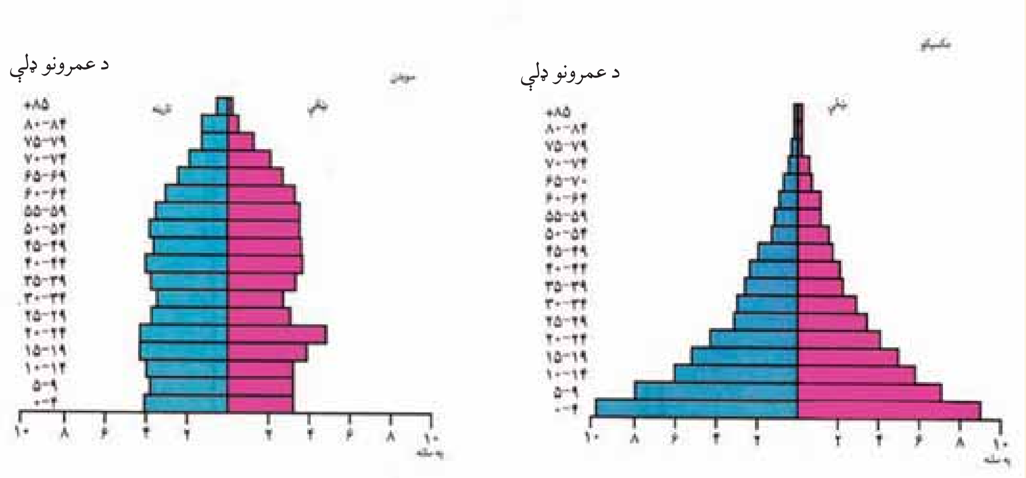

د هرم قاعده کوچنی ده او فعال اقتصادي نفوس زیات دی، خو نفوس ورو ورو د سپین ږیرتوب په لور پرمخ ځي.

دغه شمیرنه باید دیوه کال په اوږدو کې ترسره شي، پایله یې په سلنه اعلان شي. کله چې زیږید له مړیني څخه زیاته وي، د نفوسو طبیعي زیاتوالی شتون لري.

$$\text{د نفوس طبیعی زیاتوالی} = \frac{\text{د زیږونونو شمیر} - \text{د مړیني شمیر}}{\text{ټول نفوس}}$$

ب: د نفوسو میخانیکي زیاتوالی:

د نفوسود طبیعي زیاتوالي سره یوځای د نفوسو میخانیکی خو ځښت یعنې مهاجرتونه هم د نفوسو په زیاتوالي کې د پاملرنې وړ اغیز لري.

په هیواد کې دننه مهاجرتونه یوازې د نفوسو د بیا ځای پرځای کیدنې سبب ګرځي او د هیواد نفوس تغیر نه کوي، خو له هیواد څخه د باندې مهاجرتونه د نفوسو په شمیر باندې اغیز لري. که چیرې هیواد ته له باندې څخه مهاجرتونه له هیواد څخه بهرته مهاجرتونوپه نسبت زیات وي د نفوسو میخانیکي زیاتوالی را منځته کیږي. او برعکس یې د نفوس د کمښت سبب ګرځي. د یوه هیواد د نفوسو په مطلقې ودې کې باید له زیږیدنو او مړینو سر بیره مهاجرتونه هم وشمیرل شي.

د نفوسو مطلقه وده = (د زیږونونو شمیر − د مړینې شمیر) + هیواد ته له باندې څخه مهاجرت.

د نفوسو مطلقه وده = (د زیږونونو شمیر − د مړینې شمیر) − له هیواد څخه نورو هیوادونوته مهاجرت،

د نفوسو ډیره زیاته طبیعي او میخانیکي وده د اضافي نفوسو over popalation مسأله رامنځته

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي. د اضافي نفوسو اصطلاح هغه وخت رامنځته کېږي او استعمالېږي چې په يوه سيمه کې د منابعو له شتو امکاناتو څخه زيات نفوس استوګنه ولري او يا له ټاکلو ټولنيزو هدفونو څخه زيات وي.

کله هم ښايي نفوس مناسب وي، خو نامناسب ويش رواج ولري. په ځينو مآخذونو کې د مناسبو نفوسو اصطلاح کارول شوي ده. خو دغه اصطلاح هم کوم ټاکلي تعريف نه لري. اضافي نفوس نسبي اصطلاح ده چې په سيمه کې له منابعو څخه ګټې اخېستنې په اندازې پورې اړه لري. د مثال په ډول پرمختللي هېوادونه له مخ پر ودې هېوادونو څخه له همدې موجوده منابعو څخه د خلکو له پاره ښه کار او زيات امکانات برابر کړي دي. نوله همدې امله د اضافي نفوسو مطالعه د تکنالوژۍ د پرمختګ په سويې پورې اړه لري.

په پای کې ويلای شو چې د نفوسو چټکه وده او د زېږونونو زياتوالی د وروسته پاتې هېوادونو ځانګړتيا ده. د نفوسو دغه طبيعي زياتوالی اقتصادي بودجه محدود وي او فشار پرې زياتوي او کارونه په ټپه دروي.

په ښوونځيو وختونو کې صحي خدماتو زياته پراختيا نه وه کړې قحطي، ناروغي او جګړې د نفوسو د محدود ولو لاملونه وو. خو نن ورځ نفوس په سرسام اور ډول زيات شوی دي او وروسته پاتې هېوادونه چې له لوږې، ناروغيو او بيکارۍ سره لاس په ګريوان دي. دغه بيکاري د بېوزلۍ او بېوزلي د فقر او يا غير قانوني مهاجرتونو سبب ګرځي.

ټولنپوهان دغې زيات زياتوالي ته د نفوسو چاودنه وايي او ټولنې ته يې زيات خطر بولي. د نړۍ ټول نفوس چې په ۲۰۱۰م کال کې ۶,۸ ميلياره وو. په ۲۰۵۰ ميلادي کال کې به ۹ ميلياردو او په ۲۱۵۰ ميلادي کال کې د اټکل له مخې ۱۱ ميلياردوته د رسيدو وړاند وينه شوې ده چې که کنترول نه شي نو نړۍ به له فاجعې سره مخامخ کړي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وويشل شي او لاندې جدول دې کاپي او بشپړ کړي او هغه پوښتنه چې له جدول څخه لاندې ليکل شوې دي، ځوابونه وواېي او د ډلې استازي دې هغه خپلوټولګيوالو ته وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادونه	د نفوسو ګڼوالی په یوه کیلومتر مربع ساحه کې	زېږونونه په ۱۰۰۰ تنوکې	مړینه په زرو تنوکې	طبیعي زیاتوالی په زرو تنوکې	د نفوسو وده په سلنه
برازیل	۱۸ تنه	۲۶	۸	۱۸	۱,۸
ایتوپي(حبشه)	۴۷ تنه	۴۹	۱۹		
جاپان	۲۳۰ تنه	۱۲	۸	۴	۰,۴
عربستان سعودی	۸ تنه	۳۶	۵		
آلمان	۲۲۹ تنه	۱۱	۱۲		
کنیا	۴۷ تنه	۴۳	۱۰	۳۳	۳,۳
د امریکا متحده ایالتونه	۲۳۹ تنه	۱۴	۹		
فرانسه	۱۰۶ تنه	۱۳	۱۰		
بنګله دیش	۷۹۱ تنه	۴۱	۱۴		

الف: د هغو هېوادونو د نفوسو طبیعي وده چې معلومه نه ده محاسبه کړئ.

ب: د ټولو هېوادونو طبیعي وده په سلوکې محاسبه کړئ.

ج: آیا کولای شئ چې هېوادونه د نفوسو د لږې او زیاتې ودې له مخې و ویشئ. دغه کار څرنګه کېدای شي؟

پوښتنې:

۱- مخ پرو دې هېوادونو کې کوم لاملونه د نفوسو د چټکې طبیعي ودې سبب ګرځي؟
۲- د نړۍ په پرمختللو هېوادونو کې کوم لاملونه د ورو ودې باعث ګرځي؟
۳- په یوه هېواد کې کوم لاملونه د اضافي نفوس د ودې سبب ګرځي؟
۴- د اضافي نفوسو اصطلاح هدف څه دی، څرګنده یې کړئ؟
۵- د ټولنې دعمر په جوړښت او ترکیب کې د طبیعي نفوسو چټکه وده په څه ډول ده واضح یې کړئ؟
۶- په هغو هېوادونو کې چې د نفوسو وده یې ورو ده د ټولنې د عمر جوړښت په څه ډول دی توضیح یې کړئ؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

لاندې پوښتنوته ځواب برابرکړئ او د جغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې خپلو ټولګیوالوته وړاندې کړئ.
آیا زموږ د هېواد نفوس په چټکۍ زیاتیږي؟ که چېرې دغه نفوس په همدې ډول زیات شي، څه ستونزې به رامنځته کړي؟ څرنګه کولای شو د نفوسو د زیاتوالی مخنیوی وکړو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږویشتم لوست:

د نړۍ په ځینو هېوادونو کې د فعال اقتصادي نفوسو دلږوالي ستونزې.

تاسې په تیر لوست کې د اضافي نفوسو په باره کې معلومات حاصل کړل. اوس د نفوسو د کمښت ستونزې مطالعه کوو. د نفوسو کنترول په هغو هېوادونو کې چې په هغې کې اضافي نفوس شتون ولري، ګټور کاردي. خو په یو شمېر نورو هېودونو کې، د نفوسو دکنترول له مخې د زېږونونو شمېر له مړینې څخه لږ دی. همدغه لامل سبب کېږي چې د بوډاګانو نفوس چې عمر یې له ۶۵ کلنۍ څخه زیات وي یا متقاعد او د ناتوانو خلکوشمېر زیاتیږي. په دې صورت کې صنایع د بشري قوې له کمښت سره مخامخ کېږي او د صنایعو پرمختګ محدودیږي. په پای کې په ټولنه کې له موجوده بشري استعدادونو څخه په ټولنه کې په ګټوره توګه ګټه نه اخیستل کېږي دغه حالت په هغو هېوادونو کې چې د فعال اقتصادي نفوسو په کمښت De

population اخته وي(۱۸ څخه تر ۶۵ کلنی)، لیدل کېږي. او د شتو صنایعو او منابعو په کار اچولولپاره اقتصادي فعالو نفوسو ته اړتیا لري. نو مجبوراً باید دغه اړتیاد زېږونو د هڅونې (د مثال په ډول اروپايي هېوادونو کې چې د فعال اقتصادي نفوسو له کمښت سره مخامخ دي معمولاً د کورنیو د هڅونې، د جایزو په ډالی کولو او یا کورنی د کار او ژوندانه د وسایلو او دماشومانو د ساتنې د ځانګړو اسانتیاوو په پام کې نیولو له مخې هڅول کېږي). یا هېوادته د بهرنیو مهاجرینو په جلبولو سره دغه ستونزه حلوي.

په پاي کې ویلای شو چې اضافي نفوس او کم نفوس دواړه حالتونه هېواد ته ستونزې پېښوي. یوتن انګلیسي پوهاند د مالتوس په نوم باور درلوده چې د ځمکې سر چینې د نفوسو د اړتیاوو په نسبت چې هره لحظه شمېرېې مخ په زیاتیدو دی، محدودې دي. کورنی باید د زېږونونو د محدود ولو له لارې کنترول شي. له دویمې نړیوالې جګړې څخه وروسته د نفوسو دغه بېساري زیاتوالی د نړی د اقتصادي ستونزو $\frac{2}{3}$ برخې جوړوي. د ۱۹۵۰ میلادي کلونو په لسیزه کې پرمختللو هېوادونو، مخ پر ودې هېوادونوته د اقتصادي او فرهنګي پرمختګ له پاره د کورنیو د محدودولو وړاندیز وکړ. هند لومړنی هېواد و چې د کورنیود محدودولو له پالیسی سره يې په ۱۹۵۲ میلادي کال کې موافقه وکړه وروسته دغه پالیسي د چین او د مصر په هېواد کې هم پلې شوه. د چین هېواد په دې برخه کې زیات بریالیتوبونه په برخه شول. د نفوسو د زیاتوالی ضریب چې ۱۹۵۵ میلادی کال کې ۴ سلنه و په ۱۹۹۶ میلادی کال کې ۱٫۷ سلنې ته راښکته شو، چې دهغې له مخې هرې چینايي کورنی ته له یوه ماشوم څخه زیات ماشوما ن منع شول. په داسې حال کې چې په هند کې د نفوسو د زیاتوالي ضریب له ۲٫۶- ۳٫۹ سلنه دی.

د مالتوس د نظریې برخلاف ځینې پوهان باور لري چې زیات نفوس د تولیداتو د زیاتوالي او د اقتصادي ودې سبب ګرځي، نو د نفوسو د زیاتوالي موضوع باید ازاده پرېښودل شي. له همدې امله یو شمېر هېوادونه د کورنیو له محدودولو سره مخالفت کوي او ګڼ نفوسه کورنی

(c) ketabton.com: The Digital Library

هڅوي. دغه پالیسي په ۱۹۳۰ میلادي کال کې په نازي آلمان کې پلې شوې وه.

همدارنګه بلجیم، سویډن، انګلستان او فرانسې کې هم په بېلابېلو وختونوکې یې پلویان درلودل. ددریمې نړۍ په ځینوهېوادونوکې له خپلواکۍ وروسته د بزګرانو اوکارګرانو د زیاتوالي لپاره او په خارجیانو باندې نه تکیه کول، د نفوسو د زیاتوالي له پالیسي څخه پلوي کوله. په پای کې ویلای شو، په هغو شرایطوکې چې د لګښت وړ منابع او د نفوسو اندازه یوله بل سره متناسبه نه وي او د مصرف کوونکو فشار له اندازې څخه زیات وي ویلای شو چې په منابعو فشار شته که د نفوسو د زیاتوالي ضریب کم نه شي دغه فشار نور هم زیاتیږي. یاپه بل عبارت که چېرې د یوه هېواد د اقتصادي ودې پلان د نفوسو د زیاتوالي سره متناسب نه وي اقتصادي او ټولنیزې ستونزې را منځته کوي . د نفوسو لړوالی هم د اقتصادي ودې د رکود سبب ګرځي او د صنایعو دنه پرمختګ سبب کېږي او د یوه هېواد د وروسته پاتې کېدو لامل ګرځي.

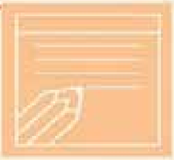

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشي. هره ډله دې په لاندې موضوعاتو پخپلو منځوکې بحث وکړي او د فعالیت پایله دې، د ډلې استازې خپلو ټولګیالو ته وړاندې کړي.

آیا زموږ د هېواد منابع د هېواد د نفوسو اړتیاوو ته ځواب ویلای شي یا نه؟

که چېرې د هېواد اړتیاوو ته ځواب ویلای شي، ولی زموږ خلك بېوزلي او بیکاره دی اوبهرنیو هېوادونو ته مها جرت کولو ته اړکېږي په دې برخه کې پخپلو منځوکې بحث وکړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب و واياست

۱- ولې مخ پر ودې زياتو هېوادونو کې د کورنيو په محدود ولو ټينګار کېږي؟

۲- د کورنيو محدود ول څه پايلې لري؟

۳- د کورنيو محدود ول په کومو هېوادونو کې اغېزمن دي؟

٤-ولې ځينې هېوادونه د کورنيو د محدودولو مخالف دي؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

لاندې موضوع تحليل کړئ او د جغرافيې په راتلونکي ساعت کې يې خپلو ټولګيوالوته وړاندې کړئ. اضافي نفوس په يوه هېواد کې د کومو ستونزو سبب ګرځي. د هغې لپاره د حل کومه لاره وړاندې کوئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳.۵ مهاجرتونه او د هغو لاملونه

مهاجرت څه ته وايي او څو ډوله مهاجرتونه پېژنئ؟

مهاجر یا Immigrount هغه چا ته ویل کېږي چي د استوګنې ځاي ته بدلون ورکړي او د یوه ادراي واحد څخه بل اداري واحد ته نقل مکان شوی وي. مهاجرتونه د انسان د تاریخ په اوږدوکې سرته رسیدلي او بیلا بیل ډولونه لري، چي ځینې په هیواد کې د ننه کېږي، لکه کليوال چې ښارونو، صنعتي سیمو او نوو کرنیزو ځمکو ته مهاجر کیږي او داسې نور. ځینې نور له نړیوالو سرحد ونو څخه تیر یږي او بهرنی مهاجرت بلل کیږي.

دغه مهاجرتونه په بېلا بيلو هیواد ونو کې په بېلا بیله اندازه پلي شوي دي. نوموړي زیاتره مهاجرتونه اختیاري مهاجرتونه دي چي پخپله خوښه د زیاتې اجورې اوښه ژوند له پاره کېږي.

خو اجباري مهاجرتونه هم کېږي چي خلك د سیاسي او نظامي شخړو په سبب مهاجرت ته اړ شي.هغه خوك چي په هیواد کې د ننه نقل مکان کوي په هیواد کې د ننه د بيځايه شوي په نوم یادیږي.د ملګرو ملتونو د ارقامو له مخې شمیریې په ۱۳۸۷ لمریزکال کې ۲۴ میلیونه وو او هغه خلك چې له نړیوالو سرحد ونو څخه اوړي دپناه اخیستو ونکو په نوم یادیږي. لکه فلسطینیانوچي په عربي هیواد ونو کې او

افغانانو په ګاونډیو اود نړۍ په نورو هیواد ونو کې پناه اخیستي ده د هغو پناه اخیستونکوټول شمېر ۱۶ میلیونو ته رسیږي چې افغانان هم په کې شامل دي. ځیني نوموړي مهاجرتونه لنډ مهاله دي چې لومړني ځاي ته د بېر ته راګرځیدو نیت لري. لکه زموږ د هیواد کوچیان چې د آب وهوا، څړځایونو د او دموسم د تغیرله مخې بیا بېرته لومړني ځای ته راګرځي. دایمی مهاجرتونه هم شته چې لومړني ځاي ته د راګر ځیدو نیت نه لري.

مهاجرتونه بیلا بیل لاملونه لري، چې کولای شو د هغې ځینې برخې دلته یادې کړو:

۱. طبیعي لاملونه: طبیعي لاملونه هم د مهاجرت سبب ګرځي لکه په سیمه کې د اوبو کمښت د آب و هوا د شرایطو خرابتیا، د خاورې کمزورتیا یا طبیعي آفتونه لکه زلزله، سیلابونه، سمندري طوفانونه، وچکالي او داسې نور.

۲. اقتصادي لاملونه: اقتصادي لاملونه د مهاجرت بنسټیز لامل دي، اوس دغه مهاجرت دمخ پر ودې هیواد ونو ځانګړ تیاده. ځکه په دې هیواد ونو کې د کلیو او ښارونو ترمنځ ډېره نا برابري ده. په داسې حال کې چې په پر مختللو هیواد ونوکې د کلیوالو ژوند په ډېره چټکی سره ښاري ژوند ته نژدې شوي دي. برعکس په دې هیواد ونوکې ښاري خلک مینه لري چې له ښارڅخه د ښار څنډو او کلیوته مهاجرت وکړي، چې په پاکه هوا او چاپیریال کې په ارامه ژوند وکړي.

مخ پرودې هیواد ونو کې ددې مهاجرت اصلي لامل اقتصادي دی. د کلیوالو عایدات یوازې لومړنی اړتیاوې پوره کوي نو نشي کولای چې په کلیو کې اقتصادي فعالیت پرمخ بوځي. له بلې خوا د نفوسو طبیعي ودې له مخې په کلیو کې ځمکه او اوبه د ټولو اوسیدونکو د اقتصادي فعالیت له پاره کافي نه دي. دکرنې ماشیني کیدل هم د یو زیات شمېر بزګرانو د بیکارۍ سبب ګرځي او مهاجرت ته اړکیږي.

دغه مهاجرین چې زیاتره یې ځوانان دي او په ښارکې خپله دنده له بزګرۍ څخه په غیر بزګري کار ونو بدلوي په ښارونو کې دغه مهاجرین هغه دندې چې لاس ته یې را وړي هم ناکافي دي. ځکه هغوي ماهر کار کو ونکي نه دي، نو په هغو کارونو لاس پورې کوي چې سطح یې ټیټه او عایدیي لږ وي لکه: لاسي خرڅلاو او شاقه فزیکي کارونه او داسې نور. نوپه پای کې په لومړني استوګنځي کې او هغه ځای ته چې د ژوندانه لپاره یې ورته سترګې نیولي وي د نفوسو په زیاتوالي اوکمښت، د نفوسو د عمر په ترکیب، د کار قوه،بیکارۍ مزدورۍ، همدارنګه فرهنګ، او ژبه اغیزه کوي.

د اقتصادي مهاجرتونو بل ډول دکر نېزې ځمکې په پر اختیا، د اوبو لګولو په نویو پروژو، صنعتي سیمو د کانونو په را ا یستلو او تجارتي فعالیتونو او یا برعکس د کورنیو عاید کموالي، بیکاري، د کار خانو تعطیل په سبب منځته راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. سیاسي مهاجرت: دغه اصطلاح زیا تره د سیاسي پناه اخیستو نکو له پاره کارول کېږي. هغه چاته اطلاق کېږي،چې د بیلا بیلو لا ملونه له مخې لکه جگړې، دهشت،سیاسي تعقیب، مذهبی عقایدو، د ټولنیزو ډ لود اړیکو او هغه قومي اقلیتونه چې اصلي هېواد ونه یې پرې ایښي دي او له بل هېواد څخه یې د پناه اخیستنې غو ښتنه کړي وي لکه افغاني پناه اخیستونکي چې له ۱۳۵۷ لمریز کا ل څخه وروسته یې گاونډیو او د نړي هیواد ونو ته مهاجرت کړی دی اویا د بو سني اوهرزه گوني د پخوانی(یو گوسلاویا) پناه اخېستونکي او په افریقاکې د روندا د کمپ پناه اخیستونکي او د سوډان د داد فور پناه اخیستونکي او داسې نور. په جینواکي د ۱۹۵۱ میلادي کال دکنو انسیون پریکړې، د پناه اخیستنکو د حالت په هکله او د هغو حقونو څخه د دفاع له پاره په یو مهم سند بدل شوي دی. د پناه اخسېتونکي او یا د پناه اخېستنې د غوښتنې اصطلاح هغه چاته ویل کېږي چي په اصلي هیواد کې د عقیدتي فعالیت(ایډیالوژیکي او سیاسي)، نژاد، ژبې، ملیت اوقوم له مخې د تعقیب لاندې وي او یا عملاً (روحي او فزیکي) زندان او مرینې شکنجې خطر لاندې وي.

د اقتصادي او سیاسي مهاجرینو ترمنځ گډېکي یوازې له وطن څخه جلا توب اوبېوزلي ده. د اقتصاد له مخې مهاجرت، مهاجر ویخپله منلی دی او د خپلې اقتصادي بنې په ښه والي پسې گرځي. په داسې حال کې دو یم یې (سیاسي مهاجر) ځان قرباني بولي، سره له دې چې په ارامه او مطمینه فضاکې ژوند کوي.

۴- مذهبي مهاجرتونه: دغه ډول مهاجر تونه په مذهبي او نورو ټولنیزو او فرهنگي مسایلو باندې د قیوداتو او محدود یتونود وضع کولو له مخې کېږي. د دې ښه مثال په ۱۹۴۷ میلادي کال کې په هندوستان او پاکستان باندې د هند د لويې نیمې وچې ویش و چې دهغه په پاي کې په میلیونو د هند و مذهب د پېروانو کورنی له پاکستان څخه هند ته او په مقابل کې په میلیونونو مسلمانې کورنیو له هند څخه پاکستان ته پخپله خوښه مهاجرت وکړ.په لنډه توگه ویلاي شو، هغه لاملونه چي د مهاجرت سبب گرځي هغه له اقتصادي، بیکاري، طبیعي افتونو، سیاسي، مذهبي، فرهنگي او نور لاملونو څخه عبارت دی.

هغه لاملونه چي د مهاجرینود جذب او هڅونې سبب گرځي عبارت دي د ښه ژوندانه له امکا ناتو څخه، ښه ښوونه او روزنه، داستوگنې ښه ځاي او په کورنیو پورې تړاو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي په مناسبو ډ لو وویشئ. په لاندې موضو عګانو دې پخپلو منځو کې بحث وکړي او د مباحثې پایلې دې د ډ لې استازي ټو لګیوالو ته وړاندې کړي.

۱. په هیواد کې د ننه مهاجرت اوله هیواد څخه بهر مهاجرت.

۲. د مهاجرت اقتصادي لاملونه.

۳. هغه لاملونه چې د هغې له مخې افغانان نورو هېواد ونو ته مهاجر شوي.

۴. که چېرې مهاجرت له کلیو څخه ښارونو ته ادامه ولري په کلیو او ښارونو کې څه ستو نزې رامنځته کوي. تاسې د دې مهاجرت د کمولو له پاره د حل کومې لارې وړاندې کوئ.

پوښتنې:

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱. د کوچیانو مهاجرت زموږ په هیواد کې ---------- مهاجرت دی.

۲. د فلسطینیانو مهاجرت د اردن او لبنان هیواد ونو ته ------ ډول مهاجرت دی.

لنډ ځواب وواياست:

۳. کوم طبیعي لاملونه د مهاجرت سبب ګرځي؟

۴. ولې د مخ پرودې هیواد ونو خلک له کلیو څخه ښارونو ته او پرمختللي هیواد ونه برعکس له ښار ونو څخه کلیو ته له مهاجرت سره مینه لري؟

۵. د څو اقتصادي ډوله مهاجرتونو نومونه واخلئ.

۶. کوم سیاسي لامل د مهاجرت سبب ګرځي؟

۷. د ۱۹۵۱ میلادي کال د اپریل کنوانسیون چې په ژینوکې لاسلیک شو پناه اخیستونکي یې څه ډول تعریف کړ؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زده کوونکي دې په دې موضوع چې ولې له مخ پرو دې هیواد ونو څخه خارجي مهاجرتونه کېږي. د دې مهاجرتونو د مخنیوي له پاره د حل کومې لارې وړاندې کوئ. یوه مقاله ولیکئ او دجغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې خپلوټو لګیوالو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نړیوال مهاجرتونه او د هغې پايلې

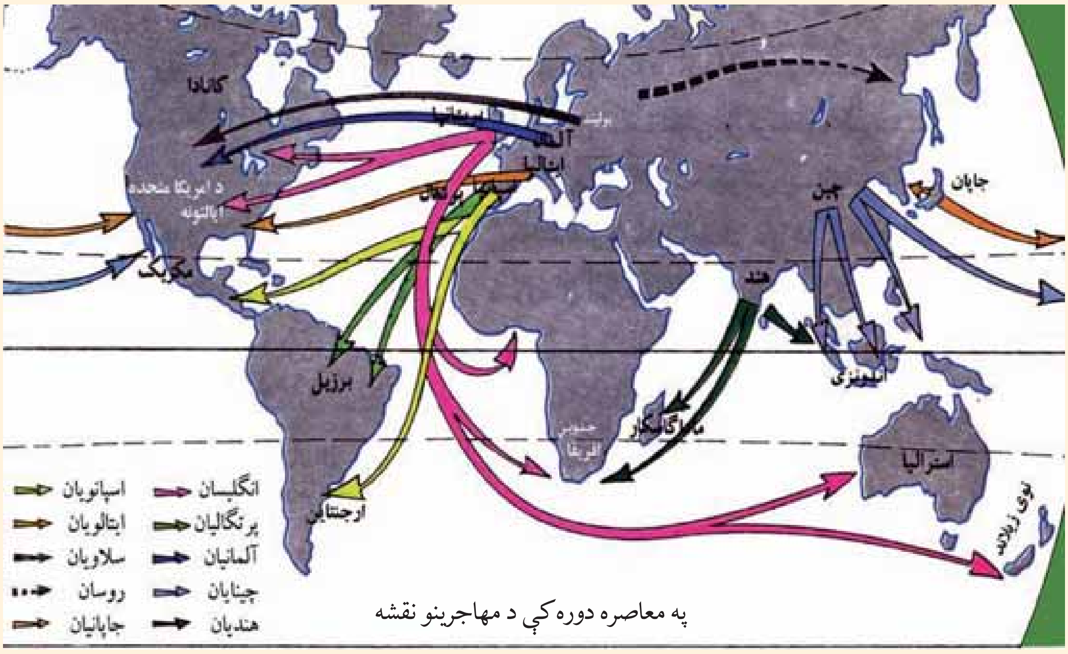

په معاصره دوره کې د مهاجرینو نقشه

ولې خلک له هیواد څخه د بهر مهاجرت سره مینه لري؟

لکه چې په تیرلوستونوکې یادونه وشوه، مهاجرت د دوو لا ملونوله مخې کېږي.

۱ . نامساعد لاملونه: لکه طبیعي،اقتصادي، ټولنیز، سیاسي او مذهبي لاملونه چې په مخکینیو لوستونوکې ورڅخه یادونه شوې ده.

۲ .جزبونکي لاملونه: لکه دیوې ساحې دنفوسوکموالي، راښکونکې سیمې، د ځمکې لاندې منابع،دکار زیاتوالي او ډیره اجوره.

مهاجرتونه د تاریخ په اوږدوکې رامنځته شوي دي اوتراوسه جریان لري.ځیني په هیواد کې دننه وي، چې په هیواد کې دننه دمهاجرت په نوم یادېږي، ځیني له نړیوالو سرحد ونوڅخه په تیریدو سره کېږي، چې د بهرنیومهاجرتونوپه نوم یادېږي.مهاجرین غواړي چې د اړونده هیواد له سیاسي، اقتصادي یاټولنیزوشرایط څخه ګټه واخلي. د آریایانو مهاجرتونه ختیځ، جنوب او لویدیځ ته اوباد ختیځې آسیاد خلکو مهاجرت، د امریکا لوېې وچې او همدارنګه نړیوال مهاجرتونود ۱۵ م پیړۍ د جغرافیايي لویواکتشافونوپه پایله کې پراختیاوموندله او د نړۍ نورو سیمو ته د اروپایانو د مهاجرت سبب شو. په هغه وخت کې په یوه نیمه پیړۍ کې ۷۰ میلیونه تنه مهاجرشول، چې له خپلې پانګې څخه په نوې نړۍ کې ګټه واخلي اوپه سوداګرۍ لاس پورې کړي. په پایله کې د امریکا او اوقیانوسیې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوېې وچې ګڼ نفوسه شوې. چې ښه مثال يې دشمالي امريکا هيواد ونه دي. چې ۹۵ سلنه نفوس يې اروپا يي مهاجرين او ۲ سلنه يې افريقايي تورپوستکي دي. د ۱۹ پېړۍ په ټوله دوره کې د نفوسو زياتوالی او اقتصادي بحران د مهاجرتونو سبب شوچې دهغو پواسط د اروپا اضافي نفوسودګڼوالي د روند بارکم شو. يوازي د انګلستان په هيواد کې له ۱۸۱۵ ميلادي څخه تر ۱۹۲۰ ميلادي پورې ۱۷ ميليونه تنومهاجرت پيل کړ. دغو مهاجرتونو دوه اړخونه درلودل، دايمي مهاجرين او د اداري کارکونکواو مذهبي مبلغينو مهاجرت چې موقتي جنبه يې لرله. ددې دوو مهاجرينو له ترکيب څخه د بريتانيا امپراتوري رامنځته شوه. چې وروسته دغه مهاجرتونه په بېساري ډول په نړيواله ستونزه بدل شوه او هيواد ونه

يې اړکړل چې د مهاجرينو د منلو له پاره مقررات وضع کړي. د امريکا دمتحده ايالتونوکانګرس دمهاجرينو دمخنيوي له پاره په ۱۹۲۴ ميلادي کال کې دمهاجرينو په نوم قانون تصويب کړ. دغه قانون امريکا ته په هغه شمېر مهاجرين چې له بيلا بيلو هيواد ونو څخه کولای شي امريکا ته راشي مقررات وضع کړل. نوموړي قانون زيات دهغو مهاجرينو مخه نيوله چې د جاپان اوچين ژيړنژاد پورې يې اړه درلوده. وروسته د نورو هيواد ونو په باره کې هم عملي شو. ددې مقررې له مخې مهاجرين بايد خپله پانګه هم له ځانه سره ولري. هغوی کولای شول چې له پنځو کلونو وروسته په امريکا کې د اوسېدنې تابعييت حاصل کړي او يا له امريکا څخه خارج شي. اوس بر عکس زياتره نړيوال مهاجرين د دريمې نړۍ له هيوادونو څخه پرمختللي صنعتي هيوادونو ته کېږي چې بنستيزلامل يې اقتصادي اوسياسي لامل دي. کله چې د يوې کورنۍ عايدات يوازې د لومړنيو اړتيا وو پوره کول وي او يا حد اقل معاش وي، هغوی د دې توان نه لري چې په هيواد کې د ننه پانګه واچوي. له بلې خوا ورځ په ورځ نفوس زياتيږي او د نفوسو طبيعي زيا توالی او دا سې نور مشکلات ددې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبب گرځي چي خلك له كليو ښارونو او خارجي هيواد ونو ته مهاجرت وكړي. څرنگه چي هغوی له مهاجرت له پاره قانوني اسناد نه لري. نو له غير قانوني اوقاچاقي لاروڅخه استفاده كوي. نو د ستو نزو په منلو او آن د تلفاتو په منلو ځانونه تاكلي هيواد ونو ته رسوي. دغه نفوس د يوه هيواد فعا ل اقتصادي نفوس(له ۱۵ كلنه څخه تر ۶۵ كلنه پورې) احتوا كوي څرنگه چي دهغوي يو شمير دكار كولو رسمي ويزه اوكار كولو اجازه او د كار ځانگړې مهارت نه لري نوله همدې امله لږمعاش او خراب چاپيريال كې چي د دولت نظارت څخه لېرې وي شاقه او غير صحي كارونو ته مخه كوي.

ديا دونې ور خبره دا ده چي يو شميرپر مختللي پانگه وال هيواد ونه د نفوسو د طبيعي كنترول له مخي د بشري قوي له كمښت سره مخامخ دي چي د دې ستونزې د حل له پاره د قانوني لارې مهاجر كار گران مني. په لويديځه اروپا كي تقريبا ۱۱ ميليونه مهاجركار گران كاركوي. د مهاجروكار گرانو د منلو له مخې المان په لومړۍ درجه كې دى، وربسې انگلستان،فرانسه، سويس او سكند يناوي هيواد ونه دي.

د لويديځې اروپا هيواد ونه په ورستيو كلونوكې له گاونډيو هيواد ونو(ايتاليې، پرتگا ل او هسپانيې) موسيمي مهاجرو كارگرانو د كموالي د احساس له مخي، د جنوب ختيځې اروپا، تركيې، د انتيل د ټا پوگانو او افريقا د هيواد ونو كارگرانو ته متوجه شول. المانيان معمولاً د تركې اويو ناني مهاجرو كارگرانو څخه، فرانسويان د شمالي افريقا د مهاجرو كارگرانو څخه او انگلستان د مشترك المنافع د هيواد ونو له كارگرانو څخه گټه اخلي. د امريكا متحده ايالتونه د مكسيكو له مو سيمى كار گرانو څخه كاراخلي.

په همدې ډول د نړۍ د پرمختللو پانگه والو هيواد ونو څخه مخ پرودې هيواد ونو ته هم مهاجرت كېږي د هغوی پانگه په كاركې پوهه په تيره بيا د هغوی په كاركې تجربه ده چي پخپلو هيواد ونو كې يي حاصله كړې ده.په كال كې د دې مهاجر ينو شمير تقريباً له ۲۰۰ څخه تر ۳۰۰ زرو پورې رسيږي، چي د كار او د ښه ژوند په لټه كې خپل هيواد ونه پرېږدي او د لويو وچو ترمنځ په مهاجرت لاس پورې كوي. نوي سيمې دغه مهاجرين په پرانيستې غېږه او زياتو امكاناتو او ښه ژوند په برابرولو مني. خارجي مهاجرتونه، له هغه هيواد ونو څخه چي مهاجرت كوي د نفوسو په كمښت او هغو هيواد ونو ته چي مهاجرت كيږي د نفوسو د زياتوالي سبب گرځي. د مخ پرودې هيواد ونو ټول مهاجرين ځوان او فعال اقتصادي نفوس تشكيلوي. د دې مهاجرت له مخې د مخ پر ودې هيواد ونو فعال اقتصادي نفوس كميږي، چي په پاى كې د اقتصادي ركود سبب گرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وويشل شي. د لاندې موضو عګانو په باره کې دې پخپلو منځو کې بحث وکړي او مباحثې پایله دې د ډلې مشر په ټولګي کې وړاندې کړي.

١. دیوه هیواد کوم نا مساعد عوامل اوسیدونکي د وطن پر ېښودوته اړباسي. دغه ستو نزه پخپلو کې وارزوئ.

٢. کوم لاملونه د مهاجرینو د جذب سبب ګرځي. زموږ له هیواد څخه زیات مهاجرین کومو هیوادونوته تللي دي. ولې؟

٣. تاسې له کلو څخه ښارونو ته د مهاجرینو د کموالي او مخنیوي لپاره اوباله وطن څخه دباندې مهاجرت له پاره څه وړاندیز لرئ؟

٤. د خارجي مهاجرتونو اغیزې د هیواد په اقتصاد او نفوسو ترکتنې لاندې ونیسي.

٥. د مخ پروډې او پر مختللو پانګه وال هیوادونو د مهاجرینو شرایط پرتله کړئ.

پوښتنې:

١. کوم لاملونه د مهاجرینو د جذب سبب ګرځي؟

٢. کوم لاملونه د مهاجرینو مخه نیسي؟

٣. د جغرافیايي لویو اکتشافاتو څخه وروسته کومو لویو وچو زیات مهاجرین منلي دي؟

۴. ولې د امریکا د متحده ایالتونو کانګرس په ۱۹۲۴ میلادي کال کې امریکا ته د مهاجرینو قانون وضع کړ.

۵. کوم لاملونه له دریمې نړۍ څخه پر مختللي صنعتي هیوادونو ته دمهاجرت سبب ګرځي؟

۶. کومو مهاجرتونو ته قانوني او کومو مهاجرتونو ته غیر قانوني مهاجرتونه وایي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زموږ په هیواد کې کوم لاملونه د د اخلي او خارجي مهاجرتونون د زیاتوالي سبب ګرځي.

د دې تحلیلي مطلب په باره کې مقاله ولیکئ او د جغرافیه د مضمون په راتلونکي ساعت کې یې خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴,۵ نژادونه

په نړۍ کې ولې بیلابیل نژادونه شته؟

الف: نژاد

نژاد دخلکو ډلې ته ویل کېږي چې د ظاهري څېرې، د پوستکي او ویښتانو رنګ، بیلوونکې نښو او ارثي ګډې ځانګړتیاوې و لري. د نړۍ ټول خلک په دریو اصل نژادونو ویشل شوي دي. چې له سپین یا اروپايي نژاد،ژیړ نژاد یا مغولي نژاد او تور یاآستوايي نژاد څخه عبارت دي.له یادو شوو نژادونو څخه هر یو نژاد ځانګړې ارثي مشخصات لري. لکه د ویښتانو شکل او رنګ، دپوستکي رنګ او دسترګو،پزې او دسردکوپړۍ جوړښت او داسې نورې ځانګړتیاوې.

سپین نژاد: لوړه ونه،سپین پوستکی، جګه پزه او خرمايي ویښتان او پرانېستې سترګو ځانګړې بڼه او داسې نور.

ژیړ نژاد: ژیړ پوستکې، تور او صاف ویښتان، لږه ږیره،ګرد سر، بادامي سترګې لنډه پزه ، ټیټه ونه او لږ غونډې چاغ وي.

تور نژاد: تور یا نصواري ته ورته پوستکی اوپلنه پزه، ګرګوتي ویښتان او پیړې شونډې لري.

گډ یا دوه رگه نژاد: د مهاجرتونو او د مختلفو نژادونو تر منځ دودونو په پایله کې منځته راغلي دي لکه مولات او سامبو نژادونه.

سره پوستکي: اصلاً د ژیړ نژاد پورې اړه لري، خو د مذهبي عقیدوله مخې په مخ او وېښتانو نکریزي وهي. نوله همدې امله د سور پوستکو په نوم مشهور شوي دي.

ستاسې په نظر دنوموړو نژادونو په منځته راتللوکې کوم لاملونه اغېزه لري؟په داسې حال کې چې ټول انسانان له یوه مور او پلار څخه یعنې آدم (ع) او بي بي حوا (ع) څخه پیدا شوي دي.

پوهان دې پوښتنې ته داسې ځواب وایي:

نژادونه د طبیعي چاپېریال د بېلابېلو شرایطو، اقلیم او خوړو سره د تطابق له مخې چې په انساني ژوند باندې اغېزه لري، را منځته شوي دي. نوموړي طبیعي شرایط په بېلابېلو نژادونو اغېزه کوي. د مثال په ډول په کومو ځایونو کې چې تور پوستکي ژوند کوي د لمر وړانگې په عمود ډول لگېږي او د هوا تودوخه زیاته وي او لمر دسیمې د اوسیدونکو په پوستکي په مستقیم ډول اغېزه کوي، له اړتیااو اندازې څخه زیاته تودوخه انسانانو ته تاوان اړوي. نو له همدې امله ددې هېوادونو د اوسېدونکو جسم (اورگانېزم) د زرگونو کلونو په تېریدو سره له اندازې څخه دزیاتې تودوخې سره توافق کړي دي او په پای کې دتور رنگه نسجونو ماده یې په پوستکی کې را ټولېږي. دغه نسجي ماده (میلانین) د پوستکي اپیدرمس رنگینه طبقه داسې حجرات لري چې د پوستکي رنگ جوړ وي، ژیړ، نصواري، سور اوآن داچې تور رنگ لرونکي وي.

د هغو خلکو پوستکی چې ډېر میلانین لري د بدن پوستکي یې زیات تور وي، دغه ماده د لمر دوړانگو د نفوذ مخه نېسي او پوستکي د لمر د وړانگوله سوځېدو څخه ژغوري. د وخت په تېریدو سره په دې ډله کې د پوستکی تور والي مېراثي گرځي، زیږه او گړگوتي وېښتان د سر کاسه له تودوخې څخه ساتي.

سپین پوستکی زیاتره په شمالي معتدله سیموکې ژوند کوي، په داسې سیمو کې زیات اوربښت، لندبل او زیاتره وریځ وي او خلک یې له لمر څخه لږه گټه اخلي، نو له همدې امله یې بدن زیات لمر ته اړتیا لري. د هغوی په بدن کې د میلانین ماده یوازې په اوړي کې زیاتیږي. هغه وخت چې د انسان بدن د لمر د وړانگو پواسطه د اړتیا وړ ویټامین ډي جذبوي د انسان پوستکي غنم رنگه

(c) ketabton.com: The Digital Library

گرځي.

په هغو ځايونو کې چې ژېړ پوستکي ژوند کوي، په هغه ځايوکې معمولاً باد او طوفانون لګېږي، چې له ځان سره خاورې، ميده شګې انتقالوي. د کلونو په تېرېدو سره له دې بادونو او طوفانونو سره توافق کوي او د ژېړ پوستکو سترګې تنګېږي، چې و کولای شي دخاورې او شګوپه وړاندې وساتل شي. دغه نښه په ژېړ پوستکو کې ارثي ګرځي اود زياتره خلکو ورځني خواړه وريجي وي، چې ډېرلږ غذايي مواد لري. ټول نژادونه د ذکاوت او استعداد له مخې توپير نه لري، د هغوی ظاهره څېره لکه چې ورڅخه يادونه وشوه د طبيعي او محيطي شرايطو محصول دی.

ځينې پوهان باور لري چې سپين نژاد، عالي نژاد دی او ژېړ او تور نژاد له شاته پاتې نژادونو څخه ګڼل کېږي. هغوی يوازې جسماني کارونه سرته رسوي. نژاد پالونکي تراوسه په ځينو هېوادونو کې همدغه نظرعملي کوي. په دې هېوادونوکې تور پوستکي له سپين پوستکو څخه لږ ارزښت لري نو تور پوستکي تحقير وي او لږه حق الزحمه ورکوي.

۱۹۶۵م کال د ملګرو ملتونو عمومي غونډې د ټولوډولونو نژادي تبعيض د له منځته وړلولپاره نړيواله معاهده لاسليک کړه. د هغې له مخې يې د هر ډول نظرياتو خپريدل چې په نژادي امتيازاتو ولاړ وي منع کړل. توهين اود هر ډول نژادي تبعيض لپاره هڅې جنايت ګڼي. دغه موضوع د اساسي قانون د دويم فصل په ۲۲ ماده کې درج شوې ده. چې د افغانستان په اتباعو کې هر ډول تبعيض او امتياز منع دی.د افغانستان اتباع ښځې وي او که نارينه د قانون په وړاندې مساوي حقونه اووجايب لري.

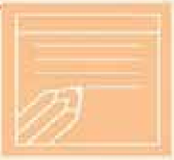

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مساوي ډلوويشل شي او هره ډله دې په لاندې موضوعګانو پخپلو منځو کې بحث وکړي او د بحث پايله دې د ډلې داستازي په واسطه خپلو ټولګيوالوته وړاندې کړي.

۱-په بشري نژادونوکې کوم نژاد ذکي اوډېر استعداد لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-ولې تور نژاد تور پوستکي او ظاهري ځانګړې ځېره لري؟
۳-ولې سپين نژاد ظاهري ځانګړې خصوصيات لري ؟
۴-سره پوستکي دنړۍ په کومه لويه وچه کې استوګن دي او دځېرې د سوروالي علت يې توضيح کړئ؟
۵-ګډ نژاد په څه ډول منځته راځي ؟

پوښتنې:

لنډ ځواب ور کړئ:
۱-د تور پوستکو ظاهري ځانګړ تياوې بيان کړئ.
۲-سور پوستکي په نړۍ کې په کوم نژاد پورې اړه لري؟
سم ځواب په نښه کړئ:
۱-د نړۍ ټول خلك په څلورو نژادونو لكه سپين،سور،تور او ژيړ نژاد ويشل شوي دي.
۲-سپين نژاد لوړه ونه، سپين پوستکې، جګه پزه، تور ګورګوتي وېښتان لري.
۳- نژادونه د بېلابېلو طبيعي محيطونو،اقليم او خوړو محصول دي.
لاندې جملې بشپړې کړئ:
۱-ګډ نژادونه د مهاجرت او د ودونو پواسطه منځته راغلي لكه.......او......
۲-د اساسي قانون د دويم فصل .... مادې له مخې د افغانستان اتباعو ترمنځ هر ډول تبعيض او امتياز منع دی.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

لاندې موضوع تحليل کړئ او د جغرافيې په راتلونکي ساعت کې يې ټولګيوالوته وړاندې کړئ.
زموږ دهېواد خلك دکوم نژاد پورې اړه لري. دهېواد اساسي قانون په کومه ماده کې هر ډول تبعيض منع شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب: د نژادونو جغرافيايي ويش:

په آسیا کې د ژبو او نژادونو د ويش نقشه

د نړۍ په کومو لویو وچو کې د سپین نژاد، او تور نژاد نفوس متمرکز شوي دي؟

د آسیا د لویې وچې نفوس له بېلابیلو نژاد ونو څخه جوړ شوي دي، چې زیاتره یې زیړ نژاد جوړ وي او پاتې نور یې سپین پوستکي او تور پوستکي دي.

د هغوی د جغرافیایي ويش په باره کې لنډ معلومات وړاندې کېږي.

د أسیا د لويې وچې نژادي ګروپونه:

الف زیړ نژاد: د آسیا په لویه وچې کې ددې نژاد خلکو د نورونژادونو په پرتله ډېر نفوس تشکیل کړي دي. مغلان، تبتیان، ساموېدیان، ترکمنان، قرغیز یان د شمالي چین خلک،کوریایان په لړ څه تو پیر همدغه نژادي ځانګړتیا وې لري، د جنوب ختیځی آسیا خلک (جنوبي چین، کامبوج، لاوس، تایلند، برما او ویتنام او آن جاپانیان

چې د پوستکي رنګ یې روښانه دی د همدغې نژاد برخه جوړوي. ددې نژاد ځینې فرعي ډلې دشمالي سابیریا د تندرا او تایګاه په ځنګلونو (ستنې ډوله پاڼې لرونکي ځنګلونو) کې د خو زریزوخلکو د ډلې په څېر ژوند کوي.

ب- سپین نژاد: په هندوچین کې د سپین پوستکو نژاد نسبتاً لږ شمېر موندل کېږي، چې په ابتدایي ډول ژوند کوي.د سپین پوستکو د استوګنې اصلي ځای د همالیاد غرونو دلړیو لویدیځې سیمې او دهند نیمه وچه ده . افغانان،ایرانیان،بلوڅان، قفقازیان او روسان د سپین نژاد ښې بېلګې دي. همدارنګه سامي نژاد ه په عربستان، سوریه، اردن، اسرائیل، د ترکیې یوه برخه او کردستان کې استوګن دي د سپین غنم رنګه نژاد پورې اړه لري.

ج: تور نژاد: تور نژاد په استوایي سیموکې ژوند کوي، چې نژاد پېژندونکي هغوي ته نګریتو Negritos وایي. دغه تور پوستکي کوږې کوږې وېښتان لري چې سوچه بېلګه یې په سیلون،هند کې د همالیې د غره په جنوب کې، د ملاکا په ټاپو وزمه، د اندیمان او نیکوبار په ټاپوګانو کې تیت شوي دي. دغه خلک په نیمه ابتدایي حالت ژوند کوي او زیاتره یې په ځنګلونو کې استوګن دي چې زیاتره یې د همالیه د غرونو په جنوب کې استوګنه کوي.

د اروپا د لویې وچې نژادي ډلې:

په اروپا کې د نژادونو د ویش نقشه

د اروپا اوسیدونکي تقریباً ټول سپین پوستکي دي او په شمالي، ختیځ، الپي، دیناریکي اومدیترانه یي ډلو ویشل شوي دي. شمالي او ختیځ سپین نژاد برخې داستوګنې ځای سکندیناوي هېوادونه، انګلستان، د فرانسې شمال، المان، لهستان(پولینډ) د روسیې اروپایي برخه ده، الپي نژاد یې د اروپا په مرکزي او لویدیځو برخوکې استوګن دي. په داسې حال کې چې مدیترانه یي نژاد ځانګه یې غنم رنګه څېره لري د مدیترانې د سمندر ګي په شاوخوا هېوادونو کې ځای پر ځای شوی دي د اروپایي نژاد دیناریکي برخه په البانیه او دختیځې اروپا په ځینو هېوادونو کې ژوند کوي. لاپنیان د اروپا په ډېره شمالي برخو کې استوګن دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افريقا دلويې وچې نژادي ډلې:

د افريقا نژادي ډلې تور پوستان، عربان، بربريان، آسيايان او اروپايان تشکيلوي. تور پوستان دافريقا ۷۰ سلنه نفوس جوړوي، چې ټول يې د لويې صحرا په جنوب کې استوګن دي. تورنژاد هم په څلوروډلو ويشل کېږي: چې عبارت دي له بانتو، نيلوت Nelotes پيګيمي Pygmies بوشمن Bushmen او هوتن تت Hottentots څخه.

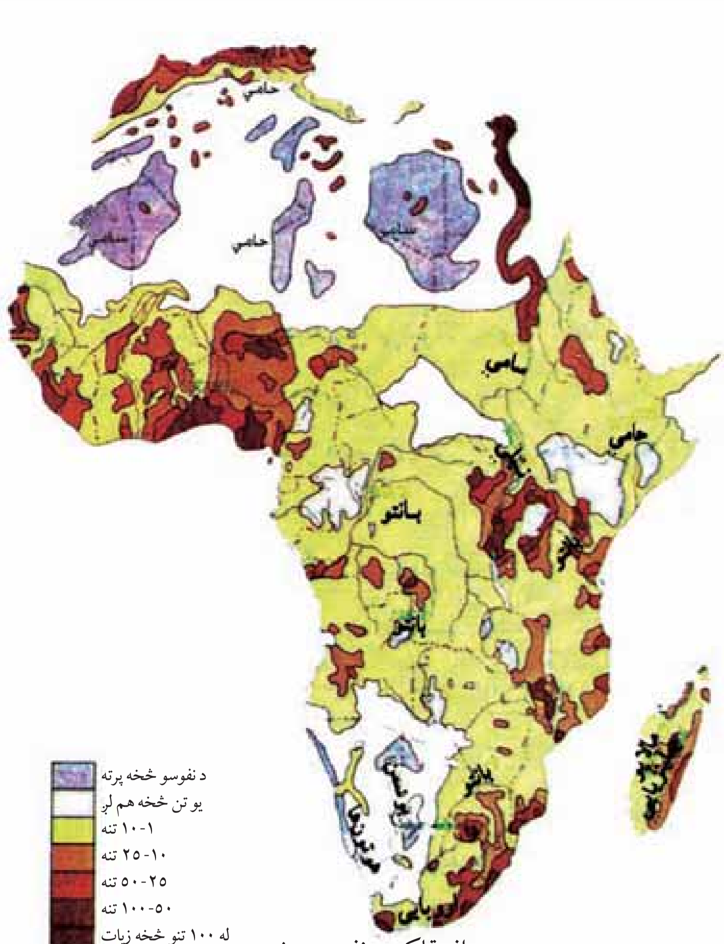

په افريقا کې د نفوسو ويش

د دې هرې ډلې په څېره کې زيات توپيرونه ليدل کېږي.بانتو د افريقا دتوربوستا نو ډېره لويه ډله ده چې د افريقا په لويديځ کې په تيره بيا ددې سيمې دساحل په اوږدو کې په مرکزي افريقا کې، په ختيځ او جنوب ختيځ برخو کې او د مادغاسکر په ټاپوکې ژوند کوي.

د هغوي د بدن پوستکی قهوه اي، پلنه پزه، ډبلې شونډې او کوړې کوړې ويښتان لري.

نيلوت خلك جګه ونه لري(۱۸۳سانتي متره) چې په سوډان، يوګندا او کينيا کې ژوند کوي.

پيګميان په استوايي ځنګلونو کې استوګن دي. ونه يې ټېټه ده (لوړوالي يې ۱۴۷ سانتي مترو پورې رسېږي).

بوشمن او هوتن تت ټېټه ونه لري او د کالاهاري ددښتې په شاوخواکې ژوند کوي.

عربان او بربران د لوېې صحرا په شمال کې استوګن دي. عربان غنم رنګه دي او تو ر وېښتان لري د افريقا په شمال لوېديځ کې سپين پوستکي بربر قبيلې ژوند کوي چې په نسل کې داسپانيې اوايټاليې له خلکو سره ورته والی لري. نو له همدې امله د الجزاير، تونس اومراکش هېوادونو، خلك د بربر دهېوادونو په نوم يادوي.

سپين پوستکي اروپايې مهاجر، له استعمار څخه وروسته په افريقا کې تيت شول.د تمر کز اصلي ځاي يې په شمال لوېديځ کې (المغرب) اوپه جنوب کې (جنوبي افريقا او زمبابوې)دي. همدارنګه په کينيا او زاير کې هم ژوند کوي، مهاجرآسيايان له اروپايانو څخه زيات دي. هنديان په جنوبي افريقا، کينيا او يوګنډا کې استوګن دي. د مورشس د ټاپوګانو نفوس زياتره هنديان دي.د ماد غاسکر زياتره نفوس مالايي يان او پولينزي يان دي.

د امريکادلوې وچې نژادي ډلې:

د امريکا زيات اوسېدونکي سپين پوستکي ياګډ نژاد څخه دي.د امريکا د لوېې وچې اصلي اوسېدونکي سور پوستکي دي. چې په اصل کې د زيړ نژاديوه برخه ده، چې د مذهبي عقيدې له مخې خپل مخ اوېښتان په نکريزو سره کوي.شمېر يې په شمالي امريکا کې ډېر محدود دی، خو په مکسيکو او السلوادور کې د نفوسو اصلي عنصر ګڼل کېږي، د بوليويا، ګواټيمالا، اکوادور، پيرو ا و پاراګوای د لوړوسيمو نيم نفوس سور پوستکي دي. د امريکا په لويه وچه کې د سپين پوستکو دزياتوالي لامل د نړۍ له بېلا بېلو هېوادونو څخه امريکاته د

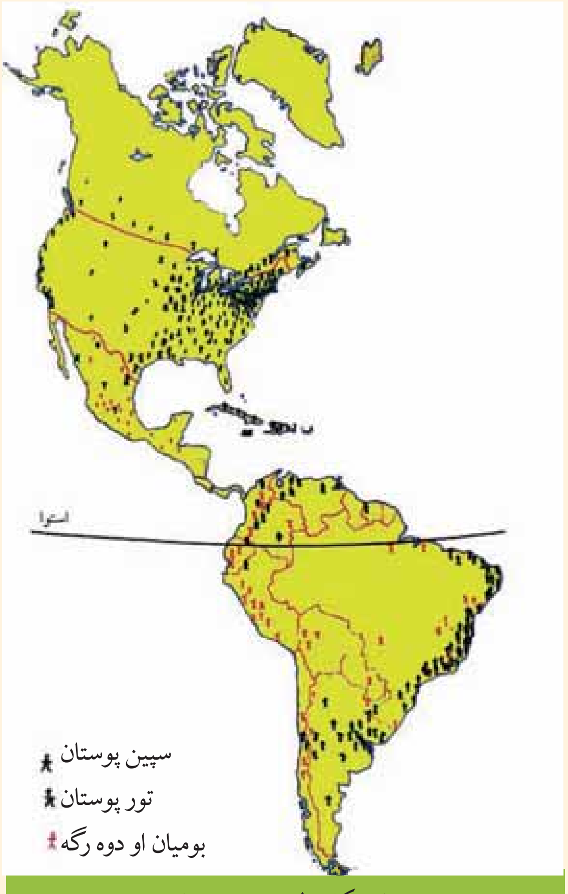

د امريکا په لويه وچه د نژادونو د وېش نقشه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپین پوستکو مهاجرت ګڼل کېږي زیړ پوستکو له چین او جاپان څخه دې لویې وچې ته مهاجرت کړی دی. تور نژاد د غلامی اوغلامانو د خرڅلاو د رواجولو په پایله کې امریکاته له افریقا څخه راوړل شوي دي. له پورتوریکو، کیوبا او دومنیکن پرته نور ټول ټاپوګان د توریوستکو د استوګنې سیمې ګڼل کېږي او د ونزویلا،سورینام، فرانسوي ګیانا او پانامې کې تور پوستکي ژوند کوي.
دوه رګه اوګډ نژادونه د سپین پوستکو او تور پوستکو د ودونو په پایله کې (مولات Mollstes) اوتور پوستکو او سور پوستکو د وادوکولو په پایله کې زانبوس‌Zanbus)) د څلورنیمو پېړیو په اوږدو کې را منځته شوي دي، زیاتره دغه نژادونه د مرکزي او جنوبي امریکا په هېوادونوکې ژوند کوي. په اقیانوسیه کې زیات نفوس سپین پوستکي اروپایی مهاجرین دي. یو لږ شمېر تور پوستکي او زیړ پوستکي او دوه رګه نژادونه هم شته.

د استرالیا نژادي ډلې:

د اروپایانو له مهاجرت څخه مخکې په استرالیا کې ۵۰۰ تور پوستکې قبیلې مېشتې وې چې د خلکوشمېرېې څه ناڅه شپېته زرو تنو ته رسیده. د استرالیا اروپایي کېدنه له (۱۸۳۰) م کال څخه وروسته د اروپایانوله مهاجرت سره پیل شوه. لومړني مهاجرین یې هغه محکومین وو چې دهېواد د پرېښودو په جزا محکوم شوي وو. اوس ددې لویې وچې د دوه رګه وو نفوس اکثریت جوړوي. د هغې لامل داوه چې سپین پوستکې ښځه حاضره نه وه چې دې ټاپوګانو ته مهاجرت وکړي ، نو له همدې امله یې له بومي ښځو سره یې ودونه وکړل اوګډ نفوس یې را منځته کړ.

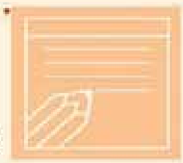

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبوډلو ووېشل شي او یو له پوښتنو څخه دې دیو اوبل په مشوره ځواب برابر کړي او دډلې استازې دې خپلو ټولګیوالوته وړاندې کړي.

۱- د نقشې له مخې په نړۍ کې د سپین نژاد د استوګنې ځای تثبیت کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- د نقشې له مخې په نړۍ کې د زېړ نژاد د استوګنې ځای تثبیت کړې.

۳- د نقشې له مخې د تور نژاد د استوګنې ځای تثبیت کړې.

۴- د زېړ نژاد خصوصیت ولیکئ.

۵- ګډ نژاد څه ته وایې او دغه نژاد د نړۍ په کومه لویه وچه کې زیات دی.

پوښتنې:

لاندې تش ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ.

۱- د آسیا د لویې وچې اکثریت نفوس .... تشکیلوي.

۲- د اروپا اکثریت نفوس........ نژاد، د افریقا........... نژاد تشکیلوي.

۳- د تور پوستکو او سپین پوستکو دوادو کولو په پایله کې........... ګډ نژاد را منځته شو.

لنډ ځواب ورکړئ:

۱- د اروپایې سپین نژاد غنم رنګه برخه د نړۍ په کومو هېوادونو کې ژوند کوي.

۲- د افریقاد لویې وچې دنژادي ګروپونو نومونه واخلئ.

۳- سور نژاد ځانګړتیا وې بیان کړئ.

۴- ګډ نژاد څه ته وایې او دغه نژاد زیاتره په کومه لویه وچه کې شتون لري؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

مهاجرین په کومو لویو وچو کې د نفوسو د زیاتوالي سبب شوي.

ددې مطلب لاندې مقاله ولیکئ او د جغرافیې په را تلونکې ساعت کې په ټولګي کې وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو ديرشم لوست

شپږم څپرکی

۶ - ۱ د نړۍ د مهمو دینونو په هکله څه پوهېږئ؟

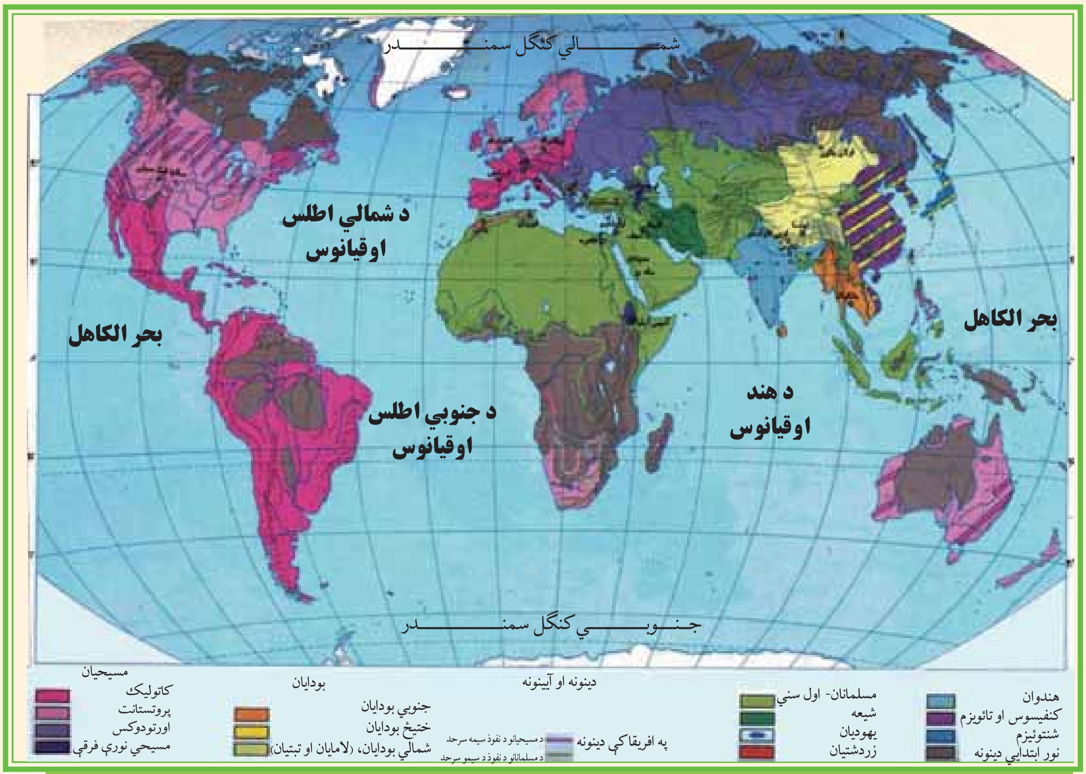

پاسنی نقشه په غور ولولئ او و وایاست چې په نړۍ کې کوم دینونه زیات پیروان لري؟

دین د انسانانو د فرهنګ ډېر مهم عنصر دي. هر یو دین له یوه ټاکلي ځای کې منځته راغلي دي او وروسته نورو سیموته خپور شوي دي. دینونه معمولاً له سیاسي، نژادي، ژبني او اقتصادي سرحدونو څخه اوړي او د نفوذ ساحه یې له پورتنیو لاملونو څخه د هیڅ یو تابع نه ده، دینونه دپیروانو د عقیدې له مخې په لاندې برخو وېشل کېږي:

۱. **انیمزم** Animism **یا د طبیعي پدیدو د عقیدو پیروان**: انیمزم د انسانانو له لومړنیو آیینونو څخه ګڼل کېږي، د دې آیین پیروان وایي چې ټول شیان او جمادات روح لري. ددې آین پیروانو په تیرو وختونو او دوروکې په تیره بیاله تاریخي دورې څخه مخکې، طبیعي په تیره بیاحیرانوونکي (خارق العاده) شیانو او پدیدوته د خدایي خاصیت قایل و، لکه بریښنا، تندر، رو ښنایي، طوفان، باران او داسې نور د ماورای طبیعت قدرت په صفت پېژندل. دغه آیین اوس په قطبي، بیاباني او لېرې پرتو ځنګلي سیمو کې په تور پوستو او زېړ پوستو خلکو کې لیدل کېږي.

۲. **د ارباب الانواع د عقیدې پیروان**: ددې عقیدې پیروانو باور درلوده چې هره حادثه او پدیده جلا خدای لري. دغه آیین دیونان له مدنیت څخه پیل شوی دی او د روم د مدنیت په وخت کې اعلی درجې ته ورسیده لکه د اورغورځوونکي (اتشفشان)خدای، د بریښنا او تندر خدای، دسمندرونو خدای، د ستورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدای، د باران خدایاو داسې نور.

۳. د اسماني دينونو پيروان: دغه دينونه زياتره اخلاقي اړخ لري او د خدای(ج) عبادت کوي. چې د هغې د لارښوونې له پاره يې بېلابېل پيغمبران درلودل لکه يهوديت، مسيحيت او اسلام چې ترټولو کامل دين د اسلام مقدس دين دی.

له بېلابېلو دينونو څخه د خلکو پيروي ځينې وختونه په ټولنيز چاپېريال کې د زياتو توپيرونو سبب ګرځي. مثلاً هندوان د غوايي غوښه نه خوري او د غوايي غوښه خوړل په کې منع دي. د هغوي د ژوندانه په قلمرو کې د غوايي د غوښې د خرڅلاو مرکزونه، نه ليدل کېږي. همدارنګه مسلمانان او عيسويان چې خپل مړي ښخوي. د هغوی د ژوندانه په ساحه کې هديرې ليدل کېږي. په هغو ځايونو کې چې هندوان اوسيږي، نو هلته د مړو د سوځيدو ځايونه ليدل کېږي، ځکه چې هغوی خپل مړي سوځوي.

د رخصتۍ ورځې هم په بېلابېلو دينونو کې تو پيرلري، چې په اقتصادي فعاليتونو او نورو کارونو اغېزلري. د بيلګې په ډول په اسلام کې د جمعې ورځ او په عيسويت کې د يکشنبې ورځ رخصتي وي. په اسلامي سيمو کې د معمارۍ ځانګړی سبک شتون لري او کورونه د حريم ټاکلي ځايونه لري. جماتونه ګلدستې، رواقونه، منارونه او ګنبځې په اسلامي هېوادونو کې ځانګړی سبک لري چې په عيسويت کې داډول سبک نه ليدل کېږي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي په مناسبو ډلو و ويشئ. هره ډله دې دنړۍ ددينونو په نقشه کې دانميزم، ارباب الانواع او آسماني دينونو دعقيدو دنفوذ ساحه، په نښه کړي اوهره ډله دې راټول شوي معلومات خپلوټولګيوالو ته وښيي.

پوښتنې:

لنډ ځوابونه ورکړئ :

۱. دنړۍ دينونه په عمومي ډول په څو برخو ويشل شوي دي؟
۲. اينميزم څه ډول مذهب دی؟
۳. ارباب الانواع له انيميزم سره څه تو پير لري؟
٤. کاملترين دين کوم يو دی؟
۵. په يوه سيمه کې د يو ځانګړي فرهنګي سيمې په را منځته کيدو کې د مذهب د آيين اغيزې واضح کړئ.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

دنړۍ د دينونو او آيينونو نومونه واخلئ او دين او آيين ترمنځ تو پيرونه واضح کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف: داسلام سپیڅلی دین

دنړۍ د اسلامي هیوادونو په هکله څه پوهیږئ؟

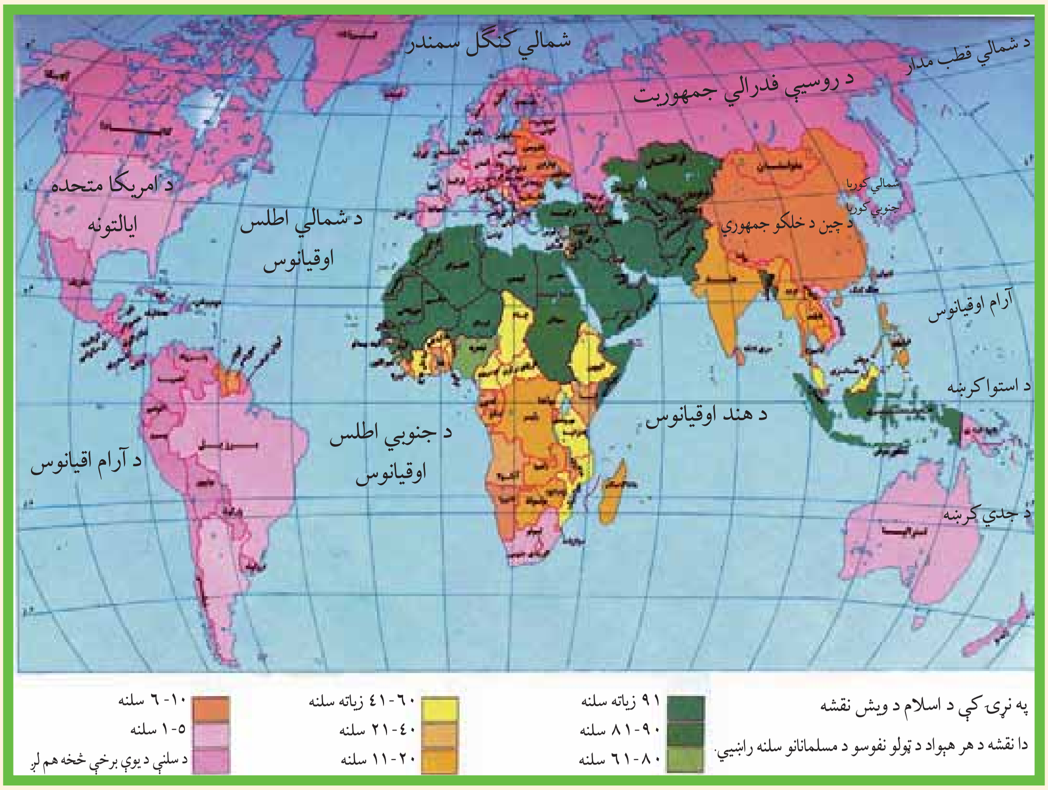

پو رتنی نقشې ته ځیرشئ او و وایاست چې زیات اسلامي هیوادونه دنړۍ په کومه لویه وچه کې پراته دي؟

د اسلام سپیڅلي دین د الهي و حدانیت او ټولنیز عدالت په بنسټ ولاړدی، چې د حضرت محمد(ص) په بعثت او دقرانکریم په نازلیدو سره په مکه مکرمه کې انسانانو ته وړاندي شو.

کله چې حضرت محمد(ص) له مکې معظمې څخه مدینې منورې ته هجرت وکړ، له هغې څخه وروسته داسلام مقدس دین په ډیره چټکۍ خپورشو اود ختیځ اولویدیځ په افکارویې زیاتې او دایمي اغیزې وکړې. زیاتروخلکو دقناعت اوښه والي له مخې اسلام و منه او نوریې هم اسلام ته دعوت کړل نو ځکه په ډیره لږموده کې په پراخه ساحه کې خپورشو.

اوس دنړۍ په ټولو هیوادونو کې اسلامي دعوت په یوه ډول یا بل ډول وجود لري.

نن ورځ مسلمانان د ځمکې په پراخه ساحه کې استوګن شوي دي. تقریباً د نړۍ د نفوسو پنځمه برخه

مسلمانان دي. د آسیالویه وچه دنړۍ د مسلمانانود استوګنې لومړنۍ سیمه ده. ددې لویې وچې اسلامي هېوادونه په منځني ختځ،منځنۍ آسیا، جنوبي او جنوب ختیځې آسیا کې پراته دي. د دې اسلامي هېوادونو د خاورې پراختیا ۱۵ میلیونه کیلومتره مربع او نفوس یې د آسیا د لویې وچې د نفوسو دریمه برخه جوړوي. په آسیا کې ۲۷ هېوادونه مسلمانان دي چې د هغو څخه د ۱۸ هېوادونو رسمي دین اسلام دی.

د یادونې وړده چې د اسلام سپیڅلی دین د آسیا په جنوب ختیځ کې(اندونیز یا کې) د هند ګجراتي او ایراني سوداګرانو په ۱۳ پېړۍ کې له سوداګرۍ سره یوځای د اسلام دین هم خپورکړ، ترڅو چې د وخت حاکمانو هغه ومانه او دهغه د خپرولوله پاره یې هڅې وکړې. نن ورځ ددې سیمې زیات مسلمانان په اندونیزیا، مالیزیا، بروني او فلیپین کې استوګنه لري.

د افریقا لویه وچه د اسلام دویم مرکز ګڼل کېږي.د افریقا په لویه وچه کې د مسلمانانو داستوګنې سیمه ددې وچې په شمال کې پرته ده دغه ناحیه د مدیترانې د سمندرګې په جنوب کې د سواناد تحت استوایي سیمې، په ختیځ کې د سره سمندرګي او په لویدیځ کې د اطلس د سمندر پورې غزیدلې ده. په نورو افریقایي هېوادونوکی په مختلفو فیصدۍ استوګن دي.

د اروپا او امریکا په لویه وچه کې د پاملرنې وړشمېر مسلمانان اوسیږي. د اروپا په لویه وچه کې په البانیې، بوسني او هرزګوني او په امریکا کې سور ینام په دواړو لویو وچو کې اسلامي سیمې ګڼل کېږي.

د ۲۰۰۰ میلادي کال د احصایې له مخې په ۶۳ نورو هېوادونوکې هم له ۱-۳۸ سلنه پورې مسلمانان ژوند کوي. اوس په نړۍ کې داسې هېواد نه شته چې هلته مسلمانان نه وي د زیاتو معلوماتو لپاره د دې لوست اړوند جدول ته مراجعه وکړئ.

د اسلامي نړۍ هېوادونه د اقتصاد او نفوسو له پلوه یوډول نه دي، خو په ځینوکارونوکې ګډې موخې لري. اسلامي زیات هېوادونه د طبیعي منابعو له مخې لکه نفت، طبیعي ګاز، د ډبروسکاره، مس، ربړ او داسې نورو له پلوه ډېر شتمن دي. د نړۍ په ۶۵,۵ سلنه د نفتو زېرمې د فارس په خلیج(په عرب خلیج) کې پرتې دي. د همدغوسرچینود شتون له مخې د نړۍ د استعمارګرانو د پام وړګر ځېدلي دي. په همدې ډول زیات اسلامي هېوادونه د استعماري هېوادونو د لاس وهنې اود متخصصینو د نشتوالي له مخې له خپلو منابعو څخه هم ګټه نه شي اخېستلای. په همدې دلیل په ارزانه بیه د لومړنیو اوموتوکو دسر چینو(منابعو) محصولات صادروي او په مقابل کې په لوړه بیه له پرمختللو هېوادونو څخه کالي واردوي. د اقتصاد له پلوه په شتمنو هېوادونو پورې ترلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندني جدول ۲۰۰۰ میلادي کال د احصایې له مخې ترتیب شوی دی

اضافي معلومات

ګڼه	دآسیا په لویه وچه کې	دمسلمان شمیر په سلنه	رسمي دین	ګڼه	د افریقا د په لویه وچه کې	دمسلمان شمیرنه په سلته	رسمي دین	ګڼه	د اروپا لویه وچه	د مسلمان شمیرنه په سلنه
۱	افغانستان	۹۹/۶	اسلام	۱	الجزایر	۹۹,۷	اسلام	۱	اذربایجان	۸۴
۲	اردن	۹۳,۵	اسلام	۲	تانزانیا	۳۵		۲	الباني	۳۸,۸
۳	ازبکستان	۷۶/۲	-	۳	تونس	۹۸,۹	اسلام	۳	بسینیا و	۴۳
	اندونیزیا	۷۶/۵	-		جیبوتي	۹۴,۱			هرزګونیا	
۴	امارات	۸۲/۷	اسلام	۴	چاد	۵۹				
۵	متحدعرب		اسلام	۵	سنیګال	۸۷,۶			د امریکا د	
	ایران	۹۹/۲	اسلام	۶	سودان	۷۰/۳.			لویې وچې	
۶	بحرین	۸۲/۴	اسلام	۷	سومالي	۹۸/۳	اسلام	۱	هیوادونه	
۷	برونی	۶۴/۴	اسلام	۸	سیرالیون	۴۵,۹			سورینام	
	بنګله دیش	۸۵/۸	اسلام		ساحل عاج	۳۸/۶				۱۹/۶
۸	تاجکستان	۷۸/۶	-	۹	صحرا	۱۰۰	-			
۹	ترکمنستان	۸۷/۲	-	۱۰	کومورو	۹۸				
۱۰	ترکیه	۹۷/۴	-	۱۱	ګامبیا	۸۶,۹				
۱۱	پاکستان	۹۶	اسلام	۱۲	ګینه	۶۷,۳				
۱۲	سوریه	۸۶/۲	-	۱۳	ګینه بسیاو	۳۹,۹	-			
	فلسطین	۸۷/۷	اسلام		لیبیا	۹۶,۱	اسلام			
۱۳	قزاقستان	۴۲/۲	-	۱۴	مالی	۸۲	اسلام			
۱۴	قرغزستان	۶۰/۸	-	۱۵	مصر	۸۴,۴	اسلام			
۱۵	قطر	۸۲/۷	اسلام	۱۶	المغرب	۹۸,۳	اسلام			
۱۶	عربستان سعودي	۹۴	اسلام	۱۷	موریتاني	۹۹,۱	اسلام			
۱۷	عراق	۹۶	اسلام	۱۸	نیجیر	۹۰/۷				
	عمان	۸۷/۴	اسلام		نیجریا	۴۵/۹				
۱۸	کویت	۸۳	اسلام	۱۹	ولتای علیا	۴۸,۶				
۱۹	لبنان	۵۵/۳	-	۲۰	(بورګینافاسو)					
۲۰	مالدیو	۱۰۰	اسلام	۲۱	ارتیریا	۵۰				
۲۱	مالیزیا	۶۰/۴۵	اسلام	۲۲						
۲۲	یمن	۹۸/۹	اسلام	۲۳						

په برما، سریلانکا او فلپین کې یوزیات شمیر مسلمانان ژوندکوي او دهند دنفوسو ۱۲ سلنه مسلمانان دي.

د اسلامي نړۍ دکنفرانس غړي ۵۷ هیوادونه دي چې ۲۵ هیوادونه یې په اسیا ، ۲۷ هیوادونه یې په افریقا ۳ هیوادونه یې اروپا او ۲ هیوادونه یې په امریکا کې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبوډ لو کې تنظيم شي او هره ډله دې د نړۍ په ټولو لويو وچو کې د اسلام د دين د خپريدو د علتونو په هکله پخپلو منځو کې مباحثه وکړي او د ډلې استازی دې بحث پايلې په ټولګي کې وړاندې کړي. ښوونکی دې د بحث پايلې له خپل معلومات سره يوځای کړي او زده کوونکو ته دې توضيحات ورکړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱. د اسلام د دين بنسټ په څه شي ولاړدي؟

۲. په حضرت محمد(ص) لومړنۍ وحی څه وخت او په کوم ځای کې نازله شوه؟

۳. ولې اسلامي هېوادونه دنړۍ د استعمارګرانو د پاملرنې وړدي؟

سم ځواب په نښه کړئ:

۱. د آسيا د جنوب ختيځ په کوم هېواد کې د نړۍ ډېر زيات نفوس ژوند کوي؟

الف: ماليزيا ب:اندونيزيا ج:بنګله ديش د:افغانستان

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

له ورکړ شوي نقشې او د نړۍ د اسلامي هېوادونو دلست څخه په ګټې اخيستنې د اسلامي هېوادونو بې نومه نقشه کاپي او بشپړه کړئ او د جغرافيې د مضمون په راتلونکي ساعت کې يې دلويو وچو په بيلوالی ټولګي کې وړاندې کړئ.

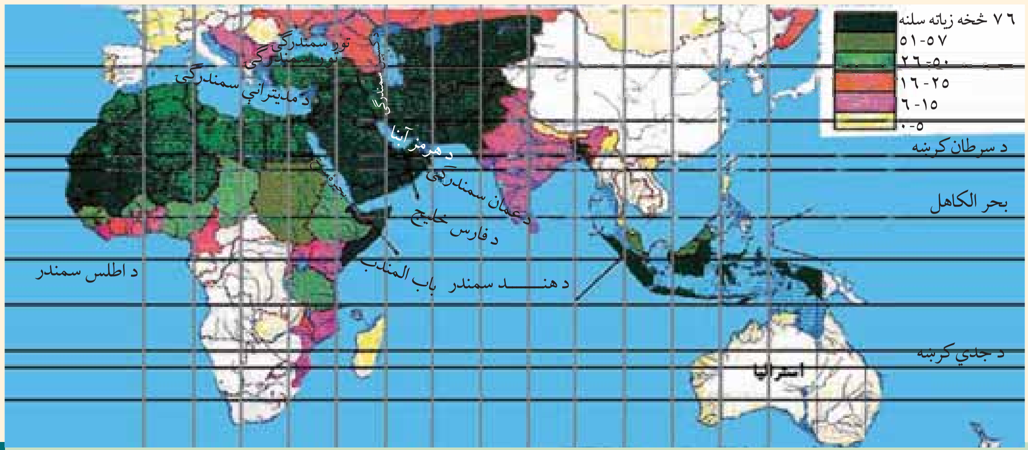

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب -د مسیحیت د دین په باب څه پوهېږئ؟

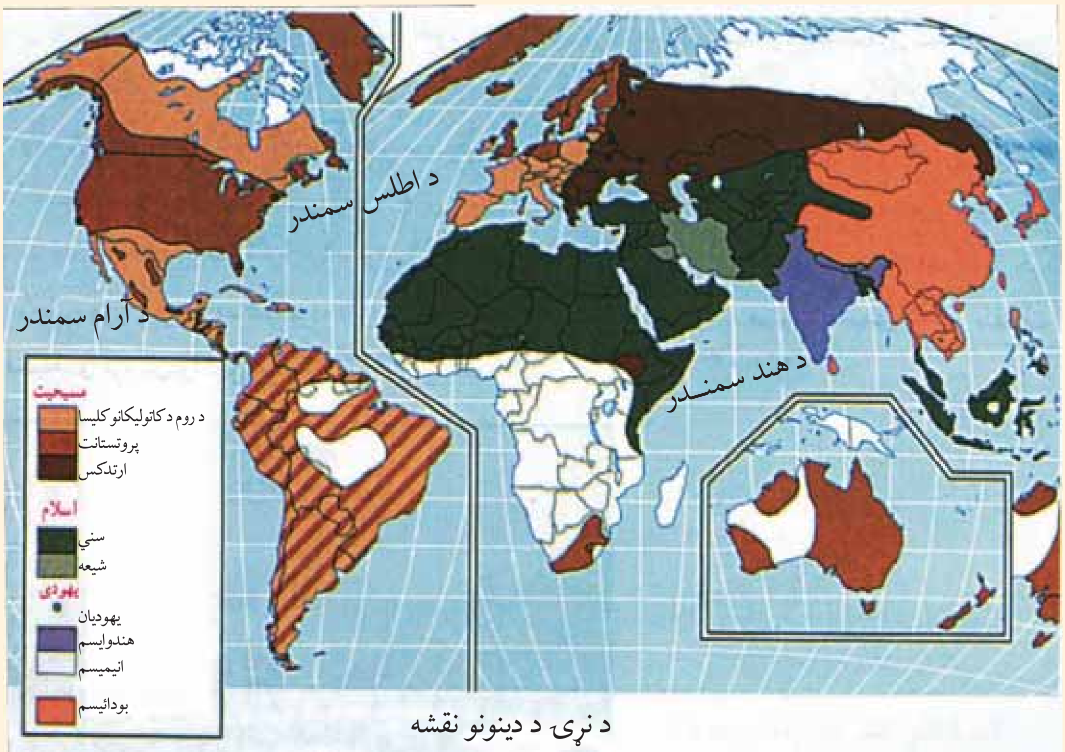

د نړۍ د دینونو نقشه

پورتنی نقشې ته وګورئ او ووایاست چې د عیسویت د دین د پیروانو د نفوذ سیمې د نړۍ په کومو لویو وچو کې پرتې دي؟

عیسویت د آسماني نړیوالو دینونو له جملې څخه دی چې زیات پیروان لري او د لومړۍ میلادي پېړۍ په لومړیو کې څرګند شوی دی او د دویمې میلادي پېړۍ په پاي کې په ډېره چټکۍ یې پراختیا موندلې ده. دغه دین لومړی د حضرت عیسی (ع) بن مریم په واسطه په فلسطین کې خلکوته ور وپېژندل شو. څرنګه چې حضرت عیسی(ع) پلارنه درلوده، نو څکه د عیسی (ع) بن مریم په نوم یا د شوی دی.

پیروان یې دهغه د پیدایښت په هکله ډېرې نظریې لري. آن داچې ځنې هغه د الوهیت په درجه کې هم ګوري. له همدې امله دنن ورځې عیسویت له توحید څخه منحرف شوی او شرکونو او زیاتو خرافاتو په کې ځای نیولې دی عیسویان په تثلیث عقیده لري یعنې په دریو خدایانو باورلري: خدای،خدای زوی(عیسی بن مریم) او روح القدس یا مریم.

حضرت عیسی(ع) د بني اسرائیلو په انبیاوو کې وروستنی پیغمبر دی او د حضرت عیسی(ع) او حضرت محمد(ص) دپیدایښت ترمنځ بل پیغمبر نه دی رالېږل شوی. حضرت عیسی(ع) پخپل ژوند کې واده نه دی کړی او نه یې د استوګنې له پاره کور جوړ کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسیحیت دین د لومړي کنستاتین په وخت کې له ۳۰۶ څخه تر ۳۳۷ میلادي کلونو پورې رسمي دین او کلیسا د روم د امپراطور د حکومت د مستقیم نظارت لاندې و او قوانین یې له مسیحیت سره موافق کړل، د سان پیترو لومړنۍ کلیسا په اوسني واتیکان کې جوړه شوه.

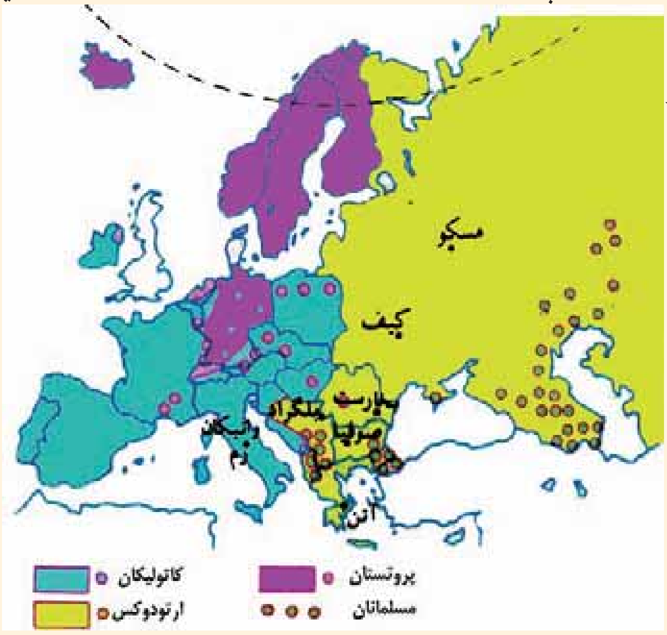

د مسیحیت د دین دسترو څانگو په باره کې څه پوهېږئ؟

د عیسویت مذهب په ۲۵۰ مذهبي فرقو ویشل شوی دی چې له هغې جملې څخه یې درې غوره برخې په لاندې ډول دي:

۱. **کاتولیک**: د کلي اوعمومي په معنادی. دغه اصطلاح دهغې پخوانۍ کلیسا په باره کې چې په نورو څانگو ویشل شوې نه وه او درومي کاتولیک په نوم یادېده، استعمالیده. د کلیسا په راس کې پاپ و. په لاتیني ژبه کې د پاپ اصطلاح د پلار په معناده.

د روم اسقف د دغې برترۍ له مخې په ټولې مسیحي نړۍ باندې د مستقیم او مرکزي کنترول مدعي شو. د کاتولیکانو له نظره پاپ له ټولو گناهونو، تېروتنو او اشتباگانو څخه مصئون دی. د کلیسا کار کوونکي باید واده ونه کړي. دغه مذهب په لومړۍ درجه په ایتالیه، بلجیم، فرانسه، اسپانیه، پرتگال او په ځانگړې توگه په لاتیني قوم کې او په دویمه درجه د اتریش، پولینډ، مجارستان، چک، سلواک، کرواتي او سلواني (پخوانۍ یوگو سلاویا) او اقلیتونه یې د بریتانیا په اتحادیه او نورو اروپایي هېوادونو کې په سترگو کېږي.

۲. **ارتودوکس** Orthodox: د کامل او صحیح په معنادی. د روم امپراطورۍ په ۴۷۶ میلادي کال کې په دوو ختیځو او لویدیځو برخو وویشل شوه. په همدې دلیل کلیسا هم د لویدیځ روم په کلیسا(کاتولیک) او یوناني ختیځ روم(ارتودوکس) وویشل شوه. دلویدیځ روم کلیسا هڅه کوله چې خپل نفوذ په سلاویانو(بلغارستان) کې پراخه کړي. دغه عمل د ختیځ روم کلیسا ناراضه کړه.

په همدې ډول مسلمانانو دیرموک په جگړه کې د حضرت عمر(رض) د خلافت په دوره کې ۶۲۶

میلادي کال کې ختیځ روم ته ما ته ورکړه او د سوریې او فلسطین سیمې یې ازادې کړې. د امویانو د خلافت په دوره کې ترکیه هم د مسلمانانو په لاس کې ولویده. د روم امپراطور دریم لیوي د اسلام د دین د نفوذ دمخنیوي لپاره ځینې مذهبي اصلاحات یې عملي کړل. په ۷٦٦ میلادي کال کې فرمان صادر شو چې د هغه له مخې دانځورونو او تمثالونو نصبول په کلیسا کې منع شول. دغه عمل یې یو ډول بت پرستي وګاڼه. دغه عمل په ختیځې او لویدیځې اروپا کې عکس العملونه رامنځته کړل. په ختیځ روم کې د نظامي قوې په زور عملي شول، خو د روم په ښارکې دریم پاپ ګری ګورس مذهبي شورا جوړه کړه او فتو ایې صادره کړه چې هر څوک چې په کلیسا کې تصویرونو او تمثال ته احترام نه کوي د ایمان له دایرې څخه خارجیږي.

د دې دواړو مذهبي فرقو ترمنځ لوی اختلاف په لاندې ډول دی:

۱. ارتودوکس په قطعي ډول د دې اصل مخالف دي چې د روم پاپ د مسیحي کلیسا په ټولو ټولنو عمومي ریاست ولري.

۲. د روم پاپ معصوم نه دی، باید په ایماني او اخلاقي مسایلو کې تیروتنې ونه کړي. د ارتودوکس د کلیسا کارمندان په واده کولو کې خود مختار دي.

د روسیې، صربستان، رومانیه او یونان زیاتره خلک او په عمومي ډول پر سلاویانو کې د ارتودوکس مذهب زیات پیروان لري.

۳. **پروتستانت**protestant: د اعتراض کوونکي په معنادي.

کاتولیکي کلیسا چې زیاتره دشکوه او جلال پسې ګرځیده نو د خپلو اړتیاوو دپوره کولو لپاره یې د ګناهونو د بخښنې پاڼې اولوحې خر خولې او روحاني مقام یې د پیسو په مقابل کې پلورلو. آلمان کې مارتین لوتر روحاني(۱٤۸۳-۱٥٤٦ میلادي کال پوري ژوندي و د اعتراض لاندې را وستل په ۱٥۱۷ میلادي کال د اکتوبر په ۳۱ اعتراضیه لیک چې ۹٥ مادې یې درلودې ولیکه.په ۱٥۳۴ میلادی کال کې انجیل د لاتینې ژبې څخه چې مذهبي ژبه وه په آلماني ژبه و ژباړل شو او د انجیل لوستل اسانه شول. نوزیاتره خلک د لوتري کلیسا پلویان شول. چې شرایط یې اسانه وو او ډېر لږ یې شعایرو او رسم و رواجونو ته پاملرنه کوله دغه مذهب دلو تریسم په نوم هم یادیږي.

د پروتستانت څانګه په اروپا کې په جرمني قومونو کې زیات پیروان لري.ددغه مذهب پیروان په فنلند، سویډن، ناروې، ډنمارک، انګلستان، هالند، المان، اتریش او دسویس، چک، سلواک د هېوادونو په یوه برخه کې او هم د اروپا په نورو هېوادونو کې ځینې کوچنی لږه کی ژوند کوي.

د جغرافیایي لویو اکتشافاتو څخه وروسته، په ۱٦میلادي پېړۍ کې چې اروپایانولوېې استعماري

(c) ketabton.com: The Digital Library

امپراتورۍ جوړې کړې، نو په ټوله نړۍ کې يې خپل فرهنګ او مذهب خپور کړ. اوس د اروپا په ټولو پخوانيو مستعمروکې په بيلابيلو سلنو ددې دين پيروان شته د مثال په ډول د ټولو جنوبي او منځنۍ امريکا د هېوادونو مذهب کاتوليک او د شمالي امريکا د هېوادونو پروتستانت او کاتوليک دی. په همدې ډول هغه افريقايي هېوادونو کې چې يو وخت د اروپا د استعمار لاندې وو دغه مذهبونه شته. ښه مثال يې جنوبی افريقا، ايتوپې او دګينې د خليج ساحلي هېوادونه دي.

د اسيا او اوقيانوسيې د پخواني استعمار لاندې هېوادونو کې په مختلفو سلنو ددې مذهب پيروان شته دي. سره له دې هم عيسوي دين د جنوبي امريکا په دريوو هېوادونوکې(ارجنټاين، بوليوي او پيرو) په يو افريقايي هېواد(ليسوتو) او په دريوو اروپايي هېوادونو (مالټ، ناروي او واتيکان) کې د هېوادونو رسمي دين ګڼل کېږي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وويشل شي او هره ډله دې د نقشې له مخې په نړۍ کې د عيسويت د دين د خپريدو دلاملونو په هکله پخپلو منځو کې بحث وکړي او دکار نتيجه دې د ډلې استازی خپلو ټولګيوالو ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

١. د عيسويت دين ولې په دې نوم يادېږي؟
٢. دبني اسرا ئيلو په نبيانو کې وروستنی نبي څوک و؟
٣. د حضرت مسيح(ع) دزېږيدنې په هکله خپل معلومات وړاندې کړئ
٤. د عيسويت د دين مهمې څانګې کومې دي؟
٥. د کاتوليکي او ارتودوکس د کليسا وو ترمنځ تو پير څه دی واضح يې کړئ؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د اروپا له لويې وچې څخه د باندې دعيسويت د دين دخپريدو په هکله تبصره وکړئ او د جغرافيې په راتلونکي ساعت کې يې خپلوټولګيوالو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج - د تائوییزم taoism او شینتو ییزم shIntoism آینونوپه هکله څه پوهېږئ؟

د نړۍ د ادیانو نقشه په (۱۲۳) مخ کې ولولئ او د تائوییزم او شینتوییزم د آیین ساحه په کې په نښه کړئ.

تا ئو په چیني ژبه کې د لارې او طریقې په معنادی دغه ښوونځی یا مکتب د چین په لوی فیلسوف لاوو تزو او یا لاووتان پورې اړه لري. یو افسانوي سړی چې د ښېرني او مطالعې خاوند و، د هغه د ژوندانه د سرگذشت په هکله کوم معلومات په لاس کې نه شته. آن داچې د موجودیت حقیقت یې هم له پوښتنې لاندې دی.

داسې روایات شته چې دغه شخصیت د چو په ایالت کې له میلاد څخه مخکې په ۶۰۴ کال کې نړۍ ته راغی او ځینې دهغه د زیږون نېټه له میلاد څخه مخکې ۵۰۷ کاله بولي.

د تائوییزم فلسفه د کنفسیوس له عصر څخه په چین کې مخکې ده.

د چین قوم او ملت په دغې عقیدې ولاړ دی. د تائوییزم آیین په ۱۶۵ میلادي کال کې د هوان له خواد هان د لړۍ خاقان په واسطه رسمي شو او دهغه په نوم یې معبد جوړ کړ، خو دومره زیات پرمختګ یې ونه کړ. د تانګ د لړۍ بنسټ اېښودونکي په ۶۱۸ میلادي کال کې په هغه ایمان راووړ. له دې څخه وروسته تائوییزم په ساز مانې بڼه رسمي دین شو.

- شینتوییزم په لغت کې(د خدایانو د لارې) په معنادی او د جاپان د خلکو آیین دی.

ددې آیین له مخې زیات شمېر خدایان شته، چې امپراطور هم د خدایانو له ډلې څخه شمېرل کېږي. دغه آیین د جاپان له میلاد څخه په مخکې تاریخ پورې اړه لري.

جاپانیان باورلري چې له جاپانیانو څخه پرته، نور باید په دې هېواد کې ژوند ونه کړي او چاپانیان هم باید په بل ځای کې مړه نه شي. جاپانیان خپله سیمه الهي هېواد بولي او نور هېوادونه ددې ځانګړتیاوو لرونکی نه ګڼي.

د شینتوییزم آیین د جاپانیانو ډېر پخواني آیین دی، چې وروسته یې د کنفسیوس او بودایي آینونو د اغېزو لاندې تحول وکړ. اوسنی بڼه یې اداب،عنعنات، د مقدسو ځایو زیارت، جشنونه او عمومي اخترونه دی. دغه مسألې په مذهبي اړخ غلبه لري. ددې آیین پیروان په جاپان او د ختیځې آسیا په زیاترو هېوادونو کې ژوند کوي

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په دوه نفري ډلو وویشل شي د تائوییزم او شنتوییزم د آینونو د فلسفې په غوره ټکو دې پخپلو منځوکې مباحثه وکړي او د بحث پایلې دې خپلو ټولګیوالوته وړاندې کړي.

پوښتنې:

۱. د تائوییزم د آیین معناڅه ده او دغه آیین په کوم هېواد کې رامنځته شو؟

۲. د تائوییزم آیین پیروان په کومو هېوادونوکې استوګنه لري؟

۳. د شنتوییزم د آیین معناڅه ده او دغه ایین په کومو هېوادونو کې زیات پیروان لري؟

۴. د شنتوییزم د آیین له مخې د جاپانیانو نظرد خپل هېواد په باره کې بیان کړئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د تائوییزم او شنتوییزم د آیینونو په هکله خپل نظر په خو کرښوکی ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د- بودايي او هندوییزم د آيينونو په هکله څه پوهېږئ؟

په (۱۲۳ او ۱۲۹) مخ کې د نړۍ دمذهبونو نقشه په غور ولولئ او ووایاست چې بودايي دين د نړۍ کومو هېوادونو ته پراختيا موندلې ده؟

بودايي Buddha آيين له ميلاد څخه پنځه پېړۍ مخکې رامنځته شو. د دغه موسس د سيدارتا په نوم يو شهزاده و چې په (۳۰) کلنۍ عمر کې يې په دې لار کې بريالیتوب تر لاسه کړ او د گوتاما لقب ورته ورکړ شو څرنگه چې پوهې او حقيقت ته ورسيده نو بودا (عاقل او فيلسوف) ونومول شو.

بودا باور درلود چې انسان بايد خپل نفساني تمايلات شهوت او غضب و پېژني او هغه کنترول کړي.

بودايي آيين ډير پلويان او کتابونه لري چې له ټولو څخه يې زيات مقدس ترى پتيکا(درې ټوکرۍ گل) دی. نن ورځ ددې آيين ډېر پېروان په هند، جاپان، چين، مغلستان، تبت، برما،کامبوج، تايلينډ بوتان او د نړۍ په نورو سيمو کې ژوند کوي. مقدس ښارونه يې په هند کې بنارس او په تبت کې لهاسا دی. دغه آيين د کامبوج، بوتان او تايلينډ په هېوادونو کې رسميت لري. د يادونې وړده چې د بودا مجسمه لومړی په گندهارا(د جلال آباد په هډه کې) د کنشکا دحکومت په وخت کې په افغانستان کې جوړه شوې وه. وروسته په باميانو کې لويې مجسمې په غره کې وتوږل شوې اودبوديزم دزيارت کوونکو ډېرستر ځای گڼل کيده. ددې آيين له سترو فرقو څخه لامائييزم دی. لاماييزم د بوديزم ځانگړې بڼه گڼل کېږي او زيات قلمرو يې په تبت کې دی چې د کار واک يې د روحاني رئيس په لاس کې دی چې لاما نوميږی.

هندوييزم Hinduism يو ټولنيز مذهبي سيستم دی چې د ۱۵۰۰ ميلادي کال په شاوخوا کې يې په هندوستان کې رواج درلوده. نن ورځ د هند زياتره خلک ددې آيين پيروان دي.

ددې آيين ځانگړتيا دروح تناسخ دی. د هندوانو په باور هر انسان په نړۍ کې د خپلو نيکو او بدو عملونو مسؤول دی. د هغوی په باور که چېرې انسان خپل ژوند په سمه توگه سرته ورسوي، نو روح يې دبڼه سرې جسم ته او که بدکاره اوسي نو روح يې د مجازاتو له پاره د بد سرې جسم ته آن داچې حيواناتو ته انتقالېږي او تر هغه وخته دې کارته دوام ورکوي تر څوچې انسان نيک کارونه سرته ورسوي.

هندوان بايد طبقاتي قوانين مراعات کړي او داسې باور ولري چې د هغو په رعايت سره بيا په دې نړۍ کې زېږېږي اود هوسا ژوند خاوندان به شي. د هندوانو آيين درې خدايان لري برهما(د موجوداتو خالق)، ويشنو(د موجوداتو د ساتنې خدای)او شيوا(د موجوداتو د له منځه وړلو خدای) ددې آيين مقدس کتاب ويدا (د برهمنيانو ودا Vda)نوم لري. دغه کتاب دهند داريايانو له پاره هم سپيڅلی(مقدس) دی، چې د سانسکريت په ژبه ليکل شوی دی. د هند ددې پخواني دين اصول مذهبي سرودونه او دستورونه گڼل کېږي. چې لرغونتوب يې له ميلاد څخه ۷ پېړۍ مخکې دی.

هندوييزم په کاست مذهبي طبقاتو باور لري، چې نوموړي طبقات له برهمنانو، ويشيا، کشتريا او شودرا څخه عبارت دي. چې د هرې طبقې مقام په ټولنه کې تاکل شوی دی د پاملرنې وړنقطه داده چې دنړۍ ټول لوی دينونه او آيينونه د آسيا په لويه وچه کې څرگند شوی دی او د نړۍ نورو سيموته خپاره شوي دي. هر دين او آيين په بيلابيلو فرقو ويشل شوی دی.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او هره ډله دې دبودیزم او هندوییزم د آیینونو په غوره ټکو بحث وکړي اود ډلې استازی دې د فعالیت نتیجه خپلو ټولګیوالوته وړاندې کړې. ښوونکی دې موضوع را ټوله او د خپلو معلوماتو سره دې ټولګي ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱.د بودیزم د آیین بنسټ ایښودونکی څوک و، چېرې رامنځته شو او مقدس کتاب یې څه نو مېږي؟

۲.د بودیزم آیین د نړۍ په کومو هېوادونو کې پیروان لري؟

۳.د هندویزم په آیین کې دروح تناسخ په کومه معناکارول کېږي؟

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱. د هندویزم مقدس کتاب .... په نوم یادیږي.

۲. د بودایانو مقدس کتاب د.......... په نوم یادیږي.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

ګرانو زده کوونکود بودیزم او هندو یزم آیینونو په سیاسي فلسفي مسألو خپله تبصره ولیکئ او د جغرافیې د مضمون په راتلونکي ساعت کې یې خپلو ټولګیوالو ته ولولي.

اضافي معلومات

ګڼه	هېوادونه	هندوایيزم	بودیزم	تائوایيزم	شنتوایيزم	ګڼه	هېوادونه	هندوایيزم	بودیزم	تائوایيزم	شنتوایيزم
۱	اندونیزیا	٪ ۳/۴				۱۰	فیجي	٪ ۳۳/۳			
۲	انګلستان	٪ ۱				۱۱	شمالي کوریا		٪ ۲۲/۸		
۳	بنګله دیش	٪ ۱۲/۴	٪ ۰/۶			۱۲	مالیزیا		٪ ۱۹/۲		
۴	بوتان	٪ ۲۰/۵	٪ ۷۴			۱۳	میانمار		٪ ۷۲/۷		
۵	تایوان		٪ ۴۳/۴	٪ ۳۴/۵		۱۴	موریس	٪ ۴۹/۶			
۶	پاکستان	٪ ۱/۲				۱۵	نیپال	٪ ۸۰/۶			
۷	جاپان				٪ ۸۴/۲	۱۶	ویتنام		٪ ۴۹/۲		
۸	چین		٪ ۸/۵	٪ ۲۰/۱		۱۷	هند	٪ ۸۱/۳	٪ ۹/۱		
۹	سنګاپور	٪ ۴۲/۴									

شپږ دیرشم لوست

۶–۲ دنړۍ مهمې ژبې:

آیا د نړۍ مهمې ژبې پیژنئ؟

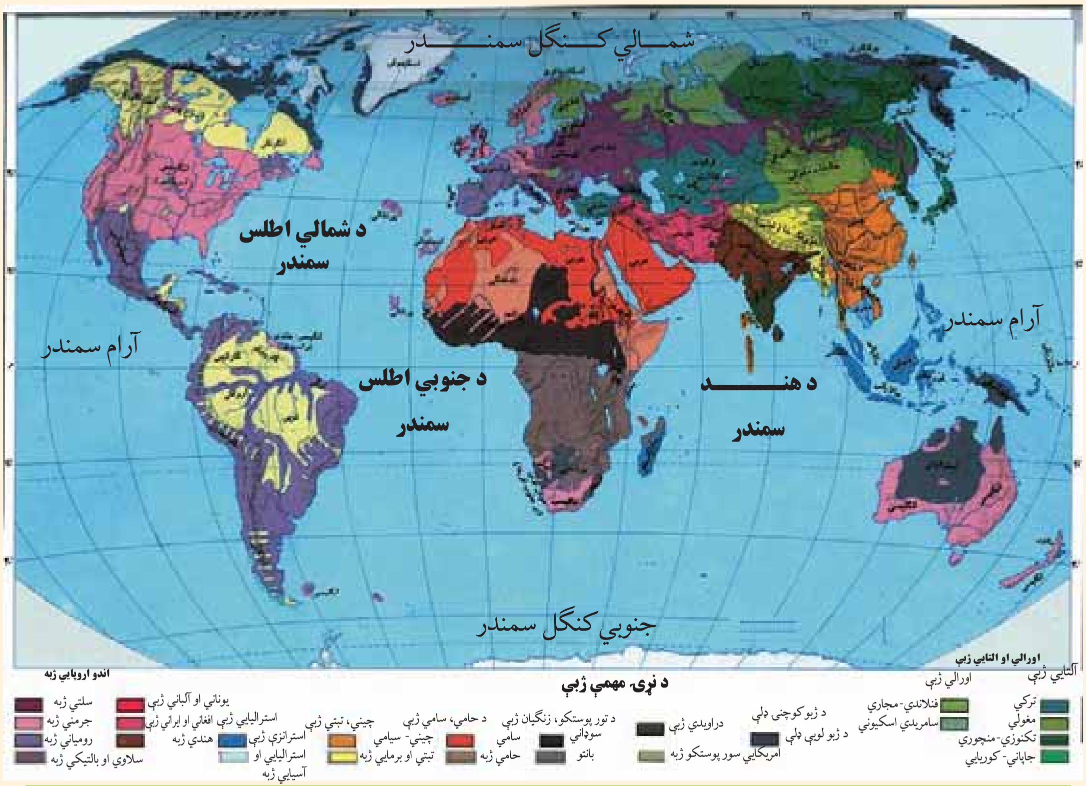

پورتنۍ نقشه په غور سره مطالعه کړئ. د دې نقشې مختلف رنګونه دنړۍ د بیلابیلو ژبو شکارندویي کوي.

ژبه دصوتي سمبولونو دقراردادي کسب کوونکي سیستم څخه عبارت ده، چې انسان دهغې په وسیله خپلې تجربې تبادله کوي او راتلونکو نسلونو ته یې انتقالوي.

ژبه پوهولو او را پوهولو (د افهام او تفهیم) وسیله اود علایمو سیستم دی، چې دپوهې د انتقال او حاصلولو، معاشرې او دخلکو دتفاهم له پاره کارول کیږي او د انسانانو دکار او فعالیت په پروسه کې منځته راغلې او په تدریجي ډول یې تکامل کړی. خبرې کول انسان ته ددې توان ور بخښي چې خپلې تجربې وساتي او هغه راتلونکي نسل ته انتقال کړي.

د دنیا هغه ژبې چې یوه ریښه ولري د ژبو دکورنۍ په نوم یادیږي. دنړۍ د ژبو کورنۍ په لاندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډول دي:

الف: **اندو اروپايي ژبې**: د ژبو دغه برخه د ژبو د ډلو ډېره پراخه ډله ده، چې د اندو اروپايي په بيلابيلو څانګو (لاتين، بالتيک، سلاويک، جرمانيک، اريک او ارمني) ويشل شوې ده.

ب: دنيګرو ژبه کې لاندې دوه ژبې شاملې دي:

۱ - د سوډان په جنوب، د چاد په جمهوريت، نايجريا اود افريقا په استوايي هيواد نوکې خلک په دې ژبې خبرې کوي.

۲ -: **دبا نتو ژبه**: دکانګو، زمبيا او انګولا دحوزې خلک پرې خبرې کوي.

ج: **حامي او سامي ژبه**: په عربي آسيايي او دافريقا د شمالي برخې په هيوادونوکې اکثريت لري.

- **سامي ژبه**: د عربستان په ټاپو وزمه،د مصر په عربي جمهوريت، ليبيا، الجزاير، مالي او په مراکش کې مروجه ده.
- **دحامي ژبه**: په حبشه، الجزاير، نايجر او دسنيګال په يوه برخه کې خلک پرې خبري کوي.

د التايي او اورالي ژبو کې لاندې پنځه ژبې شاملې دي:

۱ - دفن په ژبه د الپ، فنلنډ، اويستاک او د اروپايي روسيې شمالی خلک پرې خبرې کوي.

۲ - **ترکي**: په ترکيه، ترکمنستان، ازبکستان، قزاقستان، قرغزستان، چين او افغانستان کې پرې خبرې کوي.

۳ - **منګوليايي**: په منګوليا(مغلستان) او د چين په شمال کې خلک پرې خبرې کوي.

۴ - **د توګوس ژبه**: د سايبريا په شمال کې په تيره بيا د تايګا او تندرا سيموکې مروجه ده.

۵ - **جاپاني او کوريايي ژبه**: دجاپان په ټاپوګانو او د کوريا په ټاپو وزمه کې خلک پرې خبرې کوي.

نوري ژبې:

۱ - ماليزيايي او پولنزيايي ژبه: ماليزيايي او پولنزيايي ژبه د جاوا، سوماترا په ټاپوګانو، د کمبوديا په يوه برخه او د بورنيوپه ټاپوګانوکې رواج لري.

۲ - دامريکا اصلي او بومي ژبه د امازون په حوزه کې مروجه ده.

۳ - د دراويدن ژبه: د هند په جنوب کې او د سريلانکا په يوه برخه کې رواج لري.

۴ - چيني ژبه ديوې کتلې په توګه دچين په هيواد کې رواج لري.

أيا پوهيږئ چې د نړۍ زيات خلك په کومو ژبو خبرې کوي؟

اضافي معلومات

د نړۍ مهمې ژبې چې زيات ويوونکي لري.(شميرېې په ميليون تنو)

ژبه	مورنۍ ژبه	دژبې ټول ويونکي
ماندرين چينايي	۸۵۳	۱۲۱۳
هندی	۳۴۸	۴۵۴
اسپانوی	۳۴۶	۴۰۱
انګليسی	۳۳۰	۴۸۷
بنګالی	۱۹۷	۲۰۴
عربی	۱۹۵	۲۳۰
پرتګالی	۱۷۳	۱۸۶
روسی	۱۶۸	۲۸۰
جاپانی	۱۲۵	۱۲۶
آلمان	۹۸	۱۲۴
فرانسوی	۷۴	۱۲۶
مالای اندونيزيايی	۵۴	۱۶۴
ايتالوی	-	۶۲
اردو	-	۶۱

• مخامخ جدول په غور ولولئ

•ماندراتي ژبه د ختيځې آسيا له ډير و معروفو ژبوڅخه ده. دنړۍ پنځمه برخه خلك يا تقريباً ۸۵۳ ميليونه چينايي او په مجموع کې په نړۍ کې ۱۲۱۳ ميليونه تنه ژوندکوي.

• انګليسي ژبه چې د اند و اروپايي ژبو يوه څانګه ده چې ميليونونه انسانان په هغې خبرې کوي او دنړۍ په ۵۰ هيوادونو کې رسمي ژبه ده.

•عربي ژبه چې دسامي ژبې له کورنۍ څخه ده دنړۍ له ۲۲ هيوادونو څخه په زياتو هيوادونوکې رسمي ژبه ده او په هغې خبرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي. دیادونې ورې ده چې د ژبې پر اختیاله سیاسي حدودو سره مطابقت نه لري.ښایي په یوه هیوادکې څو ژبې وي. خو د یوه هیواد ټول هغه خلک چې د هغه هیواد په سیاسي حدودوکې ژوند کوي، خپل ځان په یوه واحد پورې تړي او په هغې افتخارکوي. لکه افغانستان. په دې هیوادکې له ۳۰ څخه زیاتې ژبې او لهجې شته خو ټول په دوو رسمي ژبو پښتو او دری لیکل او لوستل کوي اوپه هغوسیموکې چې زیاتره خلک یې په اوزبکي، ترکمني، بلوچي،پشه یي، نورستاني او پامیري ژبو خبرې کوي د پښتو او دري سر بېره په هغه سیمه کې دریمه رسمي ژبه ده.

•برعکس په نړۍ کې داسي هیوادونه هم شته چې بېل سیاسي حدود لري خو په یوه ژبه خبري کوي لکه عربي ژبه چې په عربستان، سوریه، عراق، مصر، لیبیاکې مروجه او رسمي ژبه ده.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبوډلو وویشل شي او دنقشي له مخې دی دنړۍ دلویو ژبو سیمي وټاکي. د ډلي استازی دې لاس ته را غلي معلومات خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړي. ښوونکی دی وړاندې شوي مطالب د خپلو معلوماتوسره په مناسب ډول را ټول کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ولیکئ

۱- ژبه یا لسان تعریف کړئ

۲- دسامي او حامي ژبې دنړۍ په کومو هیوادونوکې رواج لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- د پنځو هغو لويو ژبو نومونه واخلئ چې زيات شمير خلك پرې خبرې کوي؟

٤- ولې په نړۍ کې چينايې ژبه زيات و يونکي لري؟

٥- په اندو اروپايي ژبو کې کومې ژبې شاملې دي؟

٦- التايي او اورالي ژبې په کومو څانګو ويشل شوي دي؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

زده کوونکي دې د ژبې د اهميت په باره کې څو کرښې وليکي او د جغرافيې په بل ساعت کې دې خپلوټو لګيوا لو ته وړاندې کړي.

اضافي معلومات:

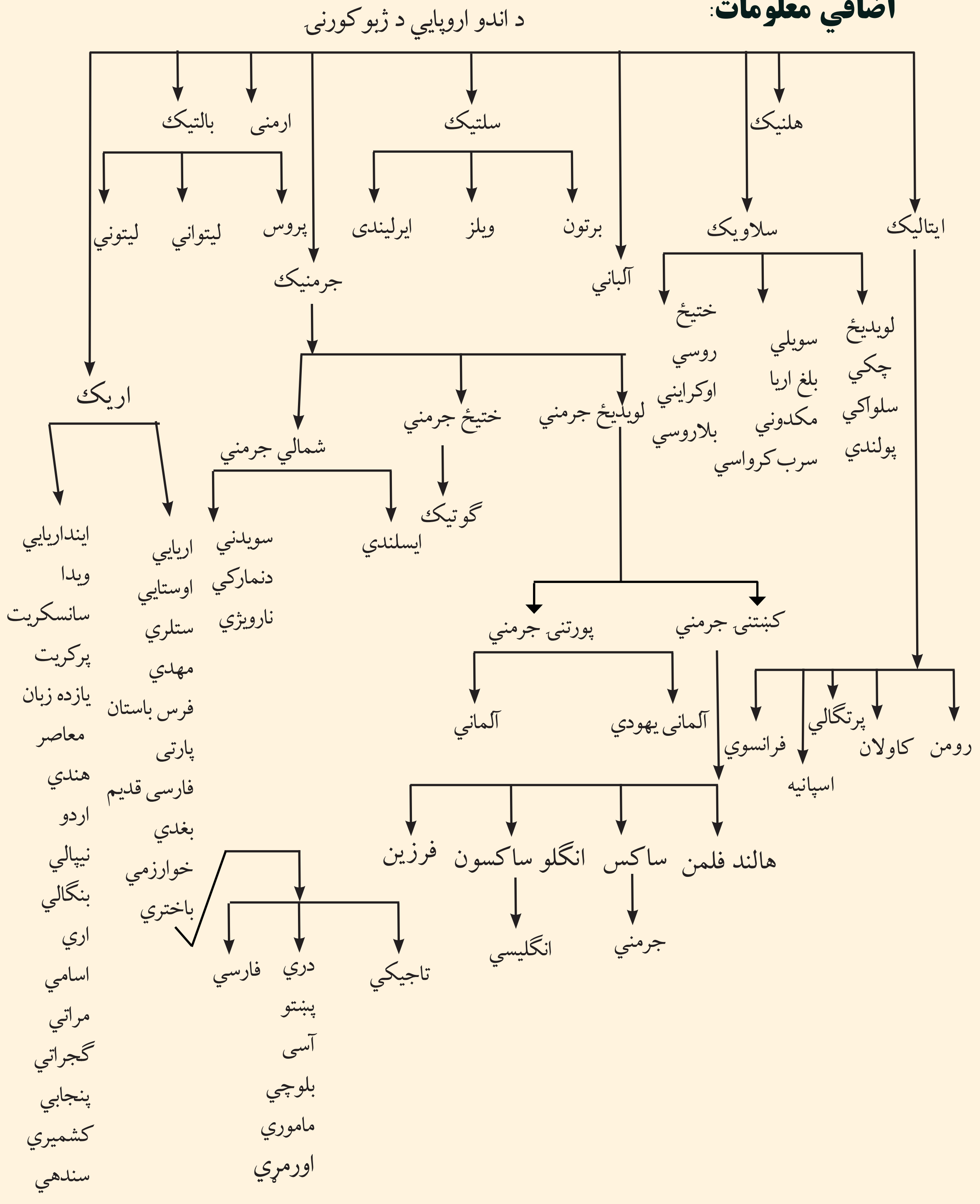

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف-عربي ژبه

ستاسې په نظر عربي ژبه په کومو هیوادونو کی رسمي ژبه ده؟

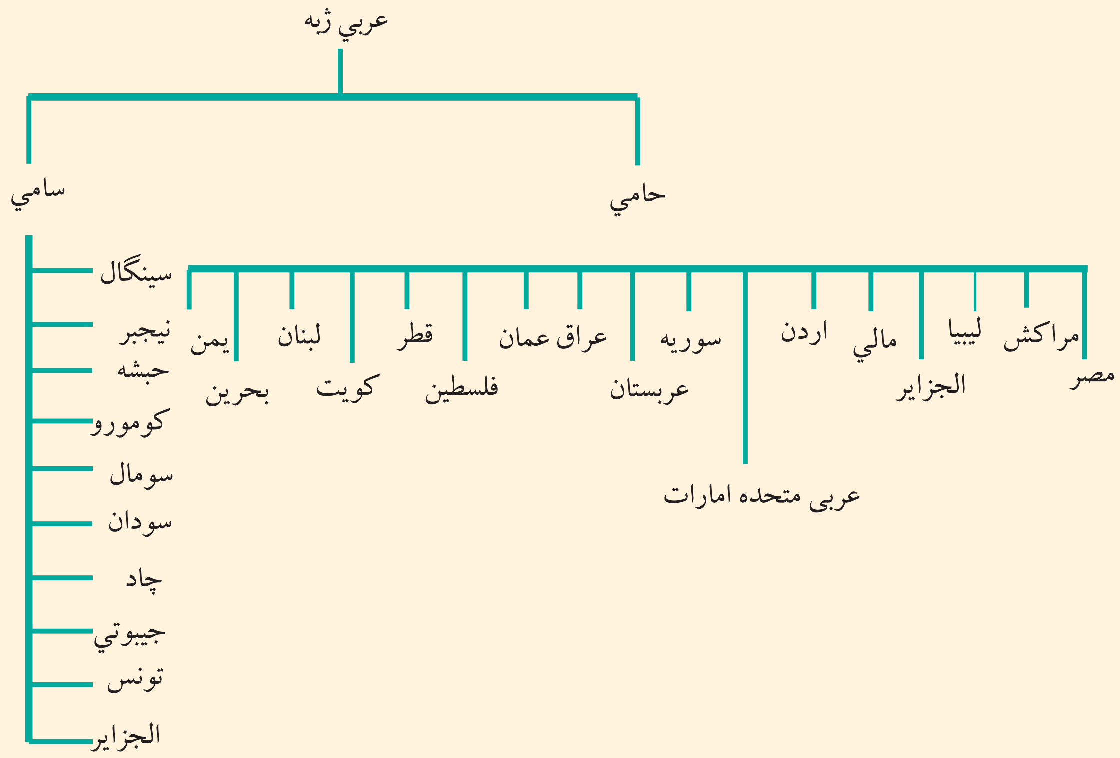

په (۱۳۷) مخ کې د نړۍ د ژبو نقشه ولولئ د حامي ژبې د نفوذ ساحه له سامي څخه بیله کړئ.

دا خبره څرګنده ده چې دهیوادونواو ملتونو تر منځ اړیکي د ژبې د پراختیا او د اړیکو نه شتون د ژبې بیلوالی او محدودیت منځته راوړي. لکه عربي ژبه چې د اسلام د مقدس دین د خپریدو او نفوذ له مخې په ټوله نړۍ کې خپره شوې ده.

عربي ژبه د نړۍ د مسلمانانو د مقدس کتاب ژبه ده. نو له همدې امله ځانګړې ارزښت لري.

سره له دې چې قرآنکریم په ډیرو ژبو ژباړل شوی دی، خو د نړۍ ټول مسلمانان هغه په اصلي ژبه یعنی

(c) ketabton.com: The Digital Library

عربي تلاوت او زده کوي. نوله همدې امله ټولو مسلمانانوته په کارده چې د قرآنکريم او نبوي احاديثو د تلاوت او د الهي احکامو څخه دګټې اخېستنې له پاره د عربي ژبې قاعدې زده کړي.

هغه وخت دعربي ژبې زده کړې دقواعدو تدوين او وضع کولو ته اړتيا پېښه شوه، چې داسلام دين غير عرب هيوادونو او قومونو ته ورسيده او هغه هيوادونه او قومونه دعربي ژبې حوزې ته ورننوتل او په دوامدار ډول يوبل ته نژدې شول. لږ لږ يې د عربي په زده کړه پيل وکړ، خبرې او ليکل يې پرې کول. دد غو قواعدو ترتيب کولو دوه هدفونه درلودل.

۱- په قرآن، نبوي احاديثو او نورو شرعي حکمونو باندې د آسانه پوهېدلو له پاره .

۲- د نورو ژبو له تصرف څخه د عربي ژبې ساتنه.

په دې ډول عربي ژبې د اسلامي نړۍ په زياتو سيمو کې د محلي ژبو ځای ونيوه آن دا چې په منځنيو ميلادي پيړيو کې علمي او ادبي کتابونه چې پوهانو ليکل او راټولول، زياتره په عربي ژبه وو. نوله همدې امله عربي ژبه د خپل عصر علمي او نړيواله ژبه ګڼل کېده. اوس هم د نړيوالو ژبو په ډله کې ده.

عربي ژبه د آسيا او افريقا په لويو وچو سربېره دمسلمانانو دنفوذ په پايله کې د اروپا په جنوب کې تر پرتګال هم ورسيده. تر اوسه د عربي اصطلاحات د ادبي، نظامي، تجارتي، بيړۍ چلونې، ستورو پېژندنې او علومو (په کيميا، رياضي، بيالوژي، طب او درمل جوړولو)کې کارول کيږي. دغه اصطلاحات زياتره په فرانسوي، ايتالوي او اسپانوي ژبو کې رواج شوي دي.

دنړۍ له ۲۲ هيوادونو څخه چې رسمي ژبه يې عربي ده. لس هيوادونه په افريقا او ۱۲ هيوادنه يې په آسيا کې پراته دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

اضافي معلومات:

د نړۍ هغه شمېر هیواونه چې رسمي ژبه یې عربي ده په لاندې ډول دي.

افریقایي هیوادونه چې رسمي ژبه یې عربي ده:

۱ـ الجزایر
۲ـ تونس
۳ـ جیبوتي (عربي او فرانسوی)
۴ـ چاد عربي او فرانسوی
۵ـ سودان
۶ـ سومالي
۷ـ کومورو
۸ـ لیبیا
۹ـ مصر
۱۰ـ مراکش

آسیایي هیوادونه چې رسمي ژبه یې عربي ده:

۱ـ اردن
۲ـ عربو متحده امارات
۳ـ سوریه
۴ـ عراق
۵ـ عربستان سعودي
۶ـ عمان
۷ـ فلسطین
۸ـ قطر
۹ـ کویت
۱۰ـ لبنان
۱۱ـ یمن
۱۲ـ بحرین

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او هره ډله دې په لاندې موضوعګانو پخپلو منځونو کې بحث وکړي. اوپایلې دې د ډلې استازي خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړي.

- هغه هیوادونه چې رسمي ژبه یې عربي ده لست یې کړئ.
- ولې د اروپا په لویه وچه کې تر اوسه دعربي ژبې لغات او اصطلاحات په کیمیا، ریاضي، بیالوژي، طب او داسي نورو برخوکې استعمالیږي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱- ولې عربي ژبه په زیاترو هېوادونوکې خپره شوې ده؟

۲- عربي ژبه د آسیا او افریقا په څو هیوادونو کې رسمي ژبه ده؟

۳- دعربي ژبې ریښه معرفي کړئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

ولې د عربي ژبې زده کړه د نړۍ د ټولو مسلمانانو له پاره اړینه ده؟

تر دې سرلیک لاندې مضمون ولیکئ او د جغرافیې په راتلونکې ساعت کې یې خپلو ټولګیوالو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اته دیرشم لوست

ب– انگلیسي ژبه

دهند او اروپايي ژبې جدول

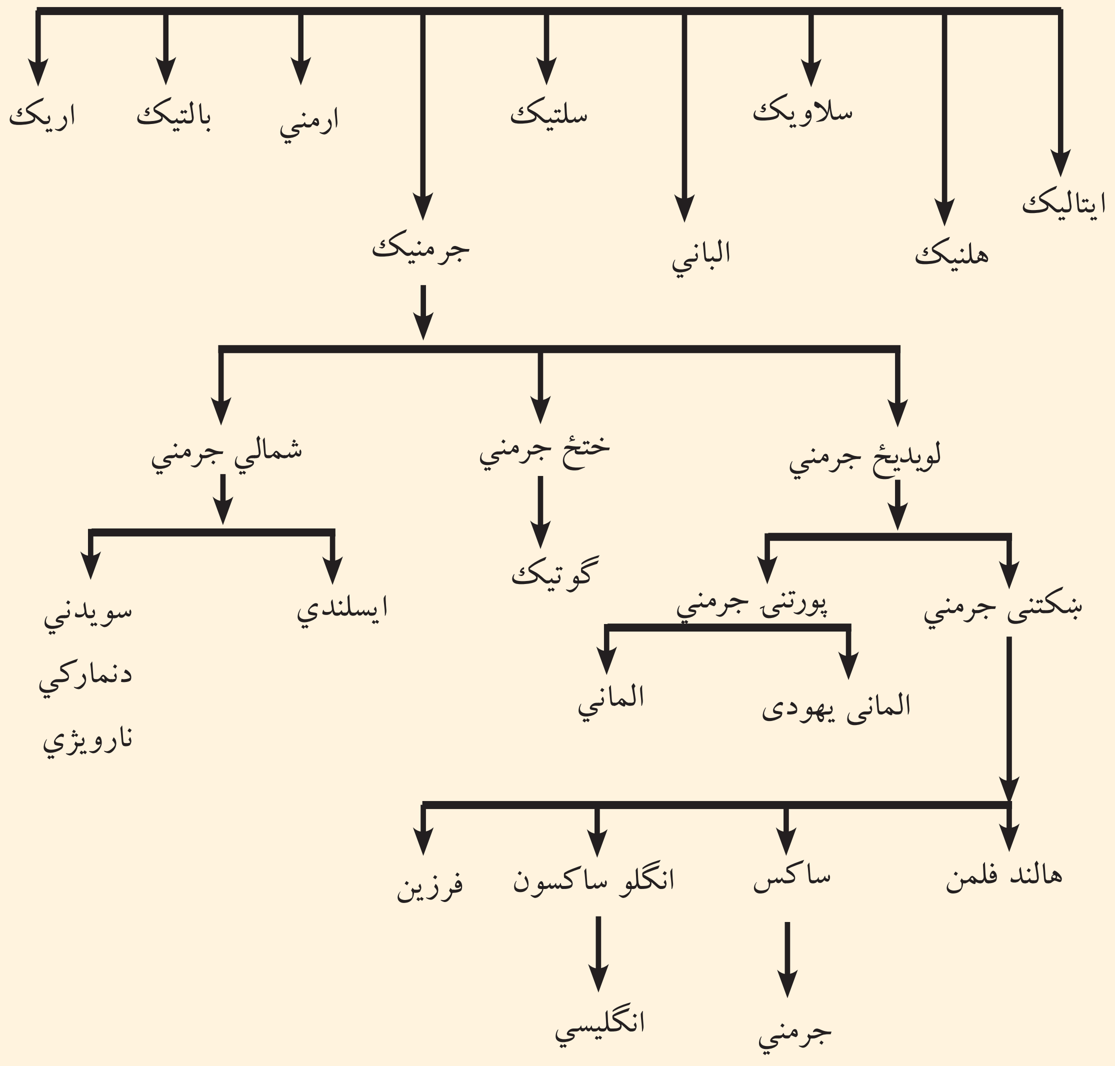

ولې دنړۍ زياتره خلک د انګلیسي ژبې له يادونې سره مينه لري؟

پورتنی جدول په غور ولولئ او ووایاست چې انګلیسي ژبه د اندو اروپایي ژبو له کومې ډلې څخه ده؟

د انګلو ساکسون د استعمار له دورې څخه د فرانسې د نور ماندي خلکو ترفتحې پورې يعني له ۵۰۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځخه تر ۱۰٦٦ ميلادي کال پورې په انګلينډ کې ډېره پخوانی مروجه ژبه انګليسي وه. دغه سوچه تو تياني ژبه ډيره مشکله او له ځولهجو ځخه مرکبه وه دنور ماندياتو پواسطه د انګلينډ له فتحې ځخه وروسته فرانسوي ژبه هم مروجه شوه او تر ۱۲۵۰ ميلادي کا ل پورې انګليسي او فرانسوی ژبه په انګلينډ کې استعماليدې.

وروسته ددې دوو ژبو ديوځاي کېدو اوګډيدو پواسطه بالاخره يوه بله ژبه د سوچه انګليسي ژبې په نوم منځته راغله. نوله همدې امله انګليسي ژبه له توتانيTeutonie (پخوانی انګليسي)، لاتيني او فرانسوي ژبي (نورماندي) ځخه مرکبه ده. بياهم انګليسي ژبه د عمومي خصوصياتو او دصرف او نحوې دجوړښت له مخې په بشپړ ډول توتاني شميرل کيږي.

وروستنی سترتغير چې په انګليسي ژبه کې را منځته شو يوله بل پسي دبهرنيو کلماتوله داخليدلوځخه عبارت دی، چې د معاصرو علومو د پرمختګ او د عمومي افکارو د پراختياپورې اړه لري. يو زيات شمېر کلمې په دې ژبې ورزياتې شوي، چې ډيرې يې يوناني، فرانسوي او ځينی عبراني او لاتيني دي.

انګلستان په ۱۹ پيړۍ کې يوه پراخه مستعمراتي امپراطوري جوړه کړه، چې لمريه کې نه پريوته. په هغو مستعمروکې د اقتصادي منابعو د ښکيلاک سربيره دخپل فرهنګ په خپريدوېې هم پيل وکړ. چې غوره برخه يې انګليسي ژبه او مذهب دی. هغه خلک چې مورنۍ ژبه يې انګليسي ده.په نړۍ کې يې شمېر ۳۳۰ ميليونو ته رسيږي. دنړۍ د ۱۵۷ ميليونو نور نفوسو لپاره دويمه ارتباطی ژبه ده.

همدا رنګه انګليسي د بريتاني په پخوانيو ٤۹ مستعمره هيوادونوکې چې اوس يې خپلواکي هم اخيستې ده او دهيواد اصلي ژبې يې ډير انکشاف نه دی کړی، انګليسي ژبه دلومړنۍ رسمي ژبې او په ځينو هيوادونوکې د دويمي رسمي ژبې په توګه منل شوې ده.

د انګليسي ژبې ز ده کړه ديوې نړيوالې ژبې په توګه د نړيوال تفاهم سربېره په جغرافيه او نورو علموکې د معلوماتي منابعو او معتبرومأخذونويه توګه په انټرنېټ، کتابونو او مجلوکې له انګليسي ځخه ګټه اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلووېشل شي او د انګلیسي ژبې د پرمختیا په لاملونو دې پخپلو منځو کې بحث وکړي او د ډلې استازي دې دخپل بحث نتیجه خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړي.
ښوونکی دی د ډلې بحث له خپلو معلوماتو سره را ټول کړي او ټولګي ته دې توضیح کړي.

پوښتنې:

لنډځواب ورکړئ

١- انګلیسي ژبه ولې دنړۍ په ٤٩ هیوادونو کې د رسمي ژبې په توګه منل شوېده؟
٢- انګلیسي ژبه له کومو پخوانیو ژبو څخه ترکیب شویده؟
٣- ولی زیاتره ځوانان غواړي انګلیسي یاده کړي؟
٤- دنړۍ ټولو لویو وچوته د انګلیسي ژبې د خپریدو لامل توضیح کړئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د انګلیسي ژبې د زده کړې د اړتیاپه هکله څوکرښې ولیکئ او دجغرافیې د مضمون په را تلونکي ساعت کې یې خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

اضافي معلومات

هغه هیوادونه چې په هغې کې انګلیسي درسمي ژبې په توګه منل شوې ده(له انګلستان پرته په ٤٩ هیوادونو کې رسمي ژبه ده)

د امریکا په لویه وچه کې	د افریقاپه لویه وچه کې	د اروپاپه لویه وچه	په اوقیانوسیه کې	د اسیا په لویه وچه کې
١- انتیګوا اوباربودا	١- اوګاندا	١- انګلستان	١- استرالیا	١- سینګاپور
٢- دامریکا متحده ایالتونه	٢- بوتسوانا	٢- ایرلنډ	٢- تونګا	
٣- بهاما	٣- تانزانیا	٣- مالتا	٣- تو والو	
٤- باربادوس	٤- زیمبابوی		٤- ساموا	
٥- بلیز	٥- نامیبیا		دسلیمان ټاپوګان	
٦- ترینیداد او توباګو	٦- سوازیلنډ		٦- فیجي	
٧- جامیکا	٧- سرالیون		٦- کریپاتي	
٨- دومنیکا	٨- سیشل		٨- مارشال	
٩- سنت کیتس او نویس	٩- ګانا		٩- میکونزي	
١٠- سنټ لوسیا	١٠- کامرون		١٠- نائورو	
١١- سنټ وینسنت او کرنادین	١١- کینیا		١١- وانو آتو	
١٢- کانادا	١٢- ګامبیا		١٢- پا پواګینې	
١٣- ګریناډا	لیستو		١٣- پالائو	
١٤- ګویان	١٤- لایبریا			
	١٥- مالاوي			
	١٦- موریس			
	١٧- نایجریا			
	١٨- زامبیا			
	١٩- جنوبي افریقا			

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج-لاتیني ژبه (فرانسوي، اسپانوي اوپرتګالي)

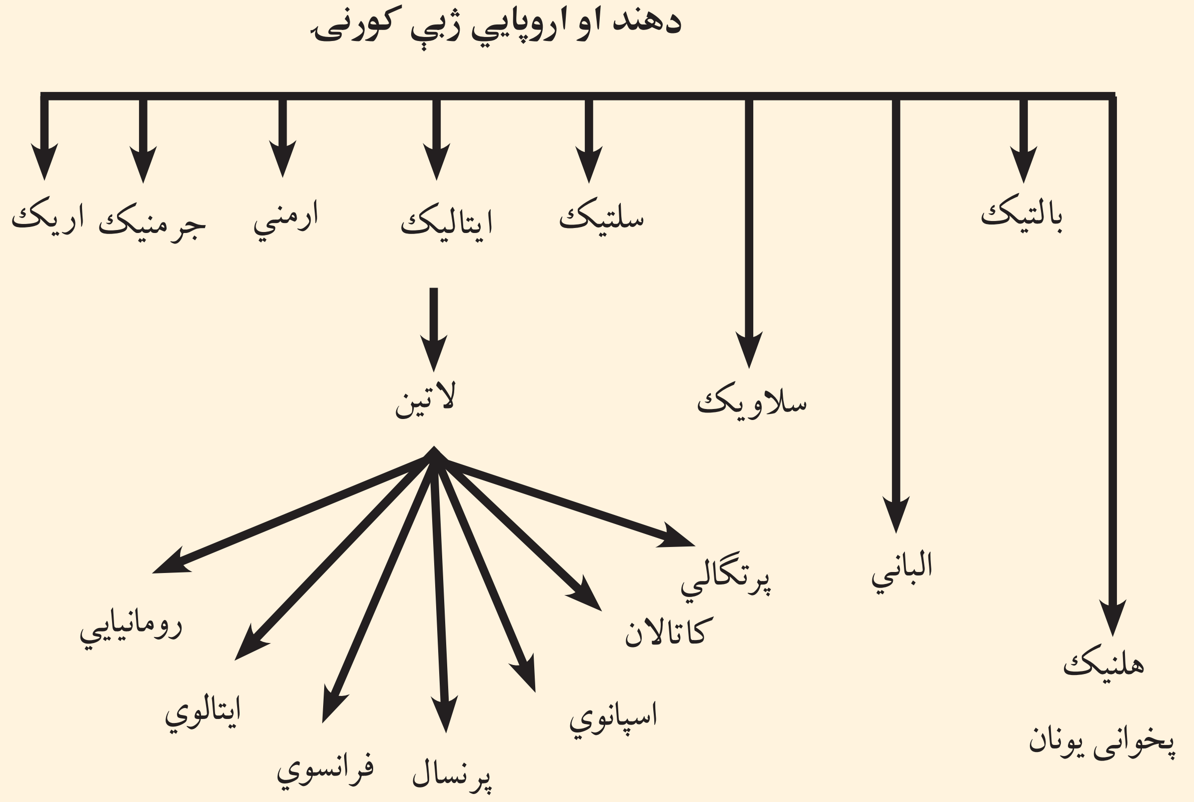

د (۱۳۷) مخ نقشه او پورتنی جدول ولولئ او ووایاست چې د لاتیني ژبې څخه کومې ژبې منځته راغلې دي.

رومي ژبه (د ایتالیایانو پخوانۍ ژبه) د اندو اروپايي ژبو د کورنۍ له ډلې څخه ده چې د پخواني روم د امپراتورۍ لاندې سیموکې پرې خبرې کېدلې. په لویدیځه اروپاکې یې ورو ورو تغیر وکړ او په محلي لهجو تبدیله شوه لکه د اسپانیې، پرتګالي او فرانسې او په ختیځ کې د رومانیې او البانیې دخلکو ژبې د بېلګې په توګه یادولای شو. د رومیانو پخواني آثار له میلاد څخه مخکې په شپږمې پېړۍ پورې اړه لري، خو دلاتین ادبیات په دریمې پېړۍ کې پیل شول. فرانسوي،اسپانوي او پرتګالي ژبې د ژوندیو ژبو له ډلې څخه دي چې د استعمار او

نورو لاملونوله مخې دژبې د اصلي ویونکو له حوزې څخه د باندې یې رواج و موندہ او پراخ گرامر لري. اسپانیه، پرتگا ل او فرانسه هغه هیوادونه دي چې د جغرافیایي اکتشافاتو ورسته یې وکولای شول چې د امریکا، افریقا، آسیا او اوقیانوسیه کې لویې مستعمرې لاس ته راوړي په هغو سیموکې یې خپل کلتور او فرهنگ هم مروج کړ، چې ددغه کلتوری نفوذ یوه مهمه برخه ژبه گڼل کیږي.

د اروپا د استعمارلاندې هیوادونو کې د څوپیړیو دتسلط په پای کې د مستعمره هیوادونو محلي ژبو وده ونه کړه. سره له دې چې خپلواکه هیوادونه هم دي، خودېخوانیو استعماري ژبو د نفوذ له مخې یې خارجي استعماري ژبه دخپل هیواد د رسمي ژبې په توگه منلې ده. لکه فرانسوي ژبه د نړۍ په ۲٦ هیوادونوکې، اسپانوي ژبه د نړۍ په ۱۹ هیوادونوکې اوپرتگالي ژبه دنړۍ په ٦ هیوادونوکې رسمي او لومړنۍ ژبه او په ځینو هیوادونو کې دویمه رسمي ژبه ده.

د زیاتو معلوماتو له پاره هغه جدول چې ضمیمه دی ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لاتیني ژبې څانګې چې د ژبې د اصلي ټاټوبي څخه بهر په نورو هېوادونو کې د رسمي ژبې په توګه منل شوې دي

دلاتیني ژبو څانګي

پرتګالي		اسپانوي		فرانسوي	
هېوادونه	لویې وچې	هېوادونه	لویې وچې	هېوادونه	لویه وچې
انګولا	افریقا	اندورا	اروپا	موناکو	اروپا
برازیل	جنوبي امریکاې	ګینه استوایي	افریقا	فلپین	آسیا
ختیځ تیمور	آسیا	ارجنتاین	جنوبي امریکا	منځنۍ افریقا	افریقا
ساوتومه و ترنسیپ	افریقا	اکوادور	جنوبي امریکا	بنین	افریقا
کیپ ورود	افریقا	السلوادور	جنوبي امریکا	بروندي	افریقا
ګیني بیساو	افریقا	ا وروګوای	جنوبي امریکا	بورکینافاسو	افریقا
		بولیوي	جنوبي امریکا	توګو	افریقا
		پیرو	جنوبي امریکا	چاد	افریقا
		پاناما	جنوبي امریکا	جیبوتي	افریقا
		پاراګوي	جنوبي امریکا	روندا	افریقا
		دومنکین	جنوبي امریکا	ساحل عاج	افریقا
		چیلي	جنوبي امریکا	سینګال	افریقا
		کلمبیا	جنوبي امریکا	سیشل	افریقا
		کستاریکا	جنوبي امریکا	کومورو	افریقا
		کیوبا	جنوبي امریکا	ګا بون	افریقا
		ګو ایتیمالا	جنوبي امریکا	ګینه	افریقا
		نیکاراګوا	جنوبي امریکا	لوکزمبورک	اروپا
		ونزویلا	جنوبي امریکا	مادغسکر	افریقا
		هندوراس	جنوبي امریکا	موناکو	اروپا
				نیجریا	افریقا
				نیجر	افریقا
				کامیرون	افریقا
				کانګو برازویل	افریقا
				کانګو کنشاسا	افریقا
				هایتي	منځنۍ امریکا
				کانادا (انګلیسي و فرانسوي)	شمالي امریکا

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او هره ډله دې دلاتیني ژبې د یوې څانګې (پرتګالي،اسپانوي، فرانسوي او نورو) په باره کې پخپلو منځو کې بحث وکړي. چې ولې دنړۍ په زیاتو هیوادونو کې نومورې ژبې تر اوسه پورې رسمي ژبې دي؟ دبحث پایلې دی د ډلې استازی ټولګي ته بیان کړي او ښوونکی دی د ډلې د بحث پایلې له خپلو معلوماتو سره را ټول کړي او ټولګي ته دې وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱- دلاتیني ژبې دکورنی څانګې معرفي کړئ.

۲- فرانسوي ژبه، له فرانسې پرته دنړۍ په څو هیوادونوکې رسمي ژبه ده؟

۱- فرانسوي ژبه دلاندې ژبو د کورنی یوه څانګه ده

الف: جرمنیک ب: لاتین ج: سلاوي د: سانسکرت

۲- اسپانوي او پرتګالي ژبې د لاندې ژبو څانګه ده.

الف: سلاوي ب: پخواني یونان ج: لاتین د: جرمنیک

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د هغه جدول په مرسته چې دهیوادونو رسمي ژبه پکې فرانسوي، پرتګالي او اسپانوي ده د نړۍ په نقشه کې تثبیت کړئ او د جغرافیې د مضمون په را تلونکي ساعت کې یې خپلو ټو لګیوا لو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د- جرمني ژبه

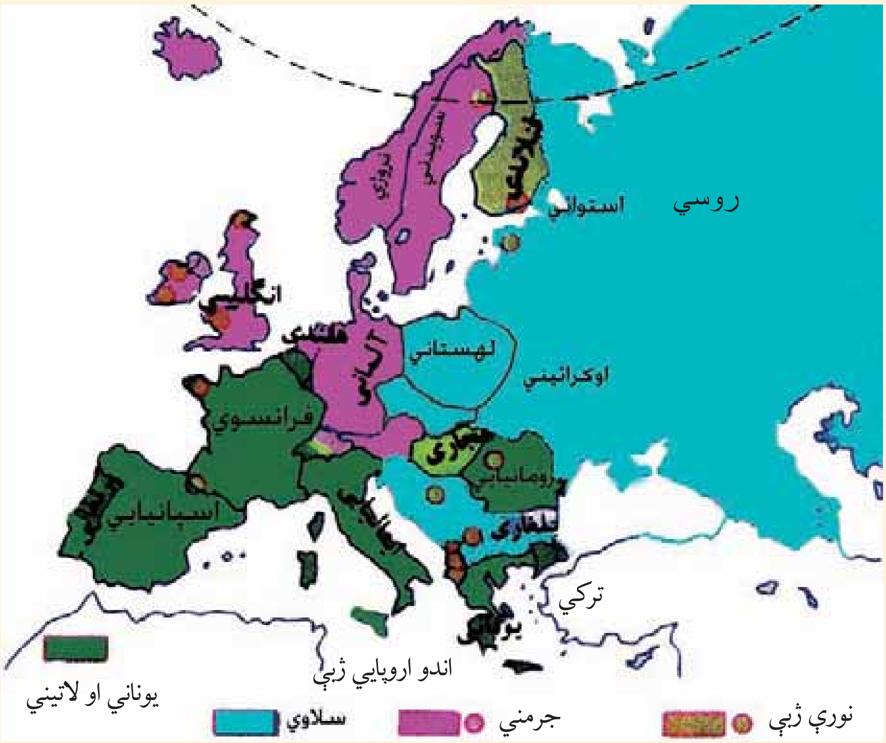

د جرمني ژبې د جغرافیایي ویش نقشه ولولئ او په نقشه کې د جرمني ژبې د نفوذ ساحه تثبیت کړئ. د زیاتو معلوماتو لپاره اړونده جدول هم ولولئ.

یوې قبیلې له میلاد څخه مخکې دلومړنۍ زرکلنې دورې په منځنۍ برخې کې د المان په شمال اود سکندیناوي دټاپووزمې په جنوب کې ژوند کاوه او له دویمې میلادي پېړۍ څخه وروسته یې نورو سیمو ته مهاجرت وکړ، چې اوس، هلته استوګن دي.

دجرمني ژبه د اندو اروپايي ژبو له ډلې څخه ده چې انګلو ساکسون ژبې (الماني، هالنډي او انګلیسي)، د ایسلینډ دخلکو ژبه او د سکندیناوي ژبې (دناروې، سویډن او ډنمارک د خلکو ژبې) اوګوتیک ژبه Gothic احتواکوي. د ګوتیک د ژبې اثار دمیلادي څلورمې پېړۍ را پدېخوا موجود دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جرمني ژبه په دوه محلي لهجو ویشل شوې ده:

۱- د لوړو سیمو جرمني ژبه، چې په جنوبي برخه کې پرې خلك خبرې کوي او د جرمني ژبې رسمي ادبیات جوړوي.

۲- د اوارو سیمو جرمني ژبه چې د هیواد په شمالي جلگو کې پرې خبرې کیږي. له دې ژبې څخه فلامندي او هالنډي ژبې مشتق شوي دي. الماني ژبه د المان دهېواد سربېره د اطریش، لختین شتین اوسویس (الماني، فرانسوي او ایتالوي رسمي ژبې دي). د لوکزمبورگ ۷۰ سلنه خلك او د هالنډ یوشمېر خلك په الماني ژبه خبرې کوي.

د یادنې وړده چې انگلیسي ژبه هم د جرمني د اوارو سیمو دخلکو د ژبې یوه څانگه ده چې د انگلو ساکسون Anglo Saxon د قبیلې د خلکو پواسطه په شپږ مه میلادي پېړۍ کې انگلستان ته یو وړل شوه او وروسته د فرانسوي تورو سره گډه شوه. د انگلستان خلك او د ایرلینډ دیوې برخې خلك په هغې گړېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ټولګي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او هره ډله دې د نقشې له مخې د جرمني ژبې سیمې په نښه کړي او د ډلې استازی دې هغه هېوادونه چې په هغې کې الماني ژبه ډېره مروجه ده خپلو ټولګیوالو ته ور وپېژني.

د اندو اروپايي کورنۍ ژبې

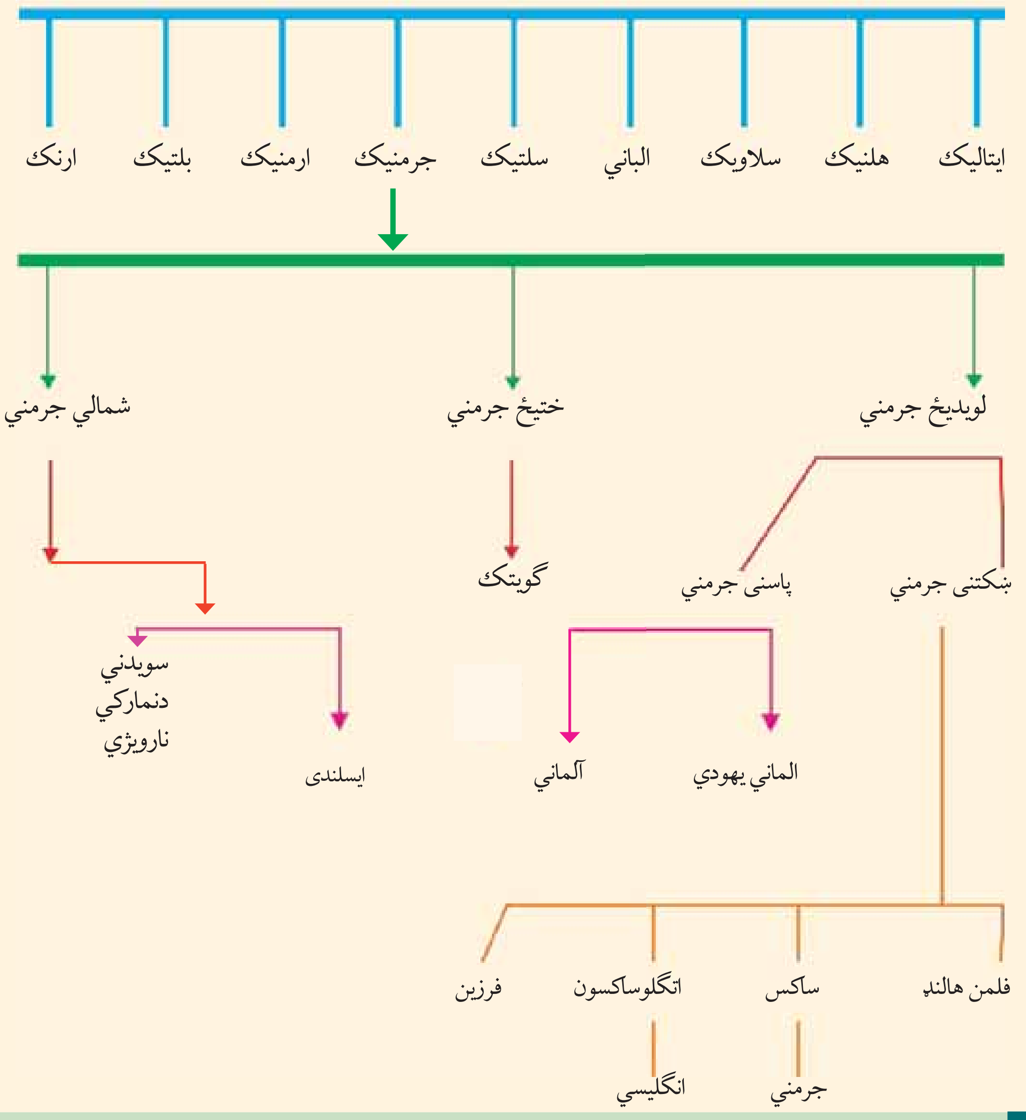

پوښتنې:

لنډځواب ورکړئ

۱- د اروپا کومې ژبې د جرمني ژبې یوه برخه ده؟

۲- د جرمني ژبې څخه کومې ژبې را بیلې شوي دي؟

۳- د سکندنوي ټاپو وزمې هغه ژبې چې جرمني ریښه لري نوم واخلئ؟

٤- الماني ژبه د کومو هېوادونو رسمي ژبه ده؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د اروپا د لویې و چې نقشه بې لیکنې رسمه کړئ. د ژبو د عمومي جدول په مرسته د جرمنیک (لویدیځ،ختیځ او شمالي جرمني) د هند او اروپایي ژبو د کورنۍ سیمې او ځانګې په بیلابیلو رنګونو رنګ کړئ او د جغرافیې د مضمون په را تلونکي ساعت کې یې خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هـ- د چینایي، جاپاني او اندونزیایي ژبو په باره کې څه پوهیږئ؟

د اسیا دلویو وچو ژبې

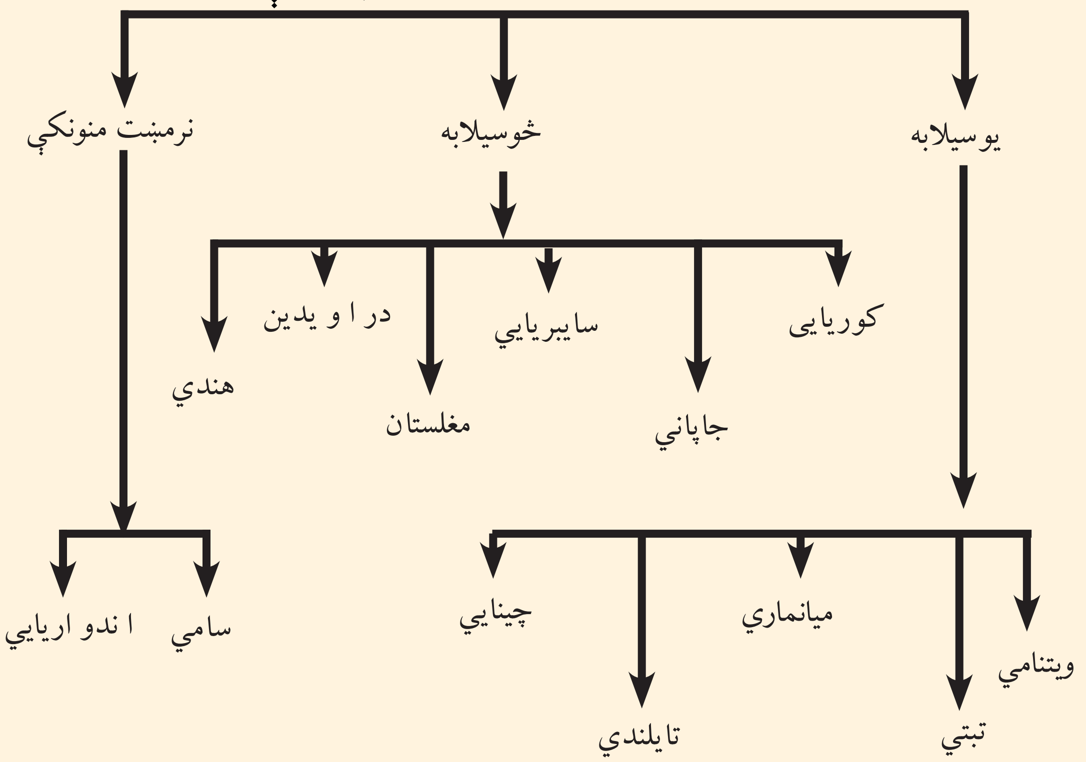

د (۱۳۷) مخ نقشه او چارت ولولئ او و وایاست چې چینایي ژبه له جاپاني څخه څه توپیرلري؟

چینایي ماندرین ژبه لکه د ویتنامي (انامي)، تبتي، تایلنډي او میانماري(برمایي) ژبو په څیر د ژبپوهنې د اصطلاح له مخې یوهیجا یي (یوسیلابه) ژبو دي. د دې ژبې کلمې جلا سېلابونه لري. دکلماتو صرف ډیر لږ دهغو دتغیر سبب ګرځي.

چینایي ژبه ډیره پخوانۍ او د پراخو ادبیاتو لرونکې ده. د دې ژبې الفبا څلور سوه توري لري او مصوره ده او خوسوه فرعي نښې هم لري. نو له همدې امله د هغې زده کړه ستونزمنه ده او هر څوک هغه نه شي ز ده کولای او د ولس د بیسوادئ سبب ګرځیدلی وه. له همدې امله دهغې د اسانولو له پاره هڅې شوي دي. ددې ژبې ویونکي پخپلو منځوکې نژادي اړیکې لري او دشمېر له مخې د آسیا د لویې وچې نیم نفوس جوړوي او دنفوذ ساحه یې د آسیا په ختیځ کې ده.

• په خو سیلابه ژبنۍ ډله کې کوریایي، جاپاني، د سایبریا د خلکو زیاته برخه، منځنۍ آسیا، د راویډي او هندي ژبې شاملې دي. چې په دې ژبنۍ ډله کې د پسوند او پیشوند ډېرې پېچلې کلمې موجودې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

• هغه ژبې چې نرمښت منونکې دي د جلا عنوانوتر سرليک لاندې مخکې معرفي شوي دي.

اندونزيايي ژبه: چې د مالايي ژبې (د ماليزيا د هېواد د جنوبي برخې) څخه بېله شوې ده د اندونزيا د هېواد رسمي ژبه ده. په ۱۹۲۸ ميلادي کال کې د ملي ژبې په توګه وټاکل شوه. د وخت په تيريدو د عربي، چيني، هالنډي، پرتګالي، سانسکريتي، تاميلي، فرانسوي او انګليسي ژبې کلمې په دې ژبې کې شاملې شوې دي. دبېلګې په توګه په دې ژبې کې تقريباً د هالنډې ژبې ۷۰۰۰ کلمې شته دي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وويشل شي. د ژبو د کورنۍ نقشه دې په (۱۳۷) مخ کې په غور ولولي او بيا وروسته دې د زېرېږو ستو خلکو ژبې د هغو د اړونده هېوادونو سره يو د بل په مرسته وټاکي ښوونکي دې د فعاليت پايله د خپلو معلوماتو سره را ټول کړي

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱- د ماندرين چينايي ژبې ځانګړ تياوې و واياست.

۲- آسيايي يو سېلابه ژبې کومې دي؟

سم ځواب انتخاب کړئ

۱- چينايي ژبه په کومه کورنۍ پورې اړه لري:

الف: يوسيلابه ب: څوسيلابه ج: نرمښت منونکي د: ټول ځوابونه سم دي

سم ځوابونه غوره کړئ.

۱- اندونزيايي ژبه له مالايي ژبې څخه بيله شوې ده.

۲- ماندرين چينايي ژبه ٤۰۰ توري او څوسوه نښې لري؟

۳- د ويتنامي، تبتي، تايلنډي او برمايي ژبې څوسيلابه ژبې دي؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د آسيا د لويې وچې نقشه بې ليکنې رسم کړئ او يو سيلابه او څوسيلابه ژبې په جلا رنګونو رنګ کړئ او په راتلونکي ساعت کې يې خپلوټو لګيوا لو ته وړاندې کړئ.

و- دبالتيک- ليتواني او سلاوي ژبې

دهندو اروپايي ژبو کورنۍ

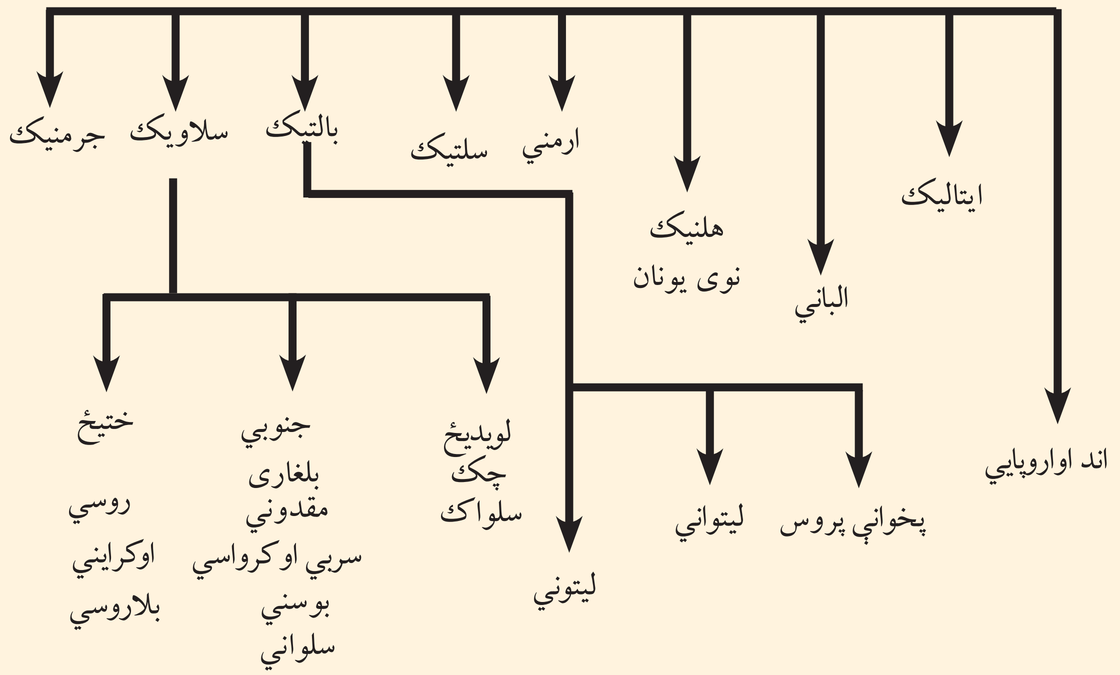

د (١٣٧) مخ نقشه او پورتنی ګراف په غور ولولئ او ووایاست چې سلاوي ژبه په کومه ژبنی کورنی پورې تړلې او کومې ځانګې لري؟

سلاوي ژبه د هندو اروپايي ژبو له ځانګو څخه ده چې په ختيځه اروپا او د بالکان په نورو سلاوي هېوادونوکې مروجه ده.

د مسيحيت د لومړۍ پيړۍ پيل کې بالتيکې او سلاوي قبيلو د ختيځې اروپا لويه برخه نيولې وه، چې په لويديځ کې يې د جرمني قبيلې او په جنوب کې يې اريايي قبيلو استوګنه درلوده د پنځمې پيړۍ څخه وروسته سلاويانو د خپل نفوذ سيمه په بېلابېلو خواوو کې پراخه کړه او اوس سلاوي ژبې د ختيځې اروپا په پراخه ساحه کې رواج لري.

سلاوي ژبه زياتې محلي لهجې لري چې ډېره مهمه يې روسي ژبه ده، چې دسايبريا په ټاټګا، د ترانس سايبريا د اوسپني کرښې په دواړه اړخونو، آذربايجان او اوکراين کې مروجه ده.

سلاوي ژبه په خو محلي لهجو هم ويشل کيږي، چې د هنګري او بالکان يوځه خلک او همدارنګه چکيان، سلواکيان. پولنډيان، سربيان. بوسنيان. کرواتيان، بلغاريان او دمقدونيې خلک په هغې خبرې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دبالتيك دسمندرگي د سواحلو د خلکو ژبه د سلاوي له ژبې سره ورته والی لري او ليتوانيايي ژبه هم د سلاوي ژبې د کورنۍ څانگه گڼل کيږي.

په ټولگي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي په مناسبو ډلو وويشئ چې د سلاوي ژبې د غوره څانگو په باره کې پخپلو منځوکې بحث وکړي او د بحث پايله دې خپلوټو لگيوا لو ته وړاندې کړي. ښوونکی دې دبحث موضوع را ټوله او له خپلو معلوماتوسره يو ځای دې ټولگي ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

١- سلاوي ژبه د کومې ژبنۍ لويې کورنۍ څانگه گڼل کيږي؟

٢- سلاوي ژبه د اروپا په کومه برخه کې زيات ويونکي لري؟

٣- دسلاوي ژبې مهمې څانگې معرفي کړئ.

٤- د بالتيک ژبه په کومو څانگو ويشل شوې ده؟

سم ځوابونو په نښه کړئ

١- سلاوي ژبه د اندو اروپايي ژبو څانگه ده(   )

٢- سلاوي ژبه زياتره په ختيځه اروپا او د بالکان په نورو هېوادونوکې مروجه ده؟

٣- د سلاوي ژبې مهمه څانگه روسي ژبه ده (   ).

له ټولگي څخه بهر فعاليت:

د اروپا نقشه بې ليکنې رسم کړئ او د سلاوي ژبې د نفوذ سيمه په يورنگ په نښه کړئ او د جغرافيې د مضمون په راتلونکي ساعت کې يې خپلوټو لگيوا لو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ز-هندي او اردو ژبې

د اندو اروپايي کورنۍ ژبې

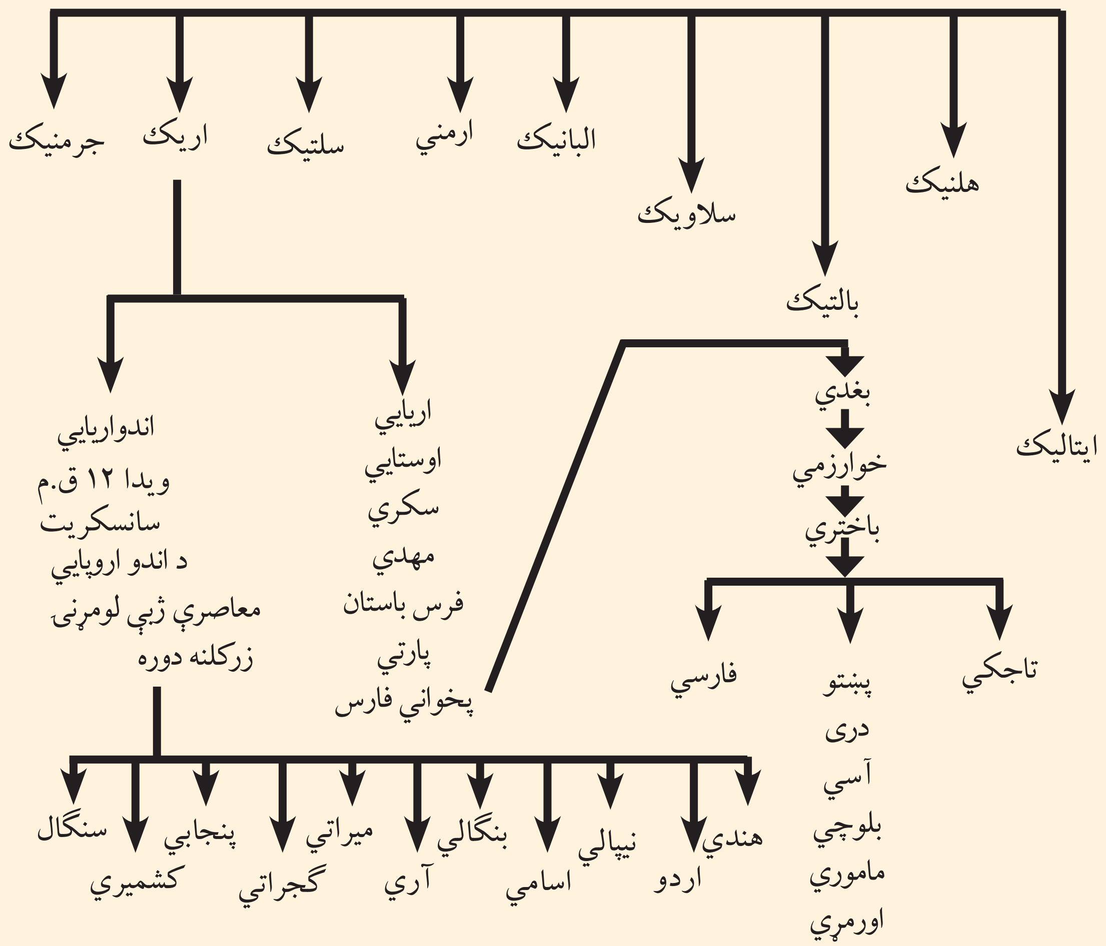

د (۱۳۷) مخ نقشه او پورتنی جدول په غور ولولئ او ووایاست چې د اردو ژبه د کومې ژبنۍ ډلې پورې اړه لري.

هندي ژبه د هند اصلي او رسمي ژبه ده. اردو د پاکستان او بنګالي د بنګله دېش اصلي او رسمي ژبې دي.

اردو په تاریخي لحاظ د سانسکریت څخه مشتق شوې ده له فارسي سره ګډه شوې او له هغې څخه یوه نوې ژبه د اردو په نوم جوړه شوې ده. په پاې کې دېیلابیلو لاملونو له مخې د پاکستان، بنګله دېش او هند د یوې برخې ګډه ژبه ګڼل کیږي. دغه ژبه د شاه جهان د حکومت په دوره کې ۱٦۲۷- ۱٦۸۵ میلادي کا ل پورې(په هند کې د تیموریانو دکورنی بنسټ ایښودونکي د ظهرالدین بابر لمسی چې دهند د مغلانو په نوم هم یادیږي) د اردو ژبې په نوم ونومول شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اردو ژبه د پخوانی فارسي، ترکي او هندي ژبو څخه جوړه شوې ده. لومړنۍ بنسټونه يې په هند کې د مسلمانو فاتحينو په راتلو سره اېښودل شوي دي. څرنګه چې دسلطان محمود غزنوي او د هغه د زوی د سلطان مسعود د حکومتونو په دوره کې هند يانو ته د غزنويانو په دربارکې لوړې څوکۍ ورکړل شوې وې. په هند کې د غزنويانو د دربار ژبه هم فارسي (دری) او دهند مسلمانو حاکمانو په همدې ژبې خبرې کولې. نو له همدې امله ددری ژبې اغيزې په اردو ژبه کې را منځته شوې. د اردو اصطلاح ترکي ده او معنايې عسکر او د عسکرو قرارګاه ده.

څرنګه چې ترک، فارس او هنود عسکر په يوه عسکري غونډ ځاي کې يوځای وو، نو د اردو ژبه له دريو ژبو ترکي، دري او هندي څخه جوړه شوه او د اردو په ژبه ياده شوه، چې وروسته د انګليسانو د څو پېړيو د واکمنی په واسطه انګليسي اصطلاحات پرې هم ور زيات شول.

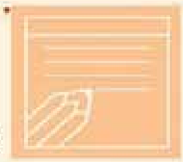

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

په ټولګي کې دننه فعاليت:

زده کوونکي په دوه نفري ډلو ووېشئ هره ډله دې د اردو ژبې په تاريخچه پخپلو منځوکې بحث وکړي او د بحث موضوع دې خپلوټو لګيوا لو ته وړاندې کړي. د مضمون ښوونکی دې د بحث موضوع را ټوله کړي او لاس ته راغلي معلومات دې له زده کوونکو سره شريک کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱- د اندو اريايي معاصرې ژبې کومې دي؟

۲- د اردو ژبه ولې په دې نوم يادېږي؟

لاندې جملې بشپړې کړئ.

۱- د اردو ژبه د.......................... د حکومت په دوره کې د اردو په نوم ياده شوه.

۲- د اردو ژبه له ______، ______ څخه جوړه شوې ده.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

زده کوونکي دې د جنوب ختيځې آسيا نقشه بې ليکنې رسم کړي او اردو ژبې هېوادونه دې په جلا رنګ، رنګ کړي او د جغرافيې د مضمون په راتلونکي ساعت کې دې په ټولګي کې زده کوونکو ته وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکی

خلور خلوېښتم لوست

۱-۷ اړيکي او نړيواله کېدنه Globalization

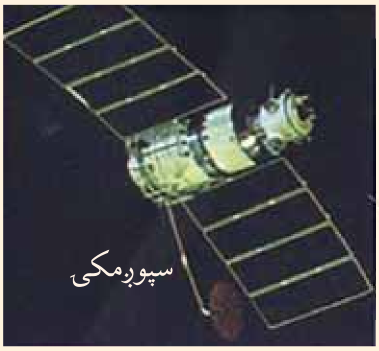

آيا د نړيوال کېدو له موضوع سره آشنايئ؟

هغه پرمختګونه چې د پوهنې په بيلابيلو برخو کې رامنځته شوي.

لکه مخابرات، په تيره بيا هغه معلومات چې د مصنوعي سپوږ مکيو، رادار او انترنېټ او داسې نورو څخه لاس ته راځي، نړی يې له پخوا څخه ډېره نژدې کړې ده دهېوادونو ترمنځ اړيکې يې ټينګې کړې دي. له لیرې څخه معلوماتوRemote sensing په سوداګرۍ، صنعت، ترانسپورت(ځمکني، هوايي اوسمندري)، فرهنګ او د هيوادونو او له يوې سيمي څخه بلې سيمي ته د مالونواو کاليو په لېږ دولوکې آسانتيا را منځته کړې ده. نو همدې ټولو مسألو نړيوال کيدنه، په تيره بيا په جغرافيه کې الکترونيکي مخابراتو او د مصنوعي سپوږ مکيو اړيکو خپل حقيقي اړخ غوره کړی دی. ديادوني وړ اسانتياوې يې د جغرافيې په بيلابيلو برخو کې برابر کړې دي او په دې اساس يې نړۍ په يوه لوړ مقياس د انسانانو ګډکور جوړ کړ دساينس او تکنالوژۍ د پرمختګ، فضاته د انسان سفر، فضايي تم ځايونو شتون او مصنوعي سپوږمکيو ليږل دځمکې شاوخوا ته انسان وکولای شول چې د هغو په مرسته په بيلابيلو برخو کې اړيکې يوله بل سره نژدې کړي. دمثال په ډول د مصنوعي سپوږميو په مرسته انسان کولای شي له کابل څخه نيويارک، کاناډا او دنړۍ نورو لېرېو سيمو ته، له مکاني واټن سره سره په ډېرلږ وخت کې تماس ونيسي. په دې سربېره په سوداګرۍ، بانکي چارو، د اسعارو دتبادلې او راکړې ورکړې، فرهنګي او ترانسپورتي چارو او نظامي چاروکې دنړۍ ټولې سيمې د معلوماتو د پوښښ لاندې راولي. نو زماني او مکاني واټن د تماس لپاره نژدې شوي دی، چې د نړيوالتوب Globalization مفهوم افاده کوي

د اړيکو پر مختګونه ياTelecommunication لکه پرمختللی رادار، تيلفونونه، موبايل، انټرنېټ، فکس او د نړۍ د سپوږمکيو سيستمونه د نړۍ هيوادونه يوبل ته نژدې کړي او هغه واټن چې دنړۍ د هېوادونو ترمنځ موجود و، له منځه لاړ.

د ارتباطي او اطلاعاتي وسيلو چټکه وده لکه فکس، کمپيوټر، انټرنېټ، تيلیفون، تلويزيون او داسې نورو د هېوادونو د نژدې کولو لپاره زمينه برابره کړې ده د مثا ل په ډول که چېرې د وارداتي مالونو وارد وونکي وغواړي له جاپان څخه زيات سوداګريز مالونه او کالي نيويارک او دوبی ته وارد کړي. وارد وونکي د انټرنېټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مرسته د اړوند و کمپنیو څخه د مالونو دلېږ دولو غوښتنه کوي. په لومړي پړاوکې فرمایش اخیستل کیږي او وروسته صادر وونکې کمپنی د مالونو بیه، کرایه او د مالونود بیمه کولو اطلاع ورکوي.

واردوونکی د الکترونیکي اویز په واسطه د مالونو بیه د انټرنېټ پواسطه مقابل لوري بانکی حساب ته استوي. او وخت پر وخت د انتقالاتي وسایلو خط السیر د مصنوعي سپوږ مکیو، انټرنېټ، موبایل پواسطه کنترولیږي، ترڅوچې مالونه اخیستونکي ته ورسیږي.

دغه انتقالاتي پروسه د نوري فایبر یا الکترونیکي اسانتیا وو په مرسته اسانه شوي ده او د زرګونو کیلو مترو واټن په یوه دقیقه کې تنظیموي. دغه په نړۍ کې د ارتباطي مسایلو دنړیوالتوب ګټه ده.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ګران زده کوونکي په دریو ډلو له ویشلو څخه وروسته دنړۍ د دریوو مهمو وسیلو لکه راډیو، تلویزیون او تیلفون په باره کې بحث وکړي او دبحث پایله دې د ډلې استازي خپلوټو لګیوا لو ته بیان کړي او ښوونکی دی له خپل معلوماتو سره د فعالیت نتیجه را ټوله کړي.

پوښتنې:

له څلور ځوابونو څخه سم ځواب غوره کړئ

۱- ګلوبلایزیشن عبارت دي له:

الف: اړیکې ب: نړیوالتوب ج: سیاسی نظام د: د اړیکو نشتوالی

۲- تیلیفون دلاندې موضوعاتو لپاره کارول کیږي:

الف: د کالیوتبادله ب: دسوداګریزو کالیو تسلیمول ج: د موسسو او افرادو ترمنځ د اړیکو تامینول د: هیڅ یوسم نه دی

جمله بشپړ کړئ:

۳- انټرنېټ په نړۍ کې .... ښه وسیله ده.

لنډ ځواب وواياست:

٤- د عصري پرمختللو ارتباطي وسایلو نومونه واخلئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

ارتباطي وسایل کوم مفهوم افاده کوي او ارزښت یې په کومه برخه کې دی؟ مهرباني وکړئ هغه په کتابچو کې ولیکئ او دجغرافې په راتلونکي ساعت کې یې شرح کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اړیکو دغوره وسیلو ډ ولونه:

د اړیکو څو ډوله وسیلې پېژنئ؟

د پیغام په انتقال کې د جغرافیایي حقایقو موندل، د نورو علومو په څیر، د اړیکو د وسیلو پورې اړه لري. نوله همدې امله د اړیکو د وسایلو غوره ډولونو زده کړه د جغرافیایي څانګې د زده کوونکو لپاره حتمي او اړین کار دی. په تیره بیا د نن ورځې خبرتیا د لمریز نظام، مصنوعي سپوږمکیو او د هغه تحولاتو او د حقایقو د موندلو په هکله لکه کانونه،کرنیز زیانونه ا وداسې نور او همدارنګه نوي پرمختګونه د کایناتو او دسیارو په هکله دحقایقو موندل او د هغو اړیکې له څمکې سره هغه اړینې مسألې دي چې د مخابراتي وسایلو پواسطه سرته رسیږي.

انسانانو د ژ وندانه له لومړیو وختونوڅخه په څمکه کې له اشارو، نښو او ساده وسیلو څخه ګټه اخیستله. همدا رنګه ډول (دهل) او نغاره به یې وهله او بیا وروسته یې له اهلي حیواناتو څخه ګټه اخیستله او په پاي کې له موټر، سیم لرونکي تیلیفون مونولوګ او بې سیم تیلیفون، رادیو، تلویزیون، انټرنیټ او رادار څخه یې ګټه اخیستله.

ډیجیتل تیلیفون او مونولوګ څخه ګټه اخیستنه په اوسني وخت کې مخابراتي ستونزې حل کړې او یوله بل سره یې اړیکې ټینګې کړې.

د تیلي کمونیکشن په برخه کې اختراعګانو دنړۍ څېره بدله کړه او د اړیکو په سیستم کې پرمختګونه په هوانوردۍ، سمندري ترانسپورټ او دحمل ونقل په ډیرو نورو برخه کې بنسټیز تغیرات رامنځته کړي. لوی بدلونونه په تیره بیاله دویمې نړیوالې جګړې څخه وروسته اختراعګانې چټکې شوې. ډېره بیزې اړیکې (میډیا) په اروپا او امریکا کې د اړیکو معاصرې دستګاوې جوړې شوې.

د ارتباطي وسیلې په توګه د راډیو را منځته کیدلو، وکولای شول چې انسانان یوله بل سره نژدې کړي او د راډیو منځنۍ، لنډې، اوږدې او FM څپې لېږي واټنونه د غږ د خپرولو پواسطه نژدې کړي. دسوداګریز و مالونو اخبار خپرول، د تولیدي، صناعتي او تخنیکي مالونو اعلانول، ورځپاڼې، تلویزیون، انټرنیټ سپوږمکۍ د اړیکو ډېرې لویې وسیلي شمېرل شوې، چې په جغرافیایي څېړنوکې ورڅخه زیاته ګټه اخیستل کېږي. دګوګل Google د انټرنیټ سایټ کې هغه پروګرام چې د (PC Glob) یا د نړۍ د اطلس په نوم یادیږي، ځای پرځای شوی دی چې اقتصادي او فزیکي، اوبو او هوا او داسې نورو په

باره کې معلومات انسان ته ورکوی. فضايي او کيهاني سفرونه او د مصنوعي سپوږمکيو او ځمکې تر منځ د اړيکو ټينګول په پرمختللي ډول بدل شوي دي او معاصرې کيهاني څېړنې وکولای شول چې د طبيعت د ځينو رازونو په پېژندلو او کشفولوکې له انسان سره په ډېره ښه طريقه مرسته وکړي. په مصنوعي سپوږميوکې د پرمختللو کمرو نصبول د ځمکې د کرې او سمندرو په باره کې د ځينوحقيقتونو د روښانه کولو سبب شوي دي او نوې موضوعګانې يې دځنګلونو، کانونو، سمندرونو او د ژوندانه د چاپېريال په هکله سپړلي دي.

د انسان د ژوندانه په ټوله موده کې د اړيکو عمده وسيلو پر مختګ کړی دی چې لاندې برخې لري:

۱- لومړنۍ وسيلې: لکه الوتونکي (هدهد او کوترې) او اهلي حيوانات لکه آس، اوښ، خر، قاطر.

۲- عصری وسيلې: لکه د ميډيا د اړيکو وسيلي (راديوچې منځنی، لنډې، اوږدې او FM څپې لري)، تلويزيون، موبايل، کمپيوتر، انترنېټ، مصنوعي سپوږمۍ چې پاس ورڅخه يادونه وشوه.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي په بيلو ډلو وويشئ، چې د اړيکو د وسيلو نومونه واخلي او دسپوږمکيو نقش دفضآ او ځمکې په نوو کشفياتو کې بيان کړي.

پوښتنې:

سم ځواب وټاکئ:

۱- ميډيا عبارت دی له:

الف: اخبار ب: ډله ييزې اړيکې ج: راديو د: هيڅ يو

۲ – دسپوږ مکيو څخه د جغرافيې په کومو مسآلو کې ګټه اخېستل کيږي؟

۳- د اړيکو اصلي وسايل___، ___، ___، ___، او___، ___، احتوکوي.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

ګرانو زده کوونکو د تيلې کمونيکيشن په باره کې لنډ معلومات ورکړئ او له موبايل څخه ګټه اخېستنه پخپلو کتابچو کې وليکئ او د جغرافيې د مضمون په راتلونکي ساعت کې يې ټولګي ته وړاندې کړئ.

الف: پُستpost په نړۍ کې.

ايا د پُست په باره کې معلومات لرئ؟

له ډېرې پخوا زمانې را هيسې په نړۍ کې پُستې شتون در لوده، چې نومورې فعاليتونه په چين، مصر، يونان اود پخوانې روم په امپراتورۍ کې له حيواناتو او الوتونکو څخه په ګټه اخېستنه ليکونه او پيغامونه انتقاليدل. کله چې په اقتصادکې مختلف شغولونه منځته را غلل نو د پُستې خدمتونو په واسطه يې خپلې اړتياوې يې د اړيکو په برخه کې پوره کولې. په هغه وخت کې پُستې تشکيلات نيم دولتې وو، چې دغه حالت د منځنيو پېړيو ترنيمايې پورې دوام وکړ. خودغه کار ورو ورو تغير موند. کله چې غوښتنې زياتې شوې، پُست غوره پرمختګ وکړ.

همدا رنګه د امويانو او عباسيانو د امپراطورۍ په دوره کې د پُستې سيستم څخه ګټه اخيستل کېده او هغه يې د ښارونو او هېوادونو د امنيت لپاره ډېره ښه وسيله ګڼله. د هارون الرشيد په زمانه کې خالد برمکې د امپراطورۍ د پُستې متصدې په توګه مقررشوچه د البريد په نوم يادېده.

د چاپ د ماشين اختراع او په بيلابيلو هېوادونوکې د ليک لوست او لومړنيو زده کړو زياتيدل، دنوو لويو وچو کشفېدل، د حمل ونقل د وسايلو زياتوالى دتګ او راتګ لپاره اسانتياوې او دهغو تر منځه يې اړيکې زياتې کړې چې په پای کې په اړيکو کې وده زياته شوه.

په شپاړسمې ميلادې پېړۍ کې پُست د هېوادونو له سرحدونو څخه بهر شو او د فرانسوا تاکسې په همت لومړې ځل لپاره پُستې خدمتونه رامنځته شول او په اروپاکې څو هېوادونه د پُستې موادو چې يوازې ليکونه يې احتواکول، په تبادلې لاس پورې کړ.

په ۱۸ مې پېړۍ کې پُستې ساحه پراخه شوه او ويې کولای شول چې د اړيکو د يوې باورې وسيلې په توګه خلکو ته وسپارل شوه. هېوادونو خپل منځې د پُستې تبادلې لپاره دوه اړخيزې سراسرې موافقتنامې لاسليک کړې. دبخار د بېړيو اختراع او د اوسپنې کرښې د منځته راتللو سره پُستې فعاليتونه چټک شول. نړيواله پستې راکړه ورکړه د وخت دحمل و نقل له وسيلو څخه ګټه اخېستنه،د پُستې تشريفاتو د ساده کولو او د اجرتونو په باره کې د يوډول توب له را منځته کېدلو پرته ممکن نه وه . نوله همدې امله راولانډ هل انګليسې Mr Rawland Hillپه ۱۸۴۰ ميلادې کا ل کې نرخنامه او د هيواد د سرحداتو په دننه کې يوينې پُستې ټکټونه رواج کړل.

لومړې ځل د نړۍ د پستې اتحاديه د ټولومتمدنو هېوادونو ترمنځ په ۱۸۶۸ ميلادې کا ل کې د المان د هيواد د پُست د ادارې دکارکوونکې هانرې پواسطه طرحه شوه او خپل دولت ته يې

وړاندیز وکړ چې په پورتني طرحه په یو ه کنفرانس کې چې د دولتونو استازي په کې ګډون ولري بحث وشي. وروسته د ۱۸۷٤ میلادي کال د ستمبر په ۱۵نیټه د ۲۱ غړو هېوادونو ترمنځ د کنفرانس په پایله کې پریکړه چې د برن د معاهدې په نوم یادیږي لاسلیک شوه، نوموړې پریکړه په حقیقت کې دپُستې د اتحادیې بنسټ ګڼل کېږي. کله چه د پست دعمومي اتحادیې سره ډېر شمېر هیوادونه یو ځای شول د پست د جهاني اتحادیې په نوم ونومول شوه چه په ۱۹۹٦ م کال کې یې دغړو شمېر ۱۸۹ هیوادونوته ورسید.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په ډلو وویشل شي او هره ډله دې دُپست د اسانیتا وو په باره کې بحث وکړي او د خپل بحث پایلې دې منظمې کړي او تنظیم شوې معلومات دې په ټولګي کې وړاندې کړي

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱. فرانسوا تاکسي څوک دی؟

۲-د بخار بېړیو او داوسپنې کرښې اختراع په نړیوالې پستې کې کوم تحولات را منځته کړل؟

لاندې جملې بشپړې کړئ

۳. دنړۍ پستي اتحادیه د لومړي ځل لپاره د ټولو هیوادونو تر منځ په___ کال کې د ___ له خوا په سویس کي جوړه شوه.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د پستې رول د انسانانو په ژوند باندې تشریح کړئ، چې له یوه مخ څخه زیات نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب: په نړۍ کې تیلیفون او موبایل Telphone and Mobil:

د نړۍ په سطحه د الکاتل (Alcatel) د سمندر لاندې د کیبلونو نقشه.

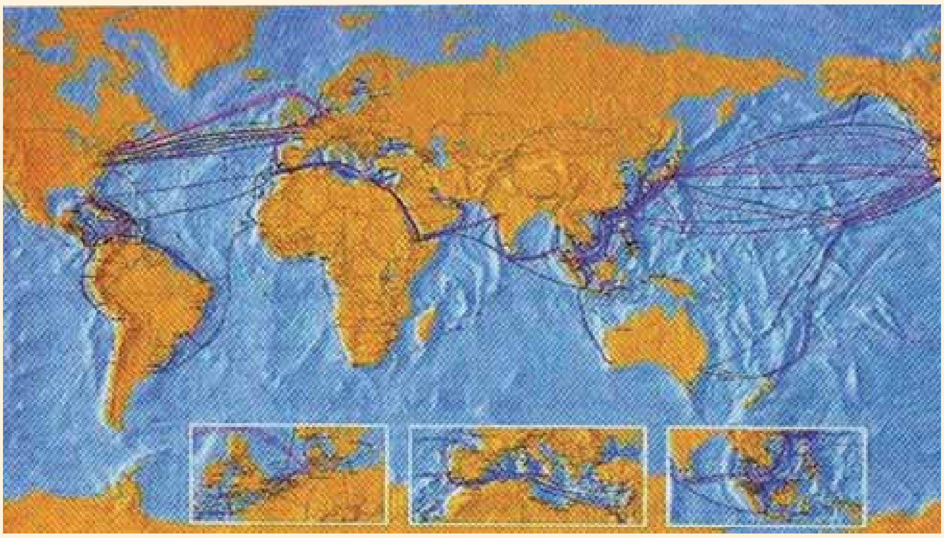

آیا کولایې شئ د تیلیفون او موبایل پواسط مختلف پیغامونه خپل د نظر ورشخص ته ولیږئ.

په عصري تکنالوژۍ کې تیلیفون Telphone او موبایل Mobil په ډله ییزو رسنیو کې د اړیکو ډیره مهمه برخه لري او له هغو څخه په جغرافیایي مسایلوکي د اړیکو دنیولویه برخه کې دیوې وسیلي په توګه ګټه اخیستل کیږي لکه: (آب و هوا، زلزلې اورلګیدنې، د سوداګریزو او اقتصادي معلوماتو په برخه کې...)نو له همدې امله د تیلیفون او موبایل څخه ګټه اخیستنه په جغرافیایي موضوعګانوکې د ټولو زده کوونکو لپاره مهم او اړین دي. لکه چې مخکې ورڅخه یادونه وشوه، د لومړي ځل لپاره ګرام هام بل Gramham Bill تیلیفون اختراع کړ، چې د انسانان په ژوندکې لوی قدم وو. وروسته بې سیمه تیلیفون اختراع شو، چې په ۱۸۹۷ میلادي کال کې لومړنی پیغام د ګګلیمو مارکوني Gugliemo Marcone پواسطه له اروپا څخه د اطلس د سمندر څخه هغه خواته مخابره شو. دغه ازمایښت وښودله چې د راډیوي څپو پواسطه د اړیکونیول امکان لري، چې دغه عمل د شفاهي پیغام د لیږلو پیل دی، چې له یوه سرې څخه بل سرې ته د کوچنې ماشین پواسطه استول کیږي. نولسمه پیړۍ د اړیکواو رسنیو په برخه کې د ډیرو اختراعګانو شاهده ده، چې بې سیمه اړیکې د ملکي هوا نوردۍ او جوي څېړنو په برخه کې مهم تغیرات را منځته کړي دي.

د دویمې نړیوالې جګړې څخه وروسته ډیري او چټکې اختراعګانې را منځته شوې او عصري تیلیفونونو د زړو تیلیفونونو ځای ونیوه. ملګرو ملتونو په ۱۹۷۰ میلادي کال کې بې پرې مخابراتې مرکز جوړ کړ د ملګرو ملتونو نماینده (مک برایډ) لومړنی پیغام دپاریس له یونسکو څخه د ټولې نړۍ هېوادونو ته خپور کړ. په ۱۹٤۷ میلادي کال کې د تر انزیستور Transistor اختراع د نړۍ د مخابراتو په برخه کې زیاتې اسانتیا وې رامنځته کړې. د Mobile Radio Communication د لنډې تاریخچې

ښخه دا را څرګندیږي چې د مخابرې د انفرادي خدماتو پروګرام په ټولنیز ژوندانه کې د اړیکو د زیاتوپر مختګونو سبب شوی دی. د انفرادي مخابرې له تخنیک ښځه ګټه اخیستنه چې په ۱۹۶۰میلادي کال ۶۲ سلنه وه په ۱۹۷۰ میلادي کال کې ۷۲ سلنې ته زیاته شوه. اوس د شخصي مخابرې خدمات (Personal Communacation service) (P C S) په چټکۍ مخ په زیاتیدو دي.

بې سیمه تیلیفون چې لاتین نوم یې سیلولر Cellular دی، هغه ډول پرمختللي تیلیفون ته ویل کیږي چې د دوه تنو تر منځ اړیکي ټینګوي او هرځای ته د انتقا ل وړ وي. دسیلولر کلمه دCells یا حجرې له کلمې ښخه اخیستل شوې ده، چې د موخو له مخې لویه یا کوچنۍ ساحه د موبایل دپوښښ لاندي راولي. چې دغه کار د موبایل د کمپنۍ په ظرفیت پورې اړه لري او ټاکلې ساحه د پوښښ لاندي راولي. موبایل مخابراتي محرمیت هم لري چې هره کمپنۍ په هر هېواد کې ځانګړی نمبر هم لري چې د کود نمبر د دایرولو پرته اړیکې نیول نا شوني دي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

د لومړي ځل لپاره تیلیفون دکوم مخترع پواسطه رامنځته شو او په انسانانو کې د کومو تحولاتو لامل شو؟ مهرباني وکړئ په دې برخه کې خپل معلومات یوله بل سره شریک کړئ.

پوښتنې:

سم ځواب انتخاب کړئ.

۱- د تیلیفون مخترع له لاندنیو مخترعینو ښخه کوم یودی؟

الف:ګراهامبل ب: انتوني ج: ماریا د: ګګلیمومارکوني

۲- سیلولر عبارت دی له:

الف:یو ډول پرمختللی تیلیفون دی چې د دوو کسانو تر منځ اړیکې ټینګوي

ب: انترنېټي ساحه ده ج: د انالاګ تیلیفون ساحه ده د: هیڅ یو

سم ځواب په نښه کړئ

۳-ملګرو ملتونو په ۱۹۷۰م کال کې له تراو پرته مخابراتي مرکز جوړ کړ.

٤- ترانزیستور په نړۍ کې زیاتې مخابراتي اسانتیاوی منځته راوړې.

لنډځواب ورکړئ

۵- P C S اصطلاح تشریح کړئ

له ټولګي ښخه بهر فعالیت:

له مبایل ښخه ګټه اخیستنه په خپلو کتابچو کې ولیکئ او د جغرافیې له ساعت کې یې په ټولګي کې بیان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج- فکس Fax په نړۍ کې

د فکس ماشین په جغرافیایي موضوعګانو کې څه مهم نقش لري؟

د جغرافیې په ټولو څانګوکې یو له مهمو اړتیاوو څخه یوه له فکس څخه ګټه اخېستنه ده چې دهغې پواسطه پیغامونه لېږي اونږدې سیموته استول کیږي. له فکس څخه ګټې اخېستنې د اړتیاوړ حقیقتونو دمستند کولو لپاره په جغرافې او نورو برخوکې ډېرې آسانتیاوې رامنځته کړې دي، لکه صنعت، سوداګرۍ، تولیدي وسایل، صادرات، واردات او داسې نور.

فکس نوی تکنالوژي ده چې په ۱۹۲٤ میلادي کا ل کې چې د ریچارد رنجر *Rechard H Ringer* پواسطه اختراع شو او لومړنی پیغام یې له نیویارک څخه لندن ته واستوه.

په ۱۹۷۰ میلادي کال کې د ماشین په جوړښت او اجزاوکې دسمون لپاره بدلونونه رامنځته شول.

فکس د لیکلي پیغام د انتقال وسیله ده، چې د کاغذپرمخ لیکلي پیغامونه اوګذارشونه دې ماشین ته ننه باسي او په څو ثانیو کې ټاکلي ځای ته رسېږي.

فکس میخانیکې وسیله ده چې دهغې پواسطه اطلاعات او اسناد په لیکلي ډول د یوه سند په توګه انتقالیږي.

د فکس د ماشین له اختراع څخه وروسته تجارتي او صنعتي اسانتیاوې رامنځته شوې. د فکس دماشین په مرسته حقایق ثبتیږي، سوداګریز فرمایشو اخلي اسناد لیږدول کیږي، صادراتي او وارداتي اقلام او رسمي او شخصي اسناد استول کیږي فکس نه یوازې په سوداګریزو او صنعتي موضوعګاتوکې په کار وړل کیږي. بلکې په مصنوعي سپوږ مکیوکې هم ورڅخه کار اخیستل کیږي. محرم اسناد اونوي کشفیات له ځمکې څخه فضاته او له فضأ څخه ځمکې ته لیږل کیږي.
نوله همدې امله فکس له ډله ییزو رسنیوڅخه دی چې د هغه پواسطه شخصي او رسمي پیغامونه، سوداګریز، حقوقي او صنعتي معاملات او داسې نور په لنډ وخت کې لیږي او نژدې سیمو ته سملاسي استول کیږي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په څو ډلو وویشل شي او هره ډله دې د فکس د کار په څرنګوالي، فعالیت او اهمیت باندې د ژوندانه په بېلابېلو برخو کې کار وکړي. دهرې ډلې استازی دې د خپل بحث پایله په ټولګې کې وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱- فکس څه شي دی؟

۲- له فکس څخه دګټې اخیستې ځایونه په نښه کړئ.

سم ځواب غوره کړئ:

٤- د فکس پواسطه لاندې مهم مفاهیم استول کیږي.

الف: جغرافیایي ب: صنعتي ج: صادراتي او وارداتي د: ټول سم دي.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زده کوونکي دې د فکس د اسانتیاوو په باب لنډه مقاله ولیکي او د امکان په صورت کې دې په ټولګي وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د-انټرنېټ او ایمیل: Internet and E-mail

له انټرنېټ او ایمیل څخه څرنګه ګټه اخیستل کېږي؟

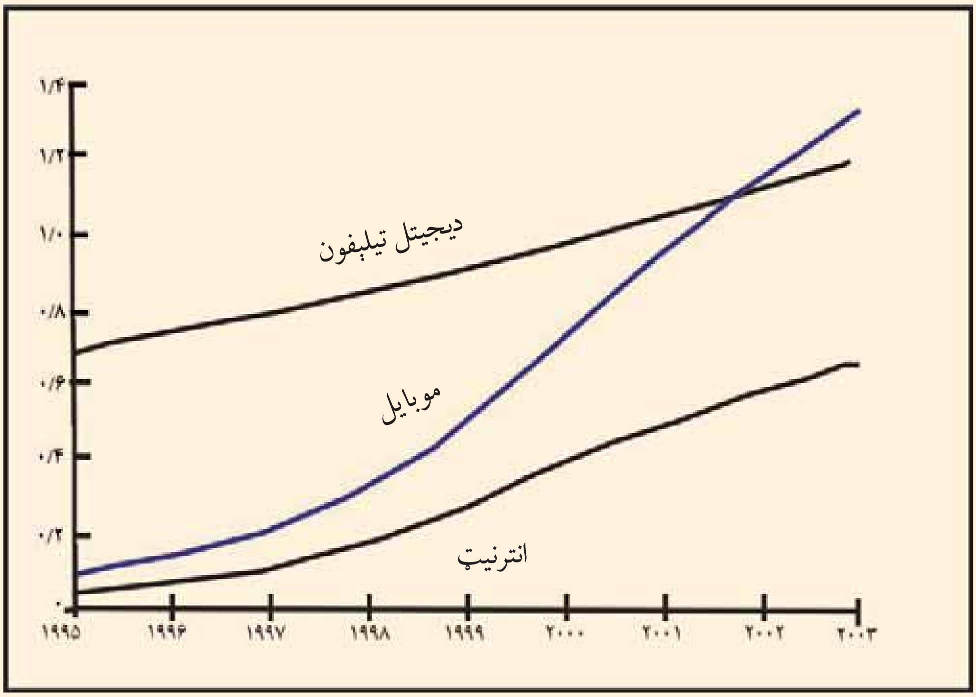

په نړۍ کې اړیکو او خبرتیاو ته د لاس رسي نسبت

د مخابراتو ډېره نوې وسیله انټرنېټ او ایمیل دی، چې په جغرافیې او نورو علومو او د ژوندانه په نورو برخوکې ځانګړې دندې سرته رسوي. جغرافیه پوهان د څېړنو په ټولو مرکزونو کې د پیغامونو د انتقال لپاره له دواړو وسیلو څخه ګټه اخلي له ټولو مهمه خبره داده چې د پیغامونو اخېستل او په ځانګړې او محرمانه ډول د هغې لېږل، په هره اندزه چې و غواړو، په لنډ وخت کې سرته رسیږي. له دواړو وسیلو څخه ګټه اخېستنه په ټولو دولتي سوداګریزو مؤسسو او شخصي ډول سرته رسېږي.

کمپیوټر د نولسمې پېړۍ په نیمایي کې په کار پیل وکړ. له ۱۹٤٤ - ۱۹۵۱ میلادي کلونو کې یې زیاته وده وکړه. کله چې ویلیم شاګلي ډیجیتل Digital ماشین کشف کړ، کمپیوټر نوره هم وده وکړه. انټرنېټ د کمپیوټر ځانګړی پروګرام دی، چې د یوې بېلې شبکې په واسطه د کمپیوتر سره نښلول کېږي او بېل بېل پروګرامونه لري. چې نه یوازې پیغامونه انتقالوي بلکې تصویرونه، علمي متنونه او نور ټولنیز، سوداګریز،

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیاسي ۰۰۰ اوداسې نور دکمپیوتر له لارې د انترنت پواسطه د پام وړ شخص ته رسوي. هر څوک او هره موسسه کولای شي په بیلو ادرسونو خپل ځانګړي سایتونه پرانیزي او د هغو څخه ګټه واخلي. انترنېت یو تنظیم شوي سیستم دي چې د بشر په نننۍ تکنالوژۍ کې د پیغامونو او اطلاعاتو په انتقال کې د چټکې او ښې منبع په توګه کارول کېږي.

ټول اسناد چې د انترنېټ له لارې په کمپیوتر کې شامل شي، له چاپ وروسته لاس ته راځې. انترنېټ ارتباطي ډېره ښه وسیله ده، چې د نړۍ ټول هېوادونه په دې پروګرام کې شامل دي. له ۱۹۹۰ میلادي کال څخه مخکې د کمپیوټر پواسطه هیڅ ډول اسانتیاوې نه وې لومړنی ځانګه یا دیپارتمنت چې د کمپیوټرماشین پواسطه یې د مخابراتو اړیکې جوړې کړې د امریکا د متحده ایالتونو پوځې څرنیز مرکز وو (DOD) په ۱۹۶۷ م کال کې A C M د کمپیوټري ماشینرۍ مؤسسه د امریکا په متحده ایالتونوکې یاد A R P A دفتر و یو کوچنی ماشین یې جوړکړ چې له یو کمپیوټر څخه بل کمپیوټر ته معلومات انتقال کړي. له یوه کمپیوتر څخه بل کمپیوتر ته د پیغام انتقا ل په دې پورې اړه لري چې لومړی دغه پیغام د I M P (Interface Massage Process) پواسطه په کمپیوټر کې دا خل شي.

د کلیفورنیا اولاس انجلس پوهنتونو نو وکولای شول چې د انترنېټ پواسطه د یوتا Utah له پوهنتون سره اړیکي جوړې کړي. د انترنېټ پروګرام په ۱۹۹۰ میلادي کا ل کې دنړۍ په سطح په کار پیل وکړ. په کایناتو کې او سني فضایي پروګرامونه خېږي او د رازونو دکشفولو لپاره د انترنت پواسطه په ډیره آسانۍ له یوه ځای څخه بل ځاي ته لیږدول کېږي

په جغرافیه کې د انترنېټ نقش د جغرافیایي حقایقو موندل دی. په دې ډول د قطبونو د کنګلونو، دځمکې دکرې د تودوخي، د اوزون د طبقې نازك کیدل او د انرژۍ دسرچینو د موندلو لکه نفت، ګاز اوداسې نورو، طبیعي سرحدونو، په سمندرکې د کبانو د استوګنې د ځای د معلومولو، د ځنګلونو د ساتنې، د آب و هوا وړاندوینه، د تودوخي او سړو د درجې ټاکنه، د خاورې پېژندنه او داسې نورو برخوکې ورڅخه کار اخیستل کېږي. چې خبرورکوونکو په ویب سایټ کې اچولي دي او وروسته د انترنېټ، په مرسته هغه

اخلي. له انترنېټ څخه معلومات د دوه تنو، یا دوه دولتي یا شخصي مؤسسو ترمنځ تبادله کېږي په دې شرط چې دهغه بل لوري د ایمیل کود ورته معلوم وي. دمثا ل په ډول (htt://www.google.Com).

د انترنېټ اړیکې دسپوږمکیو اود نوري فایبر سره دي زیاتره پیغامونه اوکرنیز، اقتصادي معلومات اوداسی نور په دقیق ډول د ځمکې څخه اخلي او دوهم ځل یې خپل اړوند مرکز ته مخابره کوي .

ایمیل Electronic Mail هم نوې تکنالوژی شمېرل کېږي. چې د سوداګریزو، صنعتي، سیاسي، فرهنګي او انفرادي پیغامونو په لېږلوکې ډیرې سترې دندې سرته رسوي او د همدې ماشین په مرسته سملاسي دلېږې او نژدې واټن ترمنځ ډېر ژر ارتباطات تامینېږي. لنډیزېې ایمیل (e- mail) دی.

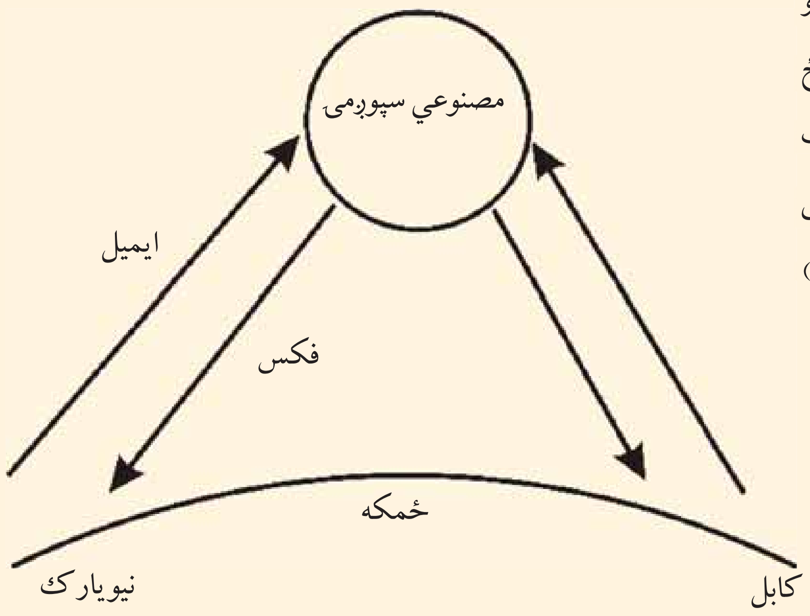

یمیل پیغامونه رادیویي څپو په مرسته اخلي او لېږي چې د ایمیل دیوې دستګاه د مرکز څخه د بلې دستګاه په آدرس پیغام استول کېږي او په څو ثانیو کې اړونده آدرس ته رسیږي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او هره ډله دې د انترنت او د هغه د استعمال په هکله په خپلو منځو کې بحث وکړي د بحث پایلې دې خپلو ټولګیوالو ته ووایي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱- د ډیجیتل د ماشین اختراع د کومو لویو تحولاتو سبب شوه؟

۲- د کمپیوټر پواسطه پیغامونه په څه ډول استول کېږي؟

۳- ایمیل څه ته وایي؟ تعریف یې کړئ

. جمله بشپړه کړئ:

٤- انترنېټ په لومړي ځل په(   )په کارېږل وکړ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

له کمپیوټر څخه د ګټې اخیستنې څرنګوالی ولیکئ او د جغرافیې د مضمون په ساعت کې یې په ټولګي کې بیان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲–۷ د سپوږ مکیو شبکه Satellite Network

د نړیوالو سپوږمکیو د اړیکو سیستم

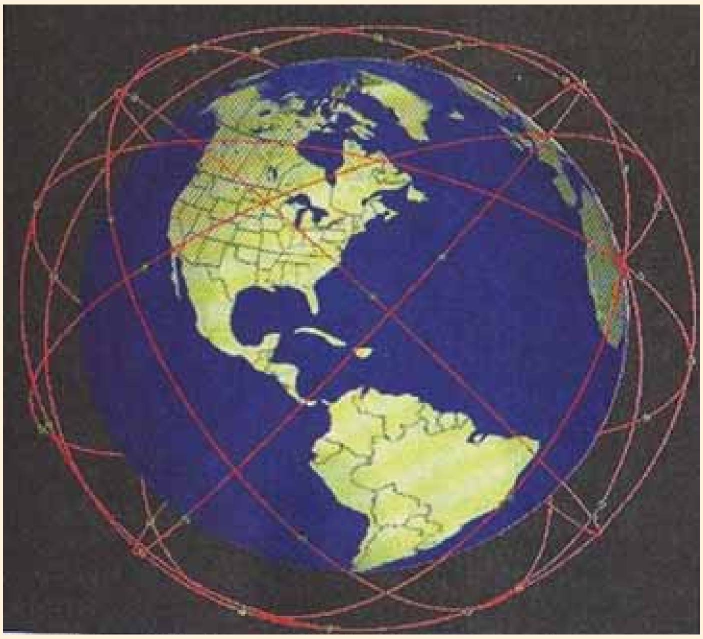

ایا د مصنوعي سپوږمۍ په باره کې معلومات لرئ؟

امصنوعي سپوږمۍ او ریموټ سنسنګ *Remote Sensing* د نوي ټکنالوژۍ ډېره عصري وسیله ده، جغرافیه پوهان یې د دې ورکړې چې د جغرافیې اړونده ځمکې په کرې او فضاکې مسایل چې تر اوسه نه دي کشف شوي، کشف کړي او انسان وکولای شي هغه رازونه وپېژني چې تراوسه ندي کشف شوي. د مصنوعي سپوږمکیو څېړنو Satellite Network د ځمکې او فضا په هکله معلومات زیات کړي دي. د هغو رول په جغرافیه کې څرګند دی لکه دکرنې،کانونو، طبیعی زیرمو په هکله څېړنې،د آب وهوا وړاند وینه، د ځنګلونوشتون، دکبانود ښکارسیمې د بیرېو لاړ ښوونه د سوداګریزومالونو انتقال اوداسې نور. همدارنګه د کیهان وردانو لپاره یې د فضایي مسافرت شرایط برابرکړي دي، چې د سپوږ مکیو په مرسته فضا ته سفروکړي.

د سپوږمکۍ مخابراتي سیستم د کمپیوټر او تیلیفون په مرسته سرته رسیږي، چې د سیلو لر تیلیفون cellular phone یا cell په نوم یادیږي. د سپوږمکۍ مخابراتي سیستم د نوې تکنالوژۍ پیچلي سیستم دي چې له فضا څخه ځمکې ته اطلاعات لیږي چه د Down Link اوهغه پیام چه له ځمکې څخه فضا ته لیږي Link up په نوم یادیږي. سپوږمکۍ په فضا کې د استوا په کرښې، عمود، مایل یا موازي په ټاکلو مدارونو کې د ځمکې په شاوخوا ځای پر ځای شوي دي. ځینې مصنوعي سپوږمکۍ د ځمکې څخه په یو نقطه کې ثابتې ساتلې کیږي چې دا حالت د جیو ستشنري Geo Stationary په اصطلاح یادیږي.

انسانان کولای شي چې د سپوږ مکیو په مرسته د لمریز نظام او دهغه اړونده سیارو او دهغو څخه د ځمکې په برخه کې زیات معلومات حاصل کړي لکه د ځمکې لوړې برخې، د ځمکې پر مخ رواني اوبه، د اور بښت اندازه او داسې نور. تازه څیړنو ښودلې ده چې سپوږ مکیو انسان ته د دې وس ورکړی دی چې د طبیعت ځینې رازونه پیدا کړي او دزیاتو معلوماتو لپاره دغه ډول څیړ نې په چټکۍ دوام لري هغه هیوادونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي سپوږمکی لري په لاندې ډول دي: د امریکا متحده ایالتونه، روسیه، چین، هند او داسي نور ځینې نورهیواد ونه هم غواړي چې دغه نوې تکنالوژي ولري.

ټول مخابراتي مسایل د سپوږمکیو له لارې تنظیمیږي لکه رادیو، تلویزیون او داسي نور. زیاتې سپوږمکی په فضاکې د پیغا مونود لیږلو او رادیویي څپو لپاره فعالیت کوي او ټولې نړۍ ته د رادیو ځانګړې څپې لیږدوي. په ځینو نورو مخابراتي برخو لکه نظامي، استخباراتي او داسی نوروکې هم فعالیت کوي.

یادونه:

سپوږمی په فضاکې د فعالیت پر وخت د دوه وزرو په واسطه چې دهغی دواړو خواو کې دي خپله د اړتیا وړ انرژي له لمرڅخه اخلي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په مناسبو ډ لو وو یشئ او په جغرافیه کې دي د مصنوعې سپوږ مکیو د اهمیت دآب وهوا د وړاند وینې، د اقتصادي،کرنیزو او پوځي موضوعګاتو په هکله دې بحث وکړي او د بحث پایلې دې د ډلې مشر خپلوټو لګیوا لو ته بیان کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب و رکړئ

۱- جیو ستشنري Geo Stationary کوم حالت ته ویل کېږي؟

۲- Satelit Network په جغرافیه کې کوم خدمتونه سرته رسوي؟

لاندې جمله بشپړه کړئ:

۳-هغه پیغامونه چې له مصنوعي سپوږمۍ څخه ځمکې ته رسیږي .... او هغه پیغامونه چې له ځمکې څخه مصنوعي سپوږمۍ ته استول کېږي.................په نوم یادېږي.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د مصنوعي سپوږ مکیو د ډولو نو او دهغو لپاره د اړتیا وړ انرژۍ په باره کې مقاله ولیکئ او د جغرافي د مضمون په راتلوونکي ساعت کې یې خپلو ټولګیوالوته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم څپرکی
د ژوندانه د چاپېریال نړیوالې ستونزې

۸-۱ د سون د مواد و لوګي او غازونه

په هغه ځای کې چې اوسیږئ، آیا دکومې دستګاه لوګی او غازتاسې ربړوي؟

د بدن سلامتي او روغتیا د انسان لپاره د ژوندانه اصلي اړتیاوې ګڼل کېږي. هر هغه لامل چې د انسان سلامتیا او روغتیا ته تا وان اړوي مضر دي. نو له همدې امله باید د انسان د ژوندانه ځای له هر ډول ککړتیا او مضره مواد و خخه پاک وي. له دې پرته به زموږ د ژوندانه چاپېریال متضرر وي، باید هغه بنه وپېژنو او د حل لاره ورته ولټوو. طبیعت په فطري ډول پاک دی او د څښتن تعالی له تحفو څخه دی نوله همدې امله د چاپېریال پېژندنه چې د جغرافیې لویه برخه ده باید په بشپړ ډول وپېژنو.

د ژوندانه چاپېریال د ژوندانه د ټولو پدیدو یوه ټولګه Complex ده چې انسان، حیوان او نبات لپاره یې د ژوندانه شرایط برابر کړي دي. مهمې برخې یې ځمکه، داستوګنې ځای، خاوره، اوبه، نباتي پوښښ، حیوانات او اتموسفیر تشکیلوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وخت په تیریدو سره انسانان په دې پوهیدلي چې همدغه چاپیریال کولای شي چې زموږ ټولې اړتیاوې پوره کړي نو په چټکي له خپل چاپیریال سره اړیکې ټینګې کړې. په دې برخه کې یې زیاتې تجربې لاس ته را وړلې، د طبیعت له ښکلا او ستونزو سره اشنا شول او د هغه له تهدیدونو سره یې مقابله وکړه.

انسانانو پوهنه حاصل کړه چې هر چاپیریال کې باید له طبیعت سره اړیکې ټینګې کړو چې د هغه له امکاناتو څخه ګټه واخلو. تودې او وچې سیمې د کرنې او د خوړو د برابرولو لپاره مناسبې نه وې. هغه شنې سیمې چې د سیندونو او جهیلونو په غاړوکې پرتې وې ټول شرایط یې د ژوندانه لپاره برابر کړي وو. نو د همدې سنیدونو په غاړو کې لوې تمدنو نه رامنځته شول.

په هر ځای کې انسان هڅه کوي چې د طبیعي چاپیریال شرایط و پېژني او خپل ژوند له هغو سره برابر کړي او یا چاپیریال ته د خپلو اړتیا وو له مخې بدلون ورکړي.

هغه چاپیریال چې موږ په کې ژوند کوو ځانګړی نظم او قانون لري چې د خدای(ج) له خوا تنظیم شوي دی، د باران اوریدل، د باد لګیدل، دنیا تاتو وده، ټول دیوه قانون د بنسټ له مخې فعالیت کوي. موږ باید طبیعي قوانین وپېژنو او دهغورعایت وکړو او خپل چاپیریال پاک وساتو له هغې پرته زموږ طبیعي ژوند اغیزمن کوي او د ټولو موجوداتو لپاره ژوند ستونزمن کوي.

متاسفانه له صنعتي تاسیساتو، فابریکو، په ځمکې باندې صنعتي پاتې شونو اوګلخانه یې مضرو غازونو پورته کیدل د ځمکې اتموسفیر ککړوي او دانسان، حیوان اونبات ژوند له خطر سره مخامخوي. د هوا د ککړ تیا په باره کې باید دیوه ځای د آب و هوا په باره کې مستند او دقیق معلومات ولرو. اتموسفیر د انسانانو، حیواناتو، او نباتاتو لپاره د ژوندانه یوه مهمه پدیده ده. نو له همدې امله دغې حیاتي سرچینې ته باید پوره پاملرنه وشي اوله دې سرچینې څخه باید په ښه توګه ګټه واخیستل شي. هغه لوګی او غازونه چې دسون له مواد و څخه پورته کیږي په ټوله نړۍ کې یې هوا ککړه کړیده ککړه فضاء د انسان اونورو حیواناتو پر تنفسي سیستم په مستقیم ډول ناوړه اغیزه کوي او د کاربن دای اکساید او کاربو مونواکساید، د متان غاز، کلور وفلوروکاربن او د نایتروجن اکساید تعاملات دویني په دوران، او تنفسي جهاز او نورو باندې روغتیایي ناوړه اغیزه لري د ځمکې پر مخ د غازونو او دودونو سرچینه د ډېرو سکاره، نفت اورلګیدنې او صنعتي کارخانو څخه عبارت دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل د ښاري فضاءد حمل ونقل د وسیلو او د نفوسو د زیاتوالي او د ښاري ککړ تیا پواسط غیر صحي او ککړه شویده چې زموږ د ښاریا نو په روغتیایې نا وړه اغیزه کړې ده. هغه مواد چې په مجموعي ډول د هوا د ککړ تیا سبب ګرځي په لاندې ډول دي:

۱. زهري مواد
۲. کیمیاوي مواد
۳. دغړونو خپریدل
۴. د اضافي غیرصحي مواد راتولېدل
۵. د مصنوعي او اتومي مواد وپاتې شوني
۶. د مضرو اجسامو له راټولېدل
۷. سوځیدنې
۸. د مناسب کانا لیزسیون نه شتون او داسې نور.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په ډ لو وویشئ. دمضرو غازونو په باره کې دې چې زموږ په روغتیا ناوړه اغیزه کوي بحث وکړي او دهغو پایلې دې خپلوټو لګیوا لو ته بیان کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱. د ژوندانه چاپيريال تعريف کړئ

۲. کوم مواد د ژوندانه د چاپيريال د ککړتيا سبب کرځي.

سمه جمله په نښه کړئ

۳. آيا په فضاکې مضره غازونه د وينې په دوران او تنفسي سيستمونو باندې مستقيمه اغيزه لري(   )

٤. د مضرو لوگيو اوغازونو اصلي منبع د ځمکې پر مخ اور لگېدنې گڼل کېږي(   ).

له ټولگي څخه بهر فعاليت:

ز ده کوونکي دې د کابل د ښار د هوا د ککړتيا او د هغې د ضرر په باره کې معلومات راټول کړي او په ټولگي کې دې ورباندې خبرې و کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف- د وړلو- راوړلو (حمل ا ونقل وسیلې):

د ژوند پر چاپېریال باندې د نقلیه وسایلو غازونه او لوګی څه منفي اغیزې لري؟

نقلیه وسایل د انسان له اړتیاووڅخه ګڼل کېږي چې د کالیو او خلکو په انتقا ل کې ډېرې اسانتیاوې برابروي. خودلته نقلیه وسایل په ښارونوکې د هوا د ککړ تیا د لامل په توګه څېړل کېږي.
نقلیه وسایل په فضاء، ځمکه او اوبوکې د انتقال لپاره کارول کیږي. انتقالاتي شبکې په ټوله نړۍ کې د حمل ونقل ستونزې حلوي. خو د دې ترڅنګ د لوګي او غازونو خپرول د ژوندانه چاپېریال ککړوي او د انسان، حیوان او نبات لپاره تنفس ستونزمن کوي.
د نقلیه وسایلو مضر لوګي او غازونه هوا ککړوي او د ټولو ژوندیو موجوداتو د روغتیا لپاره ناوړه هوا منځته راوړي د اوسنیو څېړنو له مخې نقلیه وسایل هوا ککړوي. د هوا دککړتیا غازونه، لوګي، کاربن ډای اکساید، نایتروجن اوکساید، سلفر، سرب او داسې نور دي.
. نوهرلامل چې د چاپیریال دککړتیا سبب ګرځي د Pollution په نوم یادیږي.
په نړۍ کې د نفوسو زیاتوالی ډېرو ونقلیه وسیلو ته اړتیا لري. د دې وسایلو ککړو ونکي مواد د هوا د ککړتیا سبب ګرځي.
د وروسته پاتې هیواد ونو د ژوند چاپیریال په ښاري او صحي معیا رونو سمبال نه دي. پر مختللي هیواد ونه په دې توانیدلي دي چې تریوې اندازې د نقلیه و سیلو د مضرو موادو مخه ونیسي،ځکه چې پدې هیواد ونو نوې تکنالوژۍ او دنقلیې بنی وسیلې د دې سبب شوي دي چې د مضرو غازونو مخه ونیول شي هغه نقلیه وسیلې چې د لوګي او غازونو لامل ګرځي، اجازه نه ورکول کېږي چې تګ او راتګ وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې ورستيو کالوکې زموږ گران هيواد افغانستان د زياتو نقليه وسيلو په لرلو په تيره بيا د کابل ښار چاپيريال د ککړ تيا له مخې له ډيرو ستونزو سره مخامخ دی. د کابل دښار ښکلې فضا مضرو غازونو او د زړوموټرو لوگيو اودبې کيفيته تيلويه استعمال سره چې په هواکې د سلفرو او سرپو د زياتوالي سبب کيږي خرا به کړې ده. کولای شود نقليه وسيلو ککړ تيا په ځمکني، سمندري او هوايي برخو ډلبندي او مطالعه کړو. چې هرې برخې پخپل وارسره ځمکه، سمندر او فضا ککړه کړې ده طبيعتاً صافه او طبيعي هوا ککړه نه وي خو دا انسان دی چې د نوې تکنالوژۍ څخه په گټه اخېستنې سره په ډېرو منطقو کې چاپيريال ککړ وي.

په ټولگي کې د ننه فعاليت:

ټولگي په څوډ لو وويشئ او هره ډ له دې د هوا د ککړ تيا Pollutin د لاملونو په باب يو له بل سره بحث وکړې او د بحث پايله دې د ډلې استازې خپلوټو لگيوا لو ته وړاندې کړې.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱. پر مختللو هيواد ونو ځرنگه د هوا د ککړتيا مخه نيولې ده؟

۲. د نقليه وسايلود افرازاتو ککړتيا په هوا کې د کومو ستونزو لامل گرځي؟

جملې بشپړې کړئ:

۳. نقليه وسيلې............ د ککړتيا لامل گرځي.

۴. د انسان روغتيا مستقيماً له ....سره اړيکې لري.

۵. هغه لاملونه چې د ککړتيا سبب گرځي ....په نوم ياديږي.

د سم ځواب انتخاب کړئ:

۶. کوم غازو نه د هوا د ککړتيا سبب گرځي:

الف: اوکسيجن ب: نايتروجن اکسايد ج: کاربن مونواکسايد د- ب او ج سم دي.

له ټولگي څخه بهر فعاليت:

د نقليه وسيلو په هکله فکر وکړئ چي ولې چاپيريال ککړوي په دې هکله مقاله وليکئ او د جغرافيې په راتلونکي ساعت کې يې خپلوټو لگيوا لو ته بيان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب: د ژوند په چاپیریال باندې د کارخانو اغیزې:

کله صنعتي فابریکې ته تللې یاست؟ کوم ډول مضر غازونه له فابریکې څخه خارجیږي او د ژوندانه چاپیریال ککړوي؟

د ژوندانه چاپیریال په مجموعي ډول د جغرافیه پوهانو پاملرنه ځانته جلب کړې ده.

اوسنی څېړنې ښيي چې د کارخانو په پراخه پیمانه جوړول د هوا،د ځمکې د روانو اود ځمکې لاندې اوبو د ککړولو لامل ګرځي.

صنعتي انقلاب له اروپا څخه پیل شو. چې اصلي زانګوېې د انګلستان هیواد دی او له هغه ځایه څخه نړۍ ته خپور شو او په شمالي امریکا په تیره بیا د امریکا په متحده ایالتو نوکې یې په پراخه پیمانه پرا ختیا ومونده او د موټرجوړولو، بېړۍ جوړولو، الوتکو جوړولو او په نورو برخو کې په سلونو فابریکو په کار پیل وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د آسیا د لویې وچې هیوادونو لکه جاپان، چین، هند او داسې نوروهم د بیلا بیلو کار خانو په جوړولو پیل وکړ او نورو زیاتره هیوادو نو لکه د افریقا لویې وچې او استرالیا هم لویې فابریکې په ځانګړو برخوکې جوړې کړی. دغو ټولو تاسسیات په بیلا بیلو ځا نګوکې د ژوندانه د چاپیریال په ککړو لوکې زیاتې ستونزې رامنځته کړي، لکه د کاربن ډای اکسایدCo_2، د متان cH_4، کلوروفلوروکاربن غاز cfc، نایتروجن ډای اکساید زهرجن غازونه، د اوبو بړاسونه او د اتومي زرو آیونونه او داسې نور په هواکې دا خلیږي چي د هوا فزیکي او کیماوي خواص تغیروي.

په مجموعي ډول مضر غازونه له فابریکو څخه خارجیږي ځینې ډیر پورته ځي او هواککړ وي.

د مثا ل په ډول د کلوروفلورکاربن (choloro fluoro carbon) (C.F.C) غاز له فابریکو او سړوونکو سرچینوڅخه خارجیږي چي د هوا په لوړو پوړیو کې د اوزون په قشر کې کیماوي ترکیبونو سره تعامل کوي. د اوزون طبقې ویجا ړوي او په پای کې د ځمکې د تودیدو سبب ګرځي.

مضر غازونه په تولیزه ډول د هوا دککړتیا لامل ګرځي او ژوند له خطر سره مخامخوي چي په پای کې د بیلا بیلو ناروغیو سبب کیږي لکه د زړه، ریوي(تنفسي)، جلدي او داسې نورو.

په همدې ډول اتومي کارخانی رادیو اکتیف Radio Active waster پاتې شونې دلاندنیوستونزو لامل ګرځي.

- اتومي وړانګې (تشعشعات) د یو کیلومتر مربع په ساحه کې تخریبات کوي.
- په کرنه، کښت او کار منفي اغیزلري.
- فضا ته دا خلیږي.
- حیوانات، انسانان او نباتات په مرګ تهدیدوي.
- د چرنوبل اتومي چاودنې چې پراخه ساحه له منځه یوړه. د دې مطلب ښه بیلګه ده.
- د کاربن ډای اکساید د غاز دتولید سبب ګرځي.

- د پوستکي سرطان رامنځته کوي.
- د خوړو موادو تاسیسات اغیزمن کوي.

دکارخانو ناوړه اغېزې، نه يوازې په ځمکه بلکې په فضا او سمندر کې هم د احساس وړ دي. د فابریکو ناوړه اغیزې د ځمکې اتموسفیر هم ککړه وي.

هغه سیندونه چې د فابریکوترڅنګ بهیږي، د فابریکو د اضافي موادو پواسط اغیزمن کېږي. اتومي اضافي مواد هم د سمندر اوبه ککړې کړې دي. د نفتو له بېړیو څخه په سمندر کې د نفتو توییدلو هم د سمندر اوبه او سمندري ژوند يې متأثر کړی دی.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ټولګي په مساوي ډ لو وویشئ او هره ډله دې د فابریکو د ضررېه باره کې فکر وکړي او د اتومي دستګاوو ناوړه اغېزې دې توضیح کړي او د ډلې استازی دې خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

سم ځوابونه انتخاب کړئ:

۱. له لاند نیو هیوادو نو څخه یو هیواد د صنعتي انقلاب زانګو وه.

الف: جرمني ب: انګلستان ج: فرانسه د: ایتالیا

۲. چرنوبل د برېښنا د تولید اتومي دستګاه په کوم یولاندني هیواد پورې اړه لري:

الف: اکراین ب: قزاقستان ج: ترکمنستان د: ارمنستان

۳. مضر غازونه کومې منفي اغېزې لري؟

الف: د اوزون طبقه ویجاړوي ب: د ژوندانه لپاره ګټوردي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج: د تنفس لپاره ګټور دي   د: یوازې دنبا تاتو لپاره ګټور دي.

لنډځواب ورکړئ:

۱. کوم غازونه د ژوندانه چاپیریال ککړوي؟

۲. د فابریکو مضر غازونه د کومو ناروغیولامل ګرځي؟

۳. د اتومي فابریکو تاسیسات کومي ستونزې رامنځته کوي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د هغه مضر غازونو او مواد ولست ولیکئ چې په پخلنځي کې شته او دانسان په ژوندانه باندې د هغې نا وړه اغېزې واضح کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸ - ۲ د صنعتي مواد و پاتې شوني:

د ژوندانه دځاي د ککړتيا په هکله مو فکر کړی دی او د صنعتي پاتې شونو په ضرر پوهيږئ؟

د ژوندانه چاپيريال هغه ځای دی چې انسان په کې ژوند کوي او ټول صنايع او فابريکې د انسان د اړتيا وو د پوره کولو لپاره دي. خو د هغو تر څنګ روغتيا او پاکي اساسي اړتيا ده. چې د ژوندانه ځای په مجموع کې پاك وساتو نوله همدې امله هغه صنعتي پاتې شوني چې کار خانې او صنايع توليدوي د هغو د ضرر مخنيوی وشي چې چاپيريا ل ککړنشی.پاتې شوني په لاندې برخو ويشل شوي دي.

۱ . فزيکي پاتې شوني:Physical state لاندې برخې لري: دکورونو پاتې شوني، ناولې اوبه او داسې نور.

۲ . حياتي عضوي پاتې شوني.

۳ . خدماتي سکتورونه: چې ځمکني، هوايي او سمندري نقليه وسيلې دي.

۴ . د خوړو پاتې شوني: د ډ وډۍ او پخلنځي پاتې شوني.

۵. ښاري پاتې شوني: چې معمولاً د وروستو مواد و پاتې شوني د متان غاز توليدوي.

۶. اتومي توليدي منابع: د هوا د اتومي ايونونو دترکيب ککړتيا.

۷-صنعتي توليدات: چې له هغو څخه دکلوروفلورو کاربن C.F.Cغاز ورڅخه توليد يږي.

پاتې شونې معمولاً دکيمياوي او فزيکي تعاملاتو پواسط د چاپيريا ل اصلي خواصو ته تغيرورکوي او دغه تغيرات په وچه، اوبو او هوا ناوړه اغېزې لري. چې په فضاکې د اوزون طبقه ويجاړ وي او له بنفش څخه اخواته وړانګې مستقيماً په ځمکه لګيږي چې د انسانانو اونورو ژونديو موجوداتو په روغتيا اوپه همدې ډول د ځمکې دکرې د آب و هوا پرتغير منفي اغيزه کوي. د پاتې شونو شتون د انسان لپاره ستره ستونزه جوړه کړې ده چې د ټولو ژونديو ژوند تهديدوي. اوس وخت د انسان د ژوندانه چاپيريا ل غير صحي شوي دى او د زياتو ستونزو د رامنځته کولو لامل ګرځيدلى دي. له بله پلوه صنعتي پاتې شونو سمندرونه ککړ کړي دي اوهغه حيوانات چې په سمندرونو او سيندونو کې ژوند کوي متضررکړي دي. لکه په اروپاکې تايمز او راين سيندونه. صنعتي او کيمياوي فابريکې چې ددې سيندونو په غاړوکې جوړې شوي دي، د دې فابريکو اضافي مواد سيندونو ته ځي او د

د الاسکا په سواحلوکې د نفتي ککړتياوو پاکول

حیواناتو د ژوندانه چاپیریال ککړ وي.

د راین سیند له سر چینې څخه ترمصب پورې ۱۳۰۰ کیلو متره اوږد دوالي لري. دغه سیند د سویس له هیواد څخه سرچینه اخلي او د فرانسې، المان او هالنډ څخه تیریږي. سمندرونه د اتومي او نفتي موادو پواسطه هم ککړیږي، چې د سمندري حیواناتو د له منځه تللو سبب گرځي. انسانان د نفتي موادو پواسطه د سمندرونو د زیاتو ککړتیاوو شاهد دي، چې یوازې د امریکا په متحده ایالتونو کې ۷۰۰۰ واقعې ثبت شوي دي.

د راین دسند حوزه او د هغې د شاو خوا صنعتي مرکزنو

همدا رنگه په ډیرو نور و سیمو کې هم د نفتو بارورنکې بېړی د تخنیکي ستونزویه سبب په سمندرکې د نفتو د انتقال پر وخت سمند رونه ککړوي.

نو له همدې امله د ځمکې په کره باندې صنعتي پر مختگونه که له یوې خوا د انسان د اړتیا وو د پوره کولو په برخه کې گټور وو. په هغه اندازه یې ځمکه، سمندر او هوا ککړه کړې هم ده، چې مهمې نمونې مو مخکې وړاندې کړې، یعنی د انساني فعالیت پاتې شونو په ټوله نړۍ کې ستونزې رامنځته کړې دي، چې تر اوسه پورې موږ له دې ستونزو سره لاس او گریوان یو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په مناسبو ډلو وویشئ او د فابریکو د تاسیساتو او دهغو د ضررونو په هکله دې د ژوندانه په چاپیریال باندې بحث وکړي او د بحث پایله دې د ډلې استازې خپلو ټولګیوا لو ته بیان کړي.

پوښتنې:

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱. صنعتي پاتې شوني په نړۍ‌کې د انسا نانولپاره ډیر لوی .... دی.

سم ځواب انتخاب کړئ:

۲. د اروپا کوم سیندونه ډیر ککړدي:

الف: راین ب: ټایمز ج: دنیوب د: الف او ب سم دی

لنډ ځواب ورکړئ

۱. ولې په ښار کې د ننه د فابریکو شتون ضرر لري؟

۲. پاتې شوني څه ته وایي؟

۳. په کوم هیواد کې صنعتي پاتې شوني زیاتې دي؟

۴. د سمندر د حیواناتو د ژوندانه چاپیریال کوم پاتې شوني تهدیدوي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د ژوندانه د چاپیریال په باره کې معلومات ورکړئ او د مضرو پاتې شونو لاملونه ولیکئ اوبه ټولګي کې يې وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸–۳. د اوزون د طبقې د نرۍ کېدلوخطرونه:

ايا پخوا د اوزون د طبقې له کلمې سره اشنا وئ؟

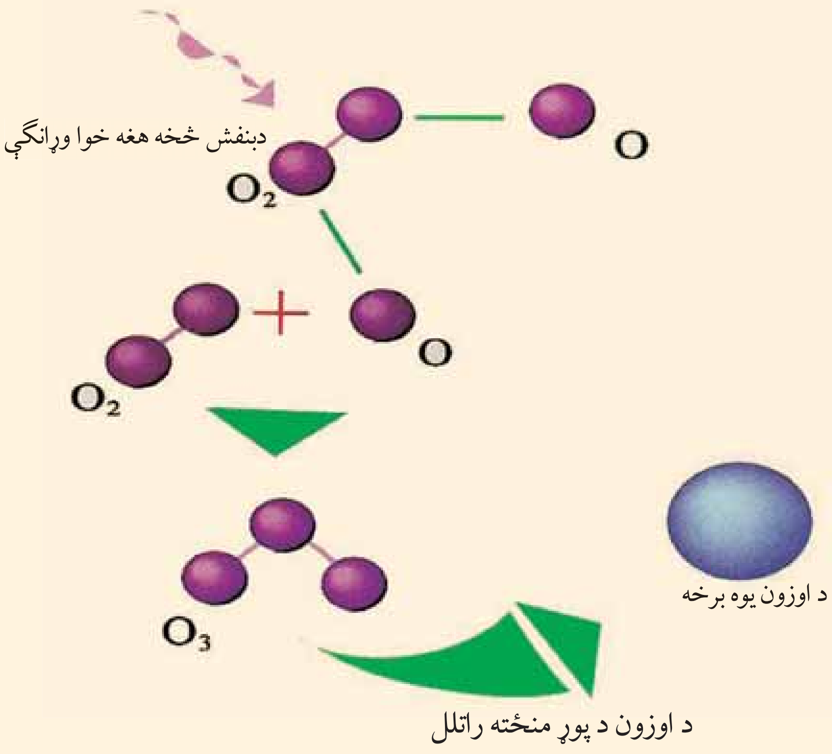

د اوزون O_3 طبقه د تروپو سفير د طبقې له پا سه د سمندر له سطحې څخه د ۱۵ کيلو مترو په لوړ والي د بنفش څخه اخواته د وړانګو يا ULپه وړاندې د يو خنډ په توګه عمل کوي. دغه وړانګې ښايي دپوستکي د سرطان د سترګود عد سيې د نا بينايي او همدارنګه کرنيزو محصولاتو او دسمندر د کبانو د له منځه تللو او د نوري ترکيب د فوتوسنتز د عمليې د کمښت سبب ګر ځي د ژوند لپاره ډېره ضروري ده. له بنفش څخه اخواته وړانګې په درې ډوله دي:

۱. له بنفش څخه اخواته هغه وړانګې (uv-c) چې د څپو اوږ دوالي يې له ۲۰۰ – ۲۸۰ نانو متر په توان وي. (يومايکرون متر له زرو نانومترو سره او يو ميليون نانومتره د يو ملي مترو سره مساوي دی.)

د دې وړانګې اغيزې په ځمکه او دهغې په او سيدونکو باندې ډ ېرې ښې دي، چې ځمکه له بنفش څخه له اخواته وړانګو څخه ساتي. په تيره بيا هغه ژوندي موجودات چې انسان ورته اړتيا لري او انسان ته د خوړو په توليد کې ګټور دي. که چېرې د اوزون طبقه په بشپړ ډول تخريش شي دغه وړانګې(uv - c) بيا هم خپله دنده په ښه ډول سرته رسوي يعنې د اوزون د طبقې تخريبuv په اشعه او دندو اغيزه نلري.

۲. له بنفش څخه اخواته وړانګې(uv-A) چې د څپو اوږ دوالي يې ۲۸۰- ۳۲۰ نانو متره وي. هغې ته فعالې وړانګې هم وايي چې د تل لپاره د وخت په تيريدو سره ژوند تخريبوي يعنې د ځمکې د اوسيد ونکو لپاره خطرناکې وي. اغيزې سملاسي نه وي، خو د وخت په تيريدو د هغې منفي اغيزي په ژوند باندې خطرناکې وي.

۳. له بنفش څخه اخواته وړانګې(uv- B) چې د څپو اوږ دوالي يې له ۳۲۰- ۴۰۰ نانو متره وي.

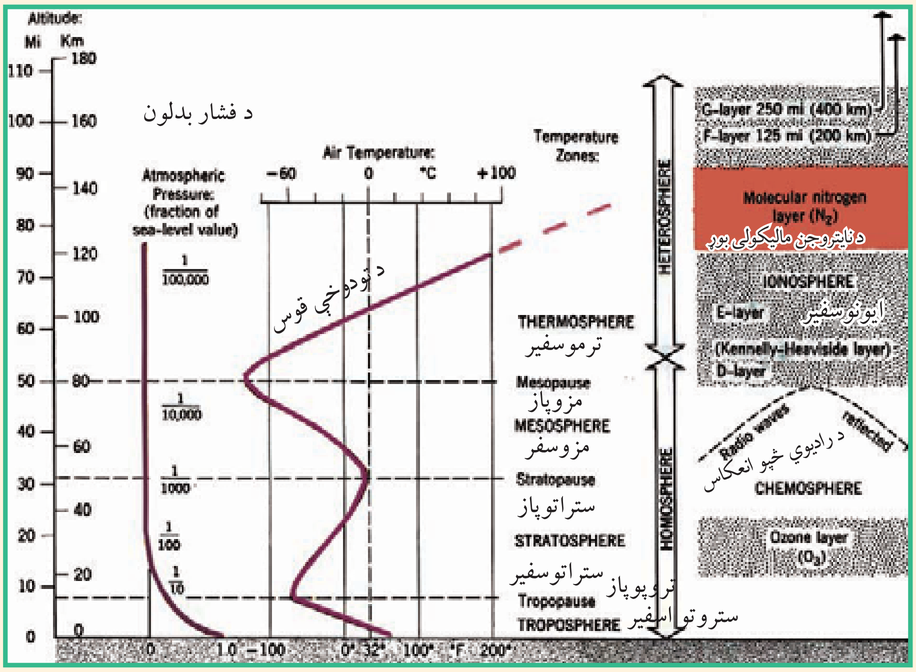

د اوزون پوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه وړانګې د ځمکې د ټولو اوسیدونکو لپاره مضرې دي. د انسان او د ځمکې د نورو حیواناتو ژوند په مرګ تهدیدوي. لکه چې مخکې مو یادونه وکړه د سترګو د ړندیدو او د پوستکي د سرطان سبب ګرځي.

ځمکه د استوګنې د ګډې سیمې په توګه د ټولو ژوندیو موجوداتو د استوګنې ځای دی. باید له ټولو ککړتیا و وځخه وساتل شي. د تروپوسفیر په طبقه کې د اوزون ګټور غازچې ۱۱ کیلو متره پیروالی لري ځمکه چاپیره کړې ده.

د نایتروجن اواکسیجن غازونه په ژوند باندې مستقیمې اغېزې لري. په دې سر بېره د هغو ترکیب په ټولیز ډول د تروپوسفیر طبقه د بنفش څخه اخواته وړانګو څخه ساتي.

د اوزون طبقه O_3 د لمر د نور د وړانګو او دځمکې دتروپوسفیر Troposphere د هوایي طبقې ترمنځ یوه حایل طبقه ده چې د انسانانو،حیواناتو او نباتاتو د ژوند لپاره د هر ډول فعالیت زمینه برابروي او د ځمکې حیاتي کره یا بایوسفیر Biosphere تمثیلوي.

نو له همدې امله د اوزون د طبقې نرې کیدل او یا تخریب اوله منځه تلل، دځمکې پر مخ ژوند له تهدید سره مخامخ کوي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په مناسبو ډ لو وویشئ او په لاندې موضوګانو دې پخپل منځ کې بحث وکړي او د بحث پایله دې د ډلې مشر خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړي:

۱. د اوزون طبقه څه حیاتي ارزښت لري؟

۲. له بنفش څخه اخواته C- uv وړانګې څه ارزښت لري؟

۳. له بنفش څخه اخواته uv-B وړانګې څه ځانګړتیاوې لري؟

۴. له بنفش څخه اخواته uv-A وړانګو ضرر توضیح کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱. له بنفش څخه اخواته کومې وړانګې دپوستکي د سرطان او د سترګو د ړندیدو لامل ګرځي؟

۲. بایو سفیر څه معنا لري؟

له څلورو ځوابونو څخه سم ځواب په نښه کړئ:

۱. له بنفش څخه اخواته د uv-c د وړانګو ځانګړتیا وی څه دي.

الف: د ژوندیو ژوند تامینوي　　ب: د ځمکې پرمخ په ژوند باندې ناوړه اغېزه لري.

ج: هیڅ ډول اغیزنلري.　　د: د پوستکي د سرطان لامل ګرځي.

۲. له بنفش څخه اخواته uv-B وړانګې:

الف: د ځمکې د مخ ګټورې وړانګې دي　　ب: هیڅ اغېزه نلري

ج: منفي اغېزې نلري　　د: د ځمکې پرمخ د ژوند لپاره ضرر لري.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

له کتابتون او انترنېټ څخه په ګټه اخیستنه د اوزون د طبقې د اهمیت تر سرلیک لاندې معلومات راټول کړئ اود جغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې خپلوټو لګیوا لو ته بیان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږ پنځوسم لوست:

د اوزون د طبقې زیانمن کیدل.

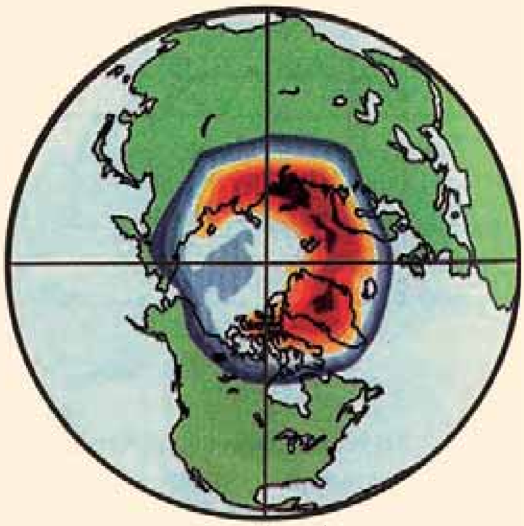

شمالي قطب

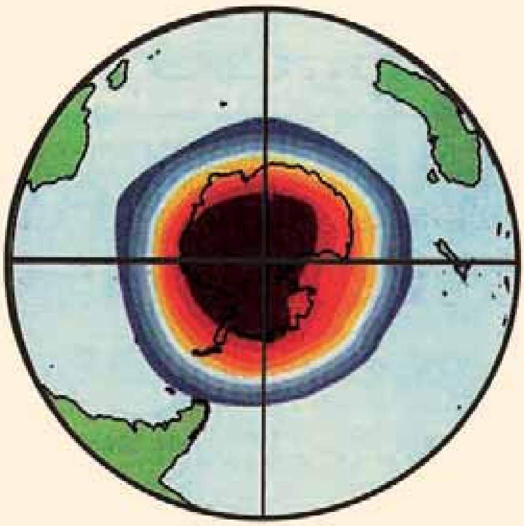

سویلي قطب

د اوزون طبقه د ځمکې په کره کې د ژوند د دوام لپاره څه ارزښت لري؟

فضا او د هوا طبقاتو په باره کې نوي مطالعات د ریموټ سنسنګ Remote sensing پواسطسرته رسیدلي دي. جغرافیه پوهانو ومونډله چې د ځمکې د مخ د ساتنې قشر د ګلخا نه اې او C.F.C غازونو د زیاتوالي پواسط په جنوب قطب کې زیانمنه شوی ده. د اوزون طبقه انسان له هغو وړانګو څخه چې له بنفش څخه اخواته دي ساتي او د هغو شتون لازم او اړین دی.

لکه چې په تېرلوست کې وړباندې بحث وشو، د اوزون طبقه د اتموسفیر Atmosphere د طبقې ساتونکی قشردی چې ژوندي موجودات د لمرد وړانګو څخه چې له بنفش څخه د اخواته وړانګو په نوم یادیږي، ساتي. په ۱۹۴۷ میلادي کال کې ځینو پوهانو و مونډله چې ګلخانه يي غازونه لکه(کاربن ډای اکساید، متان غازونه او د نایتروجن اکساید) او د کلورو فلورو کاربن غاز چې د اوزون د غاز د طبقې د زیانمن کیدلوسبب ګرځي، چې له سړوونکو دستګاوو Air condition لکه یخچالونه، ایرکنډ یشن ، سړوونکي ماشینونو او داسې نور و څخه را

(c) ketabton.com: The Digital Library

وځي چې په پوره اندازه د فلوروکلورو کاربن غازو نه خارجوي او هوا ته پورته کېږي. دغه غاز داتموسفيرپه ټيټه طبقه کې د درند غازونو سره تعامل نکوي. کله چې د اوزون طبقي ته ورسيږي کيميايي تعامل کوي اود اوزون د طبقې د تخريب سبب ګرځي. همدا رنګه پوهانو په ۱۹۸۷ ميلادي کال کې وموندله چې د جنوبي قطب ۵۰ سلنه د اوزون طبقه زيانمنه يا Depleteشوی ده ياله منځه تللې ده او پيږوالی يې لږشوی دی. چې پوهانو هيڅکله په دې اندازه د اوزون د طبقي د زيانمن کيدلو فکر نه کاوه. نوله همدې امله پوهانو په ۱۹۹۵ ميلادي کال کې د کاناډا مونتريال ښا رکې راټول شول چې د اوزون د طبقې د نور زيات زيان مخه ونيسي او همدغه موضوع د نړيوالو غوږ ته ورسوي. نوله همدې امله په دې لويه علمي غونډه کې پر يکړه وشوه چې د جنوب قطب د اوزون طبقي د نور لا زيات زيانمن کيدلو مخنوی وکړي او هغه ترميم کړي او د کلوروفلورو کاربن د غاز د نورزيات توليد مخه ونيسي. خو متاسفانه ټول ګډون کوونکي هيواد ونه د مونتريال پريکړې ته ژمن پاتې نشول.

په پای کې د نړۍ د ۱۲۴ هېواد ونو استازي د لندن په ښارکې راټول شول او دکلوروفلورو کاربن د زيات خطر او د توليد په باره کې يې بحث وکړ او په قاطع ډول يې پريکړه وکړه چې د مونتريال د غونډې په پيروي، په لندن کې دګلخا نه يي غازونو او دکلوو فلورو کاربن غاز د توليد څخه په جدی توګه مخه ونيسي. په ۱۹۹۸ ميلادي کال کې وښوول شوه چې په جنوبي قطب کې لوي سوری منځته راغلی دی چې پراخوالی يې ۲۶ ميليونه کيلومتر مربع دی چې دغه پراخوالی د شمالي امريکا له پراخوالي سره مساوی دی. Van Alan چينايي پوه د نوموړی په کشفولو بريالی شو.
له ۱۹۹۹ څخه تر ۲۰۰۱ ميلادي کا ل پورې د امريکا د متحده ايالتونو پوهانو د NoAA او NASA ټولنو د فضايي څېړنويه مرکز کې وموندله چې دوان الن کشفيات په واقعي ډول صحيح دي. په ۲۰۰۳ ميلادي کال کې د اوزون د طبقي دزيانمن کېدلو اندازه ۲۸ ميليون کيلو متره مربعوپراخوالي ته ورسيده.

پوهان په دې لټه کې شول چې په بېړني ډول د O_3 د تخريب څخه وساتي. په پای کې په دی بريالي شول چې په جنوبي قطب کې د اوزون د طبقي د زيانمن کېدلو مخه ونيسي. ځکه چې د اوزون د

طبقي تخریب په ځمکه کې د لاندنیو زیانونو سبب ګرځي:

- په ځمکه کې د یخچالونو ویلې کېدل.
- د سمندرونو د اوبو د سطحې لوړېدل.
- دوچکالۍ رامنځته کېدل او په ځمکه کې د کرنیزو محصولاتو کمښت .
- له مخکینیو کلونوڅخه د تودوخې د درجې زیاتیدل.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په مناسبو ډ لو وویشئ او د ځمکې پر مخ د ژوندیو اجسامو لپاره د اوزون د قشر د ارزښت اوکله چې د اوزون طبقه تخریب شي د هغې عواقب دې د ځمکې په کره کې تر بحث لاندې ونیسي او د بحث پایلې دې د ډلې مشر خپلوټو لګیوا لو ته بیان کړي. ښوونکي دې د بحث پایله د خپلو معلوماتو سره یو ځای کړي او زده کوونکي ته دې وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱ . د اوزون د طبقې په باره کې لنډ معلومات وړاندې کړئ.

۲ . دکلورو فلورو کاربنCFC غاز په کومو صنایعو کې کارول کېږي او د اوزون د طبقې لپاره څه ضرر لري؟

۳ . ولې د اوزون طبقه تخریبیږي؟

۴ . ګلخا نه یي غازونه کومو غاز ونو ته ویل کېږي او ولې په دې نوم یادیږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱- د لندن د ۱۹۹۵ میلادي کال په غونډه کې کې پریکړه وشوه چې د ـــــــ او ـــــــ غازونو مخنیوی دې وشي.

۲. په ۱۹۹۸ میلادي کال کې یو چینایي پوه چې............نومېږي ومونده چې د اوزون د طبقې زیانمن کېدل.........کیلو مترو مربعو ته رسیدلی ده.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د ښوونځي له کتابتون، مجلو او نورو منابعو څخه د ګلخانه یي غاز ونو اوهغه لاملونو په هیکله چې له هغو څخه یې سرچنه نېولي ده، څوکرښې ولیکئ او د جغرافیې د مضمون په راتلونکي ساعت کې یې خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸–۴ د ځنګلونو پریکول:

ایا پوهېږئ چې د ځنګلونو پریکول د ژوندیو موجوداتو لپاره څه ارزښت لري؟

ځنګلونه اوډ هغو طبیعي وده د خدای (ج) د نعمتونو څخه ګڼل کېږي چې انسانانوته يې ور بخښلی دي ځنګلونو دځمکې کرې ته ښکلا ، صحي او اقليمي رونق ورکړی دي. ځکه چې د ځنګلونو شته والی د هوا په چاڼولو کې چې موږ يې تنفس کوو ځانګړی نقش لوبوي مضر غازونه لکه کاربن ډای اکساید جزبېږي او اکسيجن از اد وي. اکسيجن حياتي ماده ده چې موږ يې تنفس کوو.

ځنګلونه د طبیعت د نظم په برابرولو، د ژوندانه د ښو شرایطو په ساتلو او د ځمکې دکرې د تودوخې د زیاتوالي د مخنيوي لپاره، ډېر اهميت لري. په همدې ډول ځنګلونه د فوتوسنتېز photosynthesis په عمليې نباتات د ريښو په واسط له ځمکې څخه اوبه او مالګې جذبوي او پاڼو ته يې انتقالوي، پاڼې کاربنډای

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکساید له هوا جذبوي اود لمر دروښنايي په شتون کې کاربو هايدريد توليدوي او د ورځې اوکسيجن ازاد وي. چې د ژونديو موجوداتو د تنفس لپاره حياتي ارزښت لري او برعکس د شپې له خواکاربنداي اکسايد خارجوي او اوکسيجن اخلي يعنې د کاربن او اوکسيجن د غازونو توازن تنظيموي.

د ځنګلونو موجوديت د انسان لپاره لاندې ګټې لري:

- د ميوې او نباتاتو ريښې د ځينو انسانانو خواړه جوړ وي.
- د ونو لرګي په ودانيو، د کور د سامانونو او کاغذ په جوړولو کې استعماليږي.
- د ونو سيورى انسان له ډېرې تود وخې څخه ساتي.
- ځنګلونه د سيلابونو مخه نيسي، ځکه چې باران دونو په پاڼو او ښاخونو لګېږي او چټکتيايې وروکوي. د ځنګلو نو خاوره په وښو، ښاخونواو پاڼو پوښلې وي چې اوبه جذبوي اوله اوبو څخه ډکې وبالې جوړوي.
- د ځنګلونو له حاصلاتوڅخه د درملو لپاره ګټه اخلي.
- ځنګلونه د تفريح او ساعت تيرى لپاره مناسب ځاى ګڼل کېږي.
- ونې د موټرو، فابريکو او الوتکو غږ ونه کموي.
- د وحشي ژوو د ژوند چاپېريال جوړوي.

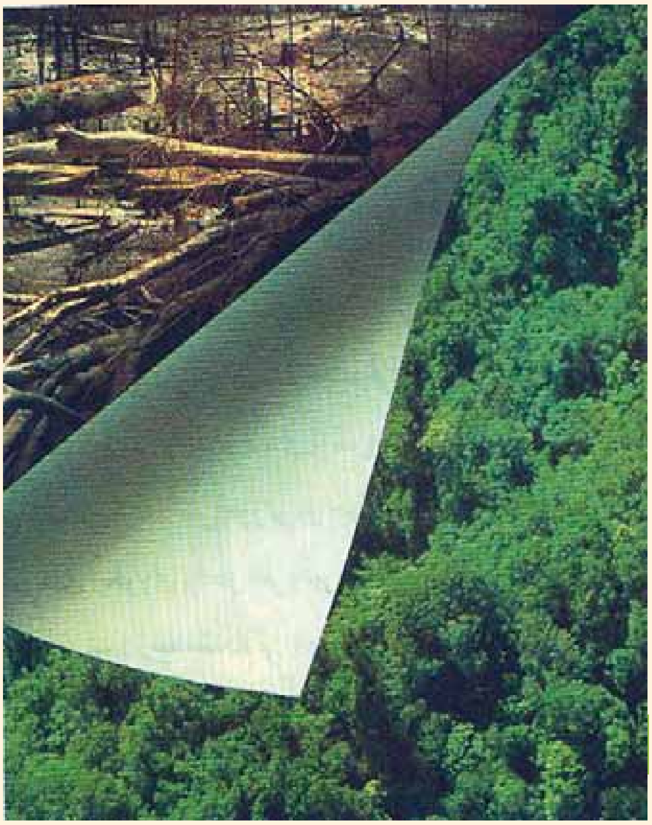

دځنګلونو له منځه ورل دژوند له منځه ورل دي

د نړۍ په زياترو سيموکې د خوړو، دکورونو د سامانو نو او سونګ توکو او نورو اړتياوو د پوره کولو لپاره ځنګلو نه پرې کوي د ۱۹۸۰

میلادي کال په لسیزه کې د نړۍ په زیاتو سیموکې د ځنګلونو ډیریکو لو شاهدیو. د احصایې له مخې یوازې د ځمکې په تودو استوایي سیموکې، هر کال د ۱۰۵ ملیونو هکتارو په اندازه ځمکه له ځنګلونو څخه پاکېږي. د ځنګلونو پرې کول د ځمکې په کره کې د ګټې پر ځای ډېر تاوان لري او اقلیم ګډوډ وي. ځکه چې د نفوسو زیاتوالې او د صنعت زیات پرمختګ او فابریکو په اروپا، امریکا، افریقا، آسیا او اوقیانوسیه کې ځنګلو نه محدود کړي. په دې وروستیو کلونو کې د ملګروملتونو شین سازمان جوړ شو. ددې خوځښت پلویان ددې ځنګلونو د پریکولو مخه نیسي، خو تر اوسه بریالي شوی نه دي.

د ځنګلونو پرې کول په شمالي اوسویلی دواړو کرو کې یو شانته دي. د ځنګلونوپرې کول دنړۍ په زیاتروهېوادونو کی لیدل کیږي چې د اورلګیدنې اوصنایعو لپاره قطع کیږي او د طبیعي زیرمویوه برخه له لاسه ورکوي په پایله کې صحرایي سیمې په چټکۍ پراخیږي.

لاندې لاملونه د ځنګلونو له منځه وړلوکې زیاته برخه لري:

۱. دکورونو جوړول اوپه نړۍ کې صنعتي پر مختیا.

۲. د ځنګلونه تبدیلول په کرنېزه ځمکه .

۳- اور لګیدنې.

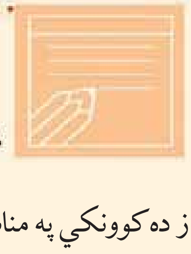

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په مناسبو ډ لو وویشئ. یوه ډله دې د ځنګلونو د موجودیت په ګټو او بله ډله دې د ځنګلونو د پریکولو په ضرر یوله یل سره بحث وکړي او نتیجه دې د ډلې استازي خپلوټو لګیوا لو ته بیان کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱. د فوتوسنتیزعملیه د هوا په پاکوالي کې څه اغېزې لري؟

۲. له ځنګلونو څخه کومه اقتصادي ګټه اخېستل کېږي؟

۳-د ځنګلونو له منځه تلل د ژوندانه په چاپیریال څه اغېزلري؟

سم ځوابونه د (س) په توري او ناسم ځوابونه د (غ) په توري په نښه کړئ:

۱. ځنګلونه د اتموسفیر دوړې او خاورې له منځه وړي.

۲. د اوکسیجن او کاربن توازن په هوا کې تنظیموي.

۳. د ځنګلونو پریکول زموږ د ژوندانه لپاره دومره ګټورنه دي.

۴. د ځنګلونوتخریب په شمالي او جنوبي نیمه کره کې یو ډول دی

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

په ډېرځیرسره د ځنګلونو د پرې کولو اغیزې دانسانانو د ژوند په آړه وڅیړئ و پایله یې په کتابچو کې ولیکئ او دجغرافیې په راتلونکی ساعت کې په ټولګي کې ولولئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصطلاحات

۱- اتموسفیر Atmosphere: هغه هوا چې ځمکه یې چاپیره کړې ده. اتموسفیر بیلا بیلې طبقې غازونه او مواد لري. د اتموسفیر عناصر O_2، N، Co_2، هیلوم He، میتان Ch_4 اوکرپتون kr دي.

تروپوسفیر Troposphere له ۰-۱۲ کیلو متروپورې دی.

ستراتوسفیر Stratosphere ۱۲-٤۸ کیلو متروپورې دی.

میزوسفیر Mezosphere ۴۸- ۹۸ کیلو متروپورې دی.

ترموسفیر Thermosphere ۹۸- ۶۸۹ کیلو متروپورې دی.

اګزوسفیرد Exosphere ۶۸۹ کیلو مترو څخه زیات

۲- اجباري مهاجرتونه: هغه مهاجرتونه چې په خپله خوښه او رضا نه کېږي لکه د جګړو او طبیعي افتونو په سبب مهاجرت کول.

۳- استرو نومي Astronomy: د لمر، ستورو، سیارو او نورو اسماني اجرامو تحقیقي علم دي.

٤- اسناد Document: تحقیقي رسمي اوداسي نور اسناد.

۵- انټرنېټInternet: تنظیم شوی سیستم دی چې د تجارتي، صنعتي، رسمي او تحقیقي اطلاعاتو او پیغامونو په چټکو لېږ دولو کې ورڅخه کار اخېستل کېږي او د اطلاعاتو د انتقال نوی سیستم ګڼل کېږي.

٦- اقلیم Climate: په یوه اوږ ده موده کې (له ۳۰ څخه تر۴۰ کلنو کې) د ځمکې د آب و هوا منځنې حالت ته ویل کېږي.

۷- اقتصادي فعاله نفوس: د یوه هېواد هغه نفوس ته ویل کېږي چې په تو لیدي او غیر تولیدي اقتصادي ساحو کې بوخت دي. (د ۱۵ څخه تر ۶۰ کلنې پورې)

۸- اکسیجن (O_2): کیمیایي غاز دی چې د ژوندیو موجوداتو لپاره ګټور دی.

۹- ایکولوژي Ecology: چې د انسانانو نباتاتو او حیواناتو اړیکې د طبیعي چاپیریال سره مطالعه کوي.

۱۰- ایمیل E.mail یابرښنالیک: یوتنظیم شوی سیستم دی چې په اوسنی تکنالوژۍ کې دیوې بنې

منبع په توګه په چټکۍ د اطلاعاتو او پیغامونو په انتقال کې کارول کېږي.

۱۱- بهرني مهاجرتونه: هغه مهاجرتونو ته ویل کېږي. چې خلک د یو هېواد څخه بل هېواد ته مهاجرت کوي. تر څو دهغه هېواد د شرایطو یا دنظر وړ هېواد د ټولنیزو مختلفو برخو د فعالیتونو څخه ګټه واخلي.

۱۲- ترانزیت: د Traitus کلمې څخه اخېستل شوي ده چې معنایې تیریدل دي یعنې د هېوادونو ترمنځ د یوه ستیشن څخه بل ستیشن ته د مالونو او مسافرینو انتقالیدل دي.

۱۳- ترانزیستور Transistor د نوي تکنالوژۍ لویه وسیله ده چې د مخابراتي وسیلو د نوو پر مختګونو سبب شوی دی.

۱٤-پست Post: د لیکونو او پارسلونو د لېږلو وسیله ده.

۱۵- پاتې شونې waster: دفابریکو اوصنایعو پاتې شوي توکي.

۱٦- جبې: هغه ټیټه سیمه چې زیات لنده بل ولري او معمولاً اوبېز بوټې او واښه په کې شنه شوي وي او د ډ نډونو بر خلاف په اوبو نه وي پوښل شوي.

۱۷- ځوړې slope: هغه سطحه چې مایله ده او ځوړې ولري.

۱۸- زیږونونه Birth Rate: په یوه ټولنه(ښار، سیمه او هیواد کې) په یوه کا ل کې د زیږونونو شمېر په هرو زرو تنوکې ټاکل کېږي.

$$\text{زیږو نونه په کال کې} = \frac{\text{زیږدنونه شمېر}}{\text{په هرو زرو تنوکې}}$$

۱۹- غازونه: د مادې یو حالت دي چې په طبیعت کې لیدل کیږي لکه اوبه د جامد په حالت کې د کنګل په څیر، د مایع په حالت د اوبو په شکل اوبړاس حالت د غاز په څېر لیدل کیږي.

۲۰- د اوزون قشر(O_3): د ځمکې محافظوي قشر دي چې تروپوسفیر د طبقې د پاسه موقعیت لري او ځمکه له بنفش څخه هغه خوا وړانګو څخه ساتي.

۲۱- دا و بو دوران Hydro cycle: د سمندر اوبه د تبخیر پواسط په بخار بدلېږي او هوا ته پورته کېږي او د سوړ والي پواسط بیا د باران په شکل ځمکې ته راځي او د سیندونو پواسط سمندرته ځي.

۲۲- د نقلیې وسیلې Transportation: هغه وسیلې چې د تجارتي کالیو او خلکو د انتقا ل لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارول کېږي.

۲۳- د نفوسو گڼوالی: په يوه ټاکلي ساحه کې د هغو اوسيدونکوته ويل کيږي

$$\text{د يوې سيمې د نفوسو منځي گڼوالی} = \frac{\text{د يوې سيمې ټول نفوس}}{\text{د سيمې پر ټول پراخوالي}}$$

۲٤- د نفوسو طبيعي وده: د زيږيدنو اومړينو دواړو لاملونو پورې اړه لري په يو هېواد يا يو ه سيمه کې د نفوسو دطبيعي ودې دشمېرنې لپاره بايد د پام وړکال کې د زيږيدونو دودې او د مړينو اندازه و شمېرل شي او پايله يې په سلنو اعلان شي.

$$\text{نفوسو طبيعي وده} = \frac{\text{د زيږيدونو شمېر} - \text{د مړينو شمېر}}{\text{په ټول نفوس}}$$

په هغه صورت کې چې د زيږيدنو شمېر د مړينو څخه زيات وي د نفوسو طبيعي وده شتون لري.

۲۵- د نفوسو ميخانيکي حرکت: هغه حرکتونه چې سياسي، اقتصادي او مذهبي او نورو لاملونو په سبب دهېواد څخه بهر ته کېږي د نفوسو د مخانيکي حرکت څخه عبارت دي. د ننو مهاجرتونو دنفوسو د دوهم ځلي ځاي پر ځاي کېدنې سبب کېږي د نفوسو په شمېر اغيزه نه لري. خو بهرنې مهاجرتونه د نفوسو په شمير مهمه اغيزه لري. که مهاجرتونه هېواد ته دبهر څخه نسبت هغو مهاجرتونو ته چې د هېواد څخه بهر ته کېږي ډېر وي د نفوسو ميخانيکي وده منځته راغلې ده.

۲٦- د نفوسو چاودېدنه: دنفوسو دشمېر چټک زياتوالي په وروسته پاتې هېوادونو کې د مړينې د سطحې را ټيټيدل او دزيږونونو شمېر په لوړه سطحه ساتلو ته د لويديځ پوهان د نفوسو چاودېدنه وايي.

۲۷- دايمي مهاجرتونه: هغه مهاجرتونه دي چې مهاجرين يې خپل لومړنې ټاټوبي ته د بېرته راتللو نيت ونه لري.

۲۸- د ننني مهاجرتونه: هغه مهاجرتونه چې په دايمي يا موقتي (موسمي) توگه دهېواد په دننه کې عملي کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۹- ډیموګرافي: د یوناني کلمې دموس Demos (خلك) اوګراف Graph (ترسیم) څخه ترکیب شوي. چې د نفوسو د طبیعي زیاتوالي، هجرت، جنس،عمر،کسب او کار او نورو ځانګړتیا وو د مطالعې څخه عبارت دي

۳۰- ډله ییزې اړیکي یا Telecommunication لکه راډیو، تیلیفون، موبایل، انترنیت، دسپوږمکیو سیستم او داسې نور.

۳۱- کلورو فلورو کاربن مخفف C. F. C دی.

۳۲-. ککړتیا Pollution: هغه پروسه ده چې په مستقیم یا غیر مستقیم ډول د هغې پواسط د چاپیریال یوه برخه د ژوند لپاره نا مساعده کیږي یا خطرناکه ګرځي. ککړتیا په چاپیریا ل کې د یوه یا څو عناصرو، لکه لوګي او غازونه په هواکې او یا په سمندرکې د نفتي مواد و زیاتوالی د نفت وړونکو ټانکرونو دسوري کولو پواسط ککړیږي. تیزابي با رانونه او داسې نور.

۳۳- کنګلونه: د یخ ټوټې چې د غرونو په لوړو برخو او قطبینو کې شتون لري.

۳٤- لویې لارې High way: د ځمکنې ترانسپورت عمومي سړکونه.

۳۵- ناساNASA: د امریکا د متحده ایالتونو د فضایي تحقیقاتو مؤسسه

مړینه: په زرو تنو کې د مړینې اندازې ته ویل کیږي .

$$\text{په یوه کال کې مړینه} = \frac{\text{د مړو شمیر}}{\text{په هرو زروتنو کې}}$$

۳٦- مهاجرت immigration د استوګنې د ځاي بدلون دیوې سیمې څخه بلې سیمې ته مهاجرت ویل کیږي که دا مهاجرت دهېواد په دننه کې وي د Internal Displacement په نو م ا و که د یوه هېواد څخه بل هېواد ته وي د immigration په نوم یادیږي.

۳۷- میډیاMedia یاډله ییزه اړیکې چې تلویزیون، راډیو او چاپ شوي مطبوعات او داسې نور احتواکوي.

۳۸- مصنوعي سپوږمکی Satellite: د نوي تکنالوژۍ ډېره عصري وسیله ده چې د ځمکې او سیارو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطالعه کوي.

۳۹- مگنتوسفیرMagnetosphere: د ځمکې به شاوخواکې د مقنا طیسي کري ځخه عبارت دي

۴۰- نړیوال توب Globalization

۴۱- موقتي مهاجرتونه: هغه مهاجرتونه دي چې مهاجرین خپل لومړني ټاټوبي ته بېرته د راتگ نیت لري. لکه د دکوچیانو موسمي مهاجرتونه

۴۲- سلولر Celleular: مخابرې نوې وسیله ده چې کوچنی او لوېې سیمې د مخابرې تر پوښښ لاندې راولي.

۴۳- فکس Fax: میخانیکي جوړښت دی چې دهغه پواسطه اطلاعات او اسناد لکه اقتصادي، تجارتي، دفتري او تحقیقي لیرې او نژدې واټن ته په لږ وخت کې له یوه ځایه بل ځای ته انتقالوي.

۴۴- هایدروسفیر Hydrosphere: او بلنې کرې ته ویل کېږي. ځمکه د سمندرونو او نورو او بلنو عناصرو پواسط احاط شوې ده.

۴۵- Remote Sensing: د اوسني وخت عصري تکنالوژي ده چې له لیرې واټن ځخه معلومات ورکوي.

۴۶-I M P(Interface Message Processor): له یوکمپیوټر ځخه بل کمپیوټر ته د پیغامونو انتقالول دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library